

ÜSKÜDAR
MİHRİMAH SULTAN
CAMİİ HAZİRESİNDEKİ
MEZAR TAŞLARI

ZEYNEB HOCAOĞLU

Genel Yayın Yönetmeni / Editor in Chief • C. Cansın Selin Temana

Kapak & İç Tasarım / Cover & Interior Design • Serüven Yayınevi

Birinci Basım / First Edition • © Ekim 2024

ISBN • 978-625-6319-89-9

© copyright

Bu kitabın yayın hakkı Serüven Yayınevi'ne aittir.

Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz, izin almadan hiçbir yolla çoğaltılamaz. The right to publish this book belongs to Serüven Publishing. Citation can not be shown without the source, reproduced in any way without permission.

Serüven Yayınevi / Serüven Publishing

Türkiye Adres / Turkey Address: Kızılay Mah. Fevzi Çakmak 1. Sokak Ümit Apt No: 22/A Çankaya/ANKARA

Telefon / Phone: 05437675765

web: www.serüvenyayınevi.com

e-mail: serüvenyayınevi@gmail.com

Baskı & Cilt / Printing & Volume

Sertifika / Certificate No: 47083

ÖN SÖZ

Türk toplumunun eski dönemlerinden bu güne kadar kültürlerine, dinî ve örfî değerlerine verdikleri önem birçok konuda kendini gösterdiği gibi ölümlerini defnetmede de kendini göstermektedir. Bunun en güzel örneklerini günümüze kadar uzanan mezar taşlarında görmekteyiz. Toplumların kültür, inanç, gelenek-görenek, kimlik, değer yargıları hakkında bilgi kaynağı olan mezar taşları aynı zamanda ait olduğu dönemde etkilenen durumlar, önemli olaylar, hastalıklar, salgınlar gibi geçmişe ait birçok bilgiye ulaşma fırsatı vermektedir. Fakat bu mezar taşları bilgi aktarımı sağlayan önemli tarihi vesikalar olmasının dışında, dönemin etkileri ile ilmek ilmek işlenen sanat eserleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Mezar taşları üzerine tarihi ve sanatsal olarak birçok araştırma yapılmış ve bu alana verilen değer gün geçtikçe artmıştır. Bu nedenle biz de geçmişimiz hakkında sağlam ve kolay ulaşılabilecek belge niteliğinde olan mezar taşları üzerinde çalışmaya karar verdik.

Çalışma konusu olarak hem dönemin güzel örneklerini barındıran hem de merkezi konumda olan Üsküdar Mihrimah Sultan (İskele) Camii haziresindeki mezar taşlarını incelemeyi uygun bulduk. Konu edindiğimiz haziredeki mezar taşlarıyla ilgili olarak M. Nermi Haskan'ın türbeler dâhil olmak üzere hazirede yatan şahsiyetlere dağınık olarak yer verdiği "Yüzyıllar Boyunca Üsküdar" (2001) adlı eseri, Sadi S. Kucur'un hazirede yatan kişiler hakkında mezar taşlarındaki kitabelerin okunuşuyla birlikte bilgi verdiği "Üsküdar Mihrimah Sultan (İskele) Camii Haziresi Mezar Taşları" (2016) adında bir tebliği ve ayrıca Bekir Yılmazörnek'in "Üsküdar Mihrimah Sultan Külliyesi" (2010) adlı Yüksek Lisans tezi bulunmaktadır. Fakat sözü edilen çalışmada haziredeki taşların Türk İslam sanatları açısından incelenmediği görülmektedir. Ait olduğu medeniyeti, yaşadıkları dönemi, kültürü ve sanatsal çalışmalarını anlamayı amaçlayan bu çalışmamızın sanat alanına katkı sağlaması bizi mutlu edecektir.

Çalışmamız bir giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş'te, araştırmanın konusu, amacı, önemi, yöntemi ve kaynakları ile mezar taşları ve ilgili hazire yanında Türklerde mezar ve mezar taşı geleneği hakkında genel bilgi verilmiştir. Birinci bölümde hazirede bulunan mezar taşları kronolojik sırayla oluşturulmuş 121 adet katalog ile tarih, kimlik, malzeme, form, işleme tekniği, kitabe ve kompozisyon bakımından incelenmiş, bilgiler ilgili fotoğraflar ve çizimlerle desteklenmiştir. İkinci bölümde ise mezar taşlarının ait olduğu kişilerin kimlikleri, meslekleri, ait olduğu yüzyıllar, bulunan kitabeler, süslemede kullanılan motifler, malzemeler, teknikler, kullanılan hat çeşitleri açısından bir değerlendirme yapılmış, değerlendirmede Anadolu'nun farklı illerindeki çoğunlukla aynı dönemlere ait yaygın olarak görülen birçok mezar taşı örneğiyle karşılaştırılmıştır.

Bu çalışmada konunun belirlenmesinden izlenecek yollara kadar çalışmanın bilimsel nitelikte olması için yardım ve katkılarını esirgemeyen hocam Prof. Dr. Eyüp NEFES'e, ihtiyacım olan her durumda yardımını esirgemeyen ilk hocam ve sevgili babam Prof. Dr. Osman ŞAHİN'e, her ihtiyaç duyduğumda güler yüzüyle yardımcı olan Doç. Dr. Recep GÜN hocama, sahada çalışma esnasında kolaylık gösteren Mihrimah Sultan Camii görevlilerine, hazire ile ilgili gerekli bilgileri paylaşan İstanbul Vakıflar 2. Bölge Müdürlüğü çalışanlarına, hiçbir fedakârlıktan kaçınmadan destek veren biricik ailem eşim, kızım ve anneme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Zeyneb HOCAOĞLU

Samsun-2024

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	ii
KISALTMALAR	vi

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu.....	1
2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	1
3. Araştırmanın Yöntemi ve Kaynakları.....	2
4. Türk-İslam Geleneğinde Mezar Taşları.....	4
5. Mihrimah Sultan Camii Haziresi.....	6

BİRİNCİ BÖLÜM

I- Katalog	11
------------------	----

İKİNCİ BÖLÜM

KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME

I- Form Tipleri	173
A- Şahideli Üstü Açık Dikdörtgen Lahitler	173
B- Şahidesiz Üstü Açık Dikdörtgen Lahitler	174
C- Şahideli Pehleli Mezarlar	175
D- Şahideli Mezarlar.....	176
II- Başlık Tipleri.....	178
A- Mücevveze Başlıklar	178
B- Selimi Başlıklar	178
C- Oval Tipli Başlıklar	179
D- Paşalı Başlıklar	179
E- Sarıklı kavuklar	180
F- Fesler.....	181
G- Başlıksız Melami mezar taşları	181
III- Süsleme Özellikleri	182
A- Bitkisel Süsleme	182
B- Geometrik Süsleme.....	195
C- Nesneli Süsleme	196
IV- Malzeme ve İşleniş.....	199
V- Kitabelerdeki Konular	199
A- Başlangıç İfadesi.....	199
B- Durum Bildirme	201
C- Sebep Bildirme	202
D- Allah'tan İstek	204
E- İnsanlardan Dilek.....	204
F- Meslek.....	205
G- Nasihat	206
H- Ayet veya Ayete Atıf.....	206
İ- Memleket Adı.....	207
J- Aile Adı.....	207

K- Unvanlar.....	207
L- Ölenin Yaşı.....	208
M- Dua	208
N- Ölenin Adı.....	209
O- İnsanlardan Fatıha İsteği	209
P- Tarih.....	210
R- İmza ve Kitabe Yazarları	211
VI- Yazı Türleri.....	211
SONUÇ.....	213
KAYNAKÇA.....	215

KISALTMALAR

a.mlf	: Adı geçen müellif
AÜİFD	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
BB	: Büyükşehir Belediyesi
Bk	: Bakınız
C	: Cilt
D.not	: Dipnot
ed./eds	: Editör(ler)
EKEV	: Erzurum Kültür Eğitim Vakfı
GSED	: Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi
Hk	: Hakkında
IRCICA	: İslam Tarih Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi
İstem	: İslâm San'at, Tarih, Edebiyat ve Mûsikîsi Dergisi
Krş	: Karşılaştırınız
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
No	: Numara
OMÜİFD	: Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
s	: Sayfa
S	: Sayı
ss	: Sayfalar arası
SÜİFD	: Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
TAED	: Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TTK	: Türk Tarih Kongresi
TÜBA-KED	: Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi
ÜMSCReR	: Üsküdar Mihrimah Sultan Camii Restitüsyon Raporu
ÜMSCRöR	: Üsküdar Mihrimah Sultan Camii Rölöve Raporu
UÜİFD	: Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
vd	: Ve devamı
vdğr	: Ve diğerleri
Yay	: Yayınları
YY	: Yüzyıl

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu

“Üsküdar Mihrimah Sultan Camii Haziresindeki Mezar Taşları” adlı çalışmamızın konusu ilgili hazirede bulunan tarihi mezar taşlarının İslam sanatları bakımından incelenmesidir. Bu konuda mezar taşlarının tarihe tanıklığı, İslam tarihinin önemli bir dönemi olan Osmanlı döneminin süsleme ve hat sanatlarının ilgili haziredeki mezar taşlarına yansımaları, ayrıca bunların genel anlamda İslam sanatları içerisindeki yeri tespit edilmeye çalışılacaktır.

Araştırmamızın esas problemi haziredeki mezar taşlarının İslam sanatları bakımından incelenmesi olduğundan mezar taşları form tipleri, başlık tipleri, süsleme özellikleri, malzeme ve işleniş şekilleri, kitabelerdeki konular ve yazı türleri yönlerinden incelemeye tabi tutulacaktır.

2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmamızın öncelikli amacı Üsküdar Mihrimah Sultan Camii haziresindeki mezar taşlarının incelenmesi yoluyla 17.-20. yüzyıl (1003/1594-1325/1909) Osmanlı dönemi sanat zevkinin ve çeşitliliğinin mezar taşlarına yansımalarını tespit etmektir. Diğer yandan aynı yolla genel olarak İslam sanat tarihine özel olarak ise Türk sanat tarihine katkı sağlamaktır.

Mezarların toplu halde bulunduğu mezarlıklar ve hazireler bir ülkenin veya medeniyetin tapu senetleri gibidir. Buna göre mezarlarda yatan kişilerin cinsiyet, yaş, meslek, ölüm tarihi ve sebepleri gibi bilgilerini içeren mezar taşları da adeta tapunun yazılı beyan kısmıdır. Mezar taşları bizden önce yaşanmış bir hayatın, toplumsal olayların ve bazen kültürel mirasın gerçek aynasıdır.¹ Bu bakımdan Osmanlı dönemi mezar taşlarının ölenin kimliği, toplumsal statüsü, bağlı bulunduğu tarikatı, anne-baba adları, niçin öldüğü bilgileri yanında geleneksel sanatlarımız içinde nadide bir yeri bulunan hat sanatımızın en güzel örneklerini de ihtiva etmesi² bakımından incelemeye değer varlıklardır.

Yine tarihi yönden sundukları bilgiler yanında, edebi, folklorik ve sanatsal açıdan taşıdıkları özellikleriyle ait oldukları toplumun sosyo-kültürel yapısını yansıtma hususunda adeta birinci elden kaynak durumunda olan mezar taşları sanat tarihi araştırmacıları için vazgeçilmez materyaller durumundadır.³ Buna göre söz konusu haziredeki mezar taşları malzeme, süsleme, konu, şekil vs. bakımından ortaya konulduğunda daha önce görülmeyen objeler, sanatçılar veya süsleme şekilleri varsa bunların ortaya çıkarılması da alana katkı sağlaması bakımından gözetine amaçlardandır.

¹ Eyüp Nefes, *Samsun Yöresinde Bulunan Mezar Taşları*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 2002, s.1.

² Nefes, “Samsun Merkez Kökçüoğlu Mezarlığı’ndaki Önemli Bazı Mezar Taşı ve Kitabeleri”, *Samsun Araştırmaları*, Cevdet Yılmaz (ed.), Samsun BB. Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yay., Samsun 2013, C. III, s.337.

³ Recep Gün, “Mezartaşı Kitabelerindeki İmzaların Referansı Sorunu: Samsun – Çarşamba Rıdvan Paşa Camii Haziresindeki İki Mezartaşı Örneği”, *İstem*, Yıl:1, S. 1, 2003, s.151; a.mlf., “Samsun-Çarşamba Rıdvan Paşa Camii Haziresindeki Mezar Taşları-ı (Celi Ta’lik Kitabeli Olanlar), *OMÜİFD.*, 2006, S. 22, s.104.

Mezartaşları bir milletin menşeyini, örf ve adetlerini, inançlarını, yayıldıkları coğrafya üzerindeki kültürel münasebeti sağlayan çok önemli birer belge hüviyetini taşırlar. Sili'nin vurguladığı gibi mezartaşları, "kültür tarihimizin" bir halkasıdır. Bugün dağılmış bir halde bulunan kültürümüzün halkalarını bir araya getirmenin ve "Türk kültür zincirini" yeniden teşkil etmenin, bu milletin "bekası" açısından ne kadar hayati bir mesele olduğu bilinmelidir.⁴ Nitekim mezarlıklar genellikle açık alanlarda bulunduğu için kaybolması ve tahrip olması mümkündür. Bu durum cami, külliye gibi kamu binaları haziresinde bulunan mezar taşları için de geçerlidir. Hatta hazire gibi tarihi mekânlar restorasyona tabi tutulduklarında bazı nesnelere kaybolduğu ve tahrip olduğu da bir gerçektir.⁵ Bu nedenle İlber Ortaylı'nın 2013 yılında ilgili camide restorasyon çalışması yapıldığı ve mezar taşlarının tahrip edilmiş veya kaybolmuş olabileceği⁶ uyarısı dikkate alındığında bu çalışmanın ayrıca haziredeki taşların akıbetini tespit ve sonraki nesillere güvenli bir şekilde aktarılmasını sağlamada büyük katkısı olacağı beklenmektedir. Nitekim gerek Kucur'un 2016'da yaptığı incelemede gerekse bizim incelemelerimizde söz konusu hazirede bulunan kimi taşların isimler okunamayacak şekilde kırıldığı⁷ veya kaybolduğu, kimi baş taşları ayak taşı yerine konulup yerlerinin değiştirildiği, kimi taşların ise isimler okunamayacak şekilde toprağa fazlaca gömüldüğü gözlemlenmiştir.

Diğer yandan Osmanlı-Türk medeniyetinin en göze çarpan unsurlarından biri, mezar taşları ve bunların yer aldığı mezarlıklardır. Şehir tarihleri kadar, bir milletin ve medeniyetin geçmişi ile ilgili, onların kültür birikimleriyle alakalı birçok ipucunu yakalayabileceğimiz mezar taşları üzerinde, ehemmiyetlerine paralel çalışma ve araştırmaların yapılmadığı anlaşılmaktadır.⁸ Osmanlı mezarlıklarının bize sunduğu tarihsel veri geçmişimizi aydınlatmaya ışık tutacak zenginliktedir. Sanat tarihinin önemli konu başlıkları; süsleme, hat, taş işçiliği ve mimari ile bağlantılı üslup ve devir meselesi mezar taşları üzerinden çalışılacak mevzular olarak araştırmacıları da cezbetmektedir.⁹

Bütün bunlar dikkate alındığında ülkemizde hala Türk-İslam sanatları bakımından incelenmeyi bekleyen mezar taşları arsında Üsküdar Mihrimah Sultan Camii haziresindeki mezar taşları önemli bir yer işgal etmektedir. Bu konuda henüz kapsamlı bir araştırma yapılmaması bu araştırmanın önemini artırmaktadır. Yine bu çalışma Üsküdar'ın tarihini ve kültürel değerlerini tanıtmaya ve kayda geçirmesi bakımından da önem arz etmektedir.

3. Araştırmanın Yöntemi ve Kaynakları

Çalışmamızda öncelikle bilimsel çalışmaların gereği olarak konuyla alakalı literatür taraması yapılmıştır. Bu konuda Türk-İslam kültüründe mezarlıklar ve

⁴ Timur Sili, "Bir Orta Asya Geleneği Koç-Koyun Heykel Mezartaşları", *Bilig*, S. 1, Bahar-1996, s. 60.

⁵ Mezarlık daraltılması sebebiyle meydana gelen tahribata örnek olarak bk. Nefes, "Samsun/İlkadım Kökçüoğlu Mezarlığı'nda Yeni Bulunan Figürlü Mezar Taşları", *İSTEM: İslâm San'at, Tarih, Edebiyat ve Müsikîsi Dergisi*, 2009, C. VII, S. 13, s.70.

⁶ <http://www.milliyet.com.tr/uskudar-mihrimah-sultan-camii-nin/ilber-ortayli/pazar/yazardetay/18.08.2013/1751240/default.htm> (21.10.2019).

⁷ Örnek olarak askıdaki bir mezar taşının isim yazan alt kısmı kırılmış ve 2007'deki bir fotoğraftan okunmuştur. Bk. Katalog no: 80; S. Süleyman Kucur, "Üsküdar Mihrimah Sultan (İskele) Camii Haziresi Mezar Taşları", *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu IX*, 11-13 Kasım 2016, C. II, s.187 (Katalog no: 84).

⁸ Mefail Hızlı, "Osmanlı Dönemi Bursa Mezarlıkları", *UÜİFD.*, S. 8, C. VIII, 1999, ss. 135-136.

⁹ Ahmet Sacit Açıkgözoğlu, "Mezar Taşı Çalışmaları", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C. VII, S. 14, 2009, s. 297-298.

mezar taşları başta olmak üzere, Osmanlı dönemi Üsküdar tarihi ve Mihrimah Sultan Külliyesi hakkındaki literatür incelenmiştir. Ayrıca konuya hâkimiyetimizi artırmak için sanat, estetik, plastik sanatlar ve ilgili devrin sanat anlayışı üzerinde de literatürler taranmıştır.

Daha sonra araştırmamızın asıl konusu olan Mihrimah Sultan Camii haziresinde yer alan mezar taşlarının fotoğrafları çekilmiş, bütün ölçüleri çıkarılmış, süslemelerin teknik çizimleri bir bilgisayar programında yapılarak değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Çizimi konusunda daha çok süslemesi olan şahideler ile karakteristik özelliği olan başlıklar tercih edilmiş, bunu yaparken benzer özelliği olanlardan bir tanesinin çizimi ile yetinilmiştir. Ayrıca bazı şahidelerin buldukları konumdan ve ışık-gölge durumlarından dolayı yaşanan netlik sorunu grafik programı kullanılarak görüntü, perspektif, ışık ve renk açısından üzerinde düzeltmeler yapılarak giderilmeye çalışılmıştır.

Çalışmamızın Birinci Bölümü'nde 121 adet mezar taşı için katalog oluşturulmuştur. Bunu yaparken defin sırasına göre kronoloji takip edilmiş, önce ölüm tarihleri belli olan taşlar sıralanmış, sonra tarihsiz taşlar eklenmiştir. Bu esnada mezar taşlarında gün, ay, yıl olarak tarihi tam ve açık olan taşlardaki tarihler olduğu gibi korunmuş, sadece Hicri yıl bilgisi bulunan taşlarda o yıla denk gelen Miladi yıl veya yıllar¹⁰ ve gün belirtilmeden ay bulunan taşlarda o aya denk gelen Miladi ay veya aylar yazılmıştır.¹¹ Bunun yanında ilk gün anlamına gelen “gurre” lafzı bulunan taşlarda ise sadece yılın başındaysa yılın ilk günü olan 1 muharrem,¹² ayın başında ise ayın ilk günü¹³ dikkate alınmıştır. Hicri takvimleri Miladiye dönüştürmede “i-takvim” sitesinden yararlanılmıştır.¹⁴ İlgili mezar taşları kimlik, malzeme, form, işleme tekniği, kitabe ve kompozisyon bakımından incelenmiştir. Kitabelerde karşılaşılan yazım hataları için [!] işareti, okunuşundan emin olunmayan kısımlara ise [?] işareti konulmuştur.

Çalışmamızda erkek mezar taşlarına ait üst kısımda bulunan unsurlar için “başlık” ifadesi, kadın mezar taşlarının üst tarafında bulunan kısımlara ise “tepelik” ifadeleri tercih edilmiştir. “Tepelik” ifadesi, bazı durumlarda hem erkek hem de kadın mezarlarının ayakucunda bulunan şahidelerin üst kısımlarındaki unsurları ifade etmek için de kullanılmıştır. Lahit üzerine oturan şahidelerin baş ve ayak kısmı bir bütün ise “kendinden kaideli”, fakat birkaç parçadan oluşmuş ise sadece “kaideli” şeklinde ifade edilmiştir.

İkinci Bölümde şahideler sanat tarihi bakımından tipoloji, sanat çeşitleri, malzeme ve teknik, süsleme kompozisyonu ve kitabelerin içerikleri bakımından değerlendirilmiştir. Bu esnada şahideler sanatsal özellikler konusunda değerlendirme yapılırken aynı dönemde Anadolu'da yer alan diğer mezar taşlarına ait sanat özellikleriyle karşılaştırmalar yapılmıştır.

Çalışmamız süresince yararlandığımız kaynaklara gelince, konuya ait birincil kaynaklar olarak İ. Hakkı Konyalı'nın *Âbideleri ve Kitâbeleriyle Üsküdar Tarihi*, Mehmet Nermi Haskan'ın *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar* adlı eserleri ile Bekir Yılmazörnek'in “Üsküdar Mihrimah Sultan Külliyesi” adlı Yüksek Lisans Tezi, S. Süleyman Kucur'un “Üsküdar Mihrimah Sultan (İskele) Camii Haziresi Mezar

¹⁰ Katalog no: 1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 11, 13, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 24, 35, 42,67, 78, 79.

¹¹ Katalog no: 14, 27, 31, 37, 62, 69, 71, 91, 103.

¹² Katalog no: 57.

¹³ Katalog no: 28, 56, 62, 75, 89.

¹⁴ http://www.i-takvim.com/takvimler/hicri_takvim_cevir.php. (1.11.2019).

Taşları” adlı tebliği ve ayrıca Mustafa Kaçar’ın “Mihrimah Sultan” (DİA) ile İsmail Orman’ın “Mihrimah Sultan Külliyesi” (DİA) adlı ansiklopedi maddeleri ile İstanbul Vakıflar 2. Bölge Müdürlüğü arşivinde yer alan “Üsküdar Mihrimah Sultan Camii Rölöve Raporu (ÜMSCRÖR)” ve “Üsküdar Mihrimah Sultan Camii Restitüsyon Raporu (ÜMSCReR)”ndan yararlanılmıştır.

Genel kaynaklar çerçevesinde ise danışmanın Eyüp Nefes’in Samsun yöresi mezar taşlarını konu edinen Doktora tezi ve çeşitli makaleleri başta olmak üzere Recep Gün’ün Samsun yöresi mezar taşlarına ait makaleleri ile Halit Çal’ın “Türkiye’de Selçuklulardan Osmanlı’ya Türk-İslam Mezar-Mezar Taşları” ve “Türklerde Mezar-Mezar Taşları”, ayrıca Hüseyin Ünal’ın *Osmanlı Öncesi Anadolu-Türk Mimarisinde Taçkapılar*, Ahmet Sacit Açıkgözoğlu’nun “Mezar Taşı Çalışmaları”, Mahbube Aziz’in “Uygur Türklerinde Mezarlık Kültürü”, Hasan Bahar’ın “Avrasya’da Ölüm ve Türklerde Mezar Kültürü”, Timur Sili’nin “Bir Orta Asya Geleneği Koç-Koyun Heykel Mezartaşları”, Yaşar Çoruhlu’nun “Hun Sanatı”, Faruk Karaca’nın “ ‘Mezar Taşlarına Yansıyan Şekliyle’ Türk Kültüründe Hayat ve Ölümle İlgili Bazı Değerlendirmeler”, Mustafa Yıldırım’ın “Bektaş Mezar Taşlarında Dekoratif Sanatları”, Gazanfer İltar’ın “Eski Türklerde Mezar Kültü ve Günümüze Yansımaları”, Necmi Ülker’in “Mezar Taşlarında Ölüm Felsefesi”, Rahmi Yeşim Üçer’in “Metropol-Anlam-Nesne Bağlamında Ağaç”, H. Örcün Barışta’nın “Osmanlı İmparatorluğu Dönemi Türk Mezar Taşlarından Bazı Takı Tasvirleri”, Süleyman Berk’in “Hat Sanatı ve Ekoller”i ve Metin Sözen-Uğur Tanyeli’nin *Sanat Kavram ve Terimler Sözlüğü* adlı eseri yararlandığımız kaynaklar arasındadır.

4. Türk-İslam Geleneğinde Mezar Taşları

Eski çağlardan İslamiyet’e kadar farklı dinlerden etkilenen Türk milleti, yaşadığı topraklarda inançlarının etkilerini her konuda yansıtmıştır. İnançlarını yansıttığı alanlardan biri de mezar ve mezar taşları konusunda olmuştur. Çünkü Türkler hayatları boyunca ölümlerine ve mezar geleneklerine önem vermişlerdir. Geçmişten günümüze kadar uzanan bu geleneğin, değişik dönemlerde farklılık gösterse de ana hatlarını koruyarak aynı anlayışı devam ettirmesi dikkat çekicidir.¹⁵ Araştırmalarda erken dönemlerden başlayarak Türklerin, mezarları üzerine ölü ile alâkalı özel işaretler, insan veya hayvan biçiminde heykeller diktikleri tespit edilmiştir.¹⁶

Uzunca bir geçmişe sahip olan Türkler, çok farklı coğrafyalarda yaşadığı için zengin ve çeşitli ölüm, mezar ve mezar taşları kültürlerine sahiptir. Özünde “kurgan”, “balbal” ve “kümbet” gibi mezar yapıları ile dikkati çeken kültürde ataların rolü büyüktür. Bu yüzden, Türk kültüründe, yaşayanların dünyasında, kimi zaman ölümler daha etkin bir rol oynarlar.¹⁷ Bunlardan Türk mezar yapısı olarak da bilinen en erken örneklerinin Hun dönemine ait kurganlar olduğunu söylemek gerekir. M.Ö. IV-II. yüzyıllara ait kurgan örnekleri, Moğolistan’ın Altay Dağları çevresinde XX. yüzyılda yapılan kazılarla ortaya çıkmıştır. Bu kurganlar, toprak üstünde yığma bir tepe, toprak altında ise mezar odası ile oluşturulmuş iki kısımlı bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁸ Kurgan kelimesinin kökü “kori”dan geldiği söylenmekte ve bu “korumak” fiiliyle ilişkilendirilerek mezarların üzerindeki

¹⁵ Haldun Özkan, “Erzincan ve Çevresinde Orta Asya Türk Geleneğini Sürdüren Bezemeli Mezar Taşları”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 15, Erzurum 2000, s. 31.

¹⁶ Mahbube Aziz, “Uygur Türklerinde Mezarlık Kültürü”, *Bilim Ve Kültür – Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi*, S. 2, Haziran 2013, s. 188.

¹⁷ Hasan Bahar, “Avrasya’da Ölüm ve Türklerde Mezar Kültürü”, *Tarihçiliğe Adanmış Bir Ömür*, Eylül 2013, s. 267 (Özet’ten alıntı).

¹⁸ Özkan, “Erzincan ve Çevresinde Bezemeli Mezar Taşları”, ss. 31-32.

koruyucu tepeler içinde geçerli sayılmakta ve böylece adlarına “kurgan” denilmektedir.¹⁹ Kurganların ilk örneklerinden olan, Altay Dağları’nın Pazırık bölgesinde keşfedilen Hun kurganların özellikleri bakımından çapları 13 ila 46 metre arasında değişmektedir. Kurganlar, içlerinde ölünün yerleşeceği küçük bir odacık ya da bir mezar boşluğuna, bir ağaç gövdesinin oyulması ile meydana gelen uzunluğu 3 metre, genişliği 1 metre olan lahitlerin yerleştirilmesi ile oluşturulmuştur. Lahit üzerine ise çeşitli hayvan figürleri işlenmiştir. Mezarların bir köşesine de at gömmek için yer ayrılmıştır.²⁰ Örneklerine rastlanılan kurganlarda, ölünün yanına eşyaları da konulmuş, mezarın üstü tomruklarla örtülmüş, üzerine toprak serilmiş ve en üste taşlar yığılmıştır. Bu yığınımın üzerine ise ölen kişiyi temsil ettiği sanılan ve “taş baba” adı verilen kaba insan heykelleri konulmuştur. Boyları 30 santimetreden 2,5 metreye kadar değişen bu heykellerin çoğu bıyıklı ve cepheden betimlenmiş figürler şeklindeydi. Ayrıca bu heykellerin belden aşağıları da gösterilmeyordu.²¹

Eski Türklerde ölümlerin mumyalanması, onların ölümleri yılın ilkbahar ve güz mevsimlerinde gömmeleri geleneğinin etkisiyle ölümlerin cesetlerini koruma amacını taşımaktadır. Hunlar’da mumyalama geleneğinin oldukça yaygın olduğu kazılarda görülmüştür.²²

İslam öncesi Türklerde, yükseklikleri 22 metreye kadar varan dikilitaşlar mezartaşı olarak kullanılmıştır. Ortaasya’da, Yenisey ve Orhon vadisinde bulunan Göktürkler’e ait anıt mezartaşlarının tarihi M.S. 6. ve 7. asra kadar götürülebilmektedir. Bunlardan biri Kültigin adına, diğeri ise Kültigin’in kardeşi Kutluk Devleti hükümdarı Bilgen Kağan adına yaptırılmıştır.²³

Türk insanının ölümlerine saygı ve bağlılığı, insanların öldükten sonra tekrar dirilmeleri (İslam’dan önce ikinci hayat inancı) ile yakından ilişkilidir. Yani ölümlerin gelecekte dirilmek üzere bir bekleme dönemine geçmiş oldukları inancı, Türklerin ölümlerle ilgili tutum ve davranışlarını belirleyen en önemli faktörlerden birisidir. Karaca’ya göre mezar taşlarına verilen önem de, kaynağını bu düşünceden almaktadır.²⁴

İlk Müslüman Türk devleti olan Karahanlı mimarisinde mezar yapısı önemli bir mimari unsur olarak dikkati çekmektedir. Tim Arap Ata Türbesi, Ayşe Bibi Türbesi ve Balacı Hatun Türbesi gibi mezar anıtları ilk ve önemli örnekler arasındadır.²⁵ İslâm öncesinde çeşitli tarzlarda icra edilen defin gelenekleri ve anıt mezarlar İslâmiyet’le kümbet ve türbe olarak devam etmiştir. Daha ziyade din ve devlet büyükleri için yapılan kümbet ve türbelerin yanında, halkın yaptırdığı mezar taşları büyük yekün teşkil ederek karşımıza çıkar.²⁶

¹⁹ Yaşar Çoruhlu, “Hun Sanatı”, *Türkler*, H. C. Güzel- K. Çiçek-S. Koca (eds.), C. IV, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 56.

²⁰ Nejat Diyarbakırlı, *Hun Sanatı*, MEB. Kültür Yayınları, İstanbul 1972, ss. 99-101.

²¹ Nefes, *Samsun Yöresinde Bulunan Mezar Taşları*, s. 9. Ayrıca bk. Özkan, “Erzincan ve Çevresinde Bezemeli Mezar Taşları”, ss. 31-32.

²² Gün, *Çarşamba Gökçeli Mezarlığı’ndaki Tarihi Mezar Taşları*, Etüt Yayınları, Samsun 2009, s. 12.

²³ Sezai Gülşen, “Eyüp’te Gömülü Sanatçı Mezarları”, *1. Eyüp Sultan Sempozyumu Tebliğler*, İstanbul 1997, s. 207.

²⁴ Faruk Karaca, “ ‘Mezar Taşlarına Yansıyan Şekliyle’ Türk Kültüründe Hayat ve Ölümle İlgili Bazı Değerlendirmeler”, *İslami Araştırmalar Dergisi*, C. XIV, S. 3-4, 2001, s. 510.

²⁵ Oktay Aslanapa, *Türk Cumhuriyeti Mimari Abideleri*, Ankara 1996, s. 211 vd.; Nefes, *Samsun Yöresinde Bulunan Mezar Taşları*, s. 11.

²⁶ Açıkgözoğlu, “Eyüp Sultan’da Ketebeli Mezar Taşları”, s. 202.

Büyük Selçuklularda türbe ve kümbet mimarisi bütün ihtişamıyla devam etmiştir. Kümbet-i Ali, Cihil Dühteran, Karagan Kümbetleri, Sultan Sencer Türbesi gibi mezar anıtları dönemin abidevi eserleri arasındadır.²⁷

Selçuklu türbeleri, "kurgan" geleneğinin de tesiriyle "mahzenli"dir. Esas ceset burada ilaçlanarak muhafaza edilmiştir. Beyliklerde aynı mimari anlayışın devam ettiğini bilmekteyiz. Osmanlılar'da ise "mahzen" geleneği kaybolarak, ceset doğrudan toprağa verilmiş türbe bunun üzerine inşa edilmiştir.²⁸

Osmanlı'nın sonlarına kadar türbe ve kümbet mimarisi varlığını korumuş, aynı zamanda sanduka ve şahideli mezar taşları da görülmeye başlamıştır.²⁹

Daha önce de belirtildiği üzere tarihî süreç içerisinde Türk toplulukları arasında inanılan dinler çerçevesinde çeşitli mezar kültürleri ve defin merasimleri ortaya çıkmıştır. İslâm öncesi dönemde bu kült ve merasimler bir dinden diğerine geçilirken terk edilmemiş, yeni dinin prensipleriyle uyumlu hâle getirilmiştir. Böylece Hunlar zamanında ortaya çıkan kült ve merasimler bile günümüze kadar ulaşma imkânı bulmuştur. Ölünün kefenlenmesi, tabuta konması, mezarın baş ve ayakucuna taş dikilmesi, mezar anıtları yapılması, mezar başına ağaç dikilmesi, ölünün ardından yas tutulması, belirli günlerde çeşitli anma törenlerinin yapılması, ölü ardından yemek verilmesi, karalara bürünme gibi âdet ve gelenekler bunların başlıcalarıdır.³⁰

Mezar taşlarına yazı yazma geleneği de Türklerde oldukça eski tarihlere dayanır. Türklerin İslamiyeti kabulü ile birlikte daha estetik bir hüviyete bürünür.³¹

Cumhuriyet döneminde ise imar ve işgal faaliyetleri çerçevesinde mezarlık tahribatının yoğunlaştığı görülmektedir. Yurdakul'un belirttiğine göre bu tahribat neticesinde tarihî mezarlıklarımızdan olan Karacaahmet'teki paha biçilmez mezar taşlarının 1975 yılı itibarıyla yüzde doksan beşi kaybolmuştur.³²

Araştırma konumuz olan Mihrimah Sultan Camii haziresindeki mezar taşlarının da zaman içinde tahribat veya başka sebeplerle kayıplar yaşadığını gözlemlemekteyiz. Ancak devrinin siyasi olaylarını, tarihî şahsiyetlerini, kültürünü, sanatını, modasını ve hemen hemen her şeyini geleceğe aktaran ve her biri birer arşiv vesikası olan mezar taşlarımız ve mezarlıklarımızın tahribatına dair uygulamalar sadece İstanbul ile sınırlı olmayıp,³³ Anadolu'nun diğer bölgelerinde de yaygın olarak görülmektedir.³⁴

5. Mihrimah Sultan Camii Haziresi

Üsküdar Mihrimah Sultan Külliyesi'ni yaptıran Mihrimah Sultan, Kanuni Sultan Süleyman ile Hürrem Sultan'ın hayatta kalan tek kızı olup, H.946/M.1539

²⁷ Aslanapa, *Türk Sanatı*, s. 47; Nefes, "(Kökçüoğlu) Mezarlığı Mezar Taşları", s. 18.

²⁸ Mustafa Yıldırım, "Bektaş Mezar Taşlarında Dekoratif Sanatları", *SÜİFD*, S. 8, Konya 1999, s.194.

²⁹ Nefes, "(Kökçüoğlu) Mezarlığı Mezar Taşları", s. 18.

³⁰ Gazanfer İltar, "Eski Türklerde Mezar Kültü ve Günümüze Yansımaları ", *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Güz 2003/27, s. 7.

³¹ Ahmet Emre Bilgili, "Mezarlarda Aidiyet ve Kentleşme Sorunları Üsküdar Çakaldağ Mezarlığı Örneği", *Üsküdar Sempozyumu II*, 12-13 Mart 2004, C. I, s. 384.

³² İlhami Yurdakul, "Vakanüvis Ahmed Lütfi'nin İstanbul ve Bilad-ı Selase Müslüman Mezarlıklarına Dair Bir Layihası: Makâbîr-i Müslîmine Dair Hatıra-ı Kâsıra", *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla Eyüp Sultan Sempozyumu X Tebliğleri*, İstanbul, Kasım 2006, s. 365.

³³ Yurdakul, "Makâbîr-i Müslîmine Dair Hatıra-ı Kâsıra", s. 365.

³⁴ Detay olarak bk. Semavi Eyice, "Mezarlıklar ve Hazireler", *İslam Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri*, C. II, Ankara, 1996, ss. 123 vd.; a.mlf., "Tarihi Mezarlar ve Mezarlıklara Dair Notlar", *Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu*, İstanbul 1999, ss. 495-541; Nefes, *Samsun Yöresinde Bulunan Mezar Taşları*, ss. 3-4.

tarikhinde Diyarbekir Beylerbeyi Rüstem Paşa ile evlenmiştir. Rüstem Paşa ile evliliklerinden Ayşe Hümâşah ve Osman adında iki çocukları olmuştur. Mihrimah Sultan son derece dindar ve hayırsever idi. Ayrıca büyük bir servete sahipti. Edirnekapı'da bir külliye inşa ettirdiği gibi, Üsküdar'da da iskele karşısında bir külliye yaptırmıştır.³⁵ Mihrimah Sultan Külliyesi adıyla anılan bu külliye Mihrimah Sultan tarafından H.954/M.1547-48 tarihinde, Mimar Sinan'a yaptırılmıştır. Bu muhteşem eser iki minareli cami, medrese, imaret, hamam, sıbyan mektebi, muvakkithane, kervansaray ve bir türbeden oluşmaktadır. Bu eser, Mimar Sinan'ın Üsküdar'daki ilk eseridir.³⁶

Araştırma konumuz dikkate alındığında Külliye'nin³⁷ etrafında inşa edilen söz konusu türbeler ile ayrıca hazireden³⁸ bahsetmek de uygun olacaktır. Hazire, caminin doğu ve güney (kıble) cephesine gelecek şekilde iki kısımdan oluşmaktadır. Ek olarak hazirenin doğu cephesinde, içerisinde sekiz adet sanduka bulunan bir türbe de yer almaktadır. Ayrıca Külliye'nin deniz tarafında konumlanan ve içerisinde dört mezarın bulunduğu bir başka türbe ile cami girişinde son cemaat yerinin sağında bulunan bir lahit mezar yer almaktadır.

Hazireye ilk gömülen ve dolayısıyla en eski tarihli mezar, Rüstem Paşa'nın kardeşi Kaptan-ı Derya Sinan Paşa'ya aittir. Baş taşında H.966 yılında vefat ettiği kayıtlıdır.³⁹ Bazı kaynaklarda ölüm tarihi H.961 olarak belirtilse⁴⁰ de biz baş taşında açık şekilde bulunan tarih olan H.966'yı dikkate almaktayız.⁴¹ Tarihini okuyabildiğimiz en son kişi H.1335/M.1917'de vefat eden Nuri Efendi eşi Fatma Atiye Hanım'dır.⁴²

İbrahim Hakkı Konyalı hazirede bulunan mezar taşlarından 54 adedini,⁴³ Kucur ise restorasyon esnasında duvara sabitlenenler dahil olmak üzere hazirede bulunan 117 adet kitabeli şahidelerin tamamını okumaya çalışmıştır.⁴⁴ Hazirede bulunan 36 adet mezar Cağalzade sülalesine ait olduğu görülmektedir.⁴⁵ Ayrıca hazirenin kıble cihetindeki bir kabre anne ile ondan altmış yıl sonra vefat eden oğlu defnedilmiş,⁴⁶ doğu tarafındaki bir mezara da üç adet baş taşı yerleştirilmiştir.⁴⁷

³⁵ Mustafa Kaçar, "Mihrimah Sultan", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2005, C. XXX, ss. 39-40.

³⁶ Mehmet Nermi Haskan, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, C. I, Üsküdar Belediyesi, İstanbul 2001, s. 26; İsmail Orman, "Mihrimah Sultan Külliyesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2005, C. XXX, s. 40.

³⁷ Külliye hk. detaylı bilgi için bk. Bekir Yılmazörnek, *Üsküdar Mihrimah Sultan Külliyesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010.

³⁸ Hazire cami, medrese vs. gibi bir kamusal Osmanlı yapısının bahçesinde yer alan, duvar ya da parmaklıkla çevrili küçük mezarlığa verilen addır. M. Sözen-U. Tanyeli, *Sanat Kavram ve Terimler Sözlüğü*, İstanbul, 1996, s. 102.

³⁹ Katalog no: 1.

⁴⁰ Bk. İbrahim Hakkı Konyalı, *Âbideleri ve Kitâbeleriyle Üsküdar Tarihi*, C. I, Türkiye Yeşilay Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1976, s. 342; Haskan, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, C. II, s. 574.

⁴¹ Ayrıca bk. Kucur, "*İskele* Camii Haziresi Mezartaşları", C. II, s. 136.

⁴² Katalog no: 103.

⁴³ Konyalı, *Üsküdar Tarihi*, C. II, s.224; Yılmazörnek, *Üsküdar Mihrimah Sultan Külliyesi*, ss.125-127.

⁴⁴ Kucur, "*İskele* Camii Haziresi Mezartaşları", C. II, ss.147-201. Ancak tebliğde yer alan 59 ve 117 no lu katalogdaki taşlar aynı kişiye ait olduğu halde ayrı ayrı incelemiştir. (Bk. s.174, 201).

⁴⁵ Detay için bk. Kucur, "*İskele* Camii Haziresi Mezartaşları", C. II, ss. 137-140.

⁴⁶ Katalog no: 69.

⁴⁷ Katalog no: 87, 99, 106; Kucur, "*İskele* Camii Haziresi Mezartaşları", C. II, s.140.

Hazirede yatan şahıslar arasında döneminin önemli kişilerinin de olduğunu görülmektedir. Sözü edilen kişiler; Geylân hâkimi Han Ahmed (H.1008/M.1599),⁴⁸ Abaza Şeyhi olarak bilinen ve Bayrâmiyye tarikatından seyyid Abdurrahim (H.1037/M.1628),⁴⁹ hattat Zühdi Efendi (H.1268/M.1851),⁵⁰ Ceyb-i Humayun kâtiplerinden Hacı Tahsin Efendi (H.1323/M.1905),⁵¹ Ferik Şamlı Hacı Mehmet Paşa'dır (H.1321/M.1904).⁵² Ayrıca Erkân-ı harbiye mirivalarından Edhem Paşa'nın iki oğlu⁵³ ve bir torunu⁵⁴ da hazireye defnedilmiştir.

Deniz tarafında konumlanan ve içerisinde kitabesiz dört lahit mezar bulunduran türbede ise yatanlar hakkında kesin kayıt bulunamamıştır.⁵⁵ Bu türbenin adı ve içinde yatan kişilere gelince çok farklı açıklamalar bulunmaktadır. Bazı kaynaklarda Sinâneddin Yûsuf Türbesi olarak tanıtılan⁵⁶ bu türbede iki erkek ve iki kadına ait mezarlar bulunduğu belirtilmekte⁵⁷ ise de buradaki mezar taşlarının üçünde burmalı sarıklı erkek başlığı bulunduğundan, bu iddianın yerinde olmadığı açıktır.⁵⁸ Haskan'a göre, bu türbede Mihrimah Sultan'ın kızı olan (Hümâşah) Ayşe Sultan'ın eşi Sadrazam Semiz Ahmet Paşa'dan olan dört oğlundan dördüncü oğlu Osman Bey (H.999/M.1590-91) ile ilk oğlu Abdurrahman Bey (H.1005/M.1596-97) defnedilmiştir.⁵⁹ Mihrimah Sultan'ın kızı Saliha Hanım Sultan'ın da bu türbede gömüldüğü ihtimal dâhilindedir.⁶⁰ Ayrıca IV. Murat'ın kızı Kaya Sultan'ın 7 aylık düşük çocuğunun bu caminin avlusundaki türbeye gömüldüğü bilgisi de mevcuttur.⁶¹

Aynı özelliklere sahip⁶² arkadaki hazirenin içinde bulunan ikinci türbe ise Sadrazam İbrâhim Edhem Paşa'ya (H.1310/M.1893) ait olup ailesinden üç kişi burada gömülmüştür.⁶³ Haskan ise bahsedilen türbede yatanların Sadrazam Ethem Paşa, eşi Şerife Fatma Hanım, üç oğlu, bir torunu ve bir kayınbiraderi olduğunu belirtir.⁶⁴

Caminin güneybatısında son cemaat yerinin sağında ve saçak altında yer alan lahit mezar ise Rüstem Paşa'nın ikinci eşinden oğlu Osman Bey'e aittir.⁶⁵ Bu kabri

⁴⁸ Katalog no: 4; Konyalı, *Üsküdar Tarihi*, C. I, ss. 226-228.

⁴⁹ Katalog no: 9; Konyalı, *Üsküdar Tarihi*, C. I, s. 224.

⁵⁰ Katalog no: 72; Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, İstanbul, 1327/1909, C. II, s. 43; Konyalı, ss. 225-226.

⁵¹ Katalog no: 99; Konyalı, *Üsküdar Tarihi*, C. I, s. 224.

⁵² Katalog no: 98. Hayatı ve vefatı hk. bk. Orhan Murat Çolak, "Libya'dan Üsküdar'a Bir Padişah Yaveri: Ali Kirat Paşa (1840-1903) ve Ailesi", *Üsküdar Sempozyumu- IV*, C. II, s. 589 (D.not:8; IRCICA Arşivi, 90965/24'den alıntı).

⁵³ Katalog no: 70, 78, 84.

⁵⁴ Katalog no: 85.

⁵⁵ Haskan, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, C. II, s. 590.

⁵⁶ Orman, "Mihrimah Sultan Külliyesi", C. XXX, s. 42. Bu türbeye "Ayşe Sultan Türbesi" (Haskan, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, C. II, ss. 589-590) veya halk arasında "Kaya Sultan Türbesi" de denilmektedir (Bk. Haskan, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, C. I, s. 263; C. II, ss. 548, 590).

⁵⁷ Bk. Orman, "Mihrimah Sultan Külliyesi", s. 42.

⁵⁸ Bk. Katalog no: 115, 116, 117, 118.

⁵⁹ Haskan, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, C. II, ss. 532-533. Ayrıca bk. Konyalı, *Üsküdar Tarihi*, C. I, s. 222; Erhan Afyoncu, "Rüstem Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XXXV, İstanbul 2008, s. 290.

⁶⁰ Haskan, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, C. II, ss. 589-590.

⁶¹ Haskan, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, C. II, s. 548.

⁶² Detay için bk. Kucur, "(İskele) Camii Haziresi Mezartaşları", C. II, s. 134.

⁶³ Orman, "Mihrimah Sultan Külliyesi", s. 42.

⁶⁴ Haskan, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, C. II, s. 617; Kucur, "(İskele) Camii Haziresi Mezartaşları", C. II, s. 134.

⁶⁵ Katalog no: 3.

Konyalı “*mezar taşçılığının ve sandukacılığının çok muvaffak bir yâdigârı olan parmaklık içine alınmış mezar*” olarak nitelemektedir.⁶⁶

Hazirenin geçirdiği restorasyon ve tadilatlarla gelince, İstanbul Vakıflar 2. Bölge Müdürlüğü arşivindeki belgelerden hazirenin 1933’te cami ile birlikte tadilat geçirdiği,⁶⁷ 1936’da dispanser olarak kullanılan Külliye’nin sorumsuzca kullanılması sebebiyle hazireye taşırılıp tahribatın yaşandığı,⁶⁸ hatta dispanserin kömür deposu olarak⁶⁹ veya çevredeki fırınların odun deposu olarak⁷⁰ kullanıldığı anlaşılmaktadır. Yakın tarihte ise 1991 ve 2001 yılında ufak onarımlar yapılmış⁷¹ olan caminin son Rölöve-Restitüsyon projesi 2007-2010 arasında İmmimarlık tarafından gerçekleştirilip,⁷² dört yıllık uygulama ardından (Fotoğraf no: 1, 2) hazire ile birlikte 31 Ocak 2014’te açılışı yapılmıştır.⁷³

Fotoğraf 1: Mihrimah Sultan Camii’nin doğu tarafı

⁶⁶ Konyalı, *Üsküdar Tarihi*, C. I, s. 221.

⁶⁷ ÜMSCReR, s. 26.

⁶⁸ ÜMSCReR, s. 36, 40.

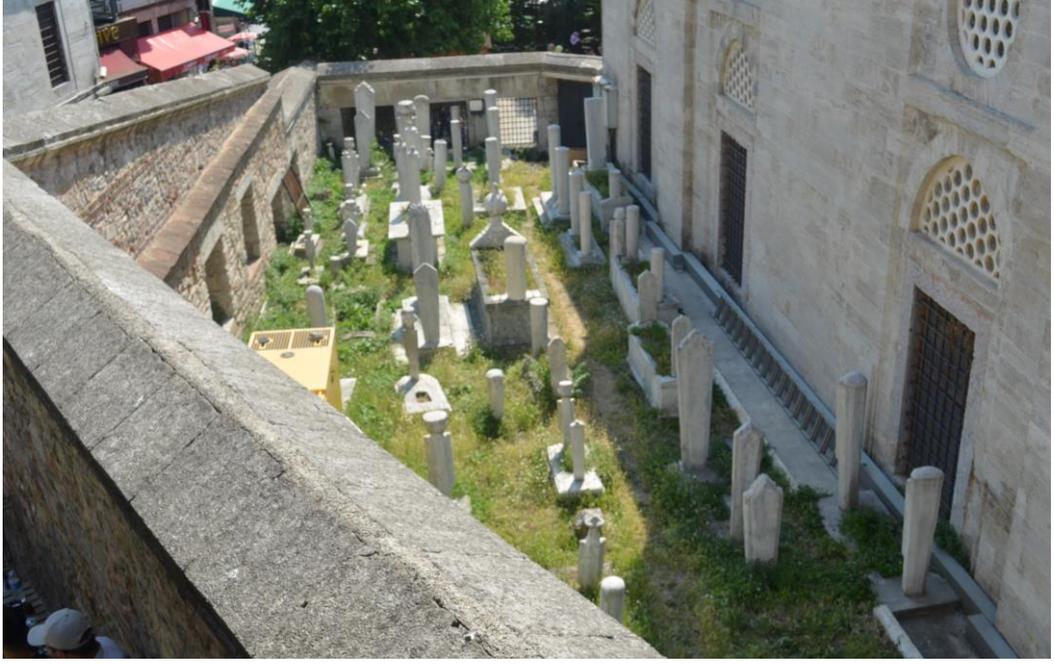
⁶⁹ ÜMSCReR, s. 42.

⁷⁰ ÜMSCReR, s. 44.

⁷¹ Yılmazörnek, *Üsküdar Mihrimah Sultan Külliyesi*, s. 34.

⁷² Bk. ÜMSCReR ve ÜMSCRöR; <http://www.immimarlik.com.tr/tr-TR/uskudar-mihrimah-sultan-camii/3/7/10/24/0/0> (1.11.2019).

⁷³ <https://www.yenisafak.com/politika/mihrimah-sultan-camii-ibadete-acildi-615073> (1.11.2019).

Fotoğraf 2: Mihrimah Sultan Camii'nin güney tarafı

BİRİNCİ BÖLÜM

I- Katalog

Bu bölümde, 17.-20. yüzyıl (1003/1594-1325/1909) Osmanlı dönemi Üsküdar Mihrimah Sultan Camii haziresinde bulunan 121 adet mezar taşı kronolojik sırayla oluşturulmuş olan katalog ile tarih, kimlik, malzeme, form, işleme tekniği, kitabe ve kompozisyon bakımından incelenecektir.

Katalog No	1.	Fotoğraf No	3, 4, 5	Çizim No	1	
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Kible Cephesi)					
İnceleme Tarihi	5 Haziran 2019					
Bugünkü Durumu	Mezar genel özellikleri itibariyle sağlam durumdadır. Yalnız başucu şahidesinin kırık olan üst kısmı 2012 restorasyonunda -lahitin ön ve arkadaki üst kısım kırıklarıyla birlikte onarılırken- mermer bir parça ile doldurulmuştur. Ayak taşı olarak yerleştirilen şahide, lahitin iç kısmına dökülen betonarme ilave üzerine konularak desteklemiştir.					
Tarihi	H. 966/M. 1558-9					
Kimliği	Kapudan Sinan Paşa					
Malzemesi	Baş taşı ve ayak taşı beyaz mermer, lahit ise yeşil somakiden yapılmıştır.					
İşleme Tekniği	Kabartma					
Formu	Şahideli üstü açık dikdörtgen lahit Baş taşı: Başlıklı üçgen şahide Ayak taşı: Silindirik şahide					
Motif	Gülbezek, karanfil, dendanlı rumi, baklava dilimi					
Baş taşı	Boy:	210 cm	Genişlik:	103 cm	Kalınlık:	20 cm
Ayak taşı	Boy:	100 cm	Çap:	29 cm		
Başlık	Çap:	40 cm	Yükseklik:	65 cm		
Lahit	Boy:	281 cm	En:	103 cm	Yükseklik:	87 cm

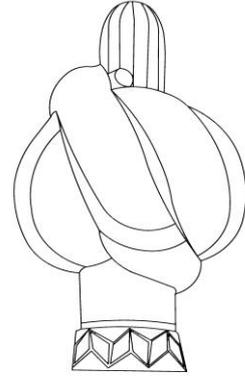
<p style="text-align: center;">Kitabesi</p>	<p>[Başucu Şahidesi Ön Cephe]</p> <p>1. Lâ ilâhe illallâh Muhammedun Rasulullâh</p> <p>2. el-merhûm el-mağfûr ilâ rahmeti'llâhi teâlâ Kapudan Sinan Paşa Rûhına Fatıha Sittün ve sittîn ve tis'a-mieh [966H]</p> <p>[Başucu Şahidesi İç Cephe]</p> <p>“Yevme lâ yenfeu mâlün ve lâ benûn illâ men eta'llâhe bi-kalbin selîm”</p> <p>[Başucu Şahide Yan Taraflar]</p> <p>“Küllü nefsin zâikatü'l- mevt” “Küllü men aleyhâ fân”</p> <p>[Ayakucu Şahidesi Üst Kartuş]</p> <p>Kim bu merhûmı duâ ile ana Hak Teala rahmet eylesin ana</p> <p>[Ayakucu Şahidesi Alt Kartuş]</p> <p>1. Yûsuf-i Sâni idi ahhâba 2. Görünürdi 'adüvv gözine Sinan 3. Sihriyâ gel duâ-yı hayr it ana 4. Rûh-ı pâkini şâd ide Sübhân 5. Hâtif-iğaybden didi târîhin: 6. “Taldı rahmet denizine Kapudân.”¹</p>	<p>1. لا إله إلا الله محمد رسول الله</p> <p>2. المرحوم المغفور إلى رحمة الله تعالى قبودان سنان باشا روحنه فاتحه ست وستين وتسعمائه</p> <p>يوم لا ينفع مال ولا بنون إلا من أتى الله بقلب سليم</p> <p>كل نفس ذائقة الموت كل من عليها فان</p> <p>كيم مرحومي دعائيليه آكا حق تعالى رحمت أيلسون آكا</p> <p>1. يوسف ثاني ايدي احبابه 2. كورونيردي عدو كوزينه سنان 3. سحرىاكل دعای خير ايت آكا 4. روح باکيني شاد ايدنه سبحان 5. هاتف غيبدن ديدي تاريخك 6. طلدي رحمت دكزينه قبودان</p>
<p style="text-align: center;">Genel Tanımı</p>	<p>Başucu şahidesinin batı (dış) cephesinde kartuş içinde 2 satır halinde kitabe bulunmaktadır. Kaidenin kuzey–güney cephesine düşen kenarlarına da kartuş içinde birer satır yazı işlenmiş, üst tarafına ise bitkisel motifler yerleştirilmiştir. Kaidenin doğu (iç) kısmında da kartuş içine işlenmiş tek satır yazı bulunmakta, geri kalan kısımlarında da bitkisel motifler işlenmiştir. Baş kısmında mücevveze başlık görülmektedir. Kitabelerin hepsi celî sülüs hatla yazılmıştır. Ayakucuna konulan şahidenin kitabesi doğu (dış) cepheye dönecek şekilde ve üst üste işlenmiş iki ayrı kartuş içine yazılmıştır. Alt kartuş içindeki kitabe, okunamaz</p>	

¹ Ebced hesabıyla “طلدي رحمت دكزينه قبودان” harflerinin toplamı 960’tır. Krş. Kucur, “İskele Cami Haziresi Mezar Taşları”, s. 136.

	olduğundan başka kaynaklardan yardım alınmıştır. ² Ayakucu şahidesinde ve lahitte herhangi bir tezyinat bulunmamaktadır.
Kompozisyon	Başucu şahidesinin batı yüzeyinde bulunan ikinci satırdaki kitabelerin arasında simetrik şekilde yerleşmiş dört adet gülbezek motifi yerleştirilmiştir. Ayrıca söz konusu satırların baş ve sonundaki boşluklara dendanlı rumiye benzer süslemeler işlenmiştir. Şahidenin yanlarındaki kitabe üzerine gelen boşluklara ise birer adet büyük ebatta gülbezek motifleri işlenmiştir. Şahidenin doğu (iç) cephesinde bulunan kitabenin her iki yanında büyük ebatta gülbezek motifi, üst kısmında ise karanfil motifi görülmektedir. Başlığın altındaki boyun kısmı silindirik formda başlayıp köşelendirilerek şahide üzerine oturtulmuş ve bu alan üzerine baklava dilimi motifleri ile tek sıra halinde bir dizi ile süslenmiştir.

Fotoğraf : 3

Çizim : 1

² Bk. Haskan, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, C. II, s. 574; Kucur, “İskele Cami Haziresi Mezar Taşları”, s. 147.

Fotoğraf : 4

Fotoğraf : 5

Katalog No	2	Fotoğraf No	6, 7
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)		
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019		
Bugünkü Durum	Sağlam		
Tarihi	H. 975/ M. 1567-8		
Kimliği	Mustafa ³		
Malzemesi	Beyaz Mermer		
İşleme Tekniği	Kabartma		
Formu	Şahideli üstü açık dikdörtgen lahit Baş taşı: Kendinden kaideli başlıklı silindirik şahide Ayak taşı: Silindirik şahide		
Motif	Gülbezek, palmet, düz rumi, hurdeli rumi, bulut, yıldız çiçeği, baklava dilimi		
Baş taşı	Boy:	180 cm	Genişlik: 14 cm Kalınlık: 16 cm
Ayak taşı	Boy:	105 cm	Çap: 29 cm
Başlık	Çap:	31 cm	Yükseklik: 44 cm
Lahit	Boy:	224 cm	En: 67 cm Yükseklik: 70 cm

³ Konyalı, "Mustafa" hakkında bilgi bulamadığını belirtir (Bk. Konyalı, *Üsküdar Tarihi*, C. I, s. 228).

Kitabesi	1. Mustafa ez sevâd-ı mülk-i fenâ 2. Kerd rihlet be-cânib-i Mevlâ 3. Guşt târih-i refteş be-Hodâ: 4. “Menzileş bâd cennetü’l-Me’vâ”	1. مصطفى أز سواد ملك فنا 2. كرد رحلت بجانب مولا 3. كشت تاريخ رفتش بخدا 4. منزلش باد جنت المأوى
	Türkçesi: Mustafa fenâ evi (dünya)dan Mevlâ tarafına gitmiştir. Onun Tanrı’ya gidişi için şu tarih olmuştur: “Menzilin Cennetü’l-Me’vâ olsun (975H).” ⁴	
Genel Tanımı	Başucu şahidesinin kaidesi dilimli formda şekillendirilmiştir. Kitabesi ise kaidenin batı (dış) cephesine gelecek şekilde celî sülüs hatla yazılı 2 satırdan oluşmaktadır. Şahidenin başlık kısmı mücevvezeden oluşmakta, boyun kısmında da geometrik motiflerden bir tezyinat görülmektedir. Şahidenin kaide kısmında ve lahitte ise bitkisel motiflere yer verilmiştir.	
Kompozisyon	Baş taşında bulunan kartuşun içe kıvrılan kısımlarında düz ve hurdeli rumi motifleri işlenmiş, kaidenin üst kısmında ise kartuşun ucuna gelecek şekilde bir adet palmet motifi işlendiği görülmektedir. Şahidenin boyun kısmında da baklava dilimi motiflerinden bir dizi sıralanmıştır. Kitabenin üst kısmındaki boşluğa bir adet serbest çiçek motifi, sağ alt köşesine ise bulut motifi işlenmiştir. Lahitte ise her bir cepheye birer adet farklı gülbezek motifleri gelecek şekilde süsleme yapılmıştır.	

Fotoğraf : 6

Fotoğraf : 7

⁴ Ebced hesabıyla “منزلش باد جنت الماوي” harflerinin toplamı 975’dir.

Katalog No	3	Fotoğraf No	8, 9
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii (Son cemaat yerinin sağında)		
İnceleme Tarihi	5 Haziran 2019		
Bugünkü Durum	Sağlam		
Tarihi	H. 984/M. 1576-7		
Kimliği	Osman Bey (Rüstem Paşa'nın oğlu)		
Malzemesi	Beyaz Mermer		
İşleme Tekniği	Kabartma		
Formu	Şahideli üstü açık dikdörtgen lahit Baş taşı: Kendinden kaideli başlıklı dikdörtgen prizmal şahide Ayak taşı: Silindirik şahide		
Motif	Gülbezek, hançer, kıvrık dal		
Baş taşı	Boy:	94 cm	Genişlik: 13 cm Kalınlık: 13 cm
Ayak taşı	Boy:	100 cm	Çap: 23 cm
Başlık	Çap:	34 cm	Yükseklik: 39 cm
Lahit	Boy:	220 cm	En: 67 cm Yükseklik: 80 cm
Kitabesi	[Başucu Şahidesi]		<p>1. لا اله الا الله / محمد رسول الله</p> <p>2. أوقويالم روحيجون فاتحه</p>
	<p>1. La ilahe/ illalah/ Muhammedun resulullah</p> <p>2. Okuyalım rûhîçün Fâtiha</p>		
Kitabesi	[Ayakucu Şahidesi]		<p>1. قد انتقل المرحوم المغفور</p> <p>2. مير باكره نسب حضرت عثمان بكك</p> <p>3. مرغ روجي إيديجك باغ جنانه طيران</p> <p>4. أيليوب صدقله روحنه دعالم حكمي</p> <p>5. ديدي تاريخ: جنان أولا مقامك عثمان</p>
	<p>1. Kad'intekale'l-merhâmu'l-mağfur</p> <p>2. Mîri-i Pakize neseb hazret-i Osman Bey'in</p> <p>3. Mürğ-i rûhu idicek bağ-ı cinâna tayerân</p> <p>4. Eyleyüb sıdk ile rûhına duâlar Hükmi</p> <p>5. Didi tarih: "cinân ola makâmın Osman"⁵</p>		
<p>Türkçesi: "Temiz soylu Osman Bey hazretlerinin ruh kuşu cennetler bağına uçunca Hükmi sıdk ile dualar iderek tarihi 'Osman'ın yeri cennetler ola!' şeklinde söyledi."⁶</p>			

⁵ Ebced hesabıyla "جنان أولا مقامك عثمان" harflerinin toplamı 1004'tür. (Bk. Kucur, "İskele Cami Haziresi Mezar Taşları", s. 148) Kanaatimizce hattat ebced hesabını dikkate almadan sözün akışına göre "makam" yerine "makâmın" yazmıştır. Çünkü "kef" çıkınca tarih 984 olmaktadır. Ölüm tarihi hk. bk. Mehmet Süreyya, *Sicill-i Osmani*, C. III, s. 416; Konyalı, *Üsküdar Tarihi*, C. I, s. 222; Haskan, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, C. II, s. 603.

⁶ Bk. Konyalı, *Üsküdar Tarihi*, C. I, s. 222.

Genel Tanımı	Başucu şahidesinin kitabesi tevhitin kelimeleri doğu cephesi hariç diğer üç cephesine dağıtılarak celi sülüs hatla yazılmıştır. Başlık kısmında mücevveze kavuk bulunmaktadır. Ayakucundaki şahidede ise batı (iç) cephesine kartuş alanların içerisinde yazılmış celi sülüs hatlı 5 satırlık kitabe mevcuttur. Söz konusu kitabelerde; kartuş içleri yeşil renge, yazılar ve süslemeler ise altın rengi yıldız boya ile boyandığı görülmektedir. Şahidelerde herhangi bir tezyinat yoktur. Fakat lahit yüzeyinde bitkisel motiflere rastlanmaktadır.
Kompozisyon	Lahitin üst kısmı kıvrık dal dizisi ile tamamen dolanmış ve kıvrık dalların üst kısımlarında palmete benzer süslemeler yapılmıştır. Ayrıca lahitin kısa kenarlarında birer adet, kuzey cephesinde 3 adet, kible cephesinde de iki adet gülbezek motifi işlenmiştir. Gülbezek motiflerinin ortasında ise hançer motifine rastlanmaktadır. Süsleme yüzeylerinin de yıldız boya ile boyandığı görülmektedir.

Fotoğraf : 8

Fotoğraf : 9

Katalog No	4	Fotoğraf No	10
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Kible Cephesi)		
İnceleme Tarihi	5 Haziran 2019		
Bugünkü Durumu	Sağlam şekilde toprağa gömülüdür. Mezar hatları belli değildir. Tarihi de ebced hesabına göre bulunmuştur.		
Tarihi	H. 1008/M. 1599-1600		

Kimliği	Hân Ahmed		
Mesleği	Tarikat erbabı		
Malzemesi	Beyaz Mermer		
İşleme Tekniği	Kabartma		
Formu	Baş taşı: Silindirik şahide		
Baş taşı	Boy:	87 cm	Çap: 25 cm
Kitabesi	1. Gufte-i Abdü'l-Vâsi' Efendi Geylâni 2. Hôşî-i âlem nâhoş ey dil 3. Mî nîrzed be-hemîn emed ü şod- 4. bîn ki Hân Ahmed âlî mesned 5. Çe giriftâr gam bîhad şod 6. Beher târih-i vefâteş mîgoft 7. Hâtif-i gayb ki: "Han Ahmed şod [Sene 1008]." ⁷		1. گفتهٔ عبد الواسع أفندي كيلاني 2. خوشيء عالم ناخوش أي دل 3. مي نیرزد بهمین آمد و شد 4. بین که خان عالی مسند 5. چه گرفتار غم بی حد شد 6. بھر تاریخ وفاتش می گفت 7. هاتف غیب که: خان احمد شد
	Türkçesi: "Geylanlı Abdu'l-Vasi Efendi'nin sözü: Ey gönül na-hoş âlemin zevk u sefası peşinde koşup durmaya değmez. Ki yüce soylu Ahmed Han bile sınırsız bir kedere giriftar oldu. Hatifi gayb onun ölüm tarihi için 'Han Ahmet gitti' diyordu [Sene 1008].		
Genel Tanımı	Başucu şahidesinin doğu cephesinde yatay çizgilerle birbirinden ayrılmış celi sülüs hatla yazılı 7 satırlık Farsça kitabe bulunmaktadır. Herhangi bir tezyinat yoktur.		

Fotoğraf : 10

Katalog No	5	Fotoğraf No	11
------------	---	-------------	----

⁷ Ebced hesabıyla "خان احمد شد" harflerinin toplamı 1008'dir.

Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)					
İnceleme Tarihi	15 Eylül 2019					
Bugünkü Durumu	Duvara sabitlenerek muhafaza edilen başucu şahidesinin baş ve alt kısmı kırıktır.					
Tarihi	H. 5 Rabiü'l-evvel 1011/M. 23 Ağustos 1602					
Kimliği	Muallim-zâde Muhammed Efendi'nin eşi Münire Hatun					
Malzemesi	Beyaz Mermer					
İşleme Tekniği	Kabartma					
Formu	Baş taşı: Dikdörtgen prizmal şahide (baş ve alt tarafı kırık)					
Baş taşı	Boy:	41 cm	En:	33 cm	Kalınlık:	7 cm
Kitabesi	1. Zevce-i muallim-zâde Muhammed Efendi 2. Târih-i vefatı olmağičün 3. Hâtif didi: "Hey Münire Hatun" sene 1011 ⁸ 4. Fî hâmis şehr-i rebîu'l-evvel 5. ... (Kırık)			1. زوجہء معلم زادہ محمد أفندي 2. تاریخ وفاتی اولماغیجون 3. هاتف دیدی: ہی منیرہ خاتون سنہ 1011 4. فی خامس شہر ربیع الاول 5. ...		
Genel Tanımı	Şahidenin kitabesi yatay çizgilerle ayrılmış 4 satırdan oluşmaktadır. Bütün yüzeyi kaplayan kitabe celi sülüs hat ile Farsça olarak yazılmıştır. Herhangi bir tezyinat yoktur.					

Fotoğraf : 11

Katalog No	6	Fotoğraf No	12, 13
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)		
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019		
Bugünkü Durumu	Lahit sağlamdır. Fakat üzerinde şahideler yoktur. Ayakucundaki kaide kısmında kitabe bulunmaktadır.		

⁸ Ebced hesabıyla "ہی منیرہ خاتون" harflerinin toplamı 1377'dir.

Tarihi	H. 1011/M. 1602-3					
Kimliği	Hüsâmüddîn Bey					
Malzemesi	Beyaz Mermer					
İşleme Tekniği	Kabartma					
Formu	Şahidesiz üstü açık dikdörtgen lahit					
Motif	Gülbezek					
Lahit	Boy:	225 cm	En:	70 cm	Yükseklik:	73 cm
Kitabesi	1. Sene 1011 2. Eyledi rihlet Hüsâmüddîn Bey 3. Yeri ola cennet-i anber 4. (D)idi hâtif rihlet-i târihini: 5. “Ola me’vâyı Hüsâmüddîn beheşt [1011H].” ⁹			1. سنه 1011 2. أيلدي رحلت حسام الدين بك 3. يري أوله جنت عنبر 4. (د)يدي هاتف رحلتي تاريخي: 5. أوله مأواي حسام الدين بهشت		
Genel Tanımı	Şahideleri yerinde bulunmayan lahitin ayakucu tarafında celi sülüs hatla yazılı 3 satırlık kitabe görülmektedir. Lahit kenarlarında da bitkisel motifler mevcuttur.					
Kompozisyon	Lahitin uzun kenarlarında ikişer, kısa kenarlarında birer olmak üzere farklı desenlerde gülbezek motifleri işlenmiştir.					

Fotoğraf : 11

Fotoğraf : 12

⁹ Ebced hesabıyla “أوله مأواي حسام الدين بهشت” harflerinin toplamı 1011’dir.

Katalog No	7	Fotoğraf No	14
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii (Kible cephesi)		
İnceleme Tarihi	5 Haziran 2019		
Bugünkü Durumu	Burada verilen bilgiler 92 no lu şahidenin ayakucunda duran baş taşına aittir. Şahidenin baş tarafı kırık olduğu için kimlik bilgileri bulunmamakta, sadece tarih bilgisi okunmaktadır.		
Tarihi	H. 1012/M. 1603-4		
Kimliği	-		
Malzemesi	Beyaz Mermer		
İşleme Tekniği	Kabartma		
Formu	Baş taşı: Poligonal prizmal şahide (üst kısmı kırık)		
Baş taşı	Boy:	66 cm	Çap: 23 cm
Kitabesi	1. ... (Kırık) 2. Bu mısrai fevtine tarih didi hâtif: 3. “Mahşur ola ukbâda mahmûd-ı Muhammed’le” ¹⁰ 4. Sene 1012		1. ... 2. بو مصرعي فوتينه تاريخ ديدي هاتف: 3. محشور أوله عقبى ده محمود محمد له 4. سنه 1012
Genel Tanımı	Kırık olarak ayak taşı görevi gören şahidedeki tek satırlık kitabe celi sülüs hatla yazılmaktadır. Herhangi bir tezyinat bulunmamaktadır.		

Fotoğraf : 14

¹⁰ Ebced hesabıyla “محشور أوله عقبى ده محمود محمدله” harflerinin toplamı 1012’dir.

Katalog No	8	Fotoğraf No	15
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)		
İnceleme Tarihi	15 Eylül 2019		
Bugünkü Durum	Sağlam şekilde duvara sabit şekilde muhafaza edilmiştir.		
Tarihi	H. 1023/M. 1614-5		
Kimliği	Şeyh Ahmed		
Mesleği	Hatib		
Malzemesi	Beyaz Mermer		
İşleme Tekniği	Kabartma		
Formu	Baş taşı: Silindirik şahide		
Baş taşı	Boy:	95 cm	Çap: 20 cm
Kitabesi	<p>1. Geçdi nâgâh (?) Hatib Şeyh Ahmedcismine oldı menzil tûde-i hâk</p> <p>2. Mevt-i âlim çü mevt-i âlemdir. N'ola dünyayı eylese gamnâk</p> <p>3. Pâk sıfat-ı İsâ bahri idi rûhına minber ola nüh-eflâk</p> <p>4. İntikaline Hâşimi târih didiler: "Geçdi Şeyh Ahmed-i pâk"¹¹</p> <p>5. Rûhına Fâtiha. Sene 1023</p> <p>1. كجدي ناكاه(؟) خطيب شيخ أحمد جسمنه أولدي منزل تودهء خاك</p> <p>2. موت عالم جو موت عالمدر نوله دنيايي ايلسه غمناك</p> <p>3. باك صفت عيسى بحري ايدي روحنه منبر اوله نئه أفلاك</p> <p>4. انتقالينه هاشمي تاريخ دديلر: كجدي شيخ أحمد باك</p> <p>5. روحنه فاتحه سنه 1023</p>		
Genel Tanımı	Şahidenin celi sülüs hat ile Farsça olarak yazılı 5 satırlık kitabesi yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Herhangi bir tezyinat bulunmamaktadır.		

Fotoğraf : 15

¹¹ Ebced hesabıyla "كجدي شيخ أحمد باك" harflerinin toplamı 1023'tür.

Katalog No	9	Fotoğraf No	16, 17	Çizim No	2
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)				
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019				
Bugünkü Durumu	Şahideler sağlam iken lahitin kible cephesinde ayakucu tarafında yarıya kadar kırılma olmuş ve yok olan parçasının yerine yeni üretim mermer parçası koyularak lahit tamamlanmıştır.				
Tarihi	H. 1037/M. 1627-8				
Kimliği	Şeyh Mehmed Tennûri oğlu Şeyh Abdurrahîm				
Malzemesi	Beyaz Mermer				
İşleme Tekniği	Kabartma				
Formu	Şahideli üstü açık dikdörtgen lahit Baş taşı: Kendinden kaideli başlıklı dikdörtgen prizmal şahide Ayak taşı: Silindirik şahide				
Motif	Palmet, gülbezek, baklava dilimi				
Baş taşı	Boy:	232 cm	Genişlik:	22 cm	Kalınlık: 22 cm
Ayak taşı	Boy:	210 cm	Çap:	29 cm	
Başlık	Çap:	28 cm	Yükseklik:	43 cm	
Lahit	Boy:	237 cm	En:	72 cm	Yükseklik: 100 cm
Kitabesi	1. Merhûm ve mağfûr 2. Şeyh Abdurrahîm bin 3. Şeyh Mehmed Tennûri 4. Rûhîçün Fâtiha 5. Sene 1037 ¹²			1. مرحوم ومغفور 2. شيخ عبد الرحيم بن 3. شيخ محمد تنوري 4. روحيجون فاتحه 5. سنه 1037	
Genel Tanımı	Lahitle beraber yekpare taştan oluşan başucu şahidesinin celi sülüs hatla yazılı 5 satırlık kitabesi batı (dış) cepheye dönük vaziyette durmaktadır. Geometrik ve bitkisel karakterli bezeme görülen şahidenin kaidesinde herhangi bir bezeme bulunmamakta, sadece dış hatları dilimli formlardan oluşmaktadır. Baş kısmında sarıklı tarikat kavuğu bulunmaktadır. Ayakucu şahidesi de kendinden kaideli olup üzerinde bitkisel motif bulunmaktadır. Lahit üzerinde ise bitkisel motiflerden tezyinat yapılmıştır.				
Kompozisyon	Yekpare şahidelerin kaideleri üçgen formlu olup kenarları dilimli hatlarla belirlenmiştir. Tezyinat olarak sadece kaidelerin şahide üzerinde birleşen uçlarına palmet motifi işlenerek yapılmıştır. Lahit üzerinde ise farklı desenlerde yapılmış gülbezek motifleri, baş ve ayakucunda birer tane, kuzey yönünde üç tane ve kible yönünde de bir tane yerleştirilmiştir. Kible yönünde bulunan motiflerden ortadaki				

¹² Konyalı ve Haskan tarihi 1047 okumuştur (Bk. Konyalı, *Üsküdar Tarihi*, C. I, s. 224; Haskan, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, C. I, s. 265). Deforme 3 rakamının 4 okunması mümkün ise de 1027 okuyan Kucur'un okuduğu gibi 2 okunması mümkün gözükmemektedir (Bk. Kucur, "İskele Cami Haziresi Mezar Taşları", s. 150).

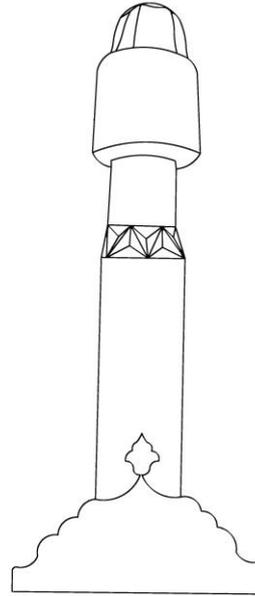
kırıldığı için yarım şekilde kalmış, sonradan eklenen mermer blok üzerinde dairesel hareketle motifi bütünleştirilirken diğer gülbezek yerine sadece dairesel kabartmalar işlenerek yerleri belli edilmiştir.

Fotoğraf : 16

Fotoğraf : 16

Çizim :2

Katalog No	10	Fotoğraf No	18
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)		
İnceleme Tarihi	15 Eylül 2019		
Bugünkü Durumu	Şahidenin baş kısmı kırılmış ve parçası kaybolmuştur. Gövde kısmı ise üçüncü satırının altından kırılarak iki parçaya ayrılmış, sonradan bir harç ile birleştirilmiş vaziyette duvara sabitlemiştir.		
Tarihi	H. (30 Şaban) ¹³ 1037/M. 5 Mayıs 1628		
Kimliği	Abdurrahman oğlu Osman Ağa		
Malzemesi	Beyaz Mermer		
İşleme Tekniği	Kabartma		
Formu	Baş taşı: Silindirik şahide		
Baş taşı	Boy:	97 cm	Çap: 24 cm
Kitabesi	1. Meşhedü'l-merhûm el-muhtâc ilâ rahmeti'l-mennân 2. Osman Ağa ibn Abdurrahman el-Müteveffâ 3. Kubeyle şehri'l-ümme (?) Ramazan el-münselik fi 4. Silk-i seneti seb'a ve selâsin ve elf. Rûhına Fâtiha [1037]		1. مشهد المرحوم المحتاج إلى رحمة المنان 2. عثمان أغا ابن عبد الرحمان المتوفى 3. قُبَيْلَ شهر الأمة (؟) رمضان المنسلك في 4. سلك سنة سبع وثلاثين وألف روحنه فاتحه [1037]
	Türkçesi: Merhum Mennân'ın rahmetine muhtaç 1037 senesinde bulunan ümmetin ayı Ramazan'ın hemen öncesinde vefat eden Abdurrahman oğlu Osman Ağa'nın mezarıdır. Ruhuna Fatiha”		
Genel Tanımı	Şahidenin celi sülüs hat ile Arapça olarak yazılı 4 satırlık kitabesi yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Herhangi bir tezyinat bulunmamaktadır.		

Fotoğraf : 18

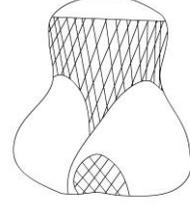
¹³ “Ramazandan hemen önce” ibaresine göre tarih “30 Şaban” olarak alınmıştır.

Katalog No	11	Fotoğraf No	19	Çizim No	3
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Kıble Cephesi)				
İnceleme Tarihi	5 Haziran 2019				
Bugünkü Durumu	Baş taşı pehle üzerinde sağlam şekilde durmaktadır. Kitabesi silik olduğu için okunamamış, sadece kimlik ve tarih kısmı okunmuştur. Ayakucu şahidesi yoktur. Pehle üzerinde bitki ekme, sulama amaçlı toprakla dolu bir boşluk mevcuttur.				
Tarihi	H. 1126/M. 1714-5				
Kimliği	Muhammed Bey				
Malzemesi	Beyaz Mermer				
İşleme Tekniği	Kabartma				
Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide				
Baş taşı	Boy:	115 cm	En:	20 cm	Kalınlık: 12 cm
Başlık	Çap:	23cm	Yükseklik:	24cm	
Kitabesi	1.1
	2.2
	3.3
	4.4
	5.5
	6. Muhammed Bey محمد بك .6
	7. El-Fâtiha sene 1126				1126 الفاتحه سنه .7
Genel Tanımı	Celi ta'lik hatla yazılı 7 satırlık yatay çizgilerle ayrılmış kitabe, şahidenin batı (dış) cephesinde bulunmaktadır. Herhangi bir süslemeye rastlanmayan şahidede başlık kısmı, paşalı denilen ¹⁴ başlıktan oluşmaktadır.				

¹⁴ Paşalı başlık baklava dilimli iç başlığın alt kısmına, önden iki parça halinde birbirini çapraz kesecek şekilde sarılarak oluşturulur. Bu halinden dolayı "Lamelif destar" da denilir. (Bk. Çal, "Türk-İslam Mezar Taşları", s. 509).

Fotoğraf : 19

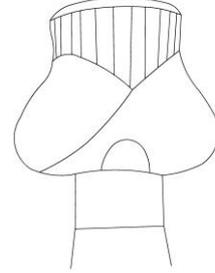
Çizim : 3

Katalog No	12	Fotoğraf No	20	Çizim No	4
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Kıble Cephesi)				
İnceleme Tarihi	5 Haziran 2019				
Bugünkü Durumu	Pehle üzerinde sağlam şekilde durmaktadır. Mezarda ayak taşı bulunmamakta, boşalan yerine toprak dolmaktadır. Ayrıca pehle üzerinde bitki ekme, sulama amaçlı toprakla dolu bir boşluk da mevcuttur.				
Tarihi	H. 5 Zilhicce 1176/M. 17 Haziran 1763				
Kimliği	Muhammed Tâlîb				
Malzemesi	Beyaz Mermer				
İşleme Tekniği	Kabartma				
Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide				
Baş taşı	Boy:	75 cm	En:	16 cm	Kalınlık: 9 cm
Başlık	Çap:	19 cm	Yükseklik:	15 cm	
Kitabesi	1. Merhûm ve mağfûr 2. Muhammed Tâlîb'in 3. Ruhına Fatiha 4. Fi 5 zel sene 1176			1. مرحوم ومغفور 2. محمد طالبك 3. روحنه فاتحه 4. في 5 ذ سنه 1176	

Genel Tanımı	Baş taşının batı yönüne bakar vaziyetteki celi sülüs hatla yazılı 4 satırlık kitabesi yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Şahidenin başlık kısmı paşalı denilen (düşey çubuklu iç başlığın alt kısmına, önden iki parça halinde birbirini çapraz kesecek şekilde sarılan) ¹⁵ başlıktan oluşmaktadır. Mezarda ayak taşı bulunmamaktadır.
--------------	--

Fotoğraf : 20

Çizim : 4

Katalog No	13	Fotoğraf No	21		
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)				
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019				
Bugünkü Durum	Sağlam bir şekilde boş bir alanda toprağa gömülü durmaktadır.				
Tarihi	H. 1177/M. 1763-4				
Kimliği	Hacı Ahmed Ağa				
Mesleği	Serâserci başı				
Malzemesi	Beyaz Mermer				
İşleme Tekniği	Kabartma				
Formu	Baş taşı: Basık kemerli prizmal şahide				
Baş taşı	Boy:	105 cm	En: 32 cm	Kalınlık:	17 cm

¹⁵ Çal, "Türk-İslam Mezar Taşları", s. 509.

Kitabesi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Hüve'l-Hayyu'l-Bâkî 2. Merhûm ve mağfûr 3. Serâserci başı 4. El-Hâc Ahmed Ağa 5. Rûhına el-Fâtîha sene 1177¹⁶ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. هو الحي الباقي 2. مرحوم ومغفور 3. سراسرجي باشي 4. الحاج أحمد أغا 5. روحنه الفاتحه سنه 1177
Genel Tanımı	Başucu şahidesinin celi sülüs hatla yazılı 5 satırlık kitabesi yatay çizgilerle birbirinden ayrılmış olup, batıya bakar vaziyette yerleştirilmiştir. Kitabenin en üst satırının yanları ile şahidenin alt kısımlarının her iki yanı pahlanmıştır. Herhangi bir tezyini unsura rastlanmamıştır.	

Fotoğraf : 21

Katalog No	14	Fotoğraf No	22, 23
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Kıble Cephesi)		
İnceleme Tarihi	5 Haziran 2019		
Bugünkü Durumu	Pehle üzerinde bulunan her iki şahide de başucu şahidesidir. Buradaki bilgiler ayakucuna konulan baş taşına aittir. Başlığı kırıktır.		
Tarihi	H. Recep 1194/M. Temmuz-Ağustos 1780		
Kimliği	Cağalzâde kızı Emetü'llah Hanım		
Malzemesi	Beyaz Mermer		
İşleme Tekniği	Kabartma		
Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar Baş taşı: Tepelikli prizmal şahide (başlığı kırık)		
Motif	Akant yaprağı, serbest geometrik motifler		
Baş taşı	Boy:	65 cm	En: 20 cm Kalınlık: 7 cm

¹⁶ Haskan tarihi "1117/1705" okumuştur (Bk. Haskan, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, C. I, s. 265).

Kitabesi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Hüve'l-Hayyu'l-Bâkî 2. Merhûm ve mağfûrun leh 3. Cağalzâde kerimesi 4. Merhûme Emetü'llah Hanım 5. Rûhîçün el-Fâtiha 6. Be sene 1194 	<ol style="list-style-type: none"> 1. هو الحي الباقي 2. مرحوم ومغفور له 3. جفال زاده كريمه سي 4. مرحومه أمت الله خانم 5. روحيجون الفاتحه 6. ب سنه 1194
Genel Tanımı	Baş taşının batı (iç) cepheye bakacak şekilde yerleştirilen celi sülüs hatla yazılı 6 satırlık kitabesi yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Kitabe bütün yüzeyi kaplamakta, tezyinat ise boyun kısmında ve arka yüzünde bitkisel, geometrik karakterli desenlerle sağlanmaktadır.	
Kompozisyon	Akant yapraklarından oluşan bir dizi kitabenin üst sırasında yer almaktadır. Hemen onun üzerinde de serbest geometrik motiflerden oluşmuş gerdanlığa benzer bir dizi yer almaktadır. Aynı süsleme öğeleri şahidenin arka yüzünde de bulunmaktadır. Ayrıca oval formdaki geometrik şekillerle oluşturulmuş bir dizi, şahidenin arka yüzünün iki yanını süslediği görülmektedir. Arka yüzünün alt kısmında da akant yapraklarından oluşmuş bir dizi ile mevcuttur.	

Fotoğraf : 22

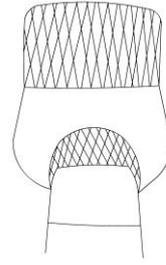
Fotoğraf : 23

Katalog No	15	Fotoğraf No	24	Çizim No	5
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Kıble Cephesi)				
İnceleme Tarihi	5 Haziran 2019				
Bugünkü Durumu	Söz konusu başucu şahidesi 14 no lu katalogdaki baş taşının başucunda bulunmakta ve sağlam şekilde pehle üzerinde durmaktadır.				
Tarihi	H. 1195/M. 1780-1				
Kimliği	Muhammed Rıfat Bey				
Malzemesi	Beyaz Mermer				

İşleme Tekniği	Kabartma					
Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide					
Baş taşı	Boy:	94cm	En:	21 cm	Kalınlık:	10cm
Başlık	Çap:	19cm	Yükseklik:	22cm		
Kitabesi	1. Hüve'l-Hallâku'l-Bâkî 2. Merhû ve mağfûr el-muhtâc 3. İlâ rahmeti Rabbihi'l-Gafûr 4. Muhammed Rif'at Bey 5. Rûhına el-Fâtiha 6. Sene 1195			1. هو الخلاق الباقي 2. مرحوم ومغفور المحتاج 3. إلى رحمة ربه الغفور 4. محمد رفعت بك 5. روحه الفاتحه 6. سنة 1195		
Genel Tanımı	Baş taşının doğu (iç) cephesine bakar vaziyetteki celi sülüs hatla yazılı 6 satırlık kitabesi yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Şahidenin başlık kısmı paşalı denilen (baklava dilimli iç başlığın alt kısmına sarılan) ¹⁷ başlıktan oluşmaktadır. Hiçbir tezyini unsur bulunmamaktadır.					

Fotoğraf : 24

Çizim : 5

Katalog No	16	Fotoğraf No	25
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)		
İnceleme Tarihi	15 Eylül 2019		
Bugünkü Durumu	Baş taşı üst tarafı kırık vaziyette duvara sabitlenmiştir		

¹⁷ Recep Gün, vdğr., “Vezirköprü Yöresinde Bulunan 19. ve 20. yüzyıl Osmanlı Mezar Taşları”, *OMÜİFD.*, 2017, S. 42, s. 67.

Tarihi	H. 1195/M. 1780-1				
Kimliği	İbrahim Bey'in kızı Eminetu'llah Hanım'ın cariyesi Fatma Hatun				
Malzemesi	Beyaz Mermer				
İşleme Tekniği	Kabartma				
Formu	Baş taşı: Dikdörtgen prizmal şahide (baş tarafı kırık)				
Baş taşı	Boy:	71 cm	En:	39 cm	Kalınlık: 10 cm
Kitabesi	1. ...(kırık) 2. İbrahim Bey kerimesi merhûme 3. Eminetu'llah Hanım'ın cariyesi 4. Merhume Fatma Hatun'un ruhına 5. Fâtîha sene 1195			.12 إِبْرَاهِيمَ بَك كَرِيمَه سَي مَرْحُومَه .3 أَمِينَةَ اللَّهِ خَاتَمَك جَارِيَه سَي .4 مَرْحُومَه فَاطْمَه خَاتُونَك رُوحِنَه .5 فَاتِحَه سَنَه 1195	
Genel Tanımı	Celi sülüs hatla yazılı ve yatay çizgilerle birbirinden ayrılan kitabe bütün yüzeyi kaplamaktadır. Üst kısmı kırıldığı için geriye 4 satır kalmıştır. Herhangi bir tezyinat yoktur.				

Fotoğraf : 25

Katalog No	17	Fotoğraf No	26
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Kıble Cephesi)		
İnceleme Tarihi	5 Haziran 2019		
Bugünkü Durumu	Başucu şahidesi mezar hatları belli olmayan bir alanda toprağa gömülü şekilde durmaktadır.		
Tarihi	H. 1199/M. 1784-5		
Kimliği	Lebâbe Hanım'ın kızı Şeref Ümmü Gülsüm Hanım		
Malzemesi	Beyaz Mermer		
İşleme Tekniği	Kabartma		
Formu	Baş taşı: Tepelikli prizmal şahide		

Baş taşı	Boy:	65 cm	En:	14 cm	Kalınlık:	9 cm
Kitabesi	1. Hüve'l-Bâkî 2. Merhume Lebâbe 3. Hanımın kerimesi 4. Merhume Şeref 5. Ümmü Gülsüm Hanım 6. Ruhına Fatıha 7. Sene 1199			1. هو الباقي 2. مرحومه لبابه 3. خانمك كريمه سي 4. مرحومه شرف 5. أم كلثوم خانم 6. روحنه فاتحه 7. سنه 1199		
Genel Tanımı	Celi sülüs hatla yazılı 7 satırdan oluşan kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmış olup batı cepheye bakar konumda yerleşmiştir. Şahidede herhangi bir süsleme bulunmamaktadır. Başlık kısmı uzun boyun üzerinde küçük bir başlık olan hanım başlığından oluşmaktadır.					

Fotoğraf : 26

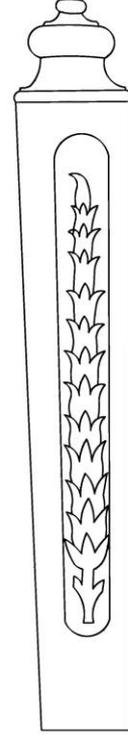
Katalog No	18	Fotoğraf No	27	Çizim No	6
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Kıble Cephesi)				
İnceleme Tarihi	5 Haziran 2019				
Bugünkü Durumu	Genel anlamda sağlam olan mezarın sadece baş taşının sol üst kısmında kitabenin 1. ve 2. satırlarına denk gelen kısımlarda kırık bulunmaktadır. Şahideler kaide üzerinde bir pehleye yerleştirilmiş, pehle üzerinde bitki ekme, sulama amaçlı toprakla dolu bir boşluk mevcuttur.				
Tarihi	H. 1199/M. 1784-5				
Kimliği	Ciğaloğlu Ali Bey Efendi'nin oğlu İbrahim Efendi				
Malzemesi	Beyaz Mermer				

İşleme Tekniği	Kabartma					
Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide Ayak taşı: Silindirik şahide					
Motif	Gül, servi ağacı					
Baş taşı	Boy:	122 cm	En:	27 cm	Kalınlık:	10 cm
Ayak taşı	Boy:	122 cm	Çap:	16 cm		
Başlık	Çap:	20 cm	Yükseklik:	23 cm		
Kitabesi	1. Hüve'l-Bâkî 2. Harmen-i ârâme âteş efgen firkat kıran 3. Sûy-ı hulde can atub kıldı revân 4. Ya'ni mahdûm-ı Ali Bey Efendi bin el-Ciğâl 5. Mesken-i me'vâsı oldı “ lâ-ceram ” dâr-ı cinân 6. Dindi tarih-i vefatı hâtif-i gaybdan hemân: 7. “İtdi mevlâ Adn'ı İbrahim Bey Efendi'ye mekân” ¹⁸ 8. Sene 1199			1. هو الباقي 2. خرمن آرامه آتش أفکن فرقت قران 3. سوی خلدہ جان آتوب قیلدی روان 4. یعنی مخدوم علی بک أفندی بن الجعال 5. مسکن مأویسی اولدی لا جرم دار جنان 6. دیندی تاریخ وفاقی هاتف غیبیدن همان: 7. ایتدی مولی عدنی ابراهیم بک أفندی یه مکان 8. سنه 1199		
	Türkçesi: O Bakidir. Huzur ortamına ateş düşüren, ayrılık koyan (ölümle) sonsuzluk tarafına can atıp gitti. Yani Cağaloğlu Ali Efendi'nin oğlunun kalacağı meskeni çaresiz cennet yurdu oldu. Vefat tarihi gizliden hemen: Mevla Adn cennetini İbrahim Efendi'ye mekân kıldı” dendi. Sene 1199.					
Genel Tanımı	Şahidenin batı (dış) cephesini kaplayan celi sülüs hatla yazılı 7 satırlık kitabe yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Baş kısmında paşalı başlığı mevcuttur. Başlık kısmındaki bitkisel motifin dışında herhangi bir tezyini unsura rastlanılmamıştır. Bitkisel motiflerle süslenmiş ayakucu şahidesinin başlık kısmında stilize tepelik bulunmaktadır.					
Kompozisyon	Başucu şahidesinde sadece başlığın sarık kısmının üzerinde bir adet yapraklı gül dalı motifi görülmektedir. Ayakucu şahidesinde ise üç tarafında konturlanmış alanlar içerisinde, tamamen kaplayacak şekilde, uç kısmı hafif eğik servi ağaçları yer almaktadır. Tepe kısmı ise kademeli şekilde boğum yapılarak sonlandırılmıştır.					

¹⁸ Ebced hesabıyla “ايتدي مولی عدنی ابراهیم أفندی یه مکان” harflerinin toplamı 1175'tir.

Fotoğraf : 27

Çizim : 6

Katalog No	19	Fotoğraf No	28			
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Kible Cephesi)					
İnceleme Tarihi	5 Haziran 2019					
Bugünkü Durumu	Pehle üzerinde sağlam şekilde durmaktadırlar. Pehle üzerinde bitki ekme, sulama amaçlı toprakla dolu bir boşluk mevcuttur.					
Tarihi	H. 15 Rabiü'l-evvel 1203/M. 14 Aralık 1788					
Kimliği	Cağalzâde İbrahim Bey Efendi'nin eşi Fatma Hatun					
Malzemesi	Beyaz Mermer					
İşleme Tekniği	Kabartma					
Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar Baş taşı: Basık kemerli prizmal şahide (alt kısmı pahlanmış) Ayak taşı: Basık kemerli prizmal şahide (alt kısmı pahlanmış)					
Motif	Palmet					
Baş taşı	Boy:	180 cm	En:	30 cm	Kalınlık:	24 cm
Ayak taşı	Boy:	157 cm	En:	33 cm	Kalınlık:	19 cm

Kitabesi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Hüve'l-Hallâku'l-Bâkî 2. Merhum ve mağfurun leh 3. Çağalzâde İbrahim 4. Bey Efendi'nin zevcesi 5. Merhûme ve mağfûrun lehâ 6. Fatma Hatun 7. Rûhîçün Fatiha 8. 15 ra sene 1203 	<ol style="list-style-type: none"> 1. هو الخلاق الباقي 2. مرحوم ومغفور له 3. جغال زاده إبراهيم 4. بك أفنديك زوجة سي 5. مرحومه ومغفور لها 6. فاطمه خاتون 7. روحيجون فاتحه 8. 15 را سنة 1203
Genel Tanımı	Başucu şahidesinin celi sülüs hatla yazılı 8 satırdan oluşan kitabesi yatay çizgilerle birbirinden ayrılmış vaziyette batı (dış) cephesine bakar konumda yerleştirilmiştir. Kitabe bütün yüzeyi kaplamaktadır. Tezyinat olarak sadece şahidenin kitabenin alt ve üst kısımlarında kenarları pahlanmış ve bitkisel karakterli motiflerle işleme yapılmıştır. Aynı form ve tezyinat ayakucu şahidesinde de bulunmaktadır.	
Kompozisyon	Sadece şahidelerin pahlanmış kısımlarında bulunan tezyinat; farklı kalınlıklarda kabartılarak kitabenin altından aşağıya doğru daralan geometrik formun ucuna palmet motifi işlenmiştir. Aynı bezeme ayakucu şahidesine de yapılmıştır.	

Fotoğraf : 28

Katalog No	20	Fotoğraf No	29, 30
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Kıble Cephesi)		
İnceleme Tarihi	5 Haziran 2019		
Bugünkü Durum	Sağlamdır.		
Tarihi	H. 1203/M. 1788-9		
Kimliği	Cağalzâde Ali Bey'in oğlu Mehmed Salih Bey		
Malzemesi	Beyaz Mermer		
İşleme Tekniği	Kabartma		
Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide Ayak taşı: Üçgen alınlıklı prizmal şahide		
Motif	Vazo, servi ağacı, üzüm salkımlı ve yapraklı asma motifi		
Baş taşı	Boy:	84 cm	En: 19 cm Kalınlık: 9 cm
Ayak taşı	Boy:	68 cm	En: 29 cm Kalınlık: 6 cm
Başlık	Çap:	20 cm	Yükseklik: 18 cm
Kitabesi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Merhum ve mağfur 2. İlâ rahmeti Rabbihi'l-Ğafur 3. Cağalzâde Mehmed Salih¹⁹ 4. Bey ibn Ali Bey rûhına 5. Fatıha sene 1203 		<ol style="list-style-type: none"> 1. مرحوم ومغفور 2. إلى رحمة ربّه الغفور 3. جغال زاده محمد صالح 4. بك ابن علي بك روحنه 5. فاتحه سنه 1203
Genel Tanımı	Kaideli pehle üzerinde duran şahidelerden başucu şahidesinin celi sülüs hatla yazılı 5 satırlık kitabesi batı (dış) cephesinde bulunmakta ve yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Başlık kısmında paşalı denilen başlık bulunmaktadır. Herhangi bir süsleme yoktur. Ayakucu şahidesinin batı (iç) cephesinde de nesneli ve bitkisel karakterli motifler görülmektedir.		
Kompozisyon	Sadece ayakucu şahidesinde bulunan tezyinat; iki tarafında kavisli kulp bulunan ayaklı vazo içinden yükselen bir servi ağacı ve bu ağacın etrafına S formunda sarılmış üzerinde ise üzüm salkımları ve üzüm yaprakları bulunan asmadan oluşmaktadır. Tezyinat bütün yüzeyi kaplamıştır.		

¹⁹ Haskan "Sıtkı" okumuştur (Bk. Haskan, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, C. I, s. 265).

Fotoğraf : 29

Fotoğraf : 30

Katalog No	21	Fotoğraf No	31, 32	Çizim No	7
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)				
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019				
Bugünkü Durumu	Genel olarak sağlam durumdaki mezarda şahideler pehle üzerine, ayakucu şahidesi düz (batıya bakar vaziyette) yerleştirilirken, başucu şahidesi kitabe kuzeye dönecek vaziyette yerleştirilmiştir. Pehle üzerinde bitki ekme, sulama amaçlı toprakla dolu bir boşluk mevcuttur.				
Tarihi	H. 1204/M. 1789-90				
Kimliği	Seyyid Ali Efendi'nin annesi Emine Hatun				
Malzemesi	Beyaz Mermer				
İşleme Tekniği	Kabartma				
Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar Baş taşı: Tepelikli prizmal şahide Ayak taşı: Üçgen alınlıklı prizmal şahide				
Motif	Akant yaprağı, serbest çiçek, kâse, armut, nar, incir, kayısı, servi ağacı, üzüm salkımlı ve yapraklı asma motifi				
Baş taşı	Boy:	171 cm	En:	43 cm	Kalınlık: 10 cm
Ayak taşı	Boy:	139 cm	En:	42 cm	Kalınlık: 10 cm

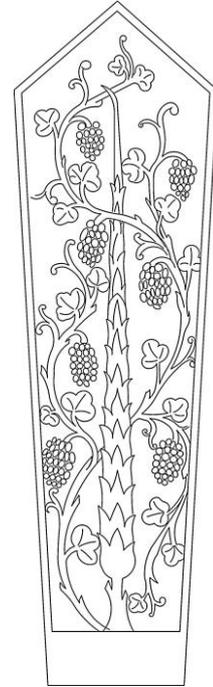
Kitabesi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Hüve'l-Hallâku'l-Bâkî 2. Halen ser-i mücellidân-ı hâssa es-Seyyid Ali 3. Efendi'nin vâlide-i muhteremeleri merhûme 4. Ve mağfûrun lehâ Emine Hâtun rûhîçün 5. Rızâen lillâhi'l-Fâtiha 6. Sene 1204 	<ol style="list-style-type: none"> 1. هو الخلاق الباقي 2. حالا سر مجلدان خاصه السيد علي 3. أفنديك والده محترمه لري مرحومه 4. ومغفور لها أمينه خاتون روحيجون 5. رضاء لله الفاتحة 6. سنة 1204
Genel Tanımı	Başucu şahidesinin kuzey cephesine bakar vaziyetteki kartuş içine yazılmış celi sülüs hatla yazılı 6 satırlık kitabesi yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Serlevhanın etrafında kalan boşluklarda ve tepeliğinde yoğun bitkisel ve nesnelimotifler bulunmaktadır. Aynı şekilde bitkisel motiflerle bezenmiş ayakucu şahidesi de batı (iç) kısma dönecek şekilde pehle üzerine oturtulmuştur.	
Kompozisyon	Başucu şahidesinde serlevhanın hemen üst kısmındaki boşluğa dal üzerinde serbest çiçek motifleri işlenmiş, geri kalan boşluklar da akant yaprağı motifleri kullanılarak doldurulmuştur. Tepelik kısmında ise ayaklı, kulplu bir kâse içinde armut, nar, incir ve kayısılarından oluşan bir meyve yığını bulunmaktadır. Üst kısmında akant yaprakları bulunmakta ve iki yanından S ve C formlarında inen kıvrık dal benzeri motifler ile kartuşlanmaktadır. Ayakucu şahidesinde ise orta kısımda tepeye kadar yükselen ve uç kısmı sola doğru kıvrılan bir servi ağacı motifine rastlanmaktadır. Bu servi ağacının etrafını saran, üzerinde üzüm salkımlarının ve yapraklarının bulunduğu asma dalı motifleri bulunmakta ve söz konusu tezyinat bütün yüzeyi kaplamaktadır.	

Fotoğraf : 31

Fotoğraf : 32

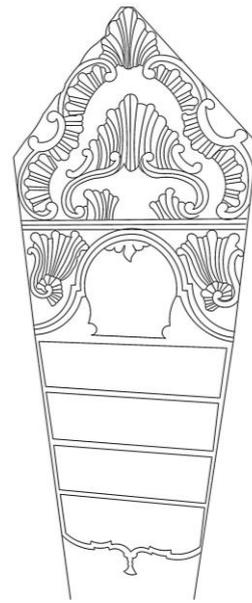

Çizim : 7

Katalog No	22	Fotoğraf No	33	Çizim No	8	
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)					
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019					
Bugünkü Durum	Sağlam.					
Tarihi	H. 15 Muharrem 1206/M. 14 Eylül 1791					
Kimliği	Habibe Hatun					
Malzemesi	Beyaz Mermer					
İşleme Tekniği	Kabartma					
Formu	Baş taşı: Üçgen alınlıklı prizmal şahide					
Motif	Akant yaprağı					
Baş taşı	Boy:	124 cm	En:	44 cm	Kalınlık:	8 cm
Kitabesi	1. Hüve'l-Bâkî 2. Merhûme ve mağfûrun lehâ 3. El-muhtâc ilâ Rabbihi'l-Gafûr 4. Habibe Hatun rûhîçün 5. El-Fâtîha fi 15 mim sene 1206			1. هو الباقي 2. مرحومه ومغفور لها 3. المحتاج إلى ربه الغفور 4. حبيبه خاتون روحيجون 5. الفاتحه في 15 م سنه 1206		
Genel Tanımı	Kuzeye dönük vaziyette duran celi sülüs hatla yazılı 5 satırlık kitabe yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Serlevha etrafında ve tepeliğinde bitkisel motifler bulunmaktadır.					
Kompozisyon	Serlevhanın her iki yanında aynalanmış şekilde işlenmiş akant yaprakları mevcuttur. Tepeliğindeki tezyinat ise C ve S kıvrımlarının etrafında dizilmiş akant yapraklarıyla oluşturulmuştur.					

Fotoğraf : 33

Çizim : 8

Katalog No	23	Fotoğraf No	34
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)		
İnceleme Tarihi	15 Eylül 2019		
Bugünkü Durumu	Baş ve alt kısmı kırık vaziyette duvara sabitlenmiş şekilde durmaktadır.		
Tarihi	H. 20 Ramazan 1206/M. 12 Mayıs 1792		
Kimliği	Ali Beşe		
Malzemesi	Beyaz Mermer		
İşleme Tekniği	Kabartma		
Formu	Baş taşı: Dikdörtgen prizmal şahide (baş tarafı kırık)		
Baş taşı	Boy:	59 cm	En: 26 cm Kalınlık: 10 cm
Kitabesi	1. ... (kırık) 2. Merhûm ve mağ(fûr) 3. İlâ rahmet-i Rabbihi'l-Gafûr 4. Ali Beşe rûhına 5. Fâtîha 20 nun sene 1206		1. ... 2. مرحوم ومغ(فور) 3. إلى رحمة ربه الغفور 4. علي بشه روحنه 5. فاتحه 20 ن سنه 1206
Genel Tanımı	Şahidenin mevcut kısmında kitabesi bütün yüzeyini kaplamaktadır. Celi sülüs hatla yazılı 4 satırlık kitabe yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Herhangi bir tezyinata rastlanmamıştır.		

Fotoğraf : 34

Katalog No	24	Fotoğraf No	35
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)		
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019		
Bugünkü Durumu	Sağlam olan şahide mezar hatları belli olmayan bir alanda betona gömülü halde dik durmaktadır.		
Tarihi	H. 1207/M. 1791-2		
Kimliği	Ciğâlzâde kethüdâsı Osman Ağa'nın eşi Züleyhâ Hatûn		
Malzemesi	Beyaz Mermer		
İşleme Tekniği	Kabartma		
Formu	Baş taşı: Üçgen alınlıklı prizmal şahide		
Baş taşı	Boy:	141 cm	En: 45 cm
			Kalınlık: 7 cm
Kitabesi	1. Hüve'l-Bâkî 2. Ciğâlzâde kethüdâsı Osman 3. Ağa'nın zevcesi merhûme 4. Ve mağfûre Züleyhâ Hâtun 5. Rûhna Fâtîha sene 1207		1. هو الباقي 2. جيغال زاده كئخداسي عثمان 3. أغانك زوجه سي مرحومه 4. ومغفوره زليخا خاتون 5. روحنه فاتحه سنه 1207
Genel Tanımı	Baş taşının celi sülüs hatla yazılı 5 satırlık kitabesi batıya bakar konumda olup, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Herhangi bir tezyini unsura rastlanmamıştır.		

Fotoğraf : 35

Katalog No	25	Fotoğraf No	36
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Kıble Cephesi)		
İnceleme Tarihi	5 Haziran 2019		
Bugünkü Durumu	Şahideler sağlam bir şekilde bir pehle üzerinde durmaktadır. Pehle üzerinde bitki ekme, sulama amaçlı toprakla dolu bir boşluk mevcuttur.		
Tarihi	H. Şevval 1208/M. Mayıs 1794		
Kimliği	İshak Efendi		
Mesleği	Sultan Süleyman Han kâtibi		
Malzemesi	Beyaz Mermer		
İşleme Tekniği	Kabartma		
Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar Baş taşı: Silindirik şahide Ayak taşı: Silindirik şahide		
Baş taşı	Boy:	160 cm	Çap: 29 cm
Ayak taşı	Boy:	154 cm	Çap: 25 cm
Kitabesi	1. Hüve'l-Hayyu'l-Bâki 2. Cennet-mekân Sultan 3. Süleyman Han kâtibi 4. Mağfîret-nişan merhûm İshak 5. Efendi ruhiçün el-Fatiha 6. Şevval sene 1208		1. هو الحي الباق 2. جتتمكان سلطان 3. سليمان خان كاتبي 4. مغفرتنشان مرحوم إسحق 5. أفندي روحيجون الفاتحه 6. شوال سنه 1208
Genel Tanımı	Herhangi bir tezyinat bulunmayan başucu şahidesinin celi sülüs hatla yazılı 6 satırlık kitabesi doğu (dış) cephesine bakar vaziyette olup yatay çizgiyle birbirinden ayrılmaktadır. Ayakucu şahidesinde de herhangi bir tezyinâta rastlanmamıştır.		

Fotoğraf : 36

Katalog No	26	Fotoğraf No	37			
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Kible Cephesi)					
İnceleme Tarihi	5 Haziran 2019					
Bugünkü Durumu	Hatları belli olan bir mezar içindeki şahideler sağlam bir şekilde toprağa gömülü olarak ayakta durmaktadır.					
Tarihi	H. 3 Muharrem 1212/M. 28 Haziran 1797					
Kimliği	Muhammed Bey Efendi'nin Kızı Refia Hanım					
Malzemesi	Beyaz Mermer					
İşleme Tekniği	Kabartma					
Formu	Baş taşı: Tepelikli prizmal şahide Ayak taşı: Poligonal prizmal şahide					
Motif	Serbest çiçek (süslemeler silik)					
Baş taşı	Boy:	106 cm	En:	28 cm	Kalınlık:	11 cm
Ayak taşı	Boy:	91 cm	Çap:	22 cm		

Kitabesi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Hüve'l-Hallâku'l-Bâkî 2. Muhammed Bey Efendi'nin 3. Kerimesi civân u hazâm 4. Merhûme Refîa 5. Hanım'ın rûhına 6. El-Fâtîha <p>Fî 3 mim sene 1212</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. هو الخلاق الباقي 2. محمد بك أفنديك 3. كريمه سي جوان وخزام 4. مرحومه رفيعه 5. خاتمك روحنه 6. الفاتحه <p>في 3 م سنه 1212</p>
Genel Tanımı	<p>Celi sülüs hatla yazılı 6 satırlık kitabe, şahidenin batı (dış) cephesini kaplamakta olup yatay çizgilerle birbirinden ayrılmış vaziyettedir. Şahidenin başlığı uzun boyunluk üzerinde duran küçük hanım başlığından oluşmaktadır. Her bir satır ayrı kartuşlar içine yazılmıştır. Bitkisel karakterli motifler boyun kısmında ve başlık üzerinde bulunmaktadır. Ayakucu şahidesinin kenarları pahlanmıştır. Ayak taşında da herhangi bir tezyinata rastlanmamaktadır.</p>	
Kompozisyon	<p>Şahide de bulunan süslemeler silik olduğu için net seçilememiş, kabartmalar serbest çiçekli, yapraklı bitkisel motiflere benzetilmiştir.</p>	

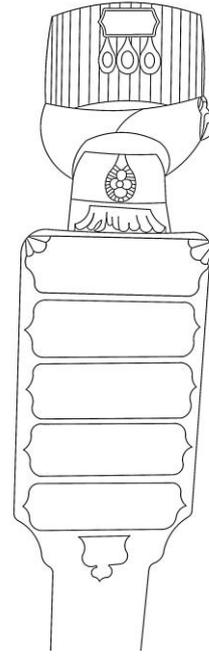

Fotoğraf : 37

Katalog No	27	Fotoğraf No	38	Çizim No	9
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Kıble Cephesi)				
İnceleme Tarihi	5 Haziran 2019				
Bugünkü Durum	Sağlam				
Tarihi	H. Muharrem 1212/M. Haziran-Temmuz 1797				
Kimliği	Muhammed Efendi'nin oğlu Nâgâm Muhammed Rûşen Bey Efendi				
Malzemesi	Beyaz Mermer				
İşleme Tekniği	Kabartma				
Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide Ayak taşı: Sivri kemerli prizmal şahide				
Motif	Serbest geometrik motifler, akant yaprağı, gül, mine				
Baş taşı	Boy:	86 cm	En:	23 cm	Kalınlık: 10 cm
Ayak taşı	Boy:	70 cm	En:	23 cm	Kalınlık: 7 cm
Başlık	Çap:	20 cm	Yükseklik:	19 cm	
Kitabesi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Muhammed Bey Efendi'nin 2. Mahdûmı merhum cevan 3. Nâgâm Muhammed Rûşen 4. Bey Efendi'nin ruhiçün 5. El-Fatiha fi mim sene 1212 			<ol style="list-style-type: none"> 1. محمد بك أفنديك 2. مخدومي مرحوم جوان 3. ناکام محمد روشن 4. بك أفندي روحيجون 5. الفاتحه في م سنه 1212 	
Genel Tanımı	Başucu şahidesinin batı (dış) cepheye bakar vaziyetteki celi sülüs hatla yazılı kartuş içindeki 6 satırlık kitabesi yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Başlık kısmı paşalı başlıktan oluşmakta, üzerinde de bitkisel ve geometrik süslemelere görülmektedir. Ayakucu şahidesinde ise herhangi bir tezyinat yoktur.				
Kompozisyon	Başlığın alın kısmında serbest geometik motiflerden bir süsleme bulunmakta, bu hali ile de bir takıya benzemektedir. Başlığın tülbent kısmında sol tarafında ise bir adet gül motifi mevcuttur. Boyun kısmında da serbest çiçekten oluşmuş bir motif, damla formunda bir motifin üstüne işlenmiştir. Hemen alt kısmında ise kitabenin üstüne gelecek şekilde akant yapraklarından oluşmuş bir diziyeye yer verilmiştir.				

Fotoğraf : 38

Çizim : 9

Katalog No	28	Fotoğraf No	39			
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)					
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019					
Bugünkü Durumu	Mezarı belli olmayan şahide hafif eğimli şekilde toprağa gömülü halde durmaktadır.					
Tarihi	H. (1) Râbiu'l-evvel 1212/M. 24Ağustos 1797					
Kimliği	Nefise Hatun					
Malzemesi	Beyaz Mermer					
İşleme Tekniği	Kabartma					
Formu	Baş taşı: Üçgen alınlıklı prizmal şahide					
Baş taşı	Boy:	86 cm	En:	36 cm	Kalınlık:	9 cm
Kitabesi	1. Hüve'l-Bâkî 2. Merhûme ve mağfûrun lehâ 3. Nefise Hatun rûhına 4. El-Fâtiha sene 1212 fi gurre-i ra			1. هو الباقي 2. مرحومه ومغفور لها 3. نفيسة خاتون روحه 4. الفاتحة سنة 1212 في غره را		
Genel Tanımı	Hiçbir tezyini unsura rastlanmayan şahidenin, batı (dış) cepheye dönük haldeki celi sülüs hatla yazılı 4 satırlık kitabesi yatay çizgilerle birbirinden ayrılmış vaziyettedir.					

Fotoğraf : 39

Katalog No	29	Fotoğraf No	40
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Kıble Cephesi)		
İnceleme Tarihi	5 Haziran 2019		
Bugünkü Durumu	Şahideler pehle üzerinde sağlam bir şekilde durmaktadır. Pehle üzerinde ise bitki ekme, sulama amaçlı toprak dolu bir boşluk mevcuttur.		
Tarihi	H. 11 Rabiü'l-evvel 1212/M. 3 Eylül 1797		
Kimliği	Cağalzâde Ali Bey Efendi'nin kızı Vedâde Hanımefendi		
Malzemesi	Beyaz Mermer		
İşleme Tekniği	Kabartma		
Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar Baş taşı: Tepelikli prizmal şahide Ayak taşı: Üçgen alınlıklı prizmal şahide		
Motif	Akant yaprağı, serbest çiçek, lale, gül, karanfil, kâse		
Baş taşı	Boy:	188 cm	En: 50 cm Kalınlık: 10 cm
Ayak taşı	Boy:	147 cm	En: 37 cm Kalınlık: 7 cm
Kitabesi	<p>1. Hüve'l-Bâkî 2. Cağalzâde Ali Bey Efendi'nin 3. Kerimesi Merhume ve Mağfurun lehâ 4. El-Muhtâc ilâ rahmeti Rabbihi'l-Gafûr 5. Vedâde Hanımefendinin Ruhı 6. Şerifi içün rızaen lillâh Fâtiha 7. 11 râ Sene 1212</p> <p>1. هو الباقي 2. جغال زاده علي بك أفنديك 3. كريمه سي مرحومه ومغفور لها 4. المحتاج إلى رحمة ربه المغفور 5. وداده خانم أفنديك روح 6. شريفني إيجون رضاءً لله فاتحه 7. 11 را سنه 1212</p>		

Genel Tanımı	Celi sülüs hatla yazılı kartuş içindeki 7 satırlık kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmakta ve şahidenin batı (dış) yüzeyini kaplamaktadır. Başucu şahidesinin serlevha etrafında ve tepelik kısmında bitkisel karakterli tezyinatlara yer verilmiştir. Tepelik ile serlevha arasında kalan kısım bir şerit halinde daha da kabartılarak belirgin hale getirilmiştir. Ayak taşında herhangi bir tezyinat yoktur.
Kompozisyon	Bitkisel motifle bezenmiş tepeliğin alın kısmı kıvrımlı hatlarla üçgen bir formu oluşturmuştur. Tepeliğin uç kısmında akant yaprakları ve C kıvrıklarının aralarında gül dalları serpiştirilmiş, ortasına da ayaklı kâse üzerinde akant yaprağı işlenmiştir. Kâsenin iki yanında da karanfil dalları yerleştirilmiştir. Tepeliğin alt sırasında ise bir şerit kabartılmış, üzerine de kıvrık dallar arasında serbest çiçek motifleri işlenmiştir. Bir alt sırada ise akant yaprakları ile bir dizi oluşturulmuştur. Altındaki sırada serlevha etrafında süsleme mevcuttur. Serlevhanın etrafı mihrap şeklinde kavisli kartuşlanmış, hemen tepesine de akant yaprakları dizilmiştir. Yanlarında ise kenarlarını süsleyecek şekilde yapraklı lale ve gül dalları işlenmiştir.

Fotoğraf : 40

Katalog No	30	Fotoğraf No	41, 42
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Kible Cephesi)		

İnceleme Tarihi	5 Haziran 2019					
Bugünkü Durumu	Şahideler pehle üzerinde sağlam şekilde durmaktadır. Ayrıca pehle üzerinde ise bitki ekme, sulama amaçlı toprak dolu bir boşluk mevcuttur.					
Tarihi	H. 25 Rabiü'l-evvel 1212/M. 17 Eylül 1797					
Kimliği	Cağalzâde İbrahim Bey Efendi'nin kızı Behane Hanım Efendi					
Malzemesi	Beyaz Mermer					
İşleme Tekniği	Kabartma					
Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar Baş taşı: Tepelikli prizmal şahide Ayak taşı: Üçgen alınlıklı prizmal şahide					
Motif	Akant yaprağı, serbest çiçek, kıvrık dal, gül, servi ağacı, lale, üzüm salkımlı veyapraklı asma motifi					
Baş taşı	Boy:	194 cm	En:	51 cm	Kalınlık:	11 cm
Ayak taşı	Boy:	163 cm	En:	34 cm	Kalınlık:	10 cm
Kitabesi	1. Hüve'l-Bâkî 2. Merhum ve mağfur el-muhtaç ilâ 3. Rahmeti Rabbihi'l-Ğafur Cağalzâde 4. İbrahim Bey Efendi'nin kerimesi 5. Merhûme ve mağfûrun lehâ Behâne 6. Hanım Efendi'nin ruh-ı şerifi 7. İçün rızaen lillah el-Fâtiha 8. 25 ra sene 1212			1. هو الباقي 2. مرحوم ومغفور المحتاج إلى 3. رحمة ربه الغفور جعال زاده 4. إبراهيم بك أفنديك كريمه سي 5. مرحومه ومغفور لها بهانه 6. خانم أفنديك روح شريفي 7. إييجون رضاء الله الفاتحه 8. 25 را سنه 1212		
Genel Tanımı	Başucu şahidesinin celi sülüs hatla yazılı 10 satırlık kitabesi batı (dış) cepheye bakar konumda olup, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Serlevhanın üst kısımları ile tepeliğinde bitkisel motifler bulunmaktadır. Ayakucu şahidesinde de bitkisel motifler yer almaktadır.					
Kompozisyon	Baş taşıdaki serlevhanın üst kısmını dolduracak şekilde simetrik işlenmiş uçları yukarıya doğru bakan akant yaprakları mevcuttur. Akant yapraklarının arasında birbirine bakan lale motifleri de işlenmiştir. Serlevha ile tepelik arasında küçük ebatta akant yapraklarından tek şerit bir dizi oluşturulmuştur. Hemen üstünde de arasına serbest çiçek motifleri işlenmiş kıvrık dallardan oluşan bir dizi bulunmaktadır. Tepelikte ise C formunda uçları kıvrımlı dallar arasına işlenmiş, serbest çiçek ve lale motifleri, ortadan yükselen ve iki yana dağılan çiçek motiflerinin etrafını doldurmuştur. Kenarlarda da yapraklı gül dallarına rastlanmaktadır. Tepeliğin uç kısmında da akant yaprakları kullanılarak dış hatları oluşturmuş ve sonlandırılmıştır. Ayakucu şahidesinde ise bir servi ağacı etrafına dolanan, uçlarında stilize üzüm salkımı ve üzüm yaprakları bulunan bir asma motifi görülmektedir.					

Fotoğraf : 41

Fotoğraf : 42

Katalog No	31	Fotoğraf No	43, 44	Çizim No	10
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Kıble Cephesi)				
İnceleme Tarihi	5 Haziran 2019				
Bugünkü Durumu	Şahideler pehle üzerinde sağlam şekilde durmaktadır. Ayrıca pehle üzerinde ise bitki ekme, sulama amaçlı toprak dolu bir boşluk mevcuttur.				
Tarihi	H. Rabiul-evvel 1212/M. Ağustos-Eylül 1797				
Kimliği	Cağalzâde Ali Bey Efendi'nin torunu İsmail Akif Bey Efendi				
Malzemesi	Beyaz Mermer				
İşleme Tekniği	Kabartma				
Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide Ayak taşı: Dikdörtgen prizmal şahide				

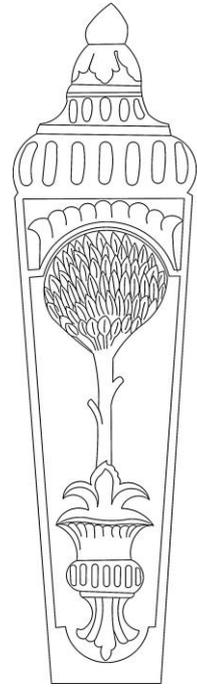
Motif	Defne ağacı, vazo, akant yaprak, serbest geometrik				
Baş taşı	Boy:	65 cm	En:	19 cm	Kalınlık: 7 cm
Ayak taşı	Boy:	86 cm	En:	21 cm	Kalınlık: 6 cm
Başlık	Çap:	16 cm	Yükseklik:	17 cm	
Kitabesi	1. Ciğalzâde Ali 2. Bey Efendi'nin hafidi 3. Merhum ve mağfur İsmail 4. Akif Bey Efendi'nin 5. Ruhiçün el-Fatiha 6. Râ sene 1212			1. جغال زاده علي 2. بك أفنديك حفيدي 3. مرحوم ومغفور إسماعيل 4. عاكف بك أفنديك 5. روحيجون الفاتحه 6. را سنه 1212	
Genel Tanımı	Baş taşının celi sülüs hatla yazılı 6 satırlık kitabesi yatay çizgilerle birbirinden ayrılmakta olup, batı (dış) cephesine bakar vaziyette durmaktadır. Herhangi bir tezyinata rastlanmayan şahidede kitabe bütün yüzeyi kaplamaktadır. Başlık kısmında paşalı başlık mevcuttur. Ayak taşına ise bitkisel ve nesnel motiflerle süslemeler yapıldığı görülmektedir.				
Kompozisyon	Ayak taşının batı (iç) cephesinde bulunan tezyinat; dilimli bir vazodan çıkan defne ağacı motifi ve üst kısmında stilize yaprak dizisinden oluşmaktadır. Ayak taşının baş kısmı kademelendirilerek sonlandırılmıştır.				

Fotoğraf : 43

Fotoğraf : 44

Çizim : 10

Katalog No	32	Fotoğraf No	45, 46	Çizim No	11
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Kıble Cephesi)				
İnceleme Tarihi	5 Haziran 2019				
Bugünkü Durumu	Şahideler pehle üzerinde sağlam şekilde durmaktadır. Ayrıca kaideli pehle üzerinde bitki ekme, sulama amaçlı toprak dolu boşluk mevcuttur.				
Tarihi	H. 23 Râbiu'l-ahır 1212/M. 15 Ekim 1797				
Kimliği	Cağalzâde Ali Bey Efendi'nin oğlu Ali Arif Bey Efendi				
Malzemesi	Beyaz Mermer				
İşleme Tekniği	Kabartma				
Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide Ayak taşı: Dikdörtgen prizmal şahide				
Süsleme Motif	Gül, vazo, defne ağacı				
Baş taşı	Boy:	94 cm	En:	22 cm	Kalınlık: 8 cm
Ayak taşı	Boy:	85 cm	En:	17 cm	Kalınlık: 10 cm
Başlık	Çap:	19 cm	Yükseklik:	19 cm	
Kitabesi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Cağalzâde Ali Bey'in 2. Efendinin mahdumu 3. Merhum ve mağfur Ali Arif 4. Bey Efendi'nin ruh-ı 5. Şerifi için el-Fatiha 6. 23 re sene 1212 			<ol style="list-style-type: none"> 1. جفال زاده علي بك 2. أفنديك مخدومي 3. مرحوم ومغفور علي عارف 4. بك أفنديك روح 5. شريفني إيجون الفاتحه 6. 23 ر سنه 1212 	
Genel Tanımı	Batı (dış) cepheye bakar vaziyetteki celi sülüs hatla yazılı 6 satırlık kitabe yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Baş kısmında paşalı başlık (düşey çubuklu başlık üzerine) bulunmaktadır. Şahide de sadece başlığın sarık kısmında bitkisel bir motif görülmektedir. Ayakucu şahidesinin ise doğu (dış) cepheye bakan yüzeyinde nesnel ve bitkisel motiflere rastlanmaktadır.				
Kompozisyon	Baş taşında sadece başlığın sarık kısmında sol tarafa gelecek şekilde işlenmiş tek bir gül motifi yer almaktadır. Ayakucu şahidesinde ayaklı bir vazodan yükselen ve üst üste yuvarlak hatlarda stilize edilmiş defne ağacı motifi bulunmaktadır. Tepe kısmı ise kademeli şekilde boğum yapılarak sonlandırılmaktadır.				

Fotoğraf : 45

Fotoğraf : 46

Çizim : 11

Katalog No	33	Fotoğraf No	47
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)		
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019		
Bugünkü Durumu	Şahideler pehle üzerinde sağlam şekilde durmaktadır. Ayrıca pehle üzerinde bitki ekme, sulama amaçlı toprakla dolu bir boşluk mevcuttur.		
Tarihi	H. 25 Ramazan 1212/M. 13 Mart 1798		
Kimliği	Saraylı Abdullah'ın kızı Ümmü Gülsüm		

Malzemesi	Beyaz Mermer					
İşleme Tekniği	Kabartma					
Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar Baş taşı: Üçgen alınlıklı prizmal şahide Ayak taşı: Sivri kemerli prizmal şahide					
Baş taşı	Boy:	123 cm	En:	47 cm	Kalınlık:	10 cm
Ayak taşı	Boy:	98 cm	En:	33 cm	Kalınlık:	10 cm
Kitabesi	1. Merhûme ve mağfûre 2. Saraylı Ümmü Gülsüm bint-i 3. Abdullah rûhına 4. El-Fâtîha sene 1212 (?) ²⁰ 5. Fî 25 nun			1. مرحومه ومغفوره 2. سرايلى أم كلثوم بنت 3. عبد الله روحنه 4. الفاتحه سنه 1212 (?) 5. في 25 ن		
Genel Tanımı	Şahidenin celi sülüs hatla yazılı 5 satırdan oluşan kitabesi yatay çizgilerle birbirinden ayrılmakta olup batı (dış) cepheye dönük vaziyette durmaktadır. Şahidelerde hiçbir tezyinat bulunmamaktadır.					

²⁰ Kucur tarihi "1202" okumuştur (Bk. Kucur, "İskele Cami Haziresi Mezar Taşları", s. 155).

Fotoğraf : 47

Katalog No	34	Fotoğraf No	48
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Kible Cephesi)		
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019		
Bugünkü Durumu	Şahideler pehle üzerinde sağlam şekilde durmaktadır. Ayrıca pehle üzerinde bitki ekme, sulama amaçlı toprakla dolu bir boşluk mevcuttur.		
Tarihi	H. 7 Muharrem 1213/M. 21 Haziran 1798		
Kimliği	Cağalzâde Ali Bey Efendi'nin torunu Fatmatü'z-Zehrâ Hanım		
Malzemesi	Beyaz Mermer		
İşleme Tekniği	Kabartma		
Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar Baş taşı: Tepelikli prizmal şahide Ayak taşı: Dikdörtgen prizmal şahide		
Motif	Çiçek, kıvrık dal (silik)		
Baş taşı	Boy:	67 cm	En: 20 cm Kalınlık: 8 cm
Ayak taşı	Boy:	66 cm	En: 19 cm Kalınlık: 9 cm
Kıtabesi	1. Cağalzâde 2. Ali Bey Efendi'nin hafidi 3. Merhûme Fatmatü'z-Zehrâ Hanım 4. Rûhına Fâtîha 7 mim sene 1213		
	1. جغال زاده 2. علي بك أفنديك حفيدي 3. مرحومه فاطمة الزهرا خانم 4. روحنه فاتحه 7 م سنه 1213		

Genel Tanımı	Başucu şahidesinin batı (dış) cephesine bakar vaziyetteki celi sülüs hatla yazılı 4 satırlık kitabesi yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Başlık kısmında uzun boyunluk üzerine oturtulmuş küçük hanım başlığı bulunmaktadır. Şahidenin tezyinatı silik durumdadır. Herhangi bir tezyinat bulunmayan ayak taşının baş kısmı kademeli şekilde sonlandırıldığı görülmektedir.
Kompozisyon	Baş taşında kitabenin üst kısmı kıvrımlı şekilde form verilerek oluşturulmuş, boyun kısmında ise çiçekli motiflere benzer silik halde tam tanımlanamayan bir tezyinata rastlanmıştır.

Fotoğraf : 48

Katalog No	35	Fotoğraf No	49
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Kıble Cephesi)		
İnceleme Tarihi	5 Haziran 2019		
Bugünkü Durumu	Şahideler pehle üzerinde sağlam şekilde durmaktadır. Ayrıca pehle üzerinde bitki ekme, sulama amaçlı toprakla dolu bir boşluk mevcuttur.		
Tarihi	H. 1213/M. 1798-9		
Kimliği	Cegalizâde Dervîş Ali Bey		
Mesleği	Tarikat erbabıve süvaribaşı		
Malzemesi	Beyaz Mermer		
İşleme Tekniği	Kabartma		
Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar Baş taşı: Silindirik şahide Ayak taşı: Silindirik şahide		
Motif	Akant yaprağı		

Baş taşı	Boy:	235 cm	Çap:	33 cm
Ayak taşı	Boy:	235 cm	Çap:	30 cm
Kitabesi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Hüve'l-Bâkî 2. Merhûm ve mağfûrun leh 3. Cennetmekân Firdevs'e 4. Âşiyân sahsuverân-ı²¹ 5. Hâssa'dan Cigali-zâde 6. Dervîş Ali Bey 7. Rûhîçün el-Fâtiha 8. Sene 1213 		<ol style="list-style-type: none"> 1. هو الباقي 2. مرحوم ومغفور له 3. جنتمکان فردوسه 4. آشیان سحتوران 5. خاصه دن جغالي زاده 6. درويش علي بك 7. روحيجون الفاتحه 8. سنة 1213 	
Genel Tanımı	Başucu şahidesinin celi ta'lik hatla yazılı 8 satırlık kitabesi batı (dış) cepheye bakar vaziyette olup, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Serlevhanın etrafını saran bitkisel motifler haricinde başka bir tezyinata rastlanmamıştır.			
Kompozisyon	Üst kısmını akant yapraklarının süslediği serlevhanın etrafında ise C formunda kıvrımlarla oluşturulan bir tezyinat görülmektedir.			

Fotoğraf : 49

Katalog No	36	Fotoğraf No	50	Çizim No	12
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Kible Cephesi)				
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019				
Bugünkü	Sağlam olan baş taşı, mezar hattı belli olmayan bir alanda toprağa				

²¹ “Şehsuvaran (süvaribaşı)” sözcüğünü (Bk. Haskan, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, C. I, s. 266) Kucur, “silahşoran (silahşorlar)” okumuştur (Bk. Kucur, “*İskele Cami Haziresi Mezar Taşları*”, s. 164).

Durumu	gömülü olarak ayakta durmaktadır.				
Tarihi	H. 7 Cemaziye'l-ahir 1214/M. 6 Kasım 1799				
Kimliği	Cağalzâde Ali Bey Efendi'nin kızı Râbia Hanım				
Malzemesi	Beyaz Mermer				
İşleme Tekniği	Kabartma				
Formu	Baş taşı: Tepelikli prizmal şahide				
Motif	Akant yaprağı, lale, kıvrık dal				
Baş taşı	Boy:	180 cm	En:	46 cm	Kalınlık: 12 cm
Kitabesi	1. Hüve'l-Hayyu'l-Bâkî 2. Cağalzâde Ali Bey 3. Efendi'nin Kerimesi merhûme 4. Ve mağfûrun lehâ Râbia 5. Hanım'ın rûhına Fâtiha 6. 7 cim sene 1214			1. هو الحي الباقي 2. جفال زاده علي بك 3. أفنديك كريمه سي مرحومه 4. ومغفور لها رابعه 5. خاتمك روحنه فاتحه 6. 7 ج سنه 1214	
Genel Tanımı	Şahidenin batı cepheye dönük vaziyetteki celi sülüs hatla yazılı 6 satırlık kitabesi yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Arası bir şerit halinde kabartılarak belirgin hale getirilen serlevha ile tepeliğin bitkisel karakterli motiflerle süslediği görülmektedir.				
Kompozisyon	Serlevhanın hemen üstünde akant yaprakları bulunmaktadır. İki yanında ise yukarıya doğru bakan simetrik yerleştirilmiş dallı, yapraklı lale motiflerine yer verilmiştir. Süslemede kullanılan motifler serlevhanın üzerinde bir şerit halinde işlenmiştir. Tepelik yüzeyinde ise C ve S kıvrımlı dallar arasına akant yaprakları ile tezyinat yapıldığı görülmektedir.				

Fotoğraf : 50

Çizim : 12

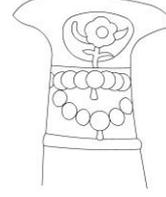
Katalog No	37	Fotoğraf No	51	Çizim No	13	
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Kıble Cephesi)					
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019					
Bugünkü Durumu	Sağlam olan şahide herhangi bir mezar belirtisi olmayan alanda, başka bir mezarın sol baş tarafına yakın bir yerde toprağa gömülü olarak durmaktadır.					
Tarihi	H. Safer 1215/M. Haziran-Temmuz 1800					
Kimliği	Cağalezâde Ali Bey Efendi'nin kızı Behâne Hanım					
Malzemesi	Beyaz Mermer					
İşleme Tekniği	Kabartma					
Formu	Baş taşı: Tepelikli prizmalı şahide					
Motif	Gerdanlık, gül					
Baş taşı	Boy:	79 cm	En:	21 cm	Kalınlık:	11 cm
Kitabesi	1. Cağalezâde Ali Bey 2. Efendi'nin kerimesi 3. Merhûme Behâne ²² Hanım 4. Rûhına Fâtiha 5. Fî sad sene 1215			1. جغاله زاده علي بك 2. أفنديك كريمه سي 3. مرحومه بهانه خانم 4. روحنه الفاتحه 5. في ص سنه 1215		

²² Konyalı "Bihnes" (Bk. Konyalı, *Üsküdar Tarihi*, C. I, s. 229), Haskan "Binnaz" okumuştur (Bk. Haskan, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, C. I, s. 266).

Genel Tanımı	Şahidenin batı cephesine dönük vaziyetteki celi sülüs hatla yazılı 5 satırlık kitabesi yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Boyun kısmında nesneli ve bitkisel karakterli motifler yer almaktadır.
Kompozisyon	Boyun kısmında iki sıra halinde inciye benzer geometrik motiflerden oluşan bir gerdanlık motifi görülmektedir. Hemen üstünde ise yapraklı gül motifi işlenmiştir.

Fotoğraf : 51

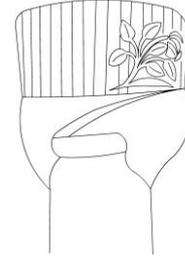
Çizim : 13

Katalog No	38	Fotoğraf No	52	Çizim No	14
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Kıble Cephesi)				
İnceleme Tarihi	5 Haziran 2019				
Bugünkü Durumu	Pehle üzerinde sadece başucunda baş taşı sağlam bir şekilde durmaktadır. Ayak taşı kaybolmuş, bulunduğu yer pehle üzerinde boşluk olarak kalmış ve içine toprak dolmuştur. Pehle üzerinde ise bitki ekme, sulama amaçlı toprakla dolu bir boşluk mevcuttur.				
Tarihi	H. 14 Zilhicce 1215/M. 28 Nisan 1801				
Kimliği	Cağalzâde Muhammed Bey'in oğlu Ahmed Bey Efendi				
Malzemesi	Beyaz Mermer				
İşleme Tekniği	Kabartma				
Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide				
Motif	Gül				
Baş taşı	Boy:	88 cm	En:	23 cm	Kalınlık: 10 cm
Başlık	Çap:	19 cm	Yükseklik:	19 cm	

Kitabesi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Hüve'l-Hayyu'llezî lâ yemût 2. Cağalzâde Muhammed Bey'in 3. Mahdûmu merhum ve mağfûr 4. Ahmed Bey Efendi'nin ruhına 5. Rızâen lillâhi Teâlâ Fatiha 6. 14 zel sene 1215 	<ol style="list-style-type: none"> 1. هو الحي الذي لا يموت 2. جفال زاده محمد بكن 3. مخدومي مرحوم ومغفور 4. أحمد بك أفنديك روحه 5. رضاءً لله تعالى فاتحه 6. 14 ذ سنه 1215
Genel Tanımı	Celi sülüs hatla yazılı 6 satırlık yazıdan oluşan kitabe yatay çizgilerle birbirinden ayrılmakta olup, doğu (dış) cephesine dönük vaziyette durmaktadır. Şahidenin baş kısmında paşalı başlık mevcuttur. Kavuk üzerinde bitkisel motif dışında şahidede herhangi bir tezyinât bulunmamaktadır.	
Kompozisyon	Sadece başlık kısmında sol tarafa gelecek şekilde işlenmiş yapraklı gül dalı motifi görülmektedir.	

Fotoğraf : 52

Çizim : 14

Katalog No	39	Fotoğraf No	53	Çizim no	15
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)				
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019				
Bugünkü Durumu	Duvarda kitabesi sağlam şekilde baş ve alt kısmı kırık vaziyette sabitlenmiş baş taşı şahidesidir.				
Tarihi	H. 15 Cemaziyel-âhır 1218/M. 2 Ekim 1803				
Kimliği	Sofalı İbrahim Ağa'nın annesi Habibe Hatun				
Malzemesi	Beyaz Mermer				
İşleme Tekniği	Kabartma				

Formu	Baş taşı: Tepelikli prizmal şahide (baş ve alt tarafı kırık)					
Motif	Gül, stilize yaprak, kıvrık dal					
Baş taşı	Boy:	86 cm	En:	38 cm	Kalınlık:	10 cm
Kitabesi	1. Hüve'l-Bâkî 2. Sofa'lı İbrahim 3. Ağa'nın vâlidesi 4. Merhûme ve Mağf(ûre) 5. Habibe Hatun rûh(îçün) 6. Fâtiha 15 cim sene 1218			1. هو الباقي 2. صوفه لي إبراهيم 3. أغانك والده سي 4. مرحومه ومغف(وره) 5. حبيبه خاتون روح(يچون) 6. فاتحه 15 ج سنه 1218		
Genel Tanımı	Baş taşının celi sülüs hatla yazılı 6 satırlık kitabesi yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Serlevhanın iki yanında ve tepeliğinde bitkisel karakterli süslemeler görülmektedir.					
Kompozisyon	Serlevhanın her iki yanında yukarıya doğru uzanan yapraklı gül dallarına yer verilmiştir. Tepeliğin tam orta kısmında aşağıya doğru bakan stilize bir yaprak motifi bulunmakta, her iki tarafında S formunda kıvrık dallarla tezyinata rastlanmaktadır.					

Fotoğraf : 53

Çizim : 15

Katalog No	40	Fotoğraf No	54
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Kıble Cephesi)		
İnceleme Tarihi	5 Haziran 2019		
Bugünkü Durumu	Şahideler pehle üzerinde sağlam şekilde durmaktadır. Pehle üzerinde ise bitki ekme, sulama amaçlı toprakla dolu bir boşluk mevcuttur.		
Tarihi	H. 17 Zilhicce 1219/M. 19 Mart 1805		
Kimliği	Hacı Hasan Ağa		
Malzemesi	Beyaz Mermer		

İşleme Tekniği	Kabartma					
Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar Baş taşı: Silindirik şahide Ayak taşı: Teğet kemerli dikdörtgen şahide					
Baş taşı	Boy:	158 cm	Çap:	25 cm		
Ayak taşı	Boy:	147 cm	Genişlik:	36 cm	Kalınlık:	7 cm
Kitabesi	1. Hüve'l-Bâkî 2. Merhum ve mağfur 3. El-muhtaç ilâ rahmeti Rabbihi 4. 'l-Gaffur el-Hâc Hasan 5. Ağa'nın rûhîçün Fatiha 6. Fi 17 zel sene 1219			1. هو الباقي 2. مرحوم ومغفور 3. المحتاج إلى رحمة ربه 4. الغفور الحاج حسن 5. أغانك روحيجون فاتحه 6. في 17 ذ سنه 1219		
Genel Tanımı	Baş taşının batı (dış) cepheye dönük vaziyette duran celi sülüs hatla yazılı 6 satırlık kitabesi yatay çizgilerle ayrılmaktadır. Şahidede herhangi bir tezyinat bulunmamaktadır.					

Fotoğraf : 54

Katalog No	41	Fotoğraf No	55, 56	Çizim No	16
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Kıble Cephesi)				
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019				
Bugünkü Durumu	Mezar ve şahideler genel anlamda sağlam olmakla birlikte, başucu şahidesinin kitabesi kuzeye dönecek şekilde pehle üzerine yanlamasına yerleştirilmiştir. Pehle üzerinde bitki ekme, sulama amaçlı toprakla dolu bir boşluk mevcuttur.				
Tarihi	H. 10 Zi'l-hicce 1224/M. 16 Ocak 1810				

Kimliği	Cağalzâde Ali Bey Efendi'nin kızı Esmâ Hanım					
Malzemesi	Beyaz Mermer					
İşleme Tekniği	Kabartma					
Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar Baş taşı: Tepelikli prizmal şahide Ayak taşı: Üçgen alınlıklı prizmal şahide					
Motif	Akant yaprağı, gül, vazı, hurma ağacı, üzüm salkımlı ve yapraklı asma motifi					
Baş taşı	Boy:	203cm	En:	51 cm	Kalınlık:	10cm
Ayak taşı	Boy:	173cm	En:	36 cm	Kalınlık:	10cm
Kıtabesi	1. Hüve'l-Hayyu'l-Bâkî			1. هو الحي الباقي		
	2. Hey meded bulunmadı emrazının çaresi			2. هي مدد بولنمدي أمراضك بر جاره		
	3. Genç yaşında teknil etmiş meğer kim va'desi			سي		
	4. Nice rûhâni ve cismânî ile tedbir itdiler			3. كنج ياشنده تکميل اتميش مکر کيم		
	5. Gelse Lokman neylesün dolmuş ecel peymânesi			وعدة سي		
	6. Zehr-i dúnın kimseye yokdur vefası bir nefes			4. نيجه روحاني وجسماني ايله تدبير ايتديلر		
	7. İster olsun mülk-i iklim-i şâhın bir dânesi			5. کلسه لقمان نيلسون طولمش اجل بيمايه		
	8. Bir melek haslet civ(a)ndı kanmadı gençliğine			سي		
	9. Ey felek layık mı böyle taşdan olsun lânesi			6. زهر دونك کيمسيه يو قدر وفاسي بر		
	10. Gel şu mevtâ rûhına yâ hû oku bir Fâtiha			نفس		
			7. استر اولسون ملك اقليم شاهك بر			
			دانه سي			
			8. بر ملك خصلت جوندي قائمدي			
			کنجلكنه			
			9. أي فلك لایقمي بویله طاشدان اولسون			
			لانه سي			
			10. کل شو موتا روحنه یا هو اوقی بر فاتحه			

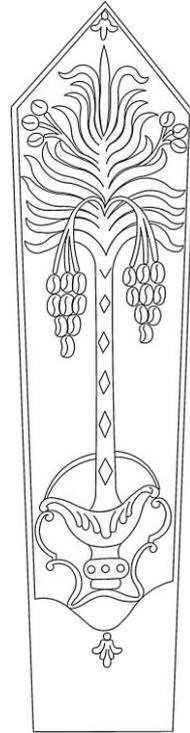
	<p>11. Çünkü yâ Rabbi doymadı kasr-ı cinân biçâresi</p> <p>12. Cağalezâde Ali Bey Efendi'nin</p> <p>13. Kerimesi Esmâ²³ Hanım rûhîçün Fâtiha</p> <p>14. Fî 10 Zi'l-hicce sene 1224</p>	<p>11. چونکه یا رب طومدی قصر جنان بیجاره سی</p> <p>12. جغاله زاده علی بک أفندیك</p> <p>13. کریمه سی أسما خاتم روحیجون فاتحه</p> <p>14. فی 10 ذی الحجه سنه 1224</p>
Genel Tanımı	Kuzeye dönük vaziyetteki baş taşının celi sülüs hatla yazılı 14 satırdan oluşan kitabesi yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Kitabenin etrafında ve tepelik kısmında yoğun bir şekilde bitkisel motiflere yer verilmiştir. Ayakucu şahidesinde de nesneli ve bitkisel karakterli tezyinat yapılmıştır.	
Kompozisyon	Baş taşında kitabenin etrafı, içinde üzüm salkımlı asma dalının bulunduğu ince bir silme ile çerçevelenmiştir. Bahsi geçen ince silmenin en üst kısmında ortada akant yaprakları, serlevhanın yanlarına ise birer adet yapraklı gül dalı motifi işlenirken, alt ucuna aşağıya doğru sarkmış stilize yaprak motifi işlenmiştir. Tepelik kısmında ise ortadan yükselip yanlara dağılan yapraklı gül dalları bulunmaktadır. Geri kalan boşluklar C kıvrımlı dallarla doldurulmakta, en uç kısmı da akant yaprağı kullanılarak sonlandırılmaktadır. Ayakucu şahidesinde ise ayaklı, kulplu bir vazodan yükselen ve her yana dağılan yapraklar arasında hurma hevenlerinin de bulunduğu bir hurma ağacı motifi işlenmiştir.	

Fotoğraf : 55

Fotoğraf : 56

Çizim : 16

²³ Haskan "Asuman" okumuştur (Bk. Haskan, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, C. I, s. 266).

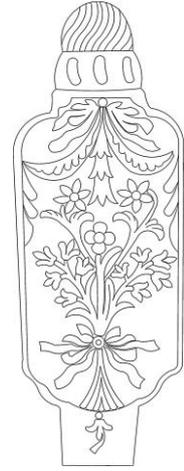
Katalog No	42	Fotoğraf No	57, 58	Çizim No	17
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Kible Cephesi)				
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019				
Bugünkü Durumu	Şahideler pehle üzerinde sağlam şekilde durmaktadır. Pehle üzerinde ise bitki ekme, sulama amaçlı toprakla dolu bir boşluk mevcuttur.				
Tarihi	H. 1224/M. 1809-10				
Kimliği	Giridli imamzâde Derviş Ağa'nın kızı Zühre Hanım				
Malzemesi	Beyaz Mermer				
İşleme Tekniği	Kabartma				
Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar Baş taşı: Tepelikli prizmal şahide Ayak taşı: Dikdörtgen prizmal şahide				
Motif	Gerdanlık, gül, yıldız çiçeği, mine, lale, akant yaprağı, kurdela, fiyonk				
Baş taşı	Boy:	64 cm	En:	20 cm	Kalınlık: 8 cm
Ayak taşı	Boy:	59 cm	En:	19 cm	Kalınlık: 8 cm
Kitabesi	1. Hüve'l-Bâkî 2. Giridî imamzâde 3. Derviş Ağa'nın kerimesi 4. Merhûme Zühre Hanım 5. Rûhîçün el-Fâtiha 6. Sene 1224			1. هو الباقي 2. كريدی امام زاده 3. درويش أغانك كريمه سي 4. مرحومه زهره خانم 5. روحيجون الفاتحه 6. سنه 1224	
Genel Tanımı	Baş taşının celi sülüs hatla yazılı 6 satırlık batı (dış) cepheye dönük kitabesi yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Şahide üzerinde bitkisel ve nesneli motifler bulunmaktadır. Ayakucu şahidesinde ise bitkisel motiflere yer verilmiştir.				
Kompozisyon	Serlevhanın iki yanına yıldız çiçeği motifleri yerleştirilirken orta kısmına akant yaprakları bulunmaktadır. Boyun kısmında alt tarafına gerdanlık motifi işlenen bir gül motifi görülmektedir. Ayakucunda ise kurdela ile saplarından bağlanmış serbest çiçek ve lalelerden oluşan bir çiçek demeti şahidenin yüzeyini kaplamaktadır. Hemen üst kısmına kurdeladan yapılmış bir fiyonk motifi yerleştirilmiştir. Tepe kısmı da kademeli şekilde sonlandırılmıştır.				

Fotoğraf : 57

Fotoğraf : 58

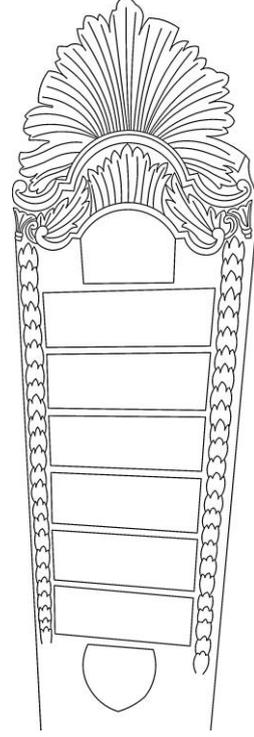
Çizim : 17

Katalog No	43	Fotoğraf No	59	Çizim No	18	
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)					
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019					
Bugünkü Durumu	Mezarın başucundave ayakucunda başucu şahideleri bulunmaktadır. Burdaki bilgiler başucunda konumlanan baş taşına aittir.					
Tarihi	H. 11 Şevval 1227/M. 18 Ekim 1812					
Kimliği	Hacı Hâfız Efendi'nin eşi Ceğâlezâde Hacı Hayriye Hanım					
Malzemesi	Beyaz Mermer					
İşleme Tekniği	Kabartma					
Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar Baş taşı: Tepelikli prizmal şahide					
Motif	Akantyauprağı					
Baş taşı	Boy:	147 cm	En:	41 cm	Kalınlık:	11 cm
Kitabesi	1. Hüve'l-Bâkî			1. هو الباقي		
	2. Mükabele süvâri kalemi			2. مقابله سوارى قلمى		
3. Ser-halîfesi el-Hâc Hâfız			3. سر خليفه سى الحاج حافظ			
4. Efendi merhûmın halîfesi			4. أفندى مرحومك حليله سى			
5. Ceğâle zâde merhûme			5. جفاله زاده مرحومه			
6. El-Hâce Hayriye Hanım			6. الحاجه خيريه خانم			
7. Rûhîçün Fâtiha			7. روحىجون فاتحه			
8. Fî 11 lam sene 1227			8. فى 11 ل سنه 1227			

Genel Tanımı	Başucu şahidesinde bulunan celi sülüs hatla yazılı 8 satırlık kitabe, batı (dış) cephesine bakar konumda olup yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Üzerine bitkisel motiflerle tezyinat yapılmıştır.
Kompozisyon	İnce silmeler içerisine alınmış akant yaprağı dizisi başucu şahidesinin kitabesini çerçevelemiştir. Tepelik kısmına ise iki sıra halinde akant yaprakları yerleştirildiği görülmektedir.

Fotoğraf : 59

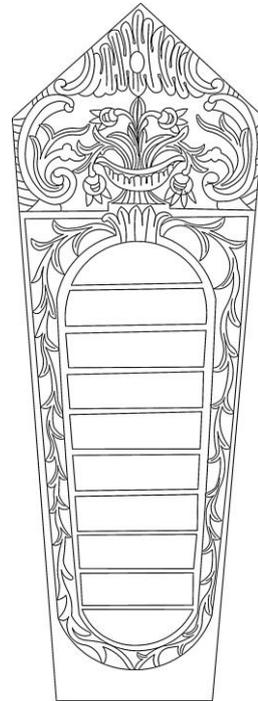
Çizim : 18

Katalog No	44	Fotoğraf No	60	Çizim No	19
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)				
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019				
Bugünkü Durumu	Hazirenin doğu köşesinde bulunan alanda sağlam bir şekilde ayakta durmaktadır.				
Tarihi	H. 18 Cemaziye'l-âhır 1229/M. 9 Nisan 1814				
Kimliği	İmaret vekilharcı Seyyid Hasan Ağa'nın eşi Ayşe Hatun				
Malzemesi	Beyaz Mermer				
İşleme Tekniği	Kabartma				
Formu	Baş taşı: Tepelikli prizmal şahide				
Motif	Akant yaprağı, yaprak filizi, kâse, gül				
Baş taşı	Boy:	155 cm	En:	43 cm	Kalınlık: 9 cm

Kitabesi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Hüve'l-Hayyu lâ yemût 2. Hastalandım bulmadım derdime derman 3. Yok bu dünyanın vefası fani Süleyman 4. İdince Hüdâ kuluna hakkına gel deyû ferman 5. Hekimler anı tehir idemez bir an 6. Mihrimah Sultan İmâret-i 7. Âmire'nin vekilharcı es-Seyyid 8. Hasan Ağa'nın halîlesi 9. Merhûme Ayşe Hatun rûhına 10. El-Fâtiha sene 18 cim 1229 	<ol style="list-style-type: none"> 1. هو الحي لا يموت 2. حسته لندم بولدم دردمه درمان 3. يوق بو دنيانك وفاسي فاني سليمان 4. إيدنجه خدا قولونه حقنه كل ديو فرمان 5. حكيملر آني تأخير إيده مز بر آن 6. مهراه سلطان عمارت 7. عامره نك وكيلخرجي السيد 8. حسن أغانك خليله سي[!]²⁴ 9. مرحومه عائشه حاتون روحنه 10. الفاتحه سنة 18 ج 1229
Genel Tanımı	Şahidenin kuzeye dönük vaziyetteki celi sülüs hatla yazılı 10 satırlık kitabesi yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Nesneli ve bitkisel karakterli bezeme unsurları ile tezyinat yapılmıştır.	
Kompozisyon	Kitabenin etrafı mihraba benzer şekilde oval formda kartuşlanmıştır. Üst kısmındaki akant yapraklarından sarkan yaprak filizleri ile kitabenin iki yanı kaplanmıştır. Tepelik kısmında ise ortada ayaklı bir kâse içinden yükselip yanlara doğru sarkan yapraklı gül dalları görülmektedir. Boş kalan kısımları yapraklı, dallı motiflerle doldurulmuş, uç kısmı da akant yaprakları kullanılarak sonlandırılmıştır.	

Fotoğraf : 60

Çizim : 19

²⁴ “Halile” kelimesi hatalı olarak “ha” yerine noktalı “hı” ile yazılmıştır.

Katalog No	45	Fotoğraf No	61
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Kible Cephesi)		
İnceleme Tarihi	5 Haziran 2019		
Bugünkü Durumu	Başlık kısmı kırık olan şahide, mezar hatları belli olmayan yerde, başka bir mezarın çaprazına gelecek şekilde betona gömülü halde durmaktadır.		
Tarihi	H. 17 Rebiu'l-evvel 1231/M. 16 Şubat 1816		
Kimliği	Cağalzâde Esmâ Hanım'ın kızı Fatma Hanım		
Malzemesi	Beyaz Mermer		
İşleme Tekniği	Kabartma		
Formu	Baş taşı: Silindirik şahide		
Baş taşı	Boy:	124 cm	Çap: 28 cm
Kitabesi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Cağalzâde merhume 2. Esmâ Hanım'ın kerimesi 3. Fatma Hanım ruhuna 4. El-Fatiha fi 17 râ sene 1231²⁵ 		<ol style="list-style-type: none"> 1. جغال زاده مرحومه 2. أسما خانمك كريمه سي 3. فاطمه خانم روحنه 4. الفاتحه في 17 را سنه 1231
Genel Tanımı	Şahidenin celi sülüs hatla yazılı yatay çizgilerle birbirinden ayrılan 4 satırlık kitabesi, batı cepheye dönük vaziyette yerleştirilmiştir. Herhangi bir tezyini unsura rastlanmamıştır.		

Fotoğraf : 61

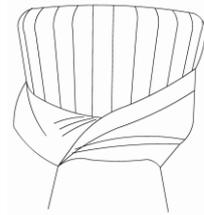
Katalog No	46	Fotoğraf No	62	Çizim No	20
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Kible Cephesi)				
İnceleme Tarihi	5 Haziran 2019				
Bugünkü Durumu	Mezar genel anlamda sağlamdır. Fakat ayak taşı yerinde olmadığı				

²⁵ Haskan'a göre tarih 1230/1815'dir (Bk. Haskan, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, C. I, s. 266).

Durumu	için pehle üzerinde yeri çukur olarak kalmıştır. Pehlenin ortasında da üzerinde bitki ekme, sulama amaçlı toprakla dolu bir boşluk mevcuttur.					
Tarihi	H. 22 Şevval 1233/M. 25 Ağustos 1818					
Kimliği	Cağalzâde sülalesinden Emine Hanım'ın oğlu Ahmet Râşit Bey					
Malzemesi	Beyaz Mermer					
İşleme Tekniği	Kabartma					
Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide					
Baş taşı	Boy:	75 cm	En:	18 cm	Kalınlık:	9 cm
Başlık	Çap:	16 cm	Yükseklik:	12 cm		
Kitabesi	1. Nevcivânım uçtı cennet bâğına 2. Firâkı kaldı vâlideynin cânına 3. Cağalzâde sülalesinden 4. Emine Hanım'ın mahdumu merhum 5. Ahmet Râşit Bey ruhına 6. Fatiha 22 lam sene 1233			1. نو جوانم أوجدي جنت باغنه 2. فراقی قالدی والدینک جاننه 3. جغال زاده سلاله سندن 4. أمینه خانمک مخدومی مرحوم 5. أحمد راشد بك روحنه 6. فاتحه 22 ل سنه 1233		
Genel Tanımı	Celi sülüs hatla yazılı 6 satırlık kitabe, batı (dış) cepheye bakar konumda olup yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Baş kısmında paşalı başlık (çubuklu başlıklı) mevcuttur. Şahidede herhangi bir tezyinata rastlanmamıştır..					

Fotoğraf : 62

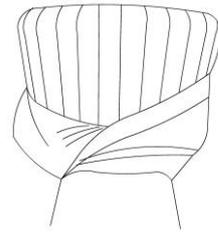

Çizim : 20

Katalog No	47	Fotoğraf No	63	Çizim No	21
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Kıble Cephesi)				
İnceleme Tarihi	5 Haziran 2019				
Bugünkü Durumu	Mezar genel anlamda sağlamdır. Fakat ayak taşı yerinde olmadığı için pehle üzerinde yeri çukur olarak kalmıştır. Ayrıca pehnenin ortasında bitki ekme, sulama amaçlı toprakla dolu bir boşluk mevcuttur.				
Tarihi	H. 8 Safer 1234/M. 7 Aralık 1818				
Kimliği	Ciğalzâde Emine Hanım'ın oğlu Muhammed Tayyar Bey				
Malzemesi	Beyaz Mermer				
İşleme Tekniği	Kabartma				
Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide				
Baş taşı	Boy:	58 cm	En:	18 cm	Kalınlık: 9 cm
Başlık	Çap:	15 cm	Yükseklik:	14 cm	
Kitabesi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Şol bülbül-1 gülzâr-1 cennet 2. Valideyni yaktı ol nar-1 fîrgat 3. Ciğalzâde sülalesinden 4. Emine Hanım'ın mahdumu merhum 5. Muhammed Tayyar Bey ruhına 6. Fatıha 8 sad sene 1234 			<ol style="list-style-type: none"> 1. شول بلبلي كلزار جنت 2. والديني ياقدي أول نار فرقت 3. جغال زاده سلاله سندن 4. أمينه خانمك مخدومي مرحوم 5. محمد طيار بك روحنه 6. فاتحه 8 ص سنه 1234 	
Genel Tanımı	Celi sülüs hatla yazılı 6 satırlık kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmakta olup batı (dış) cepheye dönük vaziyette durmaktadır. Baş kısmında paşalı denilen başlık (çubuk başlıklı) bulunmaktadır. Şahidede herhangi bir tezyinat yoktur.				

Fotoğraf : 63

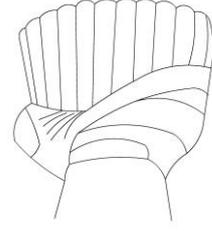

Çizim : 21

Katalog No	48	Fotoğraf No	64	Çizim no	22
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Kıble Cephesi)				
İnceleme Tarihi	5 Haziran 2019				
Bugünkü Durumu	Mezar genel anlamda sağlamdır. Fakat ayak taşı yerinde olmadığı için pehle üzerinde yeri çukur olarak kalmıştır. Ayrıca pehlinin ortasında bitki ekme, sulama amaçlı toprakla dolu bir boşluk mevcuttur.				
Tarihi	H. 17 Safer 1234/M. 16 Aralık 1818				
Kimliği	Ceğalzade sülalesinden Emine Hanım'ın oğlu Rif'at Osman Bey				
Malzemesi	Beyaz Mermer				
İşleme Tekniği	Kabartma				
Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide				
Baş taşı	Boy:	84 cm	En:	23 cm	Kalınlık: 12 cm
Başlık	Çap:	21 cm	Yükseklik:	15 cm	
Kitabesi	1. Azm edüb gitti cihandan vâlideynin birgüli 2. Bir nihali gonca idi ol cennet bülbüli 3. Ciğalzâde sülalesinden 4. Emine Hanım'ın mahdûmı merhûm 5. Rif'at Osman Bey rûhına 6. Fâtiha 17 sad sene 1234		1. عزم ايدوب كيتدي جهانندن والدينك بر كلي 2. بر نهالي غنجه ايدوي اول جنت بليلي 3. جغال زاده ساللسندن 4. أمينه خاتمك مخدومي مرحوم 5. رفعت عثمان بك روحنه 6. فاتحه 7 ص سنه 1234		
Genel Tanımı	Şahidenin celi sülüs hatla yazılı 6 satırdan oluşan kitabesi batı (dış) cepheye bakar konumda olup yatay çizgiler ile birbirlerinden ayrılmaktadır. Baş kısmında paşalı başlık (çubuklu başlıklı) bulunmaktadır. Şahidede herhangi bir tezyinata rastlanmamıştır.				

Fotoğraf : 64

Çizim : 22

Katalog No	49	Fotoğraf No	65			
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)					
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019					
Bugünkü Durumu	Pehle üzerindeki şahidelerin ikisi de baş taşıdır. Buradaki bilgiler ayakucunda duran baş taşına aittir. Şahidenin başlık kısmı kırılmıştır. Pehle üzerinde bitki ekme, sulama amaçlı toprak dolu boşluk mevcuttur.					
Tarihi	H. 25 Zilhicce 1234/M. 15 Ekim 1819					
Kimliği	Ceğal mütevellisi Bey Efendi'nin adamlarından Muhammed Behram Ağa'nın oğlu Ahmed Âtîf Efendi					
Malzemesi	Beyaz Mermer					
İşleme Tekniği	Kabartma					
Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide (başlığı kırık)					
Baş taşı	Boy:	70 cm	En:	22 cm	Kalınlık:	10 cm
Kitabesi	1. Hüve'l-Bâkî 2. Bulmayub derdine şifâ bu fidan 3. Sabî iken uçdı cenet bâğına hemân 4. Hâlen Ceğal mütevellisi 5. Bey Efendi'nin adamlarından 6. Muhammed Behram Ağa'nın			1. هو الباقي 2. بولميوپ دردينه شفا بوفدان 3. صبي إيكن أوجدي جنت باغنه همان 4. حالا جفال متوليسي 5. بك أفندينيك اداملرندن 6. محمد بهرام آغانك		

Kitabesi	7. Mahdûmı merhûm 8. Ahmed Âtîf Efendi 9. Rûhîcün Fâtiha fi 25 zel sene 1234	7. مخلومي مرحوم 8. أحمد عاطف أفندي 9. روحيجون فاتحه في 25 ذ سنه 1234
Genel Tanımı	Baş taşının celi sülûs hatla yazılı 9 satırlık kitabesi yatay çizgilerle birbirine ayrılmaktadır. Batı (iç) cepheye dönük vaziyetteki kitabe şahidenin bütün yüzeyini kaplamaktadır. Herhangi bir bezeme unsuruna rastlanmamıştır.	

Fotoğraf : 65

Katalog No	50	Fotoğraf No	66	Çizim no	22
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Kible Cephesi)				
İnceleme Tarihi	5 Haziran 2019				
Bugünkü Durumu	Mezar genel anlamda sağlamdır. Fakat ayak taşı yerinde olmadığı için pehle üzerinde yeri çukur olarak kalmıştır. Ayrıca pehlinin ortasında bitki ekme, sulama amaçlı toprakla dolu bir boşluk mevcuttur.				
Tarihi	H. 5 Safer 1235/M. 23 Kasım 1819				
Kimliği	Cağalzâde Fatma Hanım'ın oğlu Muhammed Ataullah Bey				
Malzemesi	Beyaz Mermer				
İşleme Tekniği	Kabartma				
Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide				
Baş taşı	Boy:	128 cm	En:	32 cm	Kalınlık: 12 cm
Başlık	Çap:	29 cm	Yükseklik:	23 cm	

Kitabesi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bulmayup derdine şifa bu civan 2. Gençliğine doymayup gitti heman 3. Cağalzâde sülalesinden 4. Merhume Fatma Hanım'ın 5. Mahdumu merhum Muhammed Ataullah 6. Bey'in ruhiçün Fatıha 7. 5 sad sene 1235 	<ol style="list-style-type: none"> 1. بولمىوب دردينه شفا بو جوان 2. كنجلكنه طومىوب كئدي همان 3. جغال زاده سلاله سندن 4. مرحومه فاطمه خانمك 5. مخدومي مرحوم محمد عطاء الله 6. بكك روحىجون فاتحه 7. 5 ص سنه 1235
Genel Tanımı	Şahidenin batı (dış) cephesine dönük vaziyetteki celi sülüs hatla yazılı 7 satırlık kitabesi yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Herhangi bir tezvinat bulunmayan şahidenin baş kısmında paşalı (çubuklu) başlık bulunmaktadır.	

Fotoğraf : 66

Katalog No	51	Fotoğraf No	67
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)		
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019		
Bugünkü Durumu	Şahide iki parça halinde kırık olarak yerde yatık bir şekilde birleştirilmiştir.		
Tarihi	H. 27 Recep 1236/M. 30 Nisan 1821		
Kimliği	Fındızkâde torunu HacıSeyyid İbrahim Halil Efendi'nin kızı Şerife Fatmatü'z-Zehrâ Hanım		
Malzemesi	Beyaz Mermer		
İşleme Tekniği	Kabartma		
Formu	Baş taşı: tepelikli prizmal şahide		

Motif	Gül					
Baş taşı	Boy:	111 cm	En:	23 cm	Kalınlık:	10 cm
Kitabesi	1. Hüve'l-Hayyu'd-Dâimu'l-Bâkî 2. Sâbikan Kuds-i Şerif Kadısı 3. Fındıkzâde hafidi el-Hâc es-Seyyid 4. (İb)rahim Halil Efendi'nin kerime-i 5. Muhteremesi merhûme Şef-rife Fatmatü 6. z-Zehrâ Hanım'ın rûh-ı şerifine 7. rızâen lillâhi Teale'l-Fâtiha 8. fi 27 be sene 1236				1. هو الحيّ الدائم الباقي 2. سابقاقدس شريف قاضي سي 3. فندق زاده حفيدي الحاج السيد 4. (إب)راهيم خليل أفنديك كريمه 5. محترمه سي مرحومه شريفه فاطمه 6. الزهرا خاتمك روح شريفه 7. رضاء لله تعالى الفاتحه 8. في 27 ب سنه 1236	
Genel Tanımı	Şahidenin bütün yüzeyini kaplayan celi sülüs hatla yazılı 8 satırlık kitabe yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Sadece boyun kısmında bitkisel karakterli tezyinat bulunmaktadır.					
Kompozisyon	Şahidenin boyun kısmının üst tarafında yapraklı gül motifine rastlanmıştır.					

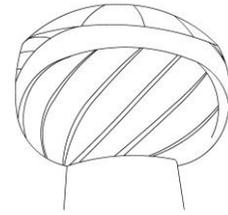
Fotoğraf : 67

Katalog No	52	Fotoğraf No	68	Çizim No	23
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)				
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019				
Bugünkü Durum	Mezar hatları belli olmayan yerde betona gömülü olarak durmaktadır.				
Tarihi	H. 7(?) Safer 1240/M. 1 Ekim 1824				
Kimliği	Hacı Zeyne'l-âbidîn Efendi				

Mesleği	Üsküdar Kadısı Ahmed Necib Efendi'nin kâhyası (kethüdası)					
Malzemesi	Beyaz Mermer					
İşleme Tekniği	Kabartma					
Formu	Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide					
Baş taşı	Boy:	145 cm	En:	38 cm	Kalınlık:	16 cm
Başlık	Çap:	38 cm	Yükseklik:	26 cm		
Kitabesi	1. Hüve'l-Bâkî 2. Hâlen Üsküdar Kadısı 3. Şerif Efendizâde es-Seyyid 4. Ahmed Necib Efendi'nin Kethüdâsı 5. İken vefat iden merhûm 6. Ve mağfûrun leh el-Hâc Zeyne' 7. l-âbidîn Efendi'nin 8. Rûhîçün el-Fâtiha Fî 7(?) sad sene 1240			1. هو الباقي 2. حالا أسكدار قاضي سي 3. شريف أفندي زاده السيد 4. أحمد نجيب أفنديك كتخداسي 5. إيكن وفات إيدين مرحوم 6. ومغفور له الحاج زين 7. العابدين أفنديك 8. روحيجون الفاتحه في 7(?) ص سنه 1240		
Genel Tanımı	Şahidenin celi sülüs hatla yazılı 8 satırlık kitabesi batıya dönük vaziyette olup yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Baş kısmında simidi denilen oval tipli bir başlık bulunmaktadır. Herhangi bir tezyini unsura rastlanmamıştır.					

Fotoğraf : 68

Çizim : 23

Katalog No	53	Fotoğraf No	69
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)		
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019		
Bugünkü Durumu	Pehle üzerindeki şahidelerin ikisi de baş taşıdır. Buradaki bilgiler ayakucuna konulan baş taşına aittir. Mezar ve şahideler genel anlamda sağlamdır. Pehle üzerinde bitki ekme, sulama amaçlı toprakla dolu bir boşluk mevcuttur.		
Tarihi	H. 21 Cemâziye'l-ahır 1240/M. 15 Ağustos 1825		
Kimliği	Zeyneb Hatun		
Malzemesi	Beyaz Mermer		
İşleme Tekniği	Kabartma		
Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar Baş taşı: Üçgen alınlıklı prizmal şahide		
Baş taşı	Boy:	99 cm	En: 32 cm
			Kalınlık: 9cm
Kitabesi	<ol style="list-style-type: none"> 1. El-Bâkî 2. Merhûme ve mağfûre 3. İlâ rahmeti Rabbihi'l-gafûr²⁶ 4. Zeyneb Hatun rûhına 5. Ve ehl-i îman rûhîçün 6. El-Fâtiha fi 21 cim sene 1240 		<ol style="list-style-type: none"> 1. الباقي 2. مرحومه ومغفوره 3. إلى رحمة ربّه الغفور 4. زينب خاتون روحنه 5. وأهلي إيمان روجيجون 6. الفاتحه في 21 ج سنه 1240
Genel Tanımı	Batı (iç) cepheye dönük vaziyetteki celi sülüs hatla yazılı 6 satırlık kitabe yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Herhangi bir tezyin unsuru bulunmamaktadır.		

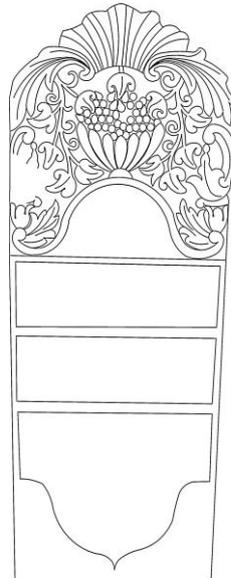
Fotoğraf : 69

²⁶ Vefat eden kişi kadın olduğu halde “rabbihi”de “hâ” yerine “hi” şeklinde erkek zamiri vardır.

Katalog No	54	Fotoğraf No	70	Çizim No	24
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)				
İnceleme Tarihi	15 Eylül 2019				
Bugünkü Durum	Baş taşı sağlam şekilde duvara sabitlenmiştir.				
Tarihi	H. 15 Muharrem 1241/M. 30 Ağustos 1825				
Kimliği	Hacı Ayşe Hanım				
Malzemesi	Beyaz Mermer				
İşleme Tekniği	Kabartma				
Motif	Akant yaprağı, kâse, üzüm salkımlı ve yapraklı asma motifi				
Formu	Baş taşı: Tepelikli prizmal şahide				
Baş taşı	Boy:	114 cm	En:	42 cm	Kalınlık: 10 cm
Kitabesi	1. Hüve'l-Hallâku'l-Bâkî 2. Merhûme ve mağfûrun lehâ 3. Hâce Aişe Hanım 4. Rûhîcün el-Fâtiha Fî 15 mim sene 1241			1. هو الخلاق الباقي 2. مرحومه ومغفور لها 3. حجة عائشة خانم 4. روحيجون الفاتحه في م سنه 1241	
Genel Tanımı	Şahidenin yatay çizgilerle birbirinden ayrılan 5 satırlık kitabesi celi sülüs hatla yazılmaktadır. Sadece tepe kısmında nesneli ve bitkisel karakterli süslemeler görülmektedir.				
Kompozisyon	Serlevhanın her iki yanında yukarıya doğru bakan akant yaprakları bulunmaktadır. Tepelik kısmında dilimli kâse içinde 3 adet üzüm salkımı bulunmakta ve asma yaprakları dışarı taşarak geri kalan boşlukları doldurmaktadır. Üst kısımda ise akant yaprakları kullanılarak tepeliğin dış formu oluşturulmuştur.				

Fotoğraf : 70

Çizim : 24

Katalog No	55	Fotoğraf No	71, 72	Çizim No	25
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Kıble Cephesi)				
İnceleme Tarihi	5 Haziran 2019				
Bugünkü Durumu	Sağlamdır. Pehle ortasında küçük boyutta bitki ekme, sulama amaçlı toprakla dolu bir boşluk mevcuttur.				
Tarihi	H. 11 Şevval 1242/M. 8 Mayıs 1827				
Kimliği	Sadullah Efendi'nin oğlu Cağalzâde sülalesinden Seyyid Muhammed Ragıb Bey				
Malzemesi	Beyaz Mermer				
İşleme Tekniği	Kabartma				
Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide Ayak taşı: Dikdörtgen prizmal şahide				
Motif	Gül, vazo, karanfil, lale, akant yaprağı				
Baş taşı	Boy:	204 cm	En:	44 cm	Kalınlık: 16 cm
Ayak taşı	Boy:	182 cm	En:	31 cm	Kalınlık: 19 cm
Başlık	Çap:	37 cm	Yükseklik:	30 cm	
Kitabesi	1. Hüve'l-Hayyu'l-Bâkî 2. Dar-ı dünyada civan iken gezerdim bir zemân 3. Nâgehân irdi ecel oldı yerim bağ-ı cinân 4. Fâni dünyada murâd almadan terk eyledim 5. Vâlideynim eylesün bir zemân âh-ı figân 6. Sâbık eshâm mukâtaası halifesi 7. Sadullah Efendi'nin mahdumu 8. Cağalezâde sülalesinden 9. Merhum ve mağurun leh es-Seyyid Muhammed 10. Ragıb Bey ruhiçün Fatiha 11. Fi 11 lam sene 1242			1. هو الحي الباقي 2. دار دنياده جوان ايكن كزردم بر زمان 3. ناكهان ايردي اجل اولدي يرم باغ جنان 4. فاني دنياده مراد امدن ترك ايلدم 5. والدينم ايلسون بر زمان آه فغان 6. سابق اسهام مقاطعه سي خليفه سي 7. سعد الله افندينك مخدومي 8. جغاله زاده ثالاسندن[!] ²⁷ 9. مرحوم ومغفور له السيد محمد 10. راغب بك روحيجون فاتحه 11. في 11 ل سنه 1242	
Genel Tanımı	Şahidenin bütün yüzeyini kaplayan celi sülüs hatla yazılı 11 satırlık kitabesi batı (dış) cepheye dönük vaziyette olup, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Kitabe etrafında bitkisel karakterli süslemeler görülmektedir. Baş kısmında paşalı başlık mevcuttur. Ayakucu şahidesinin batı (iç) kısmına bakan yüzü tamamen bitkisel tezyinatla kaplanmıştır.				

²⁷ “Sülalesi” lafzı hatalı olarak “sin” yerine peltek “se” ile yazılmıştır.

Kompozisyon	Kitabe etrafı, içinde üzüme benzer motiflerin bulunduğu yaprak filizi ile oluşturulmuş ince silmelerle konturlanmıştır. Serlevhanın kenarlarında bulunan boşluklar yapraklı gül dalları ile bezenmiştir. Ayakucu şahidesinde ise ayaklı, dilimli bir vazodan yükselen yapraklı gül dalları kaplamış, dalın en alt kısmında aşağı doğru boyun büken karanfil motifleri işlenmiştir. Dalın en üst kısmına da bir adet lale motifi yerleştirilmiştir. Şahidenin alın kısmını da akant yaprakları süslemekte, kademeli daraltılarak şahidenin tepe kısmına form verilmektedir.
-------------	--

Fotoğraf : 71

Fotoğraf : 72

Çizim : 25

Katalog No	56	Fotoğraf No	73
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)		
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019		
Bugünkü Durumu	Hazirenin kuzeydoğu köşesinde bulunan alanda sağlam bir şekilde ayakta durmaktadır.		
Tarihi	H. (1) Cemaziye'-l- âhır 1243/M. 20 Aralık 1827		
Kimliği	Mihrimâh Sultan İmaret-i Âmirenin Vekilharıcı Hasan Ağa'nın eşi Ayşe Hatun		
Malzemesi	Beyaz Mermer		
İşleme Tekniği	Kabartma		
Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar Baş taşı: Üçgen alınlıklı prizmal şahide		
Baş taşı	Boy:	114 cm	En: 39 cm Kalınlık: 12 cm

Kitabesi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Hüve'l-Bâkî 2. Dikkat ile nazar eyle şu mezarım taşına 3. Âkıl isen gâfil olma aklını al başına 4. Salınub gezerdim her dem neler geldi başıma 5. Âkıbet türâb oldum taş dikildi başıma 6. Mihrimâh Sultan İmaret-i Âmirenin 7. Vekilharcı²⁸ Hasan Ağa'nın 8. Halîlesi merhûme ve mağfûre 9. Ayşe Hatun rûhına Fâtiha 10. Fî gurre-i ha sene 1243 	<ol style="list-style-type: none"> 1. هو الباقي 2. دقت إيله نظر أيله شو مزارم طاشنه 3. عاقل إيسك غافل أولمه عقليني آل باشنه 4. صالنوب كزردم هر دم نلر كلدي باشيمه 5. عاقبت تراب أولدم طاش دكلدي باشمه 6. مهرمه سلطان عمارت عامره نك 7. وكيلخرجي حسن أغانك 8. حليله سي مرحومه ومغفوره 9. عائشه خاتون روحنه فاتحه 10. في غره ح سنه 1243
Genel Tanımı	Hiçbir tezyin unsuru bulunmayan şahidede kitabe batı (dış) cepheye dönük şekilde konumlandırılmıştır. Bütün yüzeyi kaplayan celi sülüs hatla yazılı 10 satırlık kitabe yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır.	

Fotoğraf : 73

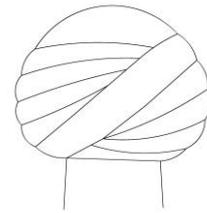
Katalog No	57	Fotoğraf No	74	Çizim No	26
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)				
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019				
Bugünkü	Mezar hatları belli olan alanda baş taşı şahidesi sağlam şekilde				

²⁸ Kucur'un lafzı "kilerci" okuması (Bk. Kucur, "İskele Cami Haziresi Mezar Taşları", s. 175) hatalıdır.

Durumu	durmaktadır.				
Tarihi	H. (1 Muharrem) 1246/M. 22 Haziran 1830				
Kimliği	İslam oğlu Monla Ahmed				
Mesleği	Maçka kazâsında Mucâvîre kaleminde memur				
Malzemesi	Beyaz Mermer				
İşleme Tekniği	Kabartma				
Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide				
Baş taşı	Boy:	84 cm	En:	23 cm	Kalınlık: 9 cm
Başlık	Çap:	23 cm	Yükseklik:	18 cm	
Kitabesi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beni kıl mağfîret ey rabb-i Yezdân 2. Bi-hakkı arş-ı a'zam nûr-ı Kur'ân 3. Gelüp kabrime ziyaret iden ihvân 4. İdeler rûhına bir Fâtiha ihsân 5. Maçka kazâsında Mucâvîre kaleminde İslam 6. Oğlu Monla Ahmed'in rûhına 7. Fâtiha gurre-i sene 1246 			<ol style="list-style-type: none"> 1. بني قيل مغفرت أي رب يزدان 2. بحق عرش أعظم نور قرآن 3. كلوب قبرمه زيارت إيدن إخوان 4. إيدہ لر روحمه بر فاتحه إحسان 5. ماجقه قضا سنده مجاويره قلمنده 6. أوغلي منلا أحمدك روحنه 7. فاتحه غره سنه 1246 	
Genel Tanımı	Şahidenin celi sülüs hatla yazılı 7 satırlık kitabesi batı (dış) cepheye bakar vaziyette olup yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Hiçbir bezeme unsuru bulunmayan şahidenin kitabesi bütün yüzeyi kaplamaktadır. Baş kısmında simidi başlık bulunmaktadır.				

Fotoğraf : 74

Çizim : 26

Katalog No	58	Fotoğraf No	75		
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)				
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019				
Bugünkü Durumu	Sağlamdır. Pehle üzerinde bitki ekme, sulama amaçlı toprakla dolu bir boşluk mevcuttur.				
Tarihi	H. 27 Şaban 1246/M. 10 Şubat 1831				
Kimliği	Ceğâlzâde Hafife Hanım'ın çerağı Fatma Mükerrerme Hatun				
Malzemesi	Beyaz Mermer				
İşleme Tekniği	Kabartma				
Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar Baş taşı: Üçgen alınlıklı prizmal şahide Ayak taşı: Dikdörtgen prizmal şahide				
Baş taşı	Boy:	85 cm	En: 42 cm	Kalınlık:	9 cm
Ayak taşı	Boy:	87 cm	En: 28 cm	Kalınlık:	11 cm
Kitabesi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Hüve'l-Bâkî 2. Ceğâlzâde merhûme Hafife 3. Hanım'ın çerâğı Süleymeniye 4. Kurbünde sâkine Fatma 5. Mükerrerme hatun rûhına 6. Fâtiha 27 şın sene 1246 			<ol style="list-style-type: none"> 1. هو الباقي 2. جفال زاده مرحومه حفيظه 3. حاتمك جراغي سليمانيه 4. قربنده ساكنه فاطمه 5. مكرممه خاتون روحنه 6. فاتحه 27 ش سنه 1246 	
Genel Tanımı	Şahidenin batı (dış) cepheye dönük vaziyetteki celi sülüs hatla yazılı 6 satırlık kitabesi yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Hiçbir bezeme unsuru bulunmayan şahidenin kitabesi bütün yüzeyi kaplamaktadır. Ayakucu şahidesinde de hiçbir tezyinata rastlanmamıştır.				

Fotoğraf : 75

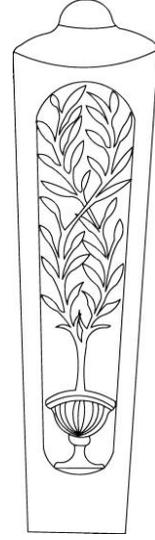
Katalog No	59	Fotoğraf No	76, 77	Çizim No	27
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Kible Cephesi)				
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019				
Bugünkü Durumu	Şahideler pehle üzerinde sağlam şekilde durmaktadır. Pehle üzerinde ise bitki ekme, sulama amaçlı toprakla dolu bir boşluk mevcuttur.				
Tarihi	H. 5 Cemaziye'l-âhır 1247/M. 11 Kasım 1831				
Kimliği	Cağalzâde Şâkir Beyin oğlu Mahmud Necib Bey				
Malzemesi	Beyaz Mermer				
İşleme Tekniği	Kabartma				
Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar Baş taşı: Silindirik şahide Ayak taşı: Silindirik şahide				
Motif	Vazo, zeytin dalı				
Baş taşı	Boy:	100 cm	Çap:	19 cm	
Ayak taşı	Boy:	94 cm	Çap:	19 cm	
Kitabesi	1. Hüve'l-Bâkî 2. Cağalzâde Şâkir 3. Beyin mahdûmı ve merhûm 4. Ve mağfûr Mahmud Necib 5. Bey'in rûhîçün Fâtiha 6. Fî 5 Cemaziye'l-âhır 1247			1. هو الباقي 2. جفال زاده شاکر 3. بکیک مخدومی ومرحوم 4. ومغفور محمود نجیب 5. بکک روحیجون فاتحه 6. فی 5 جمازی الاخر سنه 1247	
Genel Tanımı	Baş taşının celi sülüs hatla yazılı 6 satırlık kitabesi yatay çizgilerle birbirinden ayrılmakta olup, batı (dış) cepheye dönük vaziyette bütün yüzeyi kaplamaktadır. Hiçbir tezyini unsur bulunmamaktadır. Ayakucu şahidesinin ise bir yüzü bitkisel motiflerle süslenmiştir. İki şahidenin de baş kısmı daraltılıp sivriltilerek nihayetlendirilmiştir.				
Kompozisyon	Sadece ayakucunda bulunan tezyinat; ayaklı, dilimli vazodan yükselen ve S formunda birbirine dolanmış zeytin dalı motifinden oluşmaktadır.				

Fotoğraf : 76

Fotoğraf : 77

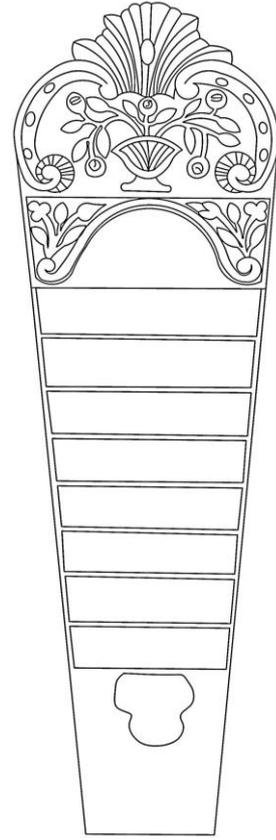
Çizim : 27

Katalog No	60	Fotoğraf No	78	Çizim No	28
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)				
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019				
Bugünkü Durumu	Her ikisi de baş taşı olan şahideler sağlam şekilde pehle üzerinde durmaktadır. Pehle ortasında bitki ekme, sulama amaçlı toprakla dolu bir boşluk mevcuttur. Buradaki bilgiler başucunda duran şahideye aittir.				
Tarihi	H. 15 Recep 1248/M. 4 Aralık 1832				
Kimliği	Mihrimâh Sultân imâret-i Âmire vekilharcı Seyyid Hasan Ağa'nın eşi Hadice Hatun				
Malzemesi	Beyaz Mermer				
İşleme Tekniği	Kabartma				
Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar Baş taşı: Tepelikli prizmal şahide				
Motif	Lale, vazo, gül, akant yaprağı				
Baş taşı	Boy:	162 cm	En:	40 cm	Kalınlık: 11 cm
Kitabesi	1. Hüve'l-Bâkî 2. Dikkat ile nazar eyle şu mezarım taşına 3. Âkıl isen gâfil olma aklını al başına 4. Salunup gezerdim herdem nâr geldi başıma 5. Akıbet türab oldı taş dikildi başıma		1. هو الباقي 2. دقت إيله نظر أيله شو مزارم طاشنه 3. عاقل إيسك غافل أولمه عقلني آل باشنه 4. صالنوب كزردم هر دم نار كلدي باشمه 5. عاقبت تراب أولدي طاش دكلدي باشمه		

	<p>6. Mihrimâh Sultân imâret-i 7. Âmire vekilharcı es-Seyyid Hasan 8. Ağa'nın halîlesi merhûme ve mağfûre 9. Hadice Hatun rûhîçün li'llâhi 10. '1-Fâtîha fi 15 be sene 1248</p>	<p>6. مهمراه سلطان عمارت 7. عامره وكيلخارجي السيد حسن 8. أغانك حليله سي مرحومه ومغفوره 9. خديجه خاتون روحيجون لله 10. الفاتحه في 15 ب سنة 1248</p>
Genel Tanımı	Batı (dış) cepheye dönük vaziyetteki celi sülüs hatla yazılı 10 satırlık kitabe yatay çizgilerle birbirinden ayrılmakta olup, bütün yüzeyi kaplamaktadır. Serlevha ve tepelik kısmında nesnel ve bitkisel tezyinat bulunmaktadır.	
Kompozisyon	Serlevhanın her iki kenarında aynalanmış şekilde duran ve yukarıya doğru bakan yapraklı lale motifi bulunmaktadır. Tepelik kısmında ise ayaklı bir vazoda içinden çıkan ve kenarlarına sarkan yapraklı gül dallarına yer verilmiştir. Akant yaprakları kullanılarak tepelikte kalan boşluklar doldurulmuş ve tepeliğin dış hatları oluşturulmuştur.	

Fotoğraf : 78

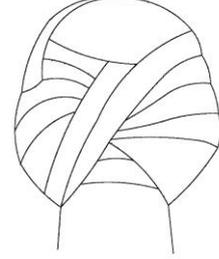
Çizim : 28

Katalog No	61	Fotoğraf No	79	Çizim No	29
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)				
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019				
Bugünkü Durumu	Mezarın baş ve ayak kısmına başucu şahideleri yerleştirilmiştir. Burada verilen bilgiler başucuna konulan baş taşına aittir. Pehle ortasında bitki ekme, sulama amaçlı toprakla dolu bir boşluk mevcuttur.				
Tarihi	H. 21 Recep 1248/M. 14 Aralık 1832				
Kimliği	Devletlü Kadızâde Muhammed Tahir Efendi Hazretlerinin etbâilerinden Seyyid Ömer Ağa'nın oğlu Seyyid Muhammed Sâlih				
Malzemesi	Beyaz Mermer				
İşleme Tekniği	Kabartma				
Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide				
Baş taşı	Boy:	105 cm	Genişlik:	20 cm	Kalınlık: 11 cm
Başlık	Çap:	20 cm	Yükseklik:	20 cm	
Kitabesi	<p>1. Hüve'l-Hayyu lâ yemût 2. Bu cihan bağına geldim bir mürüvvet görmedim 3. Derdime derman aradım bir ilâcın bulmadım 4. Geçdi ömrüm gençken görmedim sıhhat yüzün 5. Bir misafir gibi geldim ben de mihman olmadım 6. Yâ ilâhî sen bilürsin gayri sendendir meded 7. Yüzümü dergâhına sürmekden a'lâ bulmadım 8. Sabıkan hazret-i şehülislam sellemhü's-selâm 9. Devletlü Kadızâde Muhammed Tahir Efendi 10. Hazretlerinin etbâilerinden es-Seyyid Ömer Ağa'nın 11. Mahdûmı es-seyyid Muhammed Sâlih rûhîçün 12. Fâtiha Fî 21 be sene 1248</p>				
	<p>1. هو الحي لا يموت 2. بو جهان باغنه كلدم بر مروت كورمدم 3. دردمه درمان آردم بر علاجين بولدم 4. كجدي عمرم كنجكن كورمدم صحت يوزين 5. بر مسافر كيي كلدم بنده مهمان اولدم 6. يا الهي سن بلورسين غيرسندندر مدد 7. يوزمي دركاهكه سورمكدن اعلا بولدم 8. سابقا حضرت شيخ الاسلام سلّمه السلام 9. دولتلو قاضي زاده محمد طاهر أفندي 10. حضرتلرينك أتباعيلرندن السيد عمر أغانك 11. مخدومي السيد محمد صالح روحيجون 12. فاتحه في 21 ب سنه 1248</p>				

Genel Tanımı	Baş taşının celi sülüs hatla yazılı 12 satırlık kitabesi yatay çizgilerle birbirinden ayrılmakta olup, batı (dış) cepheye dönük vaziyette durmaktadır. Herhangi bir tezyinat bulundurmayan şahidenin kitabesi bütün yüzeyi kaplamaktadır. Baş kısmında simidi denilen başlık bulunmaktadır.
--------------	---

Fotoğraf : 79

Çizim : 29

Katalog No	62	Fotoğraf No	80
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)		
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019		
Bugünkü Durumu	Mezar hatları belli olan mezarda baş ve ayak taşı şahideleri bulunmaktadır. Baş taşı şahidesinin başlık kısmı ise kırıktır.		
Tarihi	H. Cemaziye'l-âhır 1249/M. Ekim-Kasım 1833		
Kimliği	Ceğâlezâde Fatma Hanım'ın damadı Sa'dullah Efendi		
Mesleği	Sehimhalifesi		
Malzemesi	Beyaz Mermer		
İşleme Tekniği	Kabartma		
Formu	Baş taşı: Silindirik şahide Ayak taşı: Silindirik şahide		
Baş taşı	Boy:	160 cm	Çap: 30 cm
Ayak taşı	Boy:	145 cm	Çap: 29 cm

Kitabesi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Hüve'l-Bâkî 2. Ceğâlezâde merhume Fatma 3. Hanımın damadı sehim halifesi 4. Sabık merhûm ve mağfurun leh 5. Sa'dullah Efendi rûhına el-Fâtîha 6. Fî cim sene 1249²⁹ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. هو الباقي 2. جغاله زاده مرحومه فاطمه 3. خاتمك دامادي سهيم خليفه سي 4. سابق مرحوم ومغفور له 5. سعد الله أفندي روحنه الفاتحه 6. في ج سنه 1249
Genel Tanımı	Batı (dış) cepheye dönük vaziyetteki celi sülüs hatla yazılı 6 satırlık kitabe yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Herhangi bir bezeme unsuru bulunmayan şahidenin başlık kısmı kırıktır.	

Fotoğraf : 80

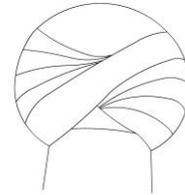
Katalog No	63	Fotoğraf No	81	Çizim No	30
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)				
İnceleme Tarihi	15 Eylül 2019				
Bugünkü Durumu	3 parçaya ayrılan başucu şahidesinin kırık parçaları harçla birleştirilerek bir bütün haline getirilmiş ve duvara sabitlenmiştir.				
Tarihi	H. 7 Şaban 1251/M. 28 Kasım 1835				
Kimliği	Debreli Şeyh Ali Efendi				
Mesleği	Tarik-i Halvetiden Şeyh				
Malzemesi	Beyaz Mermer				

²⁹ Bk. Haskan, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, C. I, s. 266. Kucur'un 1241 okuması gibi 9 sayısının 1 okunması da mümkündür (Bk. Kucur, "İskele Cami Haziresi Mezar Taşları", s. 173).

İşleme Tekniği	Kabartma				
Formu	Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide				
Baş taşı	Boy:	151 cm	En:	27 cm	Kalınlık: 8 cm
Başlık	Boy:	18 cm	Çap:	23 cm	
Kitabesi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Hüve'l-Bâki 2. İlâhî varıcak dâr-ı bekâya 3. Şefî' ola Muhammed Mustafa 4. El-Merhûm ve'l-Mağfûr 5. El-Muhtâc ilâ rahmeti Rabbihi'l-Gafûr 6. Tarik-i Halvetiden Debre'li 7. Eş-Şeyh Ali Efendi rûhna 8. Rızâen li'llâhi Teâle'l-Fâtîha 9. Fî 7 şın sene 1251 			<ol style="list-style-type: none"> 1. هو الباقي 2. إلهي واريجق دار بقايه 3. شفيع أوله محمد مصطفى 4. المرحوم والمغفور 5. المحتاج إلى رحمة ربّه الغفور 6. طريق حلوتيدن دبره لي 7. الشيخ علي أفندي روحنه 8. رضاء لله تعالى فاتحه 9. في 7 ش سنه 1251 	
Genel Tanımı	Şahidenin yatay çizgilerle birbirinden ayrılan celi sülüs hatla yazılı 9 satırlık kitabesi bütün yüzeyi kaplamaktadır. Başlık kısmı simidi denilen başlıktan oluşmaktadır. Herhangi bir tezyinata rastlanmamıştır.				

Fotoğraf : 81

Çizim : 30

Katalog No	64	Fotoğraf No	82
------------	----	-------------	----

Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)				
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019				
Bugünkü Durumu	Bu mezarda bulunan iki şahide de başucu şahidesidir ve ikisi de sağlamdır. Buradaki bilgiler ayakucuna konulan baş taşına aittir. Pehle ortasında bitki ekme, sulama amaçlı toprakla dolu bir boşluk mevcuttur.				
Tarihi	H. 8 Şaban 1257/M. 28 Eylül 1841				
Kimliği	Mihrimâh Sultan İmâret Vekilharcı Seyyid Hasan Ağa'nın oğlu Seyyid Muhammed Tâhir Efendi				
Malzemesi	Beyaz Mermer				
İşleme Tekniği	Kabartma				
Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide				
Baş taşı	Boy:	70 cm	En:	19 cm	Kalınlık: 7 cm
Başlık	Çap:	17 cm	Yükseklik:	15 cm	
Kitabesi	1. Nevcivânım uçdı cennet bâğına 2. Vâlideyni yakdı firkat nârına 3. Mihrimâh Sultan İmâret 4. Vekilharcı es-Seyyid Hasan 5. Ağa'nın mahdûmı es-Seyyid 6. Muhammed Tâhir Efendi'nin rûhına 7. Fâtiha fi 8 şın sene 1257			1. نو جوانم أوجدني جنت باغنه 2. والديني ياقدي فرقت نارينه 3. مهمراه سلطان عمارت 4. وكيلحرجي [!] ³⁰ السيد حسن 5. أغانك محتومي [!] ³¹ السيد 6. محمد طاهر أفنديك روحنه 7. فاتحه في 8 ش سنه 1257	
Genel Tanımı	Şahidenin batı (iç) cepheye dönük vaziyetteki celi sülüs hatla yazılı 7 satırlık kitabesi yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Herhangi bir bezeme unsuru bulunmayan şahidenin kitabesi bütün yüzeyi kaplamaktadır. Baş kısmında mecidiye tipli fes bulunmaktadır.				

³⁰ Mezar taşında “vekilharcı” lafzı noktalı “hı” yerine noktasız “ha” ile hatalı yazılmıştır.

³¹ Mezar taşında “mahdumu” lafzı “dal” yerine “te” ile “mahtumu” şeklinde hatalı yazılmıştır.

Fotoğraf : 82

Katalog No	65	Fotoğraf No	83, 84			
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Kible Cephesi)					
İnceleme Tarihi	5 Haziran 2019					
Bugünkü Durum	Sağlam					
Tarihi	H. 4 Muharrem 1258/M. 15 Şubat 1842					
Kimliği	Cağalzâde Muhammed Bey'in eşi Hatice Hatun					
Malzemesi	Beyaz Mermer					
İşleme Tekniği	Kabartma					
Formu	Şahideli üstü açık dikdörtgen lahit Baş taşı: Silindirik şahide Ayak taşı: Silindirik şahide					
Motif	Gülbezek					
Baş taşı	Boy:	100 cm	Çap:	22 cm		
Ayak taşı	Boy:	92 cm	Çap:	22 cm		
Lahit	Boy:	225 cm	En:	72 cm	Yükseklik:	62 cm
Kitabesi	1. Cağalzâde Muhammed 2. Bey'in zevcesi merhume 3. Hatice Hatun ruhına 4. El-Fatiha fi 4 mim sene 1258			1. جفال زاده محمد 2. بکک زوجه سی مرحومه 3. خدیجه خاتون روحنه 4. الفاتحه فی 4 م سنه 1258		

Genel Tanımı	Baş taşının celi sülüs hatla yazılı 4 satırlık kitabesi yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Herhangi bir tezyini unsura rastlanmayan şahidelerin lahit yüzeylerinde bitkisel motiflere yer verilmiştir.
Kompozisyon	Lahitin uzun yüzeylerinde ikişer adet, kısa yüzeylerinde ise birer adet farklı desenlerde gülbezek motifleri görülmektedir.

Fotoğraf : 83

Fotoğraf : 84

Katalog No	66	Fotoğraf No	85		
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)				
İnceleme Tarihi	15 Eylül 2019				
Bugünkü Durum	Sağlam bir şekilde duvarda sabitlenmiş baş taşı şahidesidir.				
Tarihi	H. 15 Ramazan 1258/M. 20 Ekim 1842				
Kimliği	Seyyid Hasan Ağa				
Mesleği	Mihrimah Sultan imâret-i Âmire vekilharcı				
Malzemesi	Beyaz Mermer				
İşleme Tekniği	Kabartma				
Formu	Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide				
Baş taşı	Boy:	153 cm	En: 29 cm	Kalınlık:	12 cm
Başlık	Boy:	19 cm	Çap:	25 cm	

Kitabesi	<ol style="list-style-type: none"> 1. “Küllü nefsin zâikatü'l-mevt” 2. Mihrimah Sultan imâret-i 3. Âmire vekilharcı merhûm 4. Ve mağfûr es-Seyyid Hasan Ağa'nın 5. Ve cemi ehl-i imanın 6. Ervâhîçün el-Fâtiha 7. Fî 15 nun sene 1258 	<ol style="list-style-type: none"> 1. كل نفس ذائقة الموت 2. مهرمه سلطان عمارت 3. عامره وكيلخارجي مرحوم 4. ومغفور السيد حسن أغانك 5. وجميع أهل إيمانك 6. أرواحيچون الفاتحه 7. في 15 ن سنه 1258
Genel Tanımı	<p>Celi sülüs hatla yazılı 7 satırlık kitabe yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Kitabesi bütün yüzeyi kaplayan şahidede ise herhangi bir tezyinata yer verilmemiştir. Başlık kısmında mecrediye kalıplı fes bulunmaktadır.</p>	

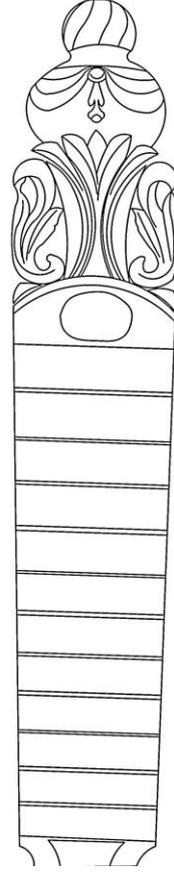
Fotoğraf : 85

Katalog No	67	Fotoğraf No	86	Çizim No	31
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)				
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019				

Bugünkü Durumu	Sağlam bir şekilde mezar hatları belli olmayan alanda betona gömülü şekilde durmaktadır.					
Tarihi	H. 1262/M. 1845-6					
Kimliği	Mihrimah vakfının mütevellisi İsmet Bey'in eşinin azadlı cariyesi ve Emrullah Ağa'nın eşi Esmâ Remzi Hanım					
Malzemesi	Beyaz Mermer					
İşleme Tekniği	Kabartma					
Formu	Baş taşı: Tepelikli prizmal şahide					
Motif	Akant yaprağı, gerdanlık.					
Baş taşı	Boy:	168 cm	En:	29 cm	Kalınlık:	16 cm
Kitabesi	1. Hüve'l-Bâkî 2. Mihrimâh vakfının mütevellisi 3. İsmet Bey'in zevcesinin âzâdesi 4. İşbu Remzi Hanım'ı idüb çerâğ 5. Olmuş Emrullah Ağa cânânesi 6. Almayub kâmin fenâdan âkîbet 7. Düşdi hâke böyle bir mehpâresi 8. Genç iken ömrünü ifnâ eyleyüb 9. Derdinin olmadı hiçbir çâresi 10. Hüsni vaf eylemek mümkün değil 11. Dinse sezâ âlemin bir dânesi 12. Bu Esmâ Remzi Hanım yâ Rabbenâ 13. Ola firdevs-i cinân kâşânesi 14. Lillâhi'l-fâtîha 1262			1. هو الباقي 2. مهرمه وقفك متوليسي 3. عصمت بكك زوجة سنك آزاده سي 4. إشبو رمزي خانمي إيدوب چراغ 5. أولمش أمر الله أغا جانانه سي 6. ألميوب كامن فنادن عاقبت 7. دوشدي خاكة بويله بر مهباره سي 8. كنج إيكن عمريني إفنا إيليبوب 9. دردينك أولمادي هيچ بر جارسى 10. حسني وصف إيلمك ممكن دكل 11. دينسه سزا عالمك بر دانه سي 12. بو أسمآ رمزي خانم يا ربنا 13. أوله فردوس جنان كاشانه سي 14. لله الفاتحه سنه 1262		
Genel Tanımı	Şahidenin celi ta'lik hatla yazılı 14 satırlık kitabesi yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Batı cepheye dönük vaziyette olan kitabe bütün yüzeyi kaplamaktadır. Şahidenin boyun kısmında bitkisel tezyinat bulunurken başlık kısmında nesneli tezyinata rastlanmaktadır.					
Kompozisyon	Şahidenin boyun kısmı, kenarlarda S şeklinde kıvrılıp ortada hafif kavisli sıralanmış akant yapraklarından oluşmaktadır. Boynunun hemen üstünde iki kademeli oval tepelikler bulunmaktadır. Altta duran başlık üzerinde de gerdanlık mevcuttur.					

Fotoğraf : 86

Çizim : 31

Katalog No	68	Fotoğraf No	87	Çizim No	32
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)				
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019				
Bugünkü Durumu	Boşlukta toprağa gömülü olan şahidenin tepeliğinin sol üst kısmı kırılmıştır. Arkasında bulunan mezarlığın demir parmaklıklarından demir bağlantılarla bağlanarak ayakta tutulmaya çalışılmıştır.				
Tarihi	H. 15 Şaban 1264/M. 17 Temmuz 1848				
Kimliği	Mihrimâh Sultan (vakfı) vekilharcı Seyyid Hasan Ağa'nın kızı, Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyûn'dan Ahmed Ahdi Efendi'nin eşi Şerife Hadice Hanım				
Malzemesi	Beyaz Mermer				
İşleme Tekniği	Kabartma				
Formu	Baş taşı: Tepelikli prizmal şahide				
Motif	Yaprak filizi, kurdela/fiyonk, vazo, akant yaprağı, mine				
Baş taşı	Boy:	173 cm	En:	46 cm	Kalınlık: 10 cm

Kitabesi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Hüve'l-Bâkî 2. Âh mine'l-mevt ve firâkihi Mihrimâh 3. Sultan vekil(ha)rcı³² es-Seyyid Hasan Ağa 4. Merhûmın kerimesi ve Hâcegân-ı 5. Dîvân-ı Hümâyûn'dan Ahmed Ahdi 6. Efendi'nin zevcesi merhûme 7. Ve mağfürun lehâ Şerife Hadice Hanım 8. Rûhına el-Fâtiha <p>Fî 15 şın sene 1264</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. هو الباقي 2. آه من الموت وفراقه مهرماه 3. سلطان وكيلا(خ)رجي [!] السيد حسن أغا 4. مرحومك كريمه سي وخواجكان 5. ديوان همايوندن أحمد عهدي 6. أفنديك زوجة سي مرحومه 7. ومغفور لها شريفه خديجه خانم 8. روحنه الفاتحه <p>في 15 ش سنه 1264</p>
Genel Tanımı	Şahidenin doğuya dönük vaziyetteki kartuşlanmış alan içerisinde bulunan celi ta'lik hatla yazılı 8 satırlık kitabesi yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Tepelik kısmında bitkisel ve nesneli süsleme unsurları bulunmaktadır.	
Kompozisyon	Kitabenin etrafı içinde stilize yaprak filizi dolanan ince silmelerle çerçevenlenmiştir. Kitabenin en alt kısmında kurdeladan yapılmış bir fiyonk bulunmaktadır. Üst kısımda yelpaze şeklinde dilimli bir vazo içinden çıkan akant yaprakları tepeliğin süsleyip dış formunu belirlerken, içinde kalan boşluklar da serbest çiçek motifleri ile kaplanmıştır.	

³² Mezar taşında “ve kilerci” şeklindeki yazım hatalıdır. Çünkü “ve” edatı öncesinde bir sıfat olmalıdır. Oysa isim gelmektedir. (Ayrıca bk. katalog no: 56).

Katalog No	69 ³³	Fotoğraf No	88
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Kıble Cephesi)		
İnceleme Tarihi	5 Haziran 2019		
Bugünkü Durumu	İki medfun barındıran mezarın başucu şahidesi; 2 kişi hakkında bilgi verecek şekilde iki ayrı kitabe yazılmış ve 2. ölen şahıs zamanında işlenmiştir. Bizde 2. kişinin vefat tarihine göre katalog sırasına yerleştirdik.		
Tarihi	1- H. 1206 /M. Temmuz-Ağustos 1792 2- H. 14 Râbiu'l-evvel 1266/M. 28 Mart 1850		
Kimliği	1- Ceğalezâde İbrahim Bey Efendi'nin kızı Esmâ Hanım 2- Esmâ Hanım oğlu Muhammed Bey		
Malzemesi	Beyaz Mermer		
İşleme Tekniği	Kabartma		
Formu	Baş taşı: Basık kemerli prizmal şahide Ayak taşı: Silindirik şahide		
Motif	Akant yaprağı		
Baş taşı	Boy:	164 cm	En: 37 cm
			Kalınlık: 17 cm
Ayak taşı	Boy:	97 cm	Çap: 26 cm
Kitabesi	<p>[İlk vefat eden kişi bilgileri]</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Hüve'l-Bakî 2. Merhum ve mağfurun leh 3. Ceğalezâde İbrahim Bey 4. Efendinin kerimesi merhume 5. Ve mağfurun lehâ Esmâ Hanım 6. Ruhuna Rızaen lillâhi Teâlâ' 7. '1-Fâtîha 8. Sene 1206 <p>[Sonraki vefat eden kişi bilgileri]</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Merhum Muhammed 2. Bey işbu vâlidesi 3. Kabrinde medfundur 4. Ruhına Fatiha 5. Fi 14 ra sene 1266 		
	<ol style="list-style-type: none"> 1. هو الباقي 2. مرحوم ومغفور له 3. جغاله زاده ابراهيم بك 4. أفنديك كريمه سي مرحومه 5. ومغفور لها أسماء خانم 6. روحنه رضاء الله تعالى 7. الفاتحه 8. سنه 1206 <ol style="list-style-type: none"> 1. مرحوم محمد 2. بك إشبو والده سي 3. قبرنده مدفوندر 4. روحنه فاتحه 5. في 14 ر سنه 1266 		

³³ İki kişiye ait olan taşın dikiliş tarihi esas alınarak sonraki kişiye göre sıraya konulmuştur.

Genel Tanımı	İki kişiye ait bilgilerin yer verildiği kitabeler iki ayrı bölümde şahide yüzeyine işlenmekte ve yönleri batı (dış) cepheye dönük vaziyette durmaktadır. Üst kısımda anne hakkında verilen bilgiler celi sülüs hatla yazılı 8 satırlık kitabeden oluşmakta ve yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Alt kısımda ise oğlu hakkında verilen bilgiler yine celi sülüs hatla yazılı 5 satırlık kitabeden oluşmakta ve yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır.
Kompozisyon	Sadece şahidenin alt kısmında bulunan pahlı alan üzerinde akant yapraklarından oluşmuş bir tezyinat bulunmaktadır.

Fotoğraf : 88

Katalog No	70	Fotoğraf No	89
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)		
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019		
Bugünkü Durumu	Buradaki bilgiler katalog no. 64 olan ayakucundaki baş taşının başucuna konulmuş baş taşına aittir. Ayrıca pehle ortasında bitki ekme, sulama amaçlı toprakla dolu bir boşluk mevcuttur.		
Tarihi	H. 15 Şaban 1266/M. 26 Haziran 1850		
Kimliği	Erkân-ı Harbiye Mîrlivâlarından Edhem Paşa'nın oğlu Mahmûd Bey		
Malzemesi	Beyaz Mermer		
İşleme Tekniği	Kabartma		
Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar		

		Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide				
Baş taşı	Boy:	71 cm	Genişlik:	19 cm	Kalınlık:	11 cm
Başlık	Çap:	18 cm	Yükseklik:	13 cm		
Kitabesi	1. Erkân-ı Harbiye 2. Mîrlivâlarından Edhem 3. Paşa'nın mahdûmı 4. Mahmûd Bey'in rûhına 5. Fâtiha 15 şın sene 1266			1. أركان حربيه 2. مير لوالرندن أدهم 3. باشانك مخدومي 4. محمود بكك روحنه 5. فاتحه في 15 ش سنه 1266		
Genel Tanımı	Baş taşının batı (dış) cepheye dönük vaziyetteki celi sülüs hatla yazılı 5 satırlık kitabesi yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Hiçbir bezeme unsuru bulunmayan şahidenin kitabesi bütün yüzeyi kaplamaktadır. Başlık kısmı mecdiye tipli festen oluşmaktadır.					

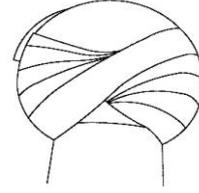
Fotoğraf : 89

Katalog No	71	Fotoğraf No	90	Çizim No	33
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)				
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019				
Bugünkü Durumu	Pehle üzerine yerleştirilmiş şahideler sağlam bir şekilde durmaktadır. Pehle ortasında bitki ekme, sulama amaçlı toprak dolu boşluk mevcuttur.				
Tarihi	H. 1266/M. Ekim-Kasım 1850				
Kimliği	Hamî Sâtlı oğlu Mustafa oğlu Mustafa				
Malzemesi	Beyaz Mermer				
İşleme Tekniği	Kabartma				
Formu	Şahideli prizmatik pehveli mezar Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide				

Ayak taşı: Üçgen alınlıklı prizmal şahide						
Baş taşı	Boy:	99 cm	En:	24cm	Kalınlık:	10 cm
Ayak taşı	Boy:	85 cm	En:	29 cm	Kalınlık:	7 cm
Başlık	Çap:	22 cm	Yükseklik:	15 cm		
Kitabesi	1. Ziyaretten muraddur 2. Bugün bana ise yarın sanadır 3. Zaferanboli kazasında 4. Yazı Köyi karyesinde Câbî ³⁴ 5. Sâtl oğlu Mustafa 6. Bin Mustafa rûhına Fatıha 7. Sene 1266			1. زیارتدن مرادعادر [!] 2. بوکون بکا ایسه یارین سکادر 3. زعفرنبولی قضا سنده 4. یازی کوی قریه سنده جایی (؟) 5. صاطل اوغلی مصطفی 6. بن مصطفی روحنه فاتحه 7. سنه 1266		
Genel Tanımı	Celi sülüs hatla yazılı 7 satırlık kitabe şahidenin batı (dış) yüzeyini kaplamakta olup, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Hiçbir tezyin unsuru bulunmayan şahidede kitabe bütün yüzeyi kaplamaktadır. Baş kısmında simidi denilen başlık mevcuttur. Ayakucunda ise tezyinat bulunmayan sade bir şahide durmaktadır.					

Fotoğraf : 90

Çizim : 33

Katalog No	72	Fotoğraf No	91	Çizim No	34
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)				
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019				
Bugünkü Durumu	Başucu şahidesi herhangi bir alanda betona gömülü şekilde				

³⁴ Kucur "Hami" okumuştur (Kucur, "İskele Cami Haziresi Mezar Taşları", s. 182). Kanatimizce şahıs ilgili köyde "tahsildar (cabi)" olarak görev yapmakta olup, yazıda hata vardır.

	durmaktadır.					
Tarihi	H. 10 Safer 1268/M. 5 Aralık 1851					
Kimliği	Zühdi Efendi					
Mesleği	Hattat					
Malzemesi	Beyaz Mermer					
İşleme Tekniği	Kabartma					
Formu	Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide					
Baş taşı	Boy:	158 cm	En:	32 cm	Kalınlık:	12 cm
Başlık	Çap:	27 cm	Yükseklik:	20 cm		
Kitabesi	1. Hüve'l-Bâkî					1. هو الباقي
	2. Bunda nice erbab-ı fen yok oldu zâtı var iken					2. بونده نيجه أرباب فن يوق أولدي ذاتي
	3. Âkıl mıdır, rağbet iden bu dâr-ı hüzn-i mahzaya ³⁵					وار إيكن
	4. Bir hâce-i sahib-i kalem bir fâzıl-ı rengin-rakam					3. عاقلميدر رغبت ايدين بو دار حزن محضه
	5. Çekdi bu âlemden kadem muhtac oldı rahmete					يه
	6. Ol hoşnûvîs u nüktedân kütüb-i şifâ ile her ân					4. بر خواجهء صاحب قلم بر فاضل رنگين
	7. Eylerdi imrâr-ı zemân bakmazdı âhar hıdmete					رقم
	8. Azdır bu âlemde hele akran o zât-ı kâmile					5. جكددي بو عالمدن قدم محتاج أولدي
	9. Hatt-ı nesih gilki ile girmişdi başka zînete					رحمته
	10. Zühdi gören eylesün hayâl tarihini cevher misâl					6. أول خوشنويس ونكته دان كتب شفا ايله
	11. Ceffe'l-kalem göçti bu sâl Hattât Zühdi cennete					هر آن
	12. Fî 10 sad sene 1268 ³⁶					7. ايلردي إمرار زمان باقمز دي آخر خدمته
					8. آزدر بو عالمده هله أقران أو ذات كامله	
					9. خط نسخ كلكي ايله كيرومشدي بشقه	
					زينته	
					10. زهدي كورن ايتسون خيال تاريخي جوهر	
					مثال	
					11. جف القلم كوچدي بو سال خطاط	
					زهدي جنته	
					12. في 10 ص سنه 1268	

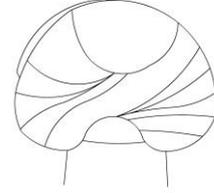
³⁵ Konyalı ve Kucur “mihnete” okumuştur (Bk. Konyalı, *Üsküdar Tarihi*, C. I, s. 225; Kucur, “İskele Cami Haziresi Mezar Taşları”, s. 182).

³⁶ Ebced hesabıyla manzumenin noktalı “ج ف ق ي ج ب خ ز ي ج ن ت” harflerinin toplamı 1268’dir. Nitekim Hattat Zühdi H.1268/M.1851 yılında ölmüştür (Bk. Konyalı, *Üsküdar Tarihi*, C. I, s. 225).

Genel Tanımı	Şahidenin batı yönüne dönük vaziyetteki mail celi ta'lik hatla yazılı 12 satırlık kitabesi eğik çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Hiçbir tezyin unsuru bulunmayan şahide mezar kitabesi bütün yüzeyi kaplamaktadır. Şahidenin baş kısmında ise simidi denilen başlık mevcuttur.
--------------	---

Fotoğraf : 91

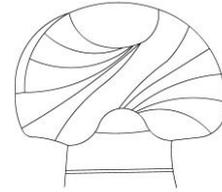
Çizim : 34

Katalog No	73	Fotoğraf No	92	Çizim No	35
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)				
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019				
Bugünkü Durumu	Sağ üst köşesi kırık olan şahide mezar hatları içinde toprağa gömülü şekilde durmaktadır.				
Tarihi	H. 16 Cemâziye'l-evvel 1271/M. 4 Şubat 1855				
Kimliği	Hacı Ahmed Râşid Efendi				
Mesleği	Mihrimah Sultan Camii Müezzinbaşısı				
Malzemesi	Beyaz Mermer				
İşleme Tekniği	Kabartma				
Formu	Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide				
Baş taşı	Boy:	154 cm	En:	33 cm	Kalınlık: 13 cm
Başlık	Çap:	30 cm	Yükseklik:	20 cm	

Kitabesi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Mihrimah Sultan Camii 2. Müezzinbaşı 3. Merhûm ve mağfûrun leh 4. El-muhtâc ilâ rahmeti Rabbihi'l-gafûr 5. El-Hâc Ahmed Râşid 6. Efendi'nin rûhîçün 7. El-Fâtiha 8. 16 câ sene 1271 	<ol style="list-style-type: none"> 1. مهرمه سلطان جامعي 2. مؤذن باشيسي 3. مرحوم ومغفور له 4. المحتاج إلى رحمة ربه الغفور 5. الحاج أحمد راشد 6. أفنديك روحيجون 7. الفاتحه 8. 16 جا سنه 1271
Genel Tanımı	<p>Şahidenin kuzeye dönük celi ta'lik hatla yazılı 8 satırlık kitabesi yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Sağ üst köşesi kırık olan ve hiçbir tezyin unsuru bulunmayan şahidenin kitabesi yüzeyi tamamen kaplamaktadır. Baş kısmında ise simidi denilen başlık mevcuttur.</p>	

Fotoğraf : 92

Çizim : 35

Katalog No	74	Fotoğraf No	93
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)		
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019		
Bugünkü Durumu	Üst kısmından iki parçaya ayrılan şahide daha sonradan birbirine harç ile birleştirilerek, mezar hattı beli olmayan bir alanda toprağa gömülü şekilde durmaktadır.		

Tarihi	H. 17 Şaban 1271/M. 5 Mayıs 1855					
Kimliği	Hacı Muhammed Râfet Efendi					
Mesleği	Rüstem Paşa kâtibi ve Kadı					
Malzemesi	Beyaz Mermer					
İşleme Tekniği	Kabartma					
Formu	Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide					
Baş taşı	Boy:	96 cm	En:	30 cm	Kalınlık:	12 cm
Başlık	Çap:	22 cm	Yükseklik:	18 cm		
Kitabesi	1. Cağalzâde ³⁷ (Rüstem Paşa Kâtibi) ³⁸ 2. Eşrâf-ı kuzâttan merhûm ve mağfûrun leh 3. El-muhtâc ilâ rahmeti Rabbihi'l-Gafûr 4. El-Hâc Muhammed Râfet Efendi'nin 5. Rûhîçün rızâen lillâh el-Fâtîha 6. Fî 17 şın sene 1271			1. جغال زاده (رستم باشا کاتبی) 2. أشراف قضاتدن مرحوم ومغفور له 3. المحتاج إلى رحمة ربه الغفور 4. الحاج محمد رافت أقندينيك 5. روحيجون رضاءً لله الفاتحه 6. في 17 ش سنه 1271		
Genel Tanımı	Batı yönüne dönük vaziyetteki celi sülüs hatla yazılı 6 satırlık kitabe yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Hiçbir tezyin unsuru bulunmayan şahidede kitabe bütün yüzeyi kaplamaktadır. Başlık kısmında ise mecediye kalıplı fes mevcuttur.					

Fotoğraf : 93

Katalog No	75	Fotoğraf No	94
------------	----	-------------	----

³⁷ Rüstem Paşa'nın Aslı İtalyan olan Cağalzadeler'den gösterilmesi hatadır. Çünkü Rüstem Paşa aslen Bosnalı'dır (Bk. Konyalı, *Üsküdar Tarihi*, C. I, ss. 229-230; Haskan, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, C. I, s. 266)

³⁸ Bk. Kucur, "*İskele Cami Haziresi Mezar Taşları*", s. 183.

Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)					
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019					
Bugünkü Durumu	Kitabenin sağ kısmında 2. ve 3. Satırlara denk gelen yerde kırık bulunmaktadır. Şahide mezarı belli olmayan yerde hafif eğimli bir şekilde toprağa gömülü durmaktadır.					
Tarihi	H. (1) Râbiu'l-âhır 1272/M. 11 Aralık 1855					
Kimliği	Hacı Mehmed Râif Efendi'nin kayınvalidesi Şerife Habîbe Hatun'un eşi Hâfız Hasan Efendi					
Mesleği	Mahkeme kâtibi					
Malzemesi	Beyaz Mermer					
İşleme Tekniği	Kabartma					
Formu	Baş taşı: Üçgen alınlıklı prizmal şahide					
Baş taşı	Boy:	79 cm	En:	31 cm	Kalınlık:	11 cm
Kitabesi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Merhûm el-Hâc Mehmed Râif Efendi'nin 2. Kainvâidesi merhûme ve mağfûre 3. Şerife Habîbe Hatûn zevci 4. Mahkeme kâtibi Hâfız Hasan 5. Efendi'nin ruhlarîçün Fâtiha 6. Fî gurre-i Re sene 1272 			<ol style="list-style-type: none"> 1. مرحوم الحاج محمد رائف أفنديك 2. قائن والده سي مرحومه ومغفوره 3. شريفه حبيبه خاتون زوجي 4. محكمه كاتي حافظ حسن 5. أفنديك روحلريچون فاتحه 6. في غره ر سنه 1272 		
Genel Tanımı	Şahidenin batı (dış) cephesine dönük vaziyetteki celi sülüs hatla yazılı 6 satırlık kitabesi yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Hiçbir tezyin unsuru bulunmayan şahidede kitabe bütün yüzeyi kaplamaktadır.					

Fotoğraf : 94

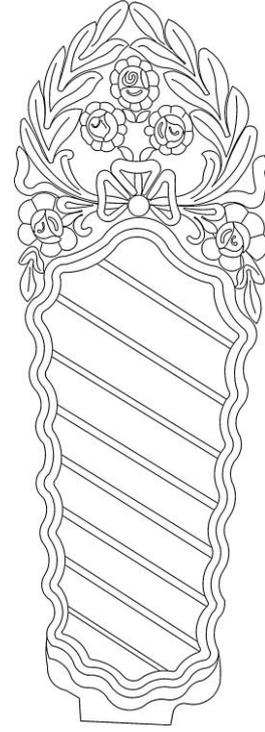
Katalog No	76	Fotoğraf No	95	Çizim No	36
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)				
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019				
Bugünkü Durumu	Mezarın her iki ucunda baş taşı bulunmaktadır. Buradaki bilgiler ayakucunda duran baş taşına aittir. Pehle ortasında bitki ekme, sulama amaçlı toprakla dolu bir boşluk mevcuttur.				
Tarihi	H. 10 Ramazan 1273/M. 4 Mayıs 1857				
Kimliği	Rüstem Paşa câbisi Muhammed Ağa'nın eşi Fatma Hanım				
Malzemesi	Beyaz Mermer				
İşleme Tekniği	Kabartma				
Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar Baş taşı: Tepelikli prizmal şahide				
Motif	Akant yaprağı, gül, fiyonk				
Baş taşı	Boy:	115 cm	En:	34 cm	Kalınlık: 7 cm
Kitabesi	1. Âh mine'l-mevt 2. Yâ İlâhî ol-mübarek ism-i pâkin izzeti 3. Hem rasûlün fahri âlem şâh-ı kevneyn hürmeti 4. Eyle kabrim ravza-i cennet yâ İlâhe'l-âlemîn 5. Gice gündüz eylesünler hûri-yi gilmân hizmeti 6. Merhum Rüstem Paşa câbisi Muhammed 7. Ağa'nın zevcesi merhume Fatma Hanım'ın 8. Ruh-ı şerifesi için Fâtiha 9. Fî 10 nun ³⁹ sene 1273			1. آه من الموت 2. يا إلهي أول مبارك اسم باكين عزتي 3. هم رسولك فخري عالم شاه كؤنين حرمتي 4. أيله قبرم روضهء جنت يا إله العالمين 5. كيجه كوندز إيلسونلر حوري غلمان خزمتي!! ⁴⁰ 6. مرحوم رستم باشا جاييسي محمد 7. أغانك زوجة سي مرحومه فاطمه خانمك 8. روح شريفه سي إيجون فاتحه 9. في 10 ن سنه 1273	
Genel Tanımı	Kenarları dalgalı hatlarla kartuşlanmış, batı (iç) cephesine dönük vaziyetteki celi ta'lik hatla yazılı 9 satırlık kitabesi eğik çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Kitabe bulunduğu yüzeyi tamamen kaplamaktadır. Sadece tepelik kısmında bitkisel motiflerle tezyinat sağlanmıştır.				
Kompozisyon	Tepeliğin tam orta kısmında içinden akant yaprakları ve gül dalları geçen bir fiyonk motifi bulunmaktadır. Tepeye doğru yükselen akant yaprakları tepeliğin dış formunu oluşturmaktadır. Ortasında kalan boşluğa da üç adet gül motifi işlenmiştir. Fiyonktan çıkan yapraklı gül dalları da tepeliğin alt kısmına şekil vermiştir.				

³⁹ Kucur tarihi "25 nun" okumuştur (Bk. Kucur, "İskele Cami Haziresi Mezar Taşları", s. 185).

⁴⁰ "Hidmeti" kelimesi "hizmeti" şeklinde "dal" yerine keskin "ze" ile yazılmıştır.

Fotoğraf : 95

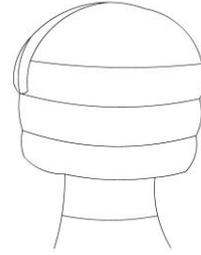
Çizim : 36

Katalog No	77	Fotoğraf No	96	Çizim No	37	
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)					
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019					
Bugünkü Durumu	Mezar hatları belli olmayan bir alanda betona gömülü şekilde durmaktadır.					
Tarihi	H. 15 Râbiu'l-evvel 1274/M. 3 Kasım 1857					
Kimliği	Hacı Mustafa Tevfik Efendi					
Mesleği	Tarîk-ı Bektâşiye'den ve Saray-ı Hümâyun nuhâs Yazıcısı					
Malzemesi	Beyaz Mermer					
İşleme Tekniği	Kabartma					
Formu	Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide					
Baş taşı	Boy:	101 cm	En:	29 cm	Kalınlık:	10 cm
Başlık	Çap:	21 cm	Yükseklik:	18 cm		

Kitabesi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tarîk-ı Bektâşiye'den 2. Merhûm ve mağfûr 3. İlâ rahmeti'l-Gafûr 4. Saray-ı Hümâyûn nuhâs 5. Yazıcısı el-Hâc Mustafa 6. Tevfik Efendi'nin rûhına Fâtiha 7. 15 ra sene 1274 	<ol style="list-style-type: none"> 1. طريق بكتاشيه دن 2. مرحوم ومغفور 3. إلى رحمة الغفور 4. سراي همايونك نحاس 5. يازيجيسي الحاج مصطفى 6. توفيق أفنديك روحنه فاتحه 7. 15 را سنه 1274
Genel Tanımı	Batı cephesine dönük vaziyetteki celi sülüs hatla yazılı 7 satırlık kitabe yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Hiçbir tezyin unsuru bulunmayan şahidede kitabe bütün yüzeyi kaplamaktadır. Başlık ise Bektaşî tarikatına ait sarıklı kavuktan oluşmaktadır.	

Fotoğraf : 96

Çizim : 37

Katalog No	78	Fotoğraf No	97, 98	Çizim No	38
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)				
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019				
Bugünkü Durumu	Sağlamdır. Pehle ortasında bitki ekme, sulama amaçlı toprakla dolu bir boşluk mevcuttur.				
Tarihi	H. 1280/M. 1863-4				
Kimliği	Edhem Paşa'nın oğlu Abdullah				
Malzemesi	Beyaz Mermer				
İşleme Tekniği	Kabartma				

Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide Ayak taşı: Tepelikli prizmal şahide					
Motif	Vazo, akant yaprağı, serbest çiçek, ışın halesi					
Baş taşı	Boy:	93 cm	En:	28 cm	Kalınlık:	9 cm
Ayak taşı	Boy:	67 cm	En:	20 cm	Kalınlık:	6 cm
Başlık	Çap:	19 cm	Yükseklik:	10 cm		
Kitabesi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Âh mine'l-mevt 2. Âh sed âh ki nevwâde-i Edhem Paşa 3. Henüz altı yaşında oldı azm-ı dâr-ı bekâ 4. Kim anın namı Abdullah mahlası olmuş sedîd 5. Mükerrermeylesün “üdhüli'l-cenne” hitâbıyla cenab-ı kibriyâ 6. Eşk-i çeşmim dökerek söyledim târih-i tâmmîn: 7. “İtdi tayy-ı me'vâyı makarr 'innâ ileyhi râciûn”⁴¹ 8. Rûhîçün Fâtiha sene 1280 			<ol style="list-style-type: none"> 1. آه من الموت 2. آه صد آه كه نو زادهه أدهم باشا 3. هنوز آلتی یاشنده اولدی عزم دار بقا 4. کیم آنک نامی عبدالله مخلصی اولمش سدید 5. مکرم ایلسون ادخل الجته خطایله جناب کبریا 6. آشک جشمم دؤرک سؤیلدم تاریخ تاقنک: 7. ایتدی طی مأوایی مقر انا إلیه راجعون 8. روحیجون فاتحه سنه 1280 		
Genel Tanımı	Çapraz eğimli çizgilerle birbirinden ayrılan mail celi ta'lik hatla yazılı 8 satırlık kitabe batı (dış) cepheye dönük vaziyette durmaktadır. Hiçbir tezyin unsuru bulunmayan şahidede kitabe bütün yüzeyi kaplamaktadır. Başlık kısmı hamidiye tipli festen oluşmaktadır. Ayakucu şahidesinin batıya (iç) dönük vaziyetteki yüzeyinde bitkisel karakterli tezyin unsurlarına rastlanmaktadır.					
Kompozisyon	Ayak taşında kartuşlanmış alan içinde ayaklı vazodan yükselen ve uçlarında üzüme benzer süslemelerin bulunduğu meyve dalı işlenmiştir. Üst kısmında ise ortasında serbest çiçek motifi bulunduran ışın halesi ile tepelik oluşturulmuş ve boyun kısmında da uçları içeri doğru kıvrılan S formunda akant yapraklarına yer verilmiştir.					

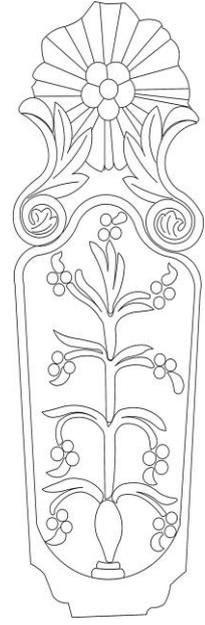
⁴¹ Tam ebced hesabıyla “ایتدی طی مأوایی مقر انا إلیه راجعون” harflerinin toplamı 1280'dir.

Fotoğraf : 97

Fotoğraf : 98

Çizim : 38

Katalog No	79	Fotoğraf No	99
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)		
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019		
Bugünkü Durumu	Burada paylaşılan bilgiler katalog no.76olan ayakucu şahidesinin başucunda duran baş taşına aittir. Şahide sağlamdır ve pehle ortasında bitki ekme, sulama amaçlı toprakla dolu bir boşluk mevcuttur.		
Tarihi	H. 1280/M. 1863-4		
Kimliği	Mîr Cemîl'in eşi Ayşe Hanım		
Malzemesi	Beyaz Mermer		
İşleme Tekniği	Kabartma		
Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar Baş taşı: Tepelikli prizmal şahide		
Motif	Akant yaprağı		
Baş taşı	Boy: 126 cm	En: 33 cm	Kalınlık: 8 cm

Kitabesi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Âh mine'l-mevt 2. Hayf-kim Mîr Cemîl'in zevce-i pâkizesi 3. On sekiz yaşın henüş itmişdi âlemde tamam 4. Bir iki gün tab'ına gelmekle cüz-i inhirâf 5. Terk idüp fenâ-yı itdi ukbâya hırâm 6. Rûhını rahmet ile cennette şâdân eyleyüb 7. Kabrini itsün münevver haşre dek Rabbu'l-enâm 8. Harf-i mu'cemle ricâli gayb tarihin didi: 9. "Kıldı gülzâr-ı cinânda Ayşe Hanım makâm" 10. Rûhına Fâtîha 1280⁴² 	<ol style="list-style-type: none"> 1. آه من الموت 2. حيفكم مير جميلك زوجة باكيه سي 3. أون سكر ياشن هنوز ايتمشدي عالمده تمام 4. بر ايكي كون طبعنه كلمكله جزوي انحراف 5. ترك ايدوب فنايي ايتدي عقبايه خرام 6. روحي رحمت ايله جنتده شادان ايليوب 7. قبريني ايتسون منور خشره دك رب الانام 8. حرف معجمله رجال غيب تاريخن ديدي: 9. قلدي كلزار جنانده عايشه خانم مقام 10. روحنه فاتحه 1280
Genel Tanımı	Eğik çizgilerle birbirinden ayrılmış mail celi ta'lik hatla yazılı 10 satırlık kitabe batı (dış) cephesine dönük vaziyette durmaktadır. Kitabe yüzeyi tamamen kaplamaktadır. Tezyinat ise sadece tepelik kısmında bitkisel motiflerle sağlanmıştır.	
Kompozisyon	Akant yaprakları kullanılarak tepeliğin hem iç dolgusu yapılmış, hem de dış hatları oluşturulmuştur.	

Fotoğraf : 99

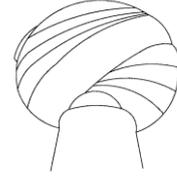
⁴² Ebced hesabıyla noktalı "قى ز ج ن ن ي ش خ ن ق" harflerinin toplamı 1280'dir.

Katalog No	80	Fotoğraf No	100	Çizim No	39
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)				
İnceleme Tarihi	15 Eylül 2019				
Bugünkü Durum	Alt kısmı kırık olan şahide duvarda sabitenmiş şekilde durmaktadır.				
Tarihi	H. 21 Cemaziyel-evvel 1281/M. 22 Ekim 1864				
Kimliği	Hacı Hüseyin Efendi				
Mesleği	Mihrimah Sultan Camii Şerifi Kayyımbaşısı				
Malzemesi	Beyaz Mermer				
İşleme Tekniği	Kabartma				
Formu	Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide				
Baş taşı	Boy:	90 cm	En:	24 cm	Kalınlık: 11 cm
Başlık	Boy:	15 cm	Çap:	23 cm	
Kitabesi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Âh mine'l-mevt 2. Çün ecel geldi ana olmaz aman 3. Cürümü afv eyle yâ Rabbe'l-Mennân 4. Mağfîret kıl olmasun halim (yaman) 5. Mazhar-ı nûr-ı şefâat kıl (her zaman) 6. (Mihrimah Su)ltan Camii Şerifi 7. (Kayyımbaşısı merhum el-Hâc 8. Hüseyin Efendi'nin rûhına el-Fâtîha 9. Fî 21 câ sene 1281)⁴³ 			<ol style="list-style-type: none"> 1. آه من الموت 2. جون أجل كلدي آكا أولماز أمان 3. جرمي عفو أيله يا رب المنان 4. مغفرت قبل أولسون حالم (يمان) 5. مظهر نور شفاعت قبل هر زمان 6. (مهروماه س)لطان جامعي شريفی 7. (قیم باشی سی مرحوم الحاج 8. حسین أفندیك روحنه الفاتحه 9. فی 21 جا سنه 1281) 	
Genel Tanımı	Mail celi ta'lik hatla yazılı 6 satırlık kitabe çapraz eğimli çizgilerle ayrılmaktadır. Hiçbir tezyin unsuru bulunmayan şahidede kitabe bütün yüzeyi kaplamaktadır. Başlık kısmında ise simidi denilen başlık mevcuttur.				

⁴³ 2013'teki restorasyonda kırıldığı anlaşılan yerlerdeki okunamayan kısımlar Kucur tarafından 2007'de çekilmiş bir fotoğraftan tamamlanmıştır (Bk. Kucur, "İskele Cami Haziresi Mezar Taşları", s. 187). Haskan'a göre tarihi 1210/1795'tir (Haskan, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, C. I, s. 265).

Fotoğraf : 100

Çizim : 39

Katalog No	81	Fotoğraf No	101, 102	Çizim No	40
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)				
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019				
Bugünkü Durumu	Şahideler sağlam bir şekilde bir pehle üzerinde durmaktadır. Pehle ortasında da bitki ekme, sulama amaçlı toprak dolu bir boşluk mevcuttur.				
Tarihi	H. 3 Ramazan 1282/M. 20 Ocak 1866				
Kimliği	Hacı Muhammed Tâhir Efendi				
Mesleği	Tarikat-ı Aliyye-i Mevleviyye Bendegânından, Ticârethâne-i Âmire dâniye-i hâssa Muhasebecisi rütbe-i sâniye				
Malzemesi	Beyaz Mermer				
İşleme Tekniği	Kabartma				
Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar Baş taşı: Silindirik şahide Ayak taşı: Silindirik şahide				
Motif	Kavuk, servi ağacı				
Baş taşı	Boy:	149cm	Çap:	25 cm	
Ayak taşı	Boy:	143cm	Çap:	22 cm	
Kitabesi	1. Âh mine'l-mevt 2. Tarikat-ı Aliyye-i Mevleviyye 3. Bendegânından merhûm 4. Ve mağfûrun leh Ticârethâne-i 5. Âmire dâniye-i hâssa			1. آه من الموت 2. طريقت عليه مولويه 3. بندكانندن مرحوم 4. ومغفور له تجارخانهء 5. عامره دابنهء خاص	

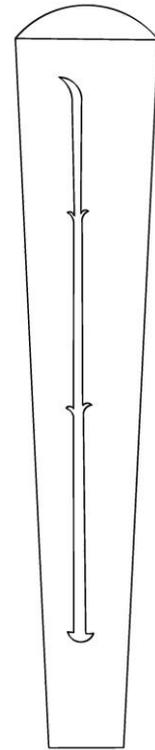
	<p>6. Muhasebecisi rütbe-i sâniye 7. Ashabından izzetlü 8. El-hâc Muhammed Tâhir 9. Efendi rûhına Fâtiha Fî 3 nun sene 1282</p>	<p>6. محاسبه جیسی رتبهء ثانیه 7. أصحابندن عزتلو 8. الحاج محمد طاهر 9. أفندي روحنه فاتحه في 3 ن سنه 1282</p>
Genel Tanımı	Batı (dış) cepheye dönük vaziyetteki celi sülüs hatla yazılı 9 satırlık kitabe yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Baş taşında nesneli süsleme mevcutken, ayakucu şahidesinde ise sadece bitkisel motif bulunmaktadır.	
Kompozisyon	Başucunda sadece kitabe üzerine işlenmiş mevlevi tacı denilen rölyef tarikat kavuğu mevcuttur. Ayakucundaki şahidede ise ucu sola doğru kıvrılan bir servi ağacı motifi işlenmiştir.	

Fotoğraf : 101

Fotoğraf : 102

Çizim : 40

Katalog No	82	Fotoğraf No	103
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)		
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019		
Bugünkü Durumu	Buradaki bilgiler katalog no. 60 olan baş taşının ayakucunda bulunan baş taşına aittir.		

Tarihi	H. 15 Recep 1284/M. 12 Kasım 1867					
Kimliği	Mihrimâh Sultân imaret-i Âmire aşçı başısı Seyyid Hacı Muhammed Efendi'nin eşi Şerife Zübeyde Hanım ⁴⁴					
Malzemesi	Beyaz Mermer					
İşleme Tekniği	Kabartma					
Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar Baş taşı: Tepelikli prizmal şahide					
Motif	Akant yaprağı					
Baş taşı	Boy:	139 cm	En:	32 cm	Kalınlık:	10 cm
Kitabesi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Hüve'l-Hallâku'l-Bâkî 2. Mihrimâh Sultân imaret-i 3. Âmire aşçı başısı 4. Es-Seyyid el-Hâc Muhammed 5. Efendi'nin zevcesi 6. Merhûme ve mağfûre 7. Âbide ve sâliha 8. Şerife Zübeyde Hanım'ın 9. Rûhına el-Fâtiha 10. Fî 15 be sene 1284 			<ol style="list-style-type: none"> 1. هو الخلاق الباقي 2. مهرمه سلطان عمارت 3. عامره آشحي باشيسي 4. السيد الحاج محمد 5. أفنديك زوجه سي 6. مرحومه ومغفوره 7. عابده وصالحه 8. شريفه زيده خاتمك 9. روحنه الفاتحه 10. في 15 ب سنه 1284 		
Genel Tanımı	Celi ta'lik hat ile yazılı 10 satırlık kitabe batı (iç) cepheye bakar konumda olup çapraz eğimli çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Kitabe bütün yüzeyi kaplayacak şekilde üst kısmı dalgalı formda olan ince silme ile konturlanmıştır. Sadece tepeliğinde bitkisel süsleme bulunmaktadır.					
Kompozisyon	Şahidenin tepeliğinde akant yaprakları üst üste dizilerek hem iç dolgusu yapılmış hem de tepeliğin dış hattını oluşturulmuştur.					

⁴⁴ Haskan "Zübeyde Hanım"ı Mihrimah Camii mütevellisi İsmet Bey'in eşinin azadlısı olarak göstermişse (Bk. Haskan, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, C. I, s. 267) de azadlı olan Emrullah Ağa'nın eşi Esmâ Remzi Hanım'dır (Bk. Katalog no: 67).

Fotoğraf : 103

Katalog No	83	Fotoğraf No	104			
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Kible Cephesi)					
İnceleme Tarihi	5 Haziran 2019					
Bugünkü Durumu	Şahide sağlam şekilde başka bir mezarın lahitine dayanmış şekilde, toprak üzerinde ayakta durmaktadır.					
Tarihi	H. 25 Şevval 1290/M. 16 Aralık 1873					
Kimliği	Mihrimah Sultan sülalesinden Ciğalzâde Muhammed Bey'in oğlu Mustafa Râgıb Bey					
Mesleği	Enderûn-ı Hümayundan Mezun ve Cağalzade Rüstem Paşa ve Mihrimah Sultan vakıfları Mütevellisi					
Malzemesi	Beyaz Mermer					
İşleme Tekniği	Kabartma					
Formu	Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide					
Baş taşı	Boy:	153 cm	En:	32 cm	Kalınlık:	12 cm
Başlık	Çap:	23 cm	Yükseklik:	14 cm		

Kitabesi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Hüve'l-Bâkî 2. Mihre-mah Sultan sülalesinden 3. Ciğalzâde Muhammed Bey'in 4. Mahdumı Enderûn-ı Hümayundan 5. Mahreç ve Ciğalzade 6. Rüstem Paşa ve Mihre-mah 7. Sultan vakıfları 8. Mütevellisi merhum Mustafa 9. Râgıb Bey'in ruhiçün 10. Rızaen lillahi Tealâ Fatiha 11. Fi 25 şevval sene 1290 	<ol style="list-style-type: none"> 1. هو الباقي 2. مهره ماه[!] ⁴⁵ سلطان سلاله سندن 3. جغال زاده محمد بكك 4. مخدومي أندرون همايوندن 5. مخج وجغال زاده 6. رستم باشا ومهره ماه[!] 7. سلطان وقفلي 8. متوليسي مرحوم مصطفى 9. راغب بكك روحيجون 10. رضاء الله تعالى فاتحه 11. في 25 شوال سنه 1290
Genel Tanımı	Şahidenin kitabesi yatay çizgilerle birbirinden ayrılmakta olup celi sülüs hatla yazılı 11 satırdan oluşmaktadır. Hiçbir tezyin unsuru bulunmayan şahidede kitabe bütün yüzeyi kaplamaktadır. Baş kısmında hamidiye tipli fes bulunmaktadır.	

Fotoğraf : 104

⁴⁵ “Mihrimah” sözcüğü iki yerde hatalı olarak “i” yerine “e” harfiyle “mihremah” yazılmıştır.

Katalog No	84	Fotoğraf No	105
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)		
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019		
Bugünkü Durumu	Buradaki bilgiler katalog no. 53 olan şahidenin ayakucunda duran baş taşına aittir.		
Tarihi	H. 21 Şaban 1295/M. 20 Ağustos 1878		
Kimliği	Ferik Edhem Paşa'nın oğlu Muhammed İlyas Bey		
Malzemesi	Beyaz Mermer		
İşleme Tekniği	Kabartma		
Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide		
Motif	Kurdela/fiyonk		
Baş taşı	Boy:	66 cm	En: 21 cm Kalınlık: 10 cm
Kitabesi	1. Ol bülbül-i gülzâr-ı cennet 2. Bizleri yakdı nâr-ı firkat 3. Mâbeyn-i Hümâyun'da bulunan 4. Ferik Edhem Paşa'nın 5. Mahdûmı merhûm Muhammed 6. İlyas Bey'in rûhına Fâtiha 7. Fî 21 Şaban sene 1295 ⁴⁶		1. أول بلبل كلزار جنت 2. بزلي ياقدى نار فرقت 3. مابين همايونده بولنان 4. فريق أدهم باشانك 5. مخدومي مرحوم محمد 6. إلياس بكك روحنه فاتحه 7. في 21 شعبان سنه 1295
Genel Tanımı	Batı (dış) cepheye dönük vaziyetteki celi sülüs hatla yazılı 7 satırlık kitabe yatay çizgilerle birbirinden ayrılmakta olup, bütün yüzeyi kaplamaktadır. Baş kısmında hamidiye tipli fes bulunmaktadır. Tezyinat olarak da kitabenin etrafına işlenmiş bitkisel ve nesneli motifler bulunmaktadır.		
Kompozisyon	Kitabenin etrafı dalgalı formda içinde üzüme benzer motiflerin olduğu ince silmelerle çevrelenmiş, üstte boyun kısmında silmelerin birleştiği yerde kurdeleradan yapılmış bir fiyonk motifine yer verilmiştir.		

⁴⁶ Konyalı ve Kucur “28 şaban 1271” okumuş (Konyalı, *Üsküdar Tarihi*, C. I, s. 228; Kucur, “*İskele Cami Haziresi Mezar Taşları*”, s. 184) ise de hatalıdır. Çünkü Edhem Paşa 1293'ten sonra ferik olduğuna göre daha sonraki bir tarihte ölmüş olmalıdır.

Fotoğraf : 105

Katalog No	85	Fotoğraf No	106
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)		
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019		
Bugünkü Durumu	Burada verilen bilgiler katalog no. 49 olan baş taşının başucunda bulunan baş taşına aittir.		
Tarihi	H. 8 Rebiu'l-âhır 1296/M. 1 Nisan 1879		
Kimliği	Edhem Paşazâde Gâlib Bey Efendi'nin oğlu Hasan Mübâhî Bey		
Malzemesi	Beyaz Mermer		
İşleme Tekniği	Kabartma		
Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide		
Baş taşı	Boy:	80 cm	En: 24 cm
Başlık	Çap:	15 cm	Yükseklik: 9 cm
Kıtabesi	<p>1. Hüve'l-Bâkî</p> <p>2. Sadr-ı esbak übbhetlü devletlü</p> <p>3. Edhem Paşazâde Gâlib Bey</p> <p>4. Efendi'nin mahdûmı Hasan</p> <p>5. Mübâhî Bey'in rûhına</p> <p>6. El-Fâtiha</p> <p>7. Velâdeti 16 Muharrem sene 1263 Vefatı 8 Rebiu'l-âhır sene 1296</p>		
Genel Tanımı	<p>1. هو الباقي</p> <p>2. صدر أسبق اجمتلو دولتلو</p> <p>3. أدهم باشا زاده غالب بك</p> <p>4. أفنديك مخدومي حسن</p> <p>5. مباہي بكك روحنه</p> <p>6. الفاتحه</p> <p>7. ولادتي 16 محرم سنه 1263 وفاتي 8 ربيع الآخر سنه 1296</p> <p>Çapraz eğimli çizgilerle birbirinden ayrılmakta olan celi sülüs hatla yazılı 7 satırlık kitabe batı (dış) cepheye dönük vaziyette durmaktadır. Hiçbir tezyin unsuru bulunmayan şahidede kitabe bütün yüzeyi kaplamıştır. Baş kısmında ise hamidiye tipli fese rastlanmıştır.</p>		

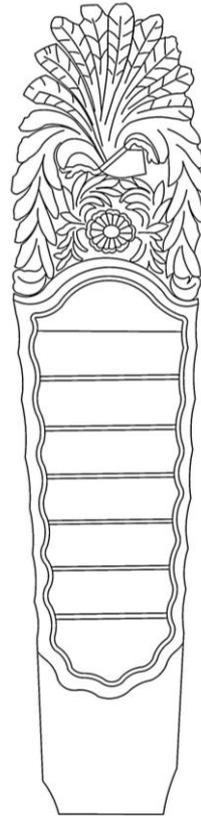
Fotoğraf : 106

Katalog No	86	Fotoğraf No	107, 108	Çizim No	41
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Kible Cephesi)				
İnceleme Tarihi	5 Haziran 2019				
Bugünkü Durumu	Kademeli pehle üzerinde duran baş taşı ve ayak taşı sağlamdır. Pehle ortasında da bitki ekme, sulama amaçlı toprak dolu bir boşluk mevcuttur.				
Tarihi	H. 26 Cemaziye'l-evvel 1297/M. 6 Mayıs 1880				
Kimliği	Ciğalzâde Muhammed Bey'in kızı Fatma Ziver Hanım				
Malzemesi	Beyaz Mermer				
İşleme Tekniği	Kabartma				
Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar Baş taşı: Tepelikli prizmal şahide Ayak taşı: Üçgen alınlıklı prizmal şahide				
Motif	Yaprak filizi, akant yaprağı, serbest çiçek, vazo, hurma ağacı				
Baş taşı	Boy:	175 cm	En:	42 cm	Kalınlık: 9 cm
Ayak taşı	Boy:	136 cm	En:	38 cm	Kalınlık: 9 cm
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Yâ Lâtif 2. Ciğalzâde merhum 3. Muhammed Bey'in kerimesi 4. Merhume ve mağfurun leha 5. Fatma Ziver Hanım ruhuna 			<ol style="list-style-type: none"> 1. يا لطيف 2. جغال زاده مرحوم 3. محمد بك كريمه سي 4. مرحومه ومغفور لها 5. فاطمه زيور خانم روحنه 	

Kitabesi	6. Ve kâffe-i ehl-i iman ervahına 7. Rızaen lillahi Teâle'l-Fâtiha 8. Fi 26 ca sene 1297	6. وكافة أهل إيمانك أرواحنه 7. رضاءً لله تعالى الفاتحه 8. في 26 جا سنه 1297
Genel Tanımı	Yatay çizgilerle birbirinden ayrılmakta olan celi sülüs hatla yazılı 8 satırlık kitabe batı (dış) cephesine dönük vaziyette durmaktadır. Kitabenin kenarları bitkisel motiflerle konturlanmış, baş kısmında da bitkisel motiflerle bezeli bir tepelik bulunmaktadır. Ayakucu şahidesinin doğu (dış) cephesinde ise nesneli ve bitkisel tezyinat mevcuttur.	
Kompozisyon	Baş taşında kitabenin etrafı, içinde yaprak filizi bulunan ince silmelerle dalgalı formda konturlanmıştır. Baş kısmında sol tarafa doğru yatmış bir vazodan çıkan akant yaprakları ile tepeliğin hem yüzeyi bezenmiş hem de dış hatları belirlenmiştir. Vazonun alt kısmında yaprakların haricinde kalan boşluğa bir adet serbest çiçek motifi işlenmiş, etrafına da yapraklarla fon yapılmıştır. Ayakucu şahidesinde ise baklava dilimi desenli ayaklı vazodan çıkan bir hurma ağacı tezyinatı bulunmaktadır. Aralarında hurma hevenklerinin görüldüğü dal ve yapraklar ağacın her iki yanına eşit şekilde sarkmaktadır.	

Fotoğraf : 107

Çizim : 41

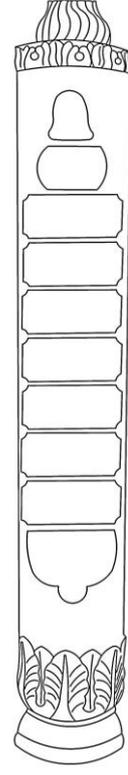
Fotoğraf : 108

Katalog No	87	Fotoğraf No	109	Çizim No	42
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)				

İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019		
Bugünkü Durumu	Mezarda üç adet başucu şahidesi bulunmakta ve hepsi sağlam şekilde bir pehle üzerinde durmaktadır. Pehle ortasında bitki ekme, sulama amaçlı toprak dolu boşluk bulunmaktadır. Buradaki bilgiler başucunda bulunan baş taşına aittir.		
Tarihi	H. 13 Receb 1297/M. 21 Haziran 1880		
Kimliği	Ceyb-i Hümayûn Kâtiplerinden Hacı Tahsin Efendi'nin eşi, Tâhir Efendi'nin kızı Sâre Behice Hanım		
Malzemesi	Beyaz Mermer		
İşleme Tekniği	Kabartma		
Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar Baş taşı: Silindirik şahide		
Motif	Kavuk, akant yaprağı		
Baş taşı	Boy:	169 cm	Çap: 24 cm
Kitabesi	1. Âh mine'l-mevt 2. Vaz-ı hamil esnasında 3. Şehidetü vefât iden 4. Ceyb-i Hümayûn Kâtiplerinden 5. Hacı Tahsin Efendi'nin 6. Zevcesi merhûm Tâhir 7. Efendi kerimesi Sâre 8. Behice Hanım'ın rûhîçün 9. Fâtîha fi 13 receb sene 1297 10. Abdullah		1. آه من الموت 2. وضع حمل أناسنده 3. شهيدة وفات إيدن 4. جيب همايون كاتبلرندن 5. حاجي تحسين أفندينيك 6. زوجه سي مرحوم طاهر 7. أفندي كريمه سي ساره 8. بميجه خانمك روحيجون 9. فاتحه في 13 رجب سنه 1297 10. عبد الله
Genel Tanımı	Baş taşının yatay çizgilerle birbirinden ayrılmakta olan celi sülüs hatla yazılı 10 satırlık kitabesi batı (dış) cepheye dönük vaziyette durmaktadır. Kitabenin üst kısmında nesneli tezyinat yapılırken, şahidenin baş ve ayak kısmına bitkisel motiflerle tezyinat yapılmıştır.		
Kompozisyon	Kitabenin hemen üzerinde Mevlevi tarikatına ait rölyef kavuk motifi bulunmaktadır. Şahidenin alt kısmında bir dizi akant yaprakları boğum yaparak kitabenin alt kısmına kadar uzanırken, baş kısmında ise ufak boyutta akant yaprakları kullanılarak bir dizi oluşturulmuştur. Tepesinde de dilimli formdan oluşmuş stilize başlık dikkat çekmektedir.		

Fotoğraf : 109

Çizim : 42

Katalog No	88	Fotoğraf No	110, 111	Çizim No	43, 44	
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)					
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019					
Bugünkü Durumu	Demir parmaklıkla çevrili alan içinde bulunan iki mezardan biridir. Baş taşı sağlam iken ayak taşında tepeliğin sol tarafı kırılmıştır. Pehle ortasında da ufak ebatta bitki ekme, sulama amaçlı toprakla dolu bir boşluk mevcuttur.					
Tarihi	H. 15 Rebiu'l-evvel 1298/M. 15 Şubat 1881(Pazartesi)					
Kimliği	Fındık-Zâde İbrahim Efendi'nin eşi Hâce Zibâ Hanım					
Malzemesi	Beyaz Mermer					
İşleme Tekniği	Kabartma					
Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar Baş taşı: Tepelikli prizmal şahide Ayak taşı: Tepelikli prizmal şahide					
Motif	Yaprak filizi, gül, kurdela, akant yaprağı, vazo					
Baş taşı	Boy:	151 cm	En:	39 cm	Kalınlık:	12 cm
Ayak taşı	Boy:	137 cm	En:	27 cm	Kalınlık:	8 cm

Kitabesi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Âh mine'l-firâk 2. Reîsü'l-ulemâ Fındık- 3. Zâde İbrahim Efendi 4. Merhûmın halîlesi 5. Merhûme ve mağfûre 6. Hâce Zibâ Hanım'ın 7. Rûhına rızâen lillâhi 8. Teâle'l-Fâtîha 9. Fî yevm-i isneyn <p>15 Rebiu'l-evvel sene 1298</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. آه من الفراق 2. رئيس العلماء فندق 3. زاده إبراهيم أفندي 4. مرحومك حبيبته سي 5. مرحومه ومغفوره 6. حاجه زيبا خانمك 7. روحنه رضاء لله 8. تعالى الفاتحه 9. في يوم اثنين <p>15 ربيع الاول سنة 1298</p>
Genel Tanımı	<p>Batı (dış) cephesine dönük vaziyetteki mail celi ta'lik hatla yazılı 9 satırlık kitabe kartuşlu alan içerisinde yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Kitabe etrafında ve tepeliğinde bitkisel tezyinat görülmektedir. Ayakucu şahidesinde ise bitkisel ve nesnel motiflere yer verilmektedir.</p>	
Kompozisyon	<p>Kitabenin etrafı, içerisinde yaprak filizlerinin bulunduğu ince silmelerle konturlanmakta ve üst kısma doğru daralarak sonlanmaktadır. Hemen üstünde üç adet gül motifi bir kurdela ile sıkıca bağlanmakta, fonda kullanılan akant yaprakları yanlara sarkarak tepeliğin formunu oluşturmaktadır. Baş taşındaki benzer tezyinat ayak taşında da uygulanmıştır. Şahidenin bütün yüzeyini kaplayan tezyinat, tepe kısmı daralarak sonlanan ince bir silme ile konturlanmıştır. Konturlu alan içerisinde iki kulplu, dilimli bir vazodan yükselen S formlu, yapraklı gül dalı motifi görülmektedir. Tepe kısmında ise yine akant yapraklarından oluşan fon üzerinde üç adet gül ve serbest çiçek motifleri bir kurdela ile bağlanmış vaziyette durmaktadır.</p>	

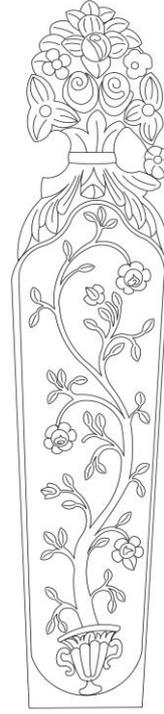
Fotoğraf : 110

Çizim : 43

Fotoğraf : 111

Çizim : 44

Katalog No	89	Fotoğraf No	112, 113			
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Kıble Cephesi)					
İnceleme Tarihi	5 Haziran 2019					
Bugünkü Durum	Sağlam					
Tarihi	H. (1) Zilhicce 1298/M. 25 Ekim 1881					
Kimliği	Şeyh Murad Hazretleri sülalesinden binbaşı müteveffa Hacı Rifat Bey'in kızı Hacı Ayşe Tenâsüf Hanım					
Malzemesi	Beyaz Mermer					
İşleme Tekniği	Kabartma					
Formu	Şahideli üstü açık dikdörtgen lahit Baş taşı: Kaş kemerli prizmal şahide Ayak taşı: Kaş kemerli prizmal şahide					
Motif	Gülbezek					
Baş taşı	Boy:	158 cm	En:	27 cm	Kalınlık:	6 cm
Ayak taşı	Boy:	93 cm	En:	26 cm	Kalınlık:	7 cm
Lahit	Boy:	207 cm	En:	62 cm	Yükseklik:	76 cm

Kitabesi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Âh mine'l-mevt 2. Dâr-ı dünyada civanken gezerdim bir zaman 3. Nagehân irdi ecel idti yerim bağ-ı cinân 4. Terk edüp evlatlarım cinâna oldum revân 5. Şeyh Murad Hazretleri'nin sülalesinden 6. Binbaşı müteveffa Hacı Rifat⁴⁷ Bey'in 7. Kerimesi merhume ve mağfurun leha el-Hâce Ayşe 8. Tenâsüf Hanım'ın ruhiçün el- Fatiha 9. Ğurre-i zilhicce sene 1298 	<ol style="list-style-type: none"> 1. آه من الموت 2. دار دنياده جوانكن كزردم بر زمان 3. ناكهان يردي اجل ايتدي یرم باغ جنان 4. ترك ايدوب اولادلرم جنانه اولدم روان 5. شيخ مراد حضرتلرينك سلاله سندن 6. بيكباشي متوفى حاجي رفعت بكك 7. كريمه سي مرحومه ومغفور لها الحاجه عايشه 8. تناسف خانمك روحيجون الفاتحه 9. غره ذي الحجه سنه 1298
Genel Tanımı	Mail celi ta'lik hatla yazılı 9 satırdan oluşan kitabe çapraz eğimli çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Hiçbir tezyini unsur barındırmayan şahidede kitabe bütün yüzeyi kaplamaktadır. Tezyinat sadece lahitin yüzeylerinde bulunan bitkisel motifle sağlanmıştır.	
Kompozisyon	Lahitin dört yüzeyine birer adet işlenen gülbezek motifli tezyinatı oluşturmaktadır.	

Fotoğraf : 112

Fotoğraf : 113

⁴⁷ Haskan "Recep" okumuştur (Bk. Haskan, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, C. I, s. 267).

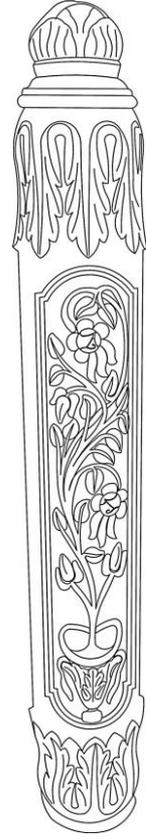
Katalog No	90	Fotoğraf No	114, 115	Çizim No	45
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)				
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019				
Bugünkü Durumu	Pehle üzerinde duran şahidelerden ayakucu şahidesi hafif eğik durmasıyla birlikte günümüze sağlam bir şekilde ulaşmıştır. Pehle ortasında da bitki ekme, sulama amaçlı toprak dolu bir boşluk mevcuttur.				
Tarihi	H. 10 Ramazan 1300/M. 15 Temmuz 1883				
Kimliği	Haydarpaşa şimendöferi Komiseri Sâbık Binbaşı Tevfik Bey'in kızı Sâniye Hanım				
Malzemesi	Beyaz Mermer				
İşleme Tekniği	Kabartma				
Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar Baş taşı: Silindirik şahide Ayak taşı: Silindirik şahide				
Süsleme Motif	Akant yaprağı, vazo, gül				
Baş taşı	Boy:	127 cm	Çap:	18 cm	
Ayak taşı	Boy:	121 cm	Çap:	17 cm	
Kitabesi	1. Âh mine'l-mevt 2. Haydarpaşa şimendöferi 3. Komiseri 4. Sâbık binbaşı 5. Tevfik Bey'in kerimesi 6. Sâniye Hanım rûhına Fâtiha 7. 10 Ramazan 1300		1. آه من الموت 2. حيدر باشا شمندوفري 3. قوميسري 4. سابق بيكباشي 5. توفيق بك كريمة سي 6. ثانيه خانم روحنه فاتحه 7. 10 رمضان سنه 1300		
Genel Tanımı	Baş taşı silmelerle üç ana bölüme ayrılmıştır. Batı (dış) cepheye dönük bölümde, celi ta'lik hatla yazılı 7 satırlık yatay çizgilerle birbirinden ayrılarak oluşmuş kitabe bulunmaktadır. Diğer bölümlerde ise kartuşlu alanların içini tümüyle kaplayan bitkisel bezemeler görülmektedir. Şahidenin alt ve üst kısımlarında da bitkisel motiflere rastlanmaktadır. Ayak taşında da aynı form ve bezeme yapılmış, bütün bölümlere aynı bitkisel süsleme uygulanmıştır.				
Kompozisyon	Şahide yüzeyindeki sözü edilen bölmelerde, akant yaprakları ile oluşturulmuş bir vazodan çıkan ve S formunda yükselerek kartuşlu alan içini tümüyle kaplayan yapraklı gül dalı motifi işlenmiştir. Şahidenin ayak kısmında bir dizi akant yaprağı boğum yaparak yukarıya doğru uzanmaktadır. Benzer tezyinat üst kısımda da başaşağı döndürülerek yapılmıştır. Tepesinde de dilimli stilize tepelik mevcuttur. Aynı süslemelere sahip iki şahidenin sadece tepesinde bulunantepelikler farklıdır.				

Fotoğraf : 114

Fotoğraf : 115

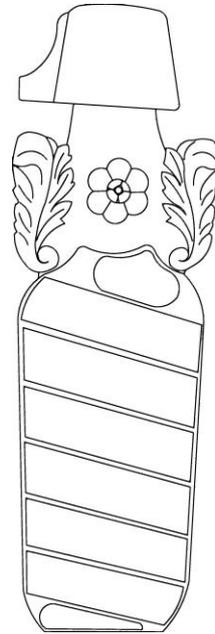
Çizim : 45

Katalog No	91	Fotoğraf No	116, 117	Çizim No	46, 47
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)				
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019				
Bugünkü Durumu	Başucu şahidesi bir harç ile bulunduğu alana yerleştirilmiştir. Baş taşı sağlam iken, ayak taşının kemer kısmında hafif kırık mevcuttur.				
Tarihi	H. Râbîu'l-âhır 1305/M. Aralık 1887-Ocak 1888				
Kimliği	Muhammed Efendi'nin oğlu Hüseyin Efendi				
Mesleği	Mihrimâh Sultan Hazretleri İmaret-i âmiresinde fodlacıbaşılık (pideci)				
Malzemesi	Beyaz Mermer				
İşleme Tekniği	Kabartma				
Formu	Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide Ayak taşı: Kemerli prizmal şahide (üst tarafı kırık)				
Motif	Serbest çiçek, akant yaprağı, yaprak filizi				
Baş taşı	Boy:	108 cm	En:	33 cm	Kalınlık: 12 cm
Ayak taşı	Boy:	76 cm	En:	28 cm	Kalınlık: 9 cm
Başlık	Çap:	25 cm	Yükseklik:	14 cm	

Kitabesi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Hüve'l-Bâkî 2. Üsküdar'da vâki' merhûme 3. Mihrimâh Sultan Hazretleri'nin 4. İmaret-i âmiresinde altmış sene(y)i 5. Mütecaviz fodlacıbaşılık (pideci) 6. İden Mat'lı Hüseyin Efendi ibn 7. Muhammed Efendi'nin rûhîçün Fâtiha 8. Fî (...) Rebû'l-âhır sene 1305⁴⁸ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. هو الباقي 2. أسكدارده واقع مرحومه 3. مهروماه سلطان حضرتلينك 4. عمارت عامره سنده آلتمش سنهء 5. متجاوز فودله جي باشيلق 6. إيدن ماطللي حسين أفندي ابن 7. محمد أفندينك روحيجون فاتحه 8. في (...) ربيع الآخر سنه 1305
Genel Tanımı	<p>Çapraz eğimli çizgilerle ayrılmakta olan mail celi ta'lik hatla yazılı 8 satırlık kitabe batı (dış) cepheye dönük vaziyette durmaktadır. Baş kısmında hamidiye tipli fes bulunan şahidenin sadece boyun kısmında bitkisel motiflerle yapılmış tezyinata rastlanmaktadır. Ayakucu şahidesinde bulunan tezyinat ise bütün yüzeyi kaplamaktadır.</p>	
Kompozisyon	<p>Baş taşının boyun kısmında her iki yanında birer adet akant yaprağı bulunan bir adet serbest çiçek motifi görülmektedir. Ayakucu şahidesinde görülen tezyinata ise uç kısımlarında akant yaprakları bulunan ve volüte benzer bir kıvrım yaparak dolanan yaprak filizlerine rastlanmaktadır. Sözü edilen süsleme ayak taşının bütün yüzeyini kaplamaktadır.</p>	

Fotoğraf : 116

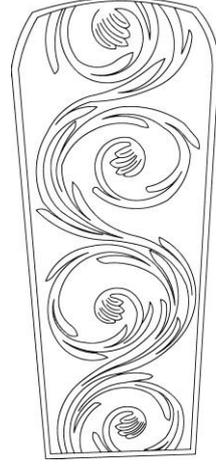

Çizim : 46

⁴⁸ Haskan'a göre tarih "H.1200/M.1785"tir (Bk. Haskan, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, C. I, s. 265).

Fotoğraf : 117

Çizim : 47

Katalog No	92	Fotoğraf No	118, 119, 120, 121			
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Kıble Cephesi)					
İnceleme Tarihi	5 Haziran 2019					
Bugünkü Durum	Baş taşı ve lahit sağlam, ayak taşının üst kısmı kırıktır.					
Tarihi	H. 12 Râbiu'l-evvel 1307 / M. 6 Kasım 1889					
Kimliği	Çiğalzâde Rüstem Paşa sülalesinden Halil Ahmet Bey'in oğlu Seyyid İbrahim					
Mesleği	Mihrimah Sultan vakfı mütevellisi ve evkâf-ı Hümayun cihat kalemi halifelerinden					
Malzemesi	Beyaz Mermer					
İşleme Tekniği	Kabartma					
Formu	Şahideli üstü açık dikdörtgen lahit Baş taşı: Dikdörtgen prizmal şahide					
Motif	Hamidiye fes rölyefi, gülbezek, serbest çiçek					
Baş taşı	Boy:	154 cm	Genişlik:	37 cm	Kalınlık:	24 cm
Lahit	Boy:	244 cm	En:	69 cm	Yükseklik:	78 cm

<p style="text-align: center;">Kitabesi</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Allah Bakî Mihrimah Sultan ve zevci 2. Vezîr-i A‘zam Gâzi Ciğalzâde 3. Rüstem Paşa sülalesinden 4. Ve vakfî şerifleri mütevellisi 5. Evkâfî hümâyün cihât kalemi 6. Hulefâsından es-Seyyid İbrahim 7. Bin Halil Ahmet Bey’in ruh-ı 8. Şerifi için el-Fatiha 9. Velâdeti fi 16 câ sene 1254 Vefâtıfi 12 rebiu’l-evvel sene 1307 Müdet-i ömri 52 sene 11 mâh <p>[Başucu şahidesinin kuzey yönü]</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Yâ Hû 2. Mihrimah Sultan 3. Ve zevci Cağalzâde 4. Rüstem Paşa evladından 5. Ve evkâfî mezbur mütevellisi 6. Es-Seyyid İbrahim Halil 7. Beyin ruh-ı şerifi 8. İçün el-Fatiha 9. Vefatı Fi 12 rebiu’l-evvel sene 1307 Rumîfi 24 tişrîn-evvel 1305 	<ol style="list-style-type: none"> 1. الله باقي 2. مهرياه سلطان وزوجي 3. وزير أعظم غازي جغال زاده 4. رستم باشا سلاله سندن 5. ووقف شريفلري متوليسي 6. أوقاف همايون جهات قلمي 7. خلفاسندن السيد إبراهيم 8. بن خليل أحمد بكك روح 9. شريفني إيچون الفاتحه 10. ولادتي في 16 جا سنه 1254 11. وفاتي في 12 ربيع الأول سنه 1307 12. مدة عمري 52 سنه 11 ماه <ol style="list-style-type: none"> 1. يا هو 2. مهرياه سلطان 3. وزوجي جغال زاده 4. رستم باشا اولادندن 5. وأوقاف مزبور متوليسي 6. السيد إبراهيم خليل 7. بكك روح شريفني 8. إيچون الفاتحه 9. وفاتي في 12 ربيع الأول سنه 1307 10. رومي في 24 تشؤين أول سنه 1305
<p style="text-align: center;">Genel Tanımı</p>	<p>Yatay çizgilerle birbirinden ayrılmakta olan celi sülüs hatla yazılı 9 satırlık kitabe baş taşının batı (dış) cephesinde kartuş içine işlenmiştir. Ayrıca şahidenin kuzey (yan) cephesinde cami içerisinden görülecek vaziyette bir kitabe daha bulunmaktadır. Sözü edilen kitabe yatay çizgilerle birbirinden ayrılarak celi sülüs hatla yazılı 9 satırdan oluşmaktadır. Her iki kitabenin de hemen üst kısmında nesneli bezeme unsuru mevcuttur.</p>	
<p style="text-align: center;">Kompozisyon</p>	<p>Kitabelerin üzerinde hamidiye tipli fes rölyefleri yer almaktadır. Fakat kuzey cephesinde bulunan fes rölyefine bir boyunluk eklenerek, yanlarına stilize yapraklı dal motifleri yerleştirilmiştir. Lahitin her bir yüzeyinde ise gülbezek motifleri görülmektedir.</p>	

Fotoğraf : 118

Fotoğraf : 119

Fotoğraf : 120

Fotoğraf : 121

Katalog No	93	Fotoğraf No	122	Çizim No	48
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)				
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019				
Bugünkü Durumu	Etrafı demir parmaklıkla çevrili alan içinde bulunan iki mezardan biridir. Hem baş taşı hem de ayak taşı sağlam bir şekilde pehle üzerinde durmaktadır.				
Tarihi	H. 1 Şaban 1308/M. 12 Mart 1891				
Kimliği	FındıkHzâde İbrahim Halil Efendi'nin kızı, Hassa Ordu-yı Hümâyunı Mareşali Reşid Paşa mühürdârı Râfet Bey'in eşi Şerife Râbia Hanım				
Malzemesi	Beyaz Mermer				
İşleme Tekniği	Kabartma				
Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar Baş taşı: Silindirik şahide Ayak taşı: Silindirik şahide				
Motif	Akant yaprağı				
Baş taşı	Boy:	162 cm	Çap:	25 cm	
Ayak taşı	Boy:	145 cm	Çap:	23 cm	
Kitabesi	1. Hüve'l-Bâkî 2. Sudûr-ı İzâmdan 3. Reîsü'l-ulemâ Fındık zâde 4. İbrahim Halil Efendi 5. Merhûmın kerimesi ve Hassa 6. Ordu-yı Hümâyunı müşîri 7. Esbak müteveffâ Derebhor 8. Reşid Paşa mühirdârı 9. Râfet Bey'in halîle-i muhteremesi 10. Şerife Râbia ⁴⁹ Hanım Efendi'nin 11. Rûhîçün el-Fâtîha 12. Fî 1 Şa'ban sene 1308 Yevme cehârşenbe			1. هو الباقي 2. صدور عظامدن 3. رئیس العلماء فندق زاده 4. إبراهيم خليل أفندي 5. مرحومك كريمه سي وخصه!! 6. أردوي همایونی مشیري 7. أسبق متوفا دربخور 8. رشید باشا مہرداری 9. رافت بکک خلیلہء!! ⁵⁰ محترمه سي 10. شریفه رابعه خانم أفندینک 11. روحیجون الفاتحه 12. فی 1 شعبان سنه 1308 یوم چهارشنبه	
Genel Tanımı	Celi sülüs hatla yazılı 12 satırlık kitabe Yatay çizgilerle birbirinden ayrılmakta olup, şahidenin batı (dış) cephesine dönük vaziyette durmaktadır. Sadece alt kısmında bitkisel tezyinat bulunmakta, aynı tezyinat ayak taşında da görülmektedir.				

⁴⁹ Haskan "Fatma" okumuştur (Bk. Haskan, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, C. I, s. 267).

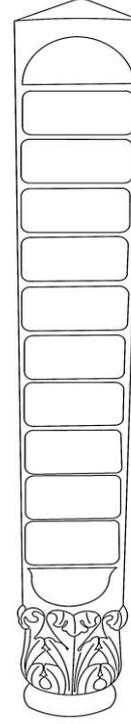
⁵⁰ "Halile" kelimesi hatalı olarak "ha" yerine noktalı "hı" harfi ile yazılmıştır.

Kompozisyon

Bir dizi boğum yaparak yükselen ve uçları dışarıya doğru kıvrılan akant yaprakları her iki şahidenin alt kısımlarını süslemektedir.

Fotoğraf : 122

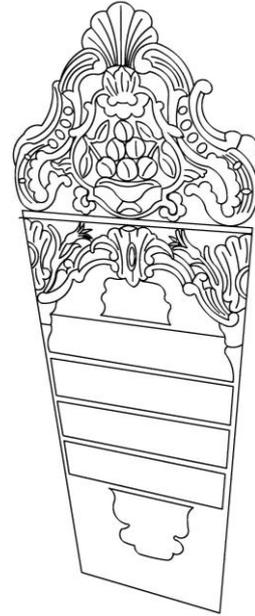
Çizim : 48

Katalog No	94	Fotoğraf No	123	Çizim no	49	
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Kıble Cephesi)					
İnceleme Tarihi	5 Haziran 2019					
Bugünkü Durumu	Mezar hatları bulunmayan bir alanda toprağa gömülü bir şekilde ayakta durmaktadır.					
Tarihi	H. 25 Muharrem 1310/M. 19 Ağustos 1892					
Kimliği	Ciğalzâde Rüstem Paşa Sülalesinden Mehmed Bey'in kızı Fatma Naime Hanım					
Malzemesi	Beyaz Mermer					
İşleme Tekniği	Kabartma					
Formu	Baş taşı: Tepelikli prizmal şahide					
Motif	Lale, kâse, kayısı, akant yaprağı					
Baş taşı	Boy:	128 cm	En:	45 cm	Kalınlık:	11 cm

Kitabesi	1. Allah 2. Ciğalzâde Rüstem Paşa 3. Sülalesinden Muhammed Bey'in 4. Kerimesi Fatma Naime Hanım'ın 5. Ruh-ı şerifi için el-Fâtiha 6. 25 mim sene 1310	1. الله 2. جغال زنده رستم باشا 3. سلالسندن محمد بكك 4. كرمه سي فاطمه نعيمه خانمك 5. روح شؤيفي إيجون الفاتحه 6. 25 م سنة 1310
Genel Tanımı	Rik'a hatla yazılı 6 satırlık kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmakta olup şahidenin batı yönüne dönük vaziyette durmaktadır. Şahidenin tezyinatı ise bitkisel ve nesnel motiflerden oluşmaktadır.	
Kompozisyon	Serlevhanın üst kısmında ve yanlarda akant yaprakları kullanılmış, ortasında kalan boşluğa da yapraklı lale dalı motifi işlenmiştir. Tepeliğin ortasında üzerinde altı adet yapraklı kayısı meyvesi bulunan bir kâse görülmektedir. Tepeliğin kenar kısımlarında ise aralarında akant yaprakları bulunan C kıvrımları işlenmiştir.	

Fotoğraf : 123

Çizim : 49

Katalog No	95	Fotoğraf No	124, 125, 126	Çizim No	50
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)				
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019				
Bugünkü Durumu	Hem baş hem de ayakucu şahidesi pehle üzerinde sağlam bir şekilde durmaktadır.				
Tarihi	H. 18 Ramazan 1315/M. 10 Şubat 1898				
Kimliği	Fındıkzâde İbrahim Bey Efendi'nin oğlu Yahyâ Sa'di Bey Efendi				
Malzemesi	Beyaz Mermer				
İşleme Tekniği	Kabartma				

Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide Ayak taşı: Yüksek kemerli prizmal şahide					
Motif	Kurdela, karanfil					
Baş taşı	Boy:	114 cm	En:	35 cm	Kalınlık:	11 cm
Ayak taşı	Boy:	103 cm	En:	28 cm	Kalınlık:	8 cm
Başlık	Çap:	30 cm	Yükseklik:	15 cm		
Kitabesi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Âh mine'l-mevt 2. Böyle buldım bu cihanı sanki bir zıll-i hayâl 3. Olsebeden kimse itmez benim hâlimden suâl 4. Ben didim el-Hükmü lillâh râzıyım her emrine 5. Çün ezelden böyle takdir eylemişdir Zü'l-Celâl 6. Fındıkzâde İbrahim Bey Efendi'nin 7. Mahdûmı Yahyâ Sa'di Bey 8. Efendi'nin rûhîcün el-Fâtiha 9. Fî 18 ramazan sene 1315 			<ol style="list-style-type: none"> 1. آه من الموت 2. بویله بولدیم بو جهانی صانکه بر ظل خیال 3. اول سبیدن کیمسه ایتمز بنم حاملدن سؤال 4. بن دیدم الحکم لله راضیم هر امرینه 5. جون ازلدن بویله تقدیر ایلمشدر ذو الجلال 6. فندیق زاده ابراهیم بک أفندیق 7. مخدومی یحیی سعدي بک 8. أفندیق روحیجون الفاتحه 9. فی 18 رمضان سنه 1315 		
Genel Tanımı	Mail celi ta'lik hatla yazılı 9 satırlık kitabe, çapraz eğimli çizgilerle birbirinden ayrılmakta olup kuzeye dönük vaziyette durmaktadır. Hiçbir tezyinat bulundurmayan şahidenin kitabesi bütün yüzeyi kaplamaktadır. Başlığı aziziye tipli festen oluşmaktadır. Üzerinde bitkisel tezyinat bulunan ayak taşı da kuzey cepheye dönük vaziyettedir.					
Kompozisyon	Ayak taşının bütün yüzeyini, sapına kurdela dolanan ve S formunda kıvrılarak yükselen bol yapraklı karanfil dalı motifi kaplamaktadır.					

Fotoğraf : 124

Fotoğraf : 125

Fotoğraf : 126

Çizim : 50

Katalog No	96	Fotoğraf No	127, 128
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Kible Cephesi)		
İnceleme Tarihi	5 Haziran 2019		
Bugünkü Durumu	Baş taşını ve ayak taşını bir harç ile pehle üzerine monte edilmiştir. Baş taşının en alt kısmında tezyinatlı alanda hafif kırık mevcuttur.		
Tarihi	H. 23 Zilkâde 1318/M. 14 Mart 1901		

Kimliği	Ciğalzâde Rüstem Paşa sülalesinden Seyyid Ahmed İhsan Bey			
Mesleği	Mihrimah Sultan Vakf-1 mütevellilerinden ve evkâf-1 hümâyun cihât İdaresi halifelerinden			
Malzemesi	Beyaz Mermer			
İşleme Tekniği	Kabartma			
Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar Baş taşı: Silindirik şahide Ayak taşı: Silindirik şahide			
Motif	Akant yaprağı, burma			
Baş taşı	Boy:	161 cm	Çap:	29 cm
Ayak taşı	Boy:	143 cm	Çap:	28 cm
Kitabesi	1. Âh mine'l-mevt 2. Mihrimah Sultan ve zevci 3. Vezir-i A'zam Ciğalzâde 4. Rüstem Paşa sülalesinden 5. Ve müşârun ileyhânın vakf-1 6. Şerifleri mütevellilerinden 7. Ve evkâf-1 hümâyun cihât 8. İdaresi hulefasından 9. Es-Seyyid Ahmed İhsan Bey'in 10. Ruh-ı şerifi için el-Fatiha 11. Velâdeti 6 şın sene 1274 İrtihâli 23 zâ sene 1318		1. آه من الموت 2. مهروماه سلطان وزوجي 3. وزير أعظم جغال زاده 4. رستم باشا سلاله سندن 5. ومشار إليهانك وقف 6. شريفلري متوليلرندن 7. وأوقاف همايون جهات 8. إداره سي خلفاسندن 9. السيد أحمد إحسان بكك 10. روح شريفى إيچون الفاتحه 11. ولادتي 6 ش سنه 1274 ارتحالي 23 ذا سنه 1318	
Genel Tanımı	Batı (dış) cepheye dönük vaziyette duran celi ta'lik hatla yazılı 11 satırlık kitabe yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Şahidenin sadece alt kısmında bitkisel ve nesneli tezyinat bulunmakta ve aynı tezyinat ayak taşında da görülmektedir.			
Kompozisyon	Her iki şahidenin alt kısımlarında boğum yaparak ve uçları kıvrılarak yükselen bir dizi akant yaprakları bulunmaktadır. Şahidenin pehle üzerine oturduğu kısımda ise burma motifinden oluşmuş bir halka yerleştirilmiştir.			

Fotoğraf : 127

Fotoğraf : 128

Katalog No	97	Fotoğraf No	129	
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Kible Cephesi)			
İnceleme Tarihi	5 Haziran 2019			
Bugünkü Durumu	Her iki şahide de sağlam şekilde bir pehle üzerine yerleştirilmiştir. Şahidelerin alt kısımlarında bulunan kaideler incelendiğinde şahidelerin sonradan pehle üzerine yerleştirildiği izlenimini vermiştir. Pehle ortasında bitki ekme, sulama amaçlı toprak dolu boşluk mevcuttur.			
Tarihi	H. 24 Şevval 1321/M. 13 Ocak 1904			
Kimliği	Ciğalzâde Rüstem Paşa sülalesinden Seyyid Ahmed İhsan Bey'in eşi Şerife Hacer Haslet Hanım			
Malzemesi	Beyaz Mermer			
İşleme Tekniği	Kabartma			
Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar Baş taşı: (Kaide üzerinde) silindirik şahide Ayak taşı: (Kaidede üzerinde) silindirik şahide			
Baş taşı	Boy:	123 cm	Çap:	25 cm
Ayak taşı	Boy:	122 cm	Çap:	24 cm

Kitabesi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Allah hu 2. Mihrimah Sultan ve zevci Vezir-i A'zam 3. Cağalzâde Rüstem Paşa sülalesinden 4. Ve müşarun ileyhanın vakfi şerifleri 5. Mütevellilerinden ve evkaf-ı Hümayun 6. Cihât idaresi hülefasından es-Seyyid 7. Ahmed İhsan Bey'in halilesi 8. Şerife Hacer Haslet Hanım'ın 9. Ruhuna Fatiha <p>Velâdeti 20 muharrem [12]56 (?) [vefatı] 24 şevval sene 1321⁵¹</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. الله هو 2. مهرمه سلطان وزوجي وزير أعظم 3. جغال زاده رستم باشا سلاله سندن 4. ومشار إليهانك وقف شريفلي 5. متوليلرندن وأوقاف همايون 6. جهات إدارة سي خلفاسندن السيد 7. أحمد إحسان بكك حليله سي 8. شريفه هاجر خصلت خانمك 9. روحنه فاتحه <p>ولادتي 20 محرم [12]56 [وفاتي] 24 شوال سنه 1321</p>
Genel Tanımı	Batı (dış) cepheye bakar konumdaki celi ta'lik hatla yazılı 9 satırlık kitabe yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Hiçbir tezyinat bulunmayan şahidenin kitabesi bütün yüzeyi kaplamaktadır.	

Fotoğraf : 129

Katalog No	98	Fotoğraf No	130	Çizim No	51
------------	----	-------------	-----	----------	----

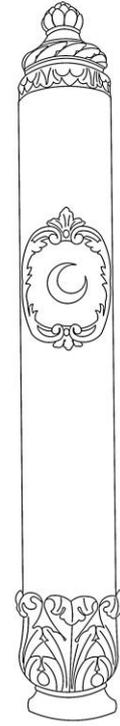
⁵¹ Haskan'a göre tarih "1320/1902" dir (Bk. Haskan, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, C. I, s. 267).

Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Kıble Cephesi)					
İnceleme Tarihi	5 Haziran 2019					
Bugünkü Durumu	Şahideler sağlam şekilde bir lahit üzerinde durmaktadır.					
Tarihi	H. 19 Zilkade 1321/M. 4 Şubat 1904					
Kimliği	Şamlı Hacı Mehmed Paşa					
Mesleği	Yâverân-ı Hazret-i Şehriyârilik ve ferik (general) ünvanlı komutanlarından					
Malzemesi	Beyaz Mermer					
İşleme Tekniği	Kabartma					
Formu	Şahideli üstü açık dikdörtgenlahit Baş taşı: Silindirik şahide Ayak taşı: Silindirik şahide					
Motif	Akant yaprağı, hilal, kıvrık dal					
Baş taşı	Boy:	175 cm	Çap:	24 cm		
Ayak taşı	Boy:	166 cm	Çap:	23 cm		
Lahit	Boy:	219 cm	En:	104 cm	Yükseklik:	68 cm
Kıtabesi	<p>1. Hüve'l-Bâkî 2. Ey zâir-i zî-hayâtbaşı ucuma 3. Dikilen şu nişâne-i sengin fenâ-yı 4. Âlemin bir münâdi-i hakikat-beyanıdır. 5. Üzerinde mahkuk gördüğün sözler 6. Kitab-ı hayât'ın hâtimesini tefsir ider ki 7. Neticesi temenni-i gufrân-ı samedânîdir. 8. Hülâsa ümidi beşer işte bu gavr-izemîne 9. Müncerdir. İhvân-ı dînini bir Fâtiha ile 10. Şâd it ki bu tuhfe mevâtâ için 11. Vesile-i şad-mânıdır. 12. Yâverân-ı hazret-i şehriyâriden 13. Ve ferikânı kirâmdan Şamlı el-Hâc 14. Muhammed Paşa'nın ruhiçün Fatiha 15. Fi 19 zi'l-ka'de sene 1321</p> <p>1. هو الباقي 2. أي زائر ذي حيات باشي أوجه 3. ديكيلن شو نشانه سنكين فناي 4. عالمك بر منادئ حقيقت بيانيدر. 5. أوزرنده محكوك كورديكك سوزلر 6. كتاب حياتك خاتمه سني تفسير ايدر كه 7. نتيجه سي تمنئ غفران صمدانيدر. 8. خلاصه امید بشر ايشته بو غور زمينه 9. منجردر. إخوان ديني بر فاتحه ايله 10. شاد ايت كه بو تحفه مونا ايجون 11. وسيله شادمانيدر. 12. ياوران حضرت شهرياريدن 13. وفريقان كرامدن شاملي الحاج 14. محمد باشانك روحيجون فاتحه 15. في 19 ذي القعدة سنه 1321</p>					

Genel Tanımı	Batı (dış) cepheye dönük vaziyetteki celi ta'lik hatla yazılı 15 satırlık kitabe yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Her iki şahideye de bitkisel motifler kullanarak aynı tezyinat yapılmıştır. Ayak taşının orta kısmında da bitkisel ve geometrik motifler mevcuttur.
Kompozisyon	Şahidelerin alt kısımlarına akant yapraklarından bir dizi sıralanmış, alın kısımlarına da akant yapraklarının uç kısımları kullanılarak bir dizi oluşturulmuştur. Tepe kısımları da boğum yapılarak kademeli şekilde sonlandırılmıştır. Ayrıca ayakucu şahidesinin batı (iç) cepheye bakan kısmında akant yapraklarından bir halka oluşturulmuş ve içine hilal motifi yerleştirilmiştir.

Fotoğraf : 130

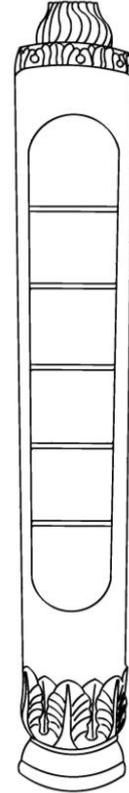
Çizim : 51

Katalog No	99	Fotoğraf No	131	Çizim No	52
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)				
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019				
Bugünkü Durumu	Buradaki bilgiler 87 no lu katalogdaki başucu şahidesinin ayakucunda bulunan baş taşına aittir.				
Tarihi	H. 14 Cemaziye'l-âhir 1323/M. 16 Ağustos 1905				
Kimliği	Hacı Tahsin Bey				
Mesleği	Ceyb-i Hümayûn Kâtiplerinden				
Malzemesi	Beyaz Mermer				
İşleme Tekniği	Kabartma				

Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar Baş taşı: Silindirik şahide			
Motif	Akant yaprağı			
Baş taşı	Boy:	166 cm	Çap:	25 cm
Kitabesi	1. Ceyb-i Hümayûn 2. Kâtiplerinden 3. El-Hâc Tahsin 4. Bey'in rûhîçün 5. Fâtiha sene 1323 6. Fî 14 cemaziye'l-âhire		1. جيب همايون 2. كاتبلرندن 3. الحاج تحسين 4. بكك روحيجون 5. فاتحه سنه 1323 6. في 14 جمادي الآخره	
Genel Tanımı	Şahidenin batı (iç) cepheye dönük vaziyetteki celi sülüs hatla yazılı 6 satırlık kitabesi yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Üst ve alt kısımlarda bitkisel motiflerle tezyinat yapılmıştır.			
Kompozisyon	Şahidenin baş ve ayak kısımlarında daha önce benzerlerini gördüğümüz akant yaprakları ile oluşturulan bir dizi süslemektedir. Üst kısmında stilize başlık eklenmiştir.			

Fotoğraf : 131

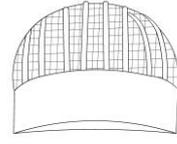
Çizim : 52

Katalog No	100	Fotoğraf No	132	Çizim No	53
------------	-----	-------------	-----	----------	----

Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Kıble Cephesi)			
İnceleme Tarihi	5 Haziran 2019			
Bugünkü Durumu	Beton kalıplarla hatları belli edilmiş mezar üzerine yerleştirilen şahideler sağlam bir şekilde durmaktadır.			
Tarihi	H. 8 Zilhicce 1323/M. 3 Şubat 1906			
Kimliği	Ciğalzâde Rüstem Paşa Sülalesinden Seyyid Osman Cemal Bey			
Mesleği	Mihrimah Sultan vakfı mütevellisi ve Tarikat-ı Aliyye-i Nakşibendiyye ve Yahya Efendi dergâh-ı şerifi halifelerinden			
Malzemesi	Beyaz Mermer			
İşleme Tekniği	Kabartma			
Formu	Baş taşı: Silindirik şahide Ayak taşı: Silindirik şahide			
Motif	Kavuk			
Baş taşı	Boy:	131 cm	Çap:	22 cm
Ayak taşı	Boy:	122 cm	Çap:	22 cm
Kitabesi	1. Ya Allah Ya Hû 2. Mihrimah Sultan zevci vezir-i 3. A‘zam Cağalzâde Rüstem Paşa 4. Sülalesinden müşarun ileyhimâ 5. Vakf-ı şerifi mütevellisi 6. Tarikat-ı Aliyye-i Nakşibendiyye 7. Ve Yahya Efendi dergâh-ı şerifi 8. Hulefâsından es-Seyyid Osman 9. Cemal Bey’in ruhına Fatiha 10. Veladeti fi 8 Şevval sene 1249 Vefatı fi 8 Zilhicce sene 1323		1. يا الله يا هو 2. مهرمه سلطان زوجي وزير 3. أعظم جفال زاده رستم باشا 4. سلالسندن مشار إلهيما 5. وقف شريفي متوليسي 6. طريقت عليهء نقشبنديه 7. ويحيى أفندي دركاه شريفي 8. خلفاسندن السيد عثمان 9. جمال بكك روحنه فاتحه 10. ولادتي في 4 شوال سنه 1249 وفاتي في 8 ذي الحجه 1323	
Genel Tanımı	Baş taşının doğu (dış) cepheye dönük vaziyetteki celi rik’a hatla yazılı 10 satırlık kitabesi yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Şahidenin alın kısmında nesneli bezeme görülmektedir. Başka bir tezyinat bulunmayan şahidede kitabe bütün yüzeyi kaplamaktadır. Ayak taşında da herhangi bir süsleme bulunmamaktadır.			
Kompozisyon	Tezyinat olarak sadece baş taşının alın kısmında, üzerinde geometrik şekillerin olduğunu düşündüğümüz (tam tanımlanamayan) süslemeli, dilimli, sarıklı kavuk rölyefi bulunmaktadır.			

Fotoğraf : 132

Çizim : 53

Katalog No	101	Fotoğraf No	133
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Kible Cephesi)		
İnceleme Tarihi	5 Haziran 2019		
Bugünkü Durumu	Beton kalıplarla hatları belli edilmiş mezar üzerine sadece sağlam bir şekilde duran baş taşı yerleştirilmiştir.		
Tarihi	H. 5 Râbiu'l-ahır 1325/M. 18 Mayıs 1907		
Kimliği	Çiğalzâde Rüstem Paşa sülalesinden Osman Cemal Bey'in eşi Fatma Zehra Hanım		
Malzemesi	Beyaz Mermer		
İşleme Tekniği	Kabartma		
Formu	Baş taşı: Silindirik şahide		
Baş taşı	Boy:	125 cm	Çap: 25 cm

Kitabesi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Hüve'l-Bâkî 2. Mihrimah Sultan zevci 3. Vezir-i A'zâm Cağalzâde 4. Rüstem Paşa sülalesinden 5. Müşarun ileyhima vakf-ı şerifi 6. Mütevellisi Osman Cemal 7. Bey'in zevcesi Fatma 8. Zehra Hanım'ın ruhına Fatiha 9. 5 Rebiu'l-âhır sene 1325 	<ol style="list-style-type: none"> 1. هو الباقي 2. مهروماه سلطان زوجي 3. وزير أعظم جغال زاده 4. رستم باشا سلاله سندن 5. مشار إليهما وقف شريفى 6. متوليسى عثمان جمال 7. بكك زوجته سى فاطمه 8. زهرا خانمك روحنه فاتحه 9. 5 ربيع الآخر سنه 1325
Genel Tanımı	Batı (dış) cephesine dönük vaziyetteki rik'a hatla yazılı 9 satırlık kitabe yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Herhangi bir tezyini unsura rastlanmayan şahidede kitabe bütün yüzeyi kaplamaktadır.	

Fotoğraf : 133

Katalog No	102	Fotoğraf No	134
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Kible Cephesi)		
İnceleme Tarihi	5 Haziran 2019		
Bugünkü Durumu	Mezar hatları belli edilmiş bir alanda baş ve ayakucuna baştaşları toprağa gömülü şekilde yerleştirilmiştir. Buradaki bilgiler başucunda bulunan şahideye aittir.		
Tarihi	H. (30) Şaban 1331/M. 4 Ağustos 1913		
Kimliği	Hafız Tahsin Efendi		

Mesleği	Mihrimah Sultan Başımamı		
Malzemesi	Beyaz Mermer		
İşleme Tekniği	Kabartma		
Formu	Baş taşı: Silindirik şahide		
Baş taşı	Boy:	110 cm	Çap: 25 cm
Kitabesi	1. Allah Bâkî 2. Mihrimah Sultan imam-ı 3. Evveli Hafız Tahsin 4. Efendinin ruhiçün 5. El-Fâtiha şın sene 1331		1. الله باقي 2. مهرمه سلطان إمام 3. أولي حافظ تحسين 4. أفنديك روحيجون 5. الفاتحه ش سنه 1331
Genel Tanımı	Kıble cephesine dönük vaziyetteki celi ta'lik hatla yazılı 5 satırlık kitabe yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Herhangi bir tezyini unsur bulunmayan şahidede kitabe bütün yüzeyi kaplamaktadır.		

Fotoğraf : 134

Katalog No	103	Fotoğraf No	135
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Kıble Cephesi)		
İnceleme Tarihi	5 Haziran 2019		
Bugünkü Durumu	Bu baş taşı katalog no. 102 olan baş taşının bulunduğu mezarda ayakucunda durmaktadır. Üçgen alınlıklı şahidenin tepe kısmı kırılmıştır.		
Tarihi	H. 1335/M. Eylül-Ekim 1917		
Kimliği	Nuri Efendi eşi Fatma Atiye Hanım		
Malzemesi	Beyaz Mermer		

İşleme Tekniği	Kabartma				
Formu	Baş taşı: Üçgen alınlıklı prizmal şahide				
Baş taşı	Boy:	106 cm	En:	26 cm	Kalınlık: 8 cm
Kitabesi	1. Hüve'l-Bâkî 2. Mihrimah Sultan 3. Hatibi Nuri 4. Efendi halilesi 5. Fatma Atiye ⁵² Hanım'ın 6. Ruhuna 7. El-Fâtiha 1335			1. هو الباقي 2. مهرمه سلطان 3. خطيبي نوري 4. أفندي خليله سي ⁵³ ! 5. فاطمه عطيه خانمك 6. روحه 7. الفاتحه 1335	
Genel Tanımı	Şahidenin doğu (dış) cepheye dönük vaziyetteki celi sülüs hatla yazılı 7 satırlık kitabesi yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Şahidede hiçbir tezyinata rastlanmamıştır.				

Fotoğraf : 135

Katalog No	104	Fotoğraf No	136
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)		

⁵² Haskan "Afife" okumustur (Bk. Haskan, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, C. I, s. 267).

⁵³ "Halile" kelimesi hatalı olarak "ha" yerine noktalı "hı" harfi ile yazılmıştır.

İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019					
Bugünkü Durumu	Baş taşı pehle üzerinde kuzeye bakacak şekilde yanlamasına yerleştirilmiştir. Şahidenin sol alt köşesinde kitabenin alt satırlarına denk gelen kısmında kırık parçasının harç ile birleştirildiği görülmektedir. Ayrıca tarih kısmı da kırık olduğu için okunamamıştır. Ayak taşı da düz bir şekilde ayakucuna yerleştirilmiştir. Pehle ortasında bitki ekme, sulama amaçlı toprak dolu boşluk mevcuttur.					
Tarihi	-					
Kimliği	Sabıkan Şeyhülislam Kadızâde Muhammed Tâhir Efendi Hazretlerinin etbâîlerinden Seyyid Ömer Ağa'nın eşi Züleyhâ Hanım					
Malzemesi	Beyaz Mermer					
İşleme Tekniği	Kabartma					
Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar Baş taşı: Tepelikli prizmal şahide Ayak taşı: Üçgen alınlıklı prizmal şahide					
Motif	Lale, akant yaprağı, kayısı, kâse					
Baş taşı	Boy:	116 cm	En:	38 cm	Kalınlık:	9 cm
Ayak taşı	Boy:	120 cm	En:	31 cm	Kalınlık:	9 cm
Kitabesi	1. Hüve'l-Hayyu'l-Bâkî 2. Emr-i Hak'la dürlü emrâz geldi benim tenime 3. Bulmadı sıhhat vücûdum sebep oldı mevtime 4. Gençken irdi ecel rihlet göründi canıma 5. Okuyup bir Fâtiha irsâl ideler rûhıma 6. Sabıkan Hazret-i Şeyhülislam sellemehu 7. 's-selâm devletlü Kadızâde Muhammed 8. Tâhir Efendi Hazretlerinin etbâîlerinden 9. Es-Seyyid Ömer Ağa'nın halîlesi Züleyhâ ⁵⁴ Hanım 10. Rûhîçün Fâtiha ... (gömülü)			1. هو الحي الباقي 2. أمر حقله دورلو أمراض كلدي بنم تنمه 3. بولمدي صحت وجودم سبب أولدي موتمه 4. كنجكن إيردي أجل رحلت كورندي جانمه 5. أوقويوب بر فاتحه إرسال إيديه لر روحه 6. سابقا حضرت شيخ الاسلام سلمه 7. السلام دولتلو قاضي زاده محمد 8. طاهر أفندي حضرتلرينك أتباعيلرندن 9. السيد عمر أغانك حليله سي زليخا خانم 10. روحيجون فاتحه ...		

⁵⁴ Kucur "Zeliha" okumuştur (Bk. Kucur, "İskele Cami Haziresi Mezar Taşları", s. 198).

Genel Tanımı	Baş taşının celi sülüs hatla yazılı 10 satırlık kitabesi kuzeye dönük şekilde vaziyette olup yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Kitabe yüzeyi tamamen kaplamaktadır. Tepe kısmına da bitkisel ve nesneli motiflerle tezyinat yapıldığı görülmektedir. Ayak taşında ise herhangi bir tezyinat yoktur.
Kompozisyon	Serlevhanın her iki yanında yapraklı lale motifi mevcuttur. Tepeliğin orta kısmında dilimli kâse içine doğru sarkan ve yapraklı altı adet kayısı meyvesi görülmektedir. Tepeliğin geri kalan kısımlarında ise akant yaprakları kullanılarak hem fon yapılmış hem de tepeliğin dış formu oluşturulmuştur.

Fotoğraf : 136

Katalog No	105	Fotoğraf No	137			
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)					
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019					
Bugünkü Durumu	Sözü edilen şahide katalog no. 43 olan başucu şahidesinin ayakucunda durmaktadır. Baş taşının başlık kısmı kırılmıştır. Alt kısmı da kırık şekilde pehle üzerine monte edildiği için tarihi tespit edilememiştir.					
Tarihi	-					
Kimliği	Sofalı İbrahim Ağa'nın hemşiresi Hadice monla/molla					
Malzemesi	Beyaz Mermer					
İşleme Tekniği	Kabartma					
Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide (başlığı kırık)					
Baş taşı	Boy:	51 cm	En:	20 cm	Kalınlık:	10 cm

Kitabesi	1. Sofalı İbrahim 2. Ağa'nın hemşiresi 3. Merhûme ve mağfûre 4. Hadice monla/molla 5. Rûhına Fâtiha	1. صوفه لي إبراهيم 2. أغانك همشيره سي 3. مرحومه ومغفوره 4. حديجه منلا 5. روحنه فاتحه
Genel Tanımı	Celi sülüs hatla yazılı 5 satırlık baş taşı kitabesi batı (iç) cepheye dönük vaziyette durmaktadır. Yatay çizgilerle birbirinden ayrılan kitabe bütün yüzeyi kaplamaktadır. Herhangi bir tezyinata rastlanmamıştır.	

Fotoğraf : 137

Katalog No	106	Fotoğraf No	138
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)		
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019		
Bugünkü Durumu	Bu baş taşı katalog no. 87 olan baş taşının olduğu mezarda pehnenin ortasına üçüncü taş olarak yerleştirilmiştir. İnceleme sırasında şahide üzerindeki yazıların silinmiş olduğu görülmüştür. ⁵⁵		
Tarihi	-		
Kimliği	Orhan Bey'in kızı Behice Sare Hanım		
Malzemesi	Beyaz Mermer		
İşleme Tekniği	Kabartma		
Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar Baş taşı: Tepelikli lale biçimli şahide		
Motif	Akant yaprağı, kurdela		
Baş taşı	Boy:	78 cm	En: 28 cm Kalınlık: 7 cm

⁵⁵ Silik olan yazıların okunuşu için bk. Kucur, "İskele Cami Haziresi Mezar Taşları", s. 200.

Kitabesi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Hu 2. Onyedî yaşımı idrakden 3. Birkaç gün sonra rahmet-i 4. Rahman'a ... 5. Medfun ... Validesi 6. Şimdi ağuş ... 7. Tevzî idenlere ve fuhur-ı Orhan 8. Bey kerime-i pakizesi mağfure 9. Melek haslet Behice Sare Hanım'ın ruhına Fatiha 	<ol style="list-style-type: none"> 1. هو 2. أون يدي ياشيني إدراكدن 3. بر قاج كون صوكره رحمت 4. رحمنه... 5. مدفون...والده سي... 6. شمدي آغوش... 7. توزيع إيدنلره وفخور أورخان 8. بك كريمهء باكره سي مغفوره 9. ملك خصلت بهيجه ساره خانم روحنه فاتحه
Genel Tanımı	Baş taşının doğu cepheye bakar vaziyetteki celi sülüs hatla yazılı 9 satırlık kitabesi yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Kitabe şahidenin bütün yüzeyini kaplamaktadır. Tezyinat sadece tepe kısmında bitkisel motiflerle sağlanmıştır.	
Kompozisyon	Şahidenin alt kısmı geniş olup hafif içe doğru kavisle daralarak düz bir şekilde tepeliğe kadar yükselmiştir. Bu haliyle laleye benzer bir form almıştır. Bir bağ ile sıkıca bağlanan akant yaprakları tepeliğin hem dış formunu hem de iç dolgusunu oluşturmuştur.	

Fotoğraf : 138

Katalog No	107	Fotoğraf No	139
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)		
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019		
Bugünkü	Burada bilgileri verilen baş taşı, 61 no lu katalogdaki baş taşının ayakucunda durmaktadır. Şahidenin alt kısmı kırık halde iken pehle		

Durumu	üzerine yerleştirildiği için hem tarih hem de kimlik bilgilerine ulaşılamamıştır.					
Tarihi	-					
Kimliği	Cağalzâde Ali Bey Efendi'nin kızı ...					
Malzemesi	Beyaz Mermer					
İşleme Tekniği	Kabartma					
Formu	Şahideli prizmatik pehleli mezar Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide					
Motif	Gül, gerdanlık, serbest çiçek					
Baş taşı	Boy:	44 cm	En:	19 cm	Kalınlık:	9 cm
Kitabesi	1. Cağalzâde Ali 2. Bey Efendi'nin Kerimesi 3. Merhûme ve mağfurun lehâ 4. ...(gömülü)			1. جعال زاده علي 2. بك أفنديك كريمه سي 3. مرحومه ومغفور لها 4. ...		
Genel Tanımı	Batı (iç) cepheye dönük vaziyetteki celi sülüs hatla yazılı 3 satırlık kitabe yatay çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Şahidenin sadece boyun kısmında bitkisel ve nesneli tezyinat görülmektedir.					
Kompozisyon	Ortasında serbest çiçek motifi bulunan bir gerdanlık şahidenin boyun kısmını süslemekte, üst kısmında da gül motifi görülmektedir. Süslemeler hafif silik haldedir.					

Fotoğraf : 139

Katalog No	108	Fotoğraf No	140	Çizim No	54
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)				
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019				
Bugünkü Durumu	Bahsi geçen şahide başka bir mezarın yanında alt kısmı kırık halde toprağa gömülü vaziyette durmaktadır. Alt kısmı kırık olduğu için				

	kimlik ve tarih bilgilerine ulaşılamamıştır. Şahidenin sol üst köşesinde kitabenin ilk satırında da kırık görülmektedir.					
Tarihi	-					
Kimliği	-					
Mesleği	Mihrimah Sultan cami cabisi (tahsildarı)					
Malzemesi	Beyaz Mermer					
İşleme Tekniği	Kabartma					
Formu	Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide					
Baş taşı	Boy:	78 cm	En:	30 cm	Kalınlık:	10 cm
Başlık	Çap:	27 cm	Yükseklik:	24 cm		
Kitabesi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beni kıl mağfired ey Rabb-i Yezdân 2. Bi-hakkı Arş-ı A'zam nûr-ı Kur'ân 3. Gelüp kabrim ziyaret iden ihvan 4. İde rûhuma bir Fâtiha ihsân 5. İşbu cami-i şerîf câbîsi 6. ...(gömülü) 			<ol style="list-style-type: none"> 1. بني قیل مغفرت أي رب یردان 2. بحق عرش أعظم نور قران 3. کلوب قبرم زیارت یدن إخوان 4. یده روحه بر فاتحه إحسان 5. إشبو جامع شریف جایسی 6. ... 		
Genel Tanımı	Baş taşının kuzeye bakar konumdaki celi sülüs hatla yazılı 5 satırlık kitabesi yatay çizgilerle birbirinden ayrılmış durumdadır. Hiçbir tezyinat bulunmayan şahide de kitabe bütün yüzeyi kaplamaktadır. Baş kısmında ise kâtibi denilen başlık mevcuttur.					

Fotoğraf : 140

Çizim : 54

Katalog No	109	Fotoğraf No	141, 142
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)		
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019		
Bugünkü Durumu	Lahitin baş taşı olması gereken yerde ayak taşı bulunmaktadır. Ayrıca lahitin ayak tarafında kırık mevcuttur. Kırılan yere harç malzemesi ile		

	dolgu yapılmıştır. Dolgu yapılan yerlerde süslemelerin tahrip oldukları görülmektedir.					
Tarihi	-					
Kimliği	-					
Malzemesi	Beyaz Mermer					
İşleme Tekniği	Kabartma					
Formu	Şahideli üstü açık dikdörtgen lahit Ayak taşı: Silindirik şahide					
Motif	Palmet, düz rumi, kanatlı rumi, gülbezek, vazo, lale, karanfil, sümbül, küpe çiçeği, serbest çiçek, yıldız çiçeği, servi ağacı					
Ayak taşı	Boy:	143 cm	Çap:	25 cm		
Lahit	Boy:	215 cm	En:	65 cm	Yükseklik:	72 cm
Kitabesi	-					
Genel Tanımı	Lahitte bulunan tek şahide ayak taşı olduğu için kitabe bulunmamaktadır. Şahidede ise herhangi bir tezyinat yapılmamıştır. Bütün süsleme yoğun şekilde lahit yüzeyinde görülmektedir.					
Kompozisyon	Düz rumi, kanatlı rumi ve palmetten oluşan bir dizi lahitin üst kısmını tamamen sarmaktadır. Lahitin kısa kenarlarında birer, uzun kenarlarında ise üçer tane gülbezek motifleri işlenmiştir. Gülbezeklerin yanlarında vazolardan yükselen, yapraklı karanfil, lale, sümbül, küpe çiçeği ve serbest çiçeklerden oluşan bitkisel tezyinatlar görülmektedir. Lahitin ayakucu tarafında ise gülbezeğin her iki yanında kulplu vazolardan yükselen servi ağaçları mevcuttur.					

Fotoğraf : 141

Fotoğraf : 142

Katalog No	110	Fotoğraf No	143	
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)			
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019			
Bugünkü Durumu	Lahitin her iki ucunda ayak taşı görülmektedir. Bu nedenle herhangi bir kitabeye rastlanılmamıştır. Genel olarak lahit ve şahideler sağlamdır.			
Tarihi	-			
Kimliği	-			
Malzemesi	Beyaz Mermer			
İşleme Tekniği	Kabartma			
Formu	Şahideli üstü açık dikdörtgen lahit Ayak taşı: Silindirik şahide Ayak taşı: Poligonal prizmal şahide			
Motif	Gülbezek, servi ağacı			
Ayak taşı	Boy:	168 cm	Çap: 26 cm	
Ayak taşı	Boy:	96 cm	Çap: 24 cm	
Lahit	Boy:	222 cm	En: 74 cm	Yükseklik: 72 cm

Kitabesi	-
Genel Tanımı	Ayaktaşlarında herhangi bir tezyinat bulunmamakta, sadece lahit yüzeyinde bitkisel motifler görülmektedir.
Kompozisyon	Lahitin dört yüzeyinde birer adet farklı desenlerde işlenmiş gülbezek motifleri mevcuttur. Uzun yüzeylerdeki gülbezeklerin her iki yanında ise servi ağacı motifleri görülmektedir.

Fotoğraf : 143

Katalog No	111	Fotoğraf No	144
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)		
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019		
Bugünkü Durumu	Lahit kademeli kaide üzerinde sağlam bir şekilde durmaktadır. Fakat üzerinde herhangi bir şahide bulunmamakta, sadece başucunda başlık bulunmaktadır.		
Tarihi	-		
Kimliği	-		
Malzemesi	Beyaz Mermer		
İşleme Tekniği	Kabartma		
Formu	Şahidesiz üstü açık dikdörtgen lahit		
Motif	Gülbezek, servi ağacı		
Başlık	Çap:	30 cm	Yükseklik: 40 cm

Lahit	Boy:	232 cm	En:	76 cm	Yükseklik:	70 cm
Kitabesi	-					
Genel Tanımı	Herhangi bir şahide bulunmayan lahitte sadece mücevveze başlık görülmektedir. Lahit yüzeylerinde ise bitkisel motiflerden tezyinat yapılmıştır.					
Kompozisyon	Lahitin her yüzeyine birer adet farklı şekillerde gülbezek motifleri işlenmiştir. Uzun cephelerinde ise gülbezelerin her iki yanında servi ağacı motifleri görülmektedir.					

Fotoğraf : 144

Katalog No	112	Fotoğraf No	145, 146
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)		
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019		
Bugünkü Durumu	Mezarda şahideler sağlam duruyorken lahitin ayakucunda kırıklar mevcuttur. Baş taşı kaidesinin sol tarafında kırık görülmektedir. Lahitin kuzey cephesi yarıya kadar kırılmış ve kırılan alan harç ile sıvanarak düzeltilmiştir. Ayakucutarafında kırılan yerlerde yeni üretim mermer parçaları kullanılırken, diğer kısımlarda ise başka lahit parçaları kullanılarak lahit tamamlanmıştır. Baş taşıdaki başlık ise harçla yerine oturtulduğu için sonradan eklendiği düşüncesini vermektedir.		
Tarihi	-		
Kimliği	-		
Malzemesi	Beyaz Mermer		

İşleme Tekniği	Kabartma					
Formu	Şahideli üstü açık dikörtgen lahit Baş taşı: Kendinden kaideli başlıklı silindirik şahide Ayak taşı: Silindirik şahide					
Motif	Palmet, gülbezek, lale, kıvrık dal					
Baş taşı	Boy:	197 cm	Çap:	23 cm		
Ayak taşı	Boy:	63 cm	Çap:	21 cm		
Başlık	Çap:	28 cm	Yükseklik:	29 cm		
Lahit	Boy:	199 cm	En:	58 cm	Yükseklik:	80 cm
Kitabesi	-					
Genel Tanımı	Şahidelerde herhangi bir kitabe ve tezyinat bulunmamaktadır. Başlık kısmında ise mücevveze kavuk mevcuttur. Lahit üzerinde bitkisel motifler görülmektedir.					
Kompozisyon	Baş taşının kaidesi dilimli formda olup kaidenin uç kısmında, şahidenin orta kısmına gelen yerde bir adet palmet motifi görülmektedir. Lahitin herbir cephesinde farklı şehillerde veşekil, boyut ve adetlerde gülbezek motifleri mevcuttur. Başucundaki gülbezeğin yanlarına ise yapraklı lale motifleri işlenmiştir. Lahitin kuzey cephesinde ve ayakucundaki üst kısımlarında kıvrık dal dizisi bulunmaktadır. Sözü edilen kıvrık dalların üst kısımlarında palmete benzer süslemeler görülmektedir.					

Fotoğraf : 145

Fotoğraf : 146

Katalog No	113	Fotoğraf No	147
------------	-----	-------------	-----

Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Kıble Cephesi)			
İnceleme Tarihi	5 Haziran 2019			
Bugünkü Durumu	Şahide mezar hatları belli olmayan bir alanda toprağa gömülü şekilde durmaktadır. Başlığın sarık kısımlarında hafif kırıklar görülmektedir.			
Tarihi	-			
Kimliği	-			
Malzemesi	Beyaz Mermer			
Formu	Baş taşı: Başlıklı silindirik şahide			
Baş taşı	Boy:	146 cm	Çap:	29 cm
Başlık	Yükseklik:	42 cm	Çap:	36 cm
Kitabesi	-			
Genel Tanımı	Herhangi bir kitabe ve tezyinat bulunmayan şahidenin baş kısmında mücevveze başlık mevcuttur.			

Fotoğraf : 147

Katalog No	114	Fotoğraf No	148
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)		
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019		
Bugünkü Durumu	Betondan çerçeve ilekenar hatları belirlenen bir mezarda iki şahide toprağa gömülü vaziyette durmaktadır. Başucundaki şahidede bulunan başlıkta hafif kırık görülmektedir. Ayakucunda bulunan şahidenin de başlığının kırıldığı düşünülmektedir.		
Tarihi	-		

Kimliği	-			
Malzemesi	Beyaz Mermer			
Formu	Baş taşı: Başlıklı silindirik şahide			
Baş taşı	Boy:	133 cm	Çap:	27 cm
Ayak taşı	Boy:	99 cm	Çap:	26 cm
Başlık	Çap:	25 cm	Yükseklik:	30 cm
Kitabesi	-			
Genel Tanımı	Herhangi bir kitabe ve tezyinat bulunmayan şahidenin baş kısmında mücevveze başlık bulunmaktadır.			

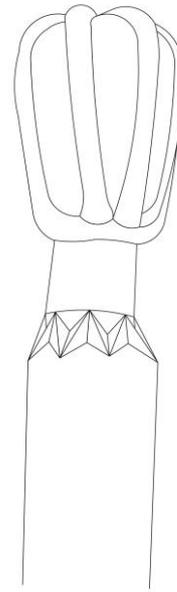
Fotoğraf : 148

Katalog No	115	Fotoğraf No	149	Çizim no	55
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Kuzeydoğu Cephesi/Türbe içi)				
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019				
Bugünkü Durum	Sağlam				
Tarihi	-				
Kimliği	-				
Malzemesi	Beyaz Mermer				
İşleme Tekniği	Kabartma				
Formu	Şahideli üstü açık dikdörtgen lahit Baş taşı: Kaideli başlıklı dikdörtgen prizmal şahide Ayak taşı: Kendinden kaideli poligonal prizmal şahide				
Motif	Baklava dilimi, palmet, gülbezek				
Baş taşı	Boy:	243 cm	En:	22 cm	Kalınlık: 22 cm

Ayak taşı	Boy:	140 cm	Çap:	31 cm		
Başlık	Yükseklik:	46 cm	Çap:	33 cm		
Lahit	Boy:	226 cm	En:	76 cm	Yükseklik:	96 cm
Kitabesi	-					
Genel Tanımı	Baş taşında herhangi bir kitabe ve tezyinat yoktur. Baş kısmında ise mücevveze başlık bulunmaktadır. Ayak taşında da süsleme görülmemektedir. Sadece lahitte bitkisel tezyinat mevcuttur.					
Kompozisyon	Baş taşının boyun kısmını baklava diliminden bir dizi dolandığı görülmektedir. Stilize palmet kullanarak bir dizi oluşturulmuş ve lahitin üst kenarlarını kaplamıştır. Lahitin uzun yüzeylerinde üçer adet, kısa yüzeylerinde de birer adet gülbezek motifleri işlenmiştir.					

Fotoğraf : 149

Çizim : 55

Katalog No	116	Fotoğraf No	150
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Kuzeydoğu Cephesi/Türbe içi)		
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019		
Bugünkü Durum	Sağlam		

Tarihi	-					
Kimliği	-					
Malzemesi	Beyaz Mermer					
İşleme Tekniği	Kabartma					
Formu	şahideli üstü açık dikdörtgen lahit Baş taşı: Kendinden kaideli kaş kemerli prizmal şahide Ayak taşı: Kendinden kaideli kaş kemerli prizmal şahide					
Motif	Palmet, gülbezek					
Baş taşı	Boy:	196 cm	En:	38 cm	Kalınlık:	16 cm
Ayak taşı	Boy:	119 cm	En:	37 cm	Kalınlık:	15 cm
Lahit	Boy:	226 cm	En:	76 cm	Yükseklik:	93 cm
Kitabesi	-					
Genel Tanımı	şahidelerde hiçbir kitabe ve tezyinat bulunmamaktadır. Sadece lahitte bitkisel tezyinat mevcuttur.					
Kompozisyon	Lahitin üst kenarları stilize palmetlerden bir dizi dolandığı görölmektedir. Lahitin uzun yüzeylerine üçer adet, kısa yüzeylerine birer adet gülbezek motifleri işlenmiştir.					

Fotoğraf : 150

Katalog No	117	Fotoğraf No	151
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Kuzeydoğu Cephesi/Türbe içi)		
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019		
Bugünkü Durum	Sağlam		
Tarihi	-		
Kimliği	-		
Malzemesi	Beyaz Mermer		
İşleme Tekniği	Kabartma		
Formu	Şahideli üstü açık dikdörtgen lahit Baş taşı: Kendinden kaideli başlıklı prizmal şahide Ayak taşı: Silindirik şahide		
Motif	Baklava dilimi, düz rumi, palmet, gülbezek, servi ağacı, lale, karanfil, sümbül, serbest çiçek, yıldız çiçeği, küpe çiçeği, hurma ağacı, vazo		
Baş taşı	Boy:	211 cm	En: 21 cm Kalınlık: 18 cm
Ayak taşı	Boy:	135 cm	Çap: 31 cm
Başlık	Yükseklik:	38 cm	Çap: 34 cm
Lahit	Boy:	204 cm	En: 70 cm Yükseklik: 91 cm
Kitabesi	-		
Genel Tanımı	Kitabe bulunmayan baş taşında geometrik ve bitkisel motife rastlanmaktadır. Baş kısmında mücevveze başlık mevcuttur. Ayak taşında bitkisel motif bulunurken, lahit yüzeyinde de yoğun şekilde bitkisel ve nesneli tezyinat yapıldığı görülmektedir.		
Kompozisyon	Lahitin üst kenarlarında düz rumi ve palmetlerden oluşan bir dizi dolanmaktadır. Baş taşının boyun kısmında baklava dilimlerinden oluşan bir dizi bulunmaktadır. Hem baş taşı hem de ayak taşının ortasında bir adet palmet motifi mevcuttur. Lahitin batı cephesinde kenarlarında servi ağaçları bulunan gülbezek motifi görülmektedir. Lahitin kuzey cephesinde ise üç adet gülbezek motifinin kenarlarına bir servi ağacı bir de hurma ağacı, ortadaki boşluklara da vazo içlerinde lale, karanfil ve serbest çiçeklerden oluşan süslemelerin işlendiği görülmektedir. Kible cephesinde ise yine üç adet gülbezek motifi yer almış, baş ve ayakucu tarafındaki boşluklara taneli hurma ağaçları ile ortadaki boşluklara vazo içinde karanfil, lale, küpe çiçeği, serbest çiçeklerden oluşturulmuş yapraklı çiçek demetleri yerleştirilmiştir. Lahitin doğu cephesinde ise ortaya gülbezek		
	tarzında fakat yapraklar sıralanarak etrafını dolanmış, dış kısmında da halata benzer bir sıra eklenmiştir. Bahsi geçen motifin her iki yanına da vazo içinde yapraklı lale, sümbül ve serbest çiçeklerden oluşan motifler görülmektedir.		

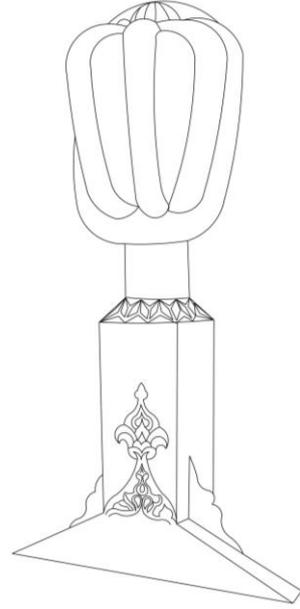
Fotoğraf : 151

Katalog No	118	Fotoğraf No	152	Çizim no	56
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Kuzeydoğu Cephesi/Türbe içi)				
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019				
Bugünkü Durum	Sağlam				
Tarihi	-				
Kimliği	-				
Malzemesi	Beyaz Mermer				
İşleme Tekniği	Kabartma				
Formu	Şahideli üstü açık dikdörtgen lahit Baş taşı: Kendinden kaideli başlıklı dikdörtgen prizmal şahide Ayak taşı: Kendinden kaideli poligonal prizmal şahide				
Motif	Baklava dilimi, düz rumi, hurdeli rumi, kanatlı rumi, palmet, gülbezek, lale, sümbül, küpe çiçeği, serbest çiçek, yıldız çiçeği, vazo				
Baş taşı	Boy:	160 cm	En:	14 cm	Kalınlık: 14 cm
Ayak taşı	Boy:	90 cm	Çap:	26 cm	

Başlık	Yükseklik:	35 cm	Çap:	24 cm		
Lahit	Boy:	139 cm	En:	53 cm	Yükseklik:	81 cm
Kitabesi	-					
Genel Tanımı	Baş taşının baş kısmında mücevveze başlık mevcuttur. Boyun kısmında geometrik motiflerle süsleme yapılmıştır. Her iki şahidenin kaidesinde ve lahit yüzeylerinde yoğun bir şekilde bitkisel ve nesneli tezyinat görülmektedir.					
Kompozisyon	Baş taşının boyun kısmında baklava dilimleriyle oluşturulmuş bir dizi bulunmaktadır. Lahitin üst kenarlarında palmet, düz rumi, hurdeli rumi ve kanatlı rumilerden oluşmuş bir dizi dolanmaktadır. Şahidelerin orta kısımlarında kaidenin en uç noktalarında bir adet palmet motifi görülmektedir. Lahitin batı cephesinde bulunan gülbezeğe benzer motifin içi rumi ve palmetlerle oluşturulmuş, dış kısmına da yapraklardan bir halka yapılmıştır. Yanlarındaki boşluklara ise vazodan çıkan yapraklı sümbül ve lale motifleri işlenmiştir. Doğu cephesinin ortasında yine gülbezeğe benzer bir süsleme unsurudikkati çeker. Bahsi geçen süslemenin her iki yanınada yapraklı lale motifleri eklenmiştir. Lahitin uzun cephelerinde aralarında üçer adet gülbezek motifi bulunan vazolar içinde yapraklı lale, küpe çiçeği ve serbest çiçek motifleri yüzeye hâkimdir. Lahitin en alt kenarları ise uç kısımları üçgen dilimli dizilerle dolanan saçağa benzer bir süsleme ile bezelidir.					

Fotoğraf : 152

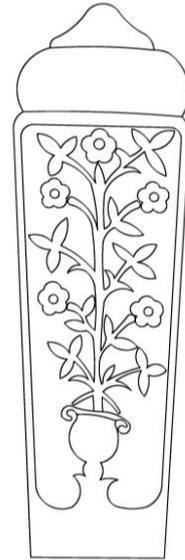

Çizim : 56

Katalog No	119	Fotoğraf No	153	Çizim No	57	
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)					
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019					
Bugünkü Durum	Ayak taşı şahidesi duvara sabitlenmiş bir şekilde durmaktadır.					
Malzemesi	Beyaz Mermer					
İşleme Tekniği	Kabartma					
Formu	Ayak taşı: Dikdörtgen prizmal şahide					
Motif	Vazo, serbest çiçek					
Ayak taşı	Boy:	72 cm	En:	21 cm	Kalınlık:	7 cm
Genel Tanımı	Ayak taşında yüzeyi tümüyle kaplayan bitkisel ve nesneli tezyinat görülmektedir. Baş kısmında ise soğan tipli başlık ⁵⁶ bulunmaktadır.					
Kompozisyon	Şahide yüzeyi ayaklı vazodan yükselen ve iki yana dağılan yapraklı serbest çiçek motifleri ile bezelidir.					

Fotoğraf : 153

Çizim : 57

Katalog No	120	Fotoğraf No	154
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)		
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019		
Bugünkü Durum	Ayak taşı şahidesi sağlam bir şekilde duvarda sabit durmaktadır.		
Malzemesi	Beyaz Mermer		
İşleme Tekniği	Kabartma		

⁵⁶ Krş. Gazanfer İltar, *Giresun İli Sahil Şeridindeki Osmanlı Mezar Taşları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler, Ankara 2005, s. 367.

Formu	Ayak taşı: Kaş kemerli prizmal şahide					
Motif	Vazo, defne ağacı					
Ayak taşı	Boy:	100 cm	En:	21 cm	Kalınlık:	7 cm
Genel Tanımı	Ayak taşında yüzeyi tümüyle kaplayan bitkisel ve nesneli tezyinat görülmektedir.					
Kompozisyon	Şahide yüzeyinde ayaklı ve dilimli bir vazodan yükselen, yapraklı ve üst üste dizili stilize defne ağacı motifi bulunmaktadır.					

Fotoğraf : 154

Katalog No	121	Fotoğraf No	155			
Bulunduğu Yer	Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Doğu Cephesi)					
İnceleme Tarihi	6 Haziran 2019					
Bugünkü Durum	Ayak taşı şahidesi sağlam bir şekilde duvarda sabit durmaktadır.					
Malzemesi	Beyaz Mermer					
İşleme Tekniği	Kabartma					
Formu	Ayak taşı: Dikdörtgen prizmal şahide					
Motif	Servi ağacı, üzüm salkımlı ve yapraklı asma motifi					
Ayak taşı	Boy:	102 cm	En:	28 cm	Kalınlık:	7 cm
Genel Tanımı	Ayak taşında yüzeyi tamamen kaplayan bitkisel tezyinat görülmektedir.					
Kompozisyon	Şahidenin ortasında ucu sola doğru kıvrılan bir servi ağacı mevcuttur.					

Sözü edilen servi ağacının etrafında S şeklinde kıvrım yaparak yükselen ve üzerinde üzüm salkımları bulunan yapraklı asma motifine rastlanmaktadır.

Fotoğraf : 155

İKİNCİ BÖLÜM

KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME

Bu bölümde, incelediğimiz 121 mezar taşını form tipleri, başlık tipleri, işlenen motifler, kullanılan malzeme ve işleme teknikleri, kitabelerdeki konular ve yazı türleri bakımından genel bir değerlendirme ve karşılaştırma yapılacaktır.

I- Form Tipleri

Mihrimah Sultan Camii haziresinde bulunan mezar yapılarını 4 ana başlık altında toplayabiliriz.

- 1- Şahideli Üstü Açık Dikdörtgen Lahitler
- 2- Şahidesiz Üstü Açık Dikdörtgen Lahitler
- 3- Şahideli Pehleli Mezarlar
- 4- Şahideli Mezarlar

1- Şahideli Üstü Açık Dikdörtgen Lahitler

Bu grup mezar tiplerinde lahitlerin üst tarafları herhangi bir parça ile örtülmeyip açık bırakılmıştır. Lahit üzerinde bulunan şahidelerin bazıları ya lahitten bağımsız ya yekpare şekilde ya da lahit içinde toprak üzerine gömülü şekilde durmaktadır.

İncelenen mezar tiplerinden 15 tanesi (katalog no: 1, 2, 3, 9, 65, 89, 92, 98, 109, 110, 112, 115, 116, 117, 118) bu grup içine girmektedir. Bunlardan 3 tanesi 16. yüzyıl, 1 tanesi 17. yüzyıla, 3 tanesi 19. yüzyıla ve 1 tanesi ise 20. yüzyıla aittir. 7 örneğin tarihi bilinmediği için ait olduğu yüzyıllar saptanamamıştır. 16. ve 17. yüzyıllara ait olan örneklerin hepsi erkek kabirlerine aittir. 19. yüzyıla ait olanların yıl sırasına göre ilk ikisi kadın, diğeri erkek mezarına aittir. 20. yüzyıla ait olan tek kabrin ise bir erkek mezarına ait olduğu görülmektedir.

Mezarların ölçülerini inceleyecek olursak şöyle bir genellemeye ulaşabiliriz: Baş taşı boyları 94 ile 243 cm arasında, enleri 13 ile 103 cm arasında, kalınlıkları 6 ile 24 cm arasında değişmektedir. Silindirik baş taşları boyları 100 ile 197 cm arasında, çapları 22 ile 24 cm arasındadır. Ayak taşı boyları 93 ve 119 cm, enleri 26 ve 37 cm, kalınlıkları 7 ile 15 cm dir. Silindirik ayak taşı boyları 63 ile 210 cm arasında, çapları 21 ile 31 cm arasında değişmektedir. Başlıkların yükseklikleri 29 ile 65 cm arasında, çapları 24 ile 40 cm arasında yapılmıştır. Lahit ölçüleri ise boyları 139 ile 281 cm arasında, enleri 53 ile 104 cm arasında ve yükseklikleri 62 ile 100 cm arasında değişmektedir.

Söz konusu gruba ait şahideleri lahit mezarlarda bulunan tiplerine göre şu şekilde sınıflandırabiliriz:

- a- *Baş taşı, başlıklı üçgen şahide*: 1 no lu örnekte mezar 16. yüzyıla ait olup bir erkek mezarına aittir. Hazirede bulunan üçgen formdaki tek mezar taşıdır.
- b- *Baş taşı, dikdörtgen prizmal şahide*: 92 no lu örnekteki mezar taşı 19. yüzyıla ait bir erkek mezar taşıdır.

- c- *Baş taşı, silindirik şahide; ayak taşı, silindirik şahide*: 2 örnekte (katalog no: 65, 98) görülen formdur. 65 no lu örnek 19. yüzyıla ait bir kadın mezar taşıyken, 98 no lu örnek 20. yüzyıl erkek mezar taşıdır.
- d- *Baş taşı, kendinden kaideli başlıklı silindirik şahide; ayak taşı, silindirik şahide*: 2 örnekte (katalog no: 2, 112) görülmektedir. 2 no lu örnek 16. yüzyıl bir erkek mezarıyken, 112 no lu örnek tarihi belli olmayan ama başlığından dolayı erkek mezarı olduğu bilinen bir mezardır.
- e- *Baş taşı, kendinden kaideli başlıklı dikdörtgen prizmal şahide; ayak taşı, silindirik şahide*: 3 örnekte (katalog no: 3, 9, 117) rastlanan formdur. Sırasıyla ilki 16. yüzyıl bir erkek mezarına, ikincisi 17. yüzyıl erkek mezarına, üçüncüsü ise tarihi belli olmayan ama başlığından erkek mezarı olduğu düşünülen mezara aittir.
- f- *Baş taşı, kaş kemerli prizmal şahide; ayak taşı, kaş kemerli prizmal şahide*: 89 no lu örnekte görülmektedir. Bu mezar taşı 19. yüzyıl bir kadın mezar taşına aittir.
- g- *Baş taşı, kendinden kaideli kaş kemerli prizmal şahide; ayak taşı, kendinden kaideli kaş kemerli prizmal şahide*: 116 no lu örnekte görülmektedir. Bu mezar taşında kitabe bulunmadığı için tarih bilgisine ulaşılamamıştır. Fakat Kucur çalışmasında bir kadın mezarına ait olduğu bilgisini vermektedir.¹
- h- *Baş taşı, başlıklı dikdörtgen prizmal şahide; ayak taşı, kendinden kaideli poligonal şahide*: 115 no lu örnekte görülmektedir. Tarih bilgisine ulaşılamamıştır, fakat başlığından dolayı bir erkek mezarına ait olduğu düşünülmektedir.
- i- *Baş taşı, kendinden kaideli başlıklı dikdörtgen prizmal şahide; ayak taşı, kendinden kaideli poligonal şahide*: 118 no lu örnekte görülmektedir. Tarih bilgisi yoktur, fakat baş kısmındaki başlıktan dolayı erkek mezarı olduğu kabul edilebilir.
- j- *Ayak taşı, silindirik şahide*: 109 no lu örnekte lahit üzerinde sadece başucunda ayak taşı konulmuştur. Şahide üzerinde kitabe bulunmadığı için herhangi bir tarih ve kişi bilgisi belirtilmemiştir.²

2- Şahidesiz Üstü Açık Dikdörtgen Lahitler

Sadece iki örnekte (katalog no: 6, 111) görülmektedir. 6 no lu örnek 17. yüzyıl bir erkek mezarına aittir. 111 no lu örnekte ise lahitte şahide bulunmamaktadır. Lahit üzerinde görülen mücevveze başlık ise sonradan konulmuş olmalıdır. Dolayısıyla mezar üzerinde tarih bilgisi yer almamaktadır.

Bu iki örneğin ölçüleri ise şu şekildedir: Lahitin boyları 225 ve 232 cm, enleri 70 ve 76 cm, yükseklikleri 70 ve 73 cm dir. Bir lahitin üzerinde bulunan tek başlığın ölçüleri ise yüksekliği 40 cm, çapı ise 30 cm dir.

¹ Kucur, “(İskele) Camii Haziresi Mezartaşları”, ss. 133-134.

² 110 no lu örnekte de hem başucuna hem de ayakucuna ayak taşı yerleştirilmiştir. Başucunda bulunan silindirik şahide, ayakucunda bulunan ise poligonal prizmal şahidedir.

3- Şahideli Pehleli Mezarlar

Pehle, Türk mezarlarının baş ve ayak taşları arasında bulunan zeminden biraz yükseltilmiş dikdörtgen bölümdür. Pehle aynı zamanda şahidelere dayanak vazifesi de görmektedir.³

İncelediğimiz mezar tiplerinden 58 tanesi (katalog no: 11, 12, 14, 15, 18, 19, 20, 21, 25, 27, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 38, 40, 41, 42, 43, 46, 47, 48, 49, 50, 53, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 64, 70, 71, 76, 78, 79, 81, 82, 84, 85, 86, 87, 88, 90, 93, 95, 96, 97, 99, 104, 105, 106, 107) bu grupta toplanmaktadır. Bahsi geçen mezarların 17 tanesi 18. yüzyıla, 34 tanesi 19. yüzyıla ve 3 tanesi de 20. yüzyıla aittir. 4 örneğin tarihi bilinmediği için ait oldukları yüzyıl belirlenememiştir. 18. yüzyıla ait olan örneklerin 10 tanesi erkek, 7 tanesi kadın mezarıdır. 19. yüzyıla ait mezarların 19 tanesi erkek, 16 tanesi kadın mezarına, 20. yüzyıla ait olan mezarların ise 3 tanesi erkek, 1 tanesi kadın mezarına aittir. Tarihi belli olmayan 4 örnekte ise kadın mezarlarına ait olduğu görülmektedir.

Sözü edilen gruptaki şahidelerin ölçü aralıkları şu şekildedir: Baş taşı boyları 44 ile 204 cm arasında, enleri 16 ile 51 cm arasında; kalınlıkları 7 ile 24 cm arasında değişmektedir. Silindirik baş taşlarının boyları 100 ile 235 cm arasında, çapları 18 ile 33 cm arasındadır. Ayak taşı boyları 59 ve 182 cm, enleri 17 ve 42 cm, kalınlıkları 6 ile 19 cm ölçü aralığında iken; silindirik ayak taşı boyları 94 ile 235 cm arasında, çapları 16 ile 30 cm arasındadır. Başlıkların yükseklikleri 9 ile 30 cm arasında, çapları 15 ile 37 cm arasında değişmektedir.

- a- *Baş taşı, başlıklı prizmal şahide*: 15 örnekte (katalog no: 11, 12, 15, 38, 46, 47, 48, 49, 50, 57, 61, 64, 70, 84, 85) rastlanan formdur. Sırasıyla ilk üçü 18. yüzyıla, sonraki 12 tanesi 19. yüzyıla aittir. Hepsi erkek mezarında bulunmaktadır.
- b- *Baş taşı, tepelikli prizmal şahide*: 8 örnekte (katalog no: 14, 43, 60, 76, 79, 82, 105, 107) görülmektedir. Sırasıyla ilki 18. yüzyıla, 5 tanesi 19. yüzyıla aittir. Son iki tanesinde ise kitabe bulunmadığı için herhangi tarih bilgisine ulaşılamamıştır. Şahidelerin hepsi kadın mezarlarına aittir.
- c- *Baş taşı, üçgen alınlıklı prizmal şahide*: 19. yüzyıla ait olan 2 örnek (katalog no: 53, 56) kadın mezarlarında görülmektedir.
- d- *Baş taşı, silindirik şahide*: 2 örnek (katalog no: 87, 99) bu gruba aittir. İlk örnek 19. yüzyıl tarihli bir kadın mezarına ait iken, ikinci örnek 20. yüzyıla ait bir erkek mezarına aittir.
- e- *Baş taşı, tepelikli lale biçimli şahide*: Tek örnekte (katalog no: 106) görülen lale formunun ait olduğu şahidede tarih belli değilken, bir kadına ait olduğu bilinmektedir.
- f- *Baş taşı, başlıklı prizmal şahide; ayak taşı, silindirik şahide*: 18 no lu bu örnek 18. yüzyıl tarihli bir erkek mezarına aittir.
- g- *Baş taşı, başlıklı prizmal şahide; ayak taşı, üçgen alınlıklı prizmal şahide*: 2 örnekte (katalog no: 20, 71) görülmektedir. İlk örnek 18. yüzyıl, ikincisi 19. yüzyıl olan mezarların ikisi de erkeğe aittir.
- h- *Baş taşı, başlıklı prizmal şahide; ayak taşı, sivri kemerli prizmal şahide*: 27 no lu örnek 18. yüzyıl tarihli bir erkek mezarına aittir.

³ Nefes, *Samsun Yöresinde Bulunan Mezar Taşları*, s. 176.

- i- *Baş taşı, başlıklı prizmal şahide; ayak taşı, dikdörtgen prizmal şahide: 3 örnekte (katalog no: 31, 32, 55) görülmektedir. İlk iki örnek 18. yüzyıl ait iken son örnek 19. yüzyıl aittir. Üçü de erkek mezarıdır.*
- j- *Baş taşı, başlıklı prizmal şahide; ayak taşı, tepelikli prizmal şahide: 78 no lu örnek 19. yüzyıl tarihli bir erkek mezarına aittir.*
- k- *Baş taşı, başlıklı prizmal şahide; ayak taşı, yüksek kemerli prizmal şahide: 95 no lu örnekte görülen bu form bir erkek mezarına ait olup 19. yüzyıla tarihlenmiştir.*
- l- *Baş taşı, tepelikli prizmal şahide; ayak taşı, üçgen alınlıklı prizmal şahide: 6 örnekte (katalog no: 21, 29, 30, 41, 86, 104) tespit edilmiştir. İlk üç örnek 18. yüzyıl aitken sonraki iki örnek 19. yüzyıl aittir. En son örneğin ise tarihi belli değildir. Hepsisi de kadın mezarıdır.*
- m- *Baş taşı, tepelikli prizmal şahide; ayak taşı, tepelikli prizmal şahide: 88 no lu örnekte görülen ve bir kadına ait olan mezar 19. yüzyıla tarihlenmektedir.*
- n- *Baş taşı, tepelikli prizmal şahide; ayak taşı, dikdörtgen prizmal şahide: 2 örnekte (katalog no: 34, 42) görülmektedir. Bu örneklerin ilki 18. yüzyıl aitken ikincisi 19. yüzyıl aittir. Her ikisi de kadın mezarında bulunmaktadır.*
- o- *Baş taşı, silindirik şahide; ayak taşı, silindirik şahide: 8 örnekte (katalog no: 25, 35, 59, 81, 90, 93, 96, 97) görülen bir formdur. Sırasıyla ilk ikisi 18. yüzyıl erkek mezarlarında görülmektedir. Sonraki dört tanesi 19. yüzyıla aitken ikisi erkek mezarı ikisi de kadın mezarıdır. Son iki örnek ise 20. yüzyıl biri erkek biri kadın mezarına aittir.*
- p- *Baş taşı, silindirik şahide; ayak taşı, teğet kemerli prizmal şahide: 40 no lu örnek 19. yüzyıla ait bir erkek mezarında görülmektedir.*
- q- *Baş taşı, basık kemerli prizmal şahide; ayak taşı, basık kemerli prizmal şahide: 19 no lu örnek 18. yüzyıla ait bir kadın mezarında görülmektedir.*
- r- *Baş taşı, üçgen alınlıklı prizmal şahide; ayak taşı, sivri kemerli prizmal şahide: 33 no lu örnekte görülen form bir kadın mezarına ait olup 18. yüzyıla tarihlenmiştir.*
- s- *Baş taşı, üçgen alınlıklı prizmal şahide; ayak taşı, dikdörtgen prizmal şahide: 58 no lu örnek 19. yüzyıla tarihlenmiş bir kadın mezarına aittir.*

4- Şahideli Mezarlar

Söz konusu grup hem mezar hatları çerçeve ile belli bir yerde duran hem de herhangi bir boşlukta gömülü olarak duran ve sadece şahidelerden oluşan mezar tiplerini içermektedir. Burada incelediğimiz kimi mezar taşının hazirede yapılan restorasyon çalışmaları (2012) esnasında rastgele yerleştirildiğini düşünmekteyiz.

İncelediğimiz mezar taşlarından 46 örnek (katalog no: 4, 5, 7, 8, 10, 13, 16, 17, 22, 23, 24, 26, 28, 36, 37, 39, 44, 45, 51, 52, 54, 62, 63, 66, 67, 68, 69, 72, 73, 74, 75, 77, 80, 83, 91, 94, 100, 101, 102, 103, 108, 113, 114, 119, 120, 121) sözü edilen grubun içine girmektedir. Sırasıyla 1 tanesi 16. yüzyıl, 4 tanesi 17. yüzyıla, 10 tanesi 18. yüzyıla, 21 tanesi 19. yüzyıla ve 4 tanesi de 20. yüzyıla aittir. 3 tanesinin tarih bilgisine ulaşamadık. 3 tanesi ise ayak taşı olduğu için tarih ve kimlik bilgisi bulunmamaktadır.

Bahsi geçen grupta bulunan şahidelerin ölçüleri ise şu şekildedir: Baş taşı boyları 41 ile 180 cm arasında, enleri 14 ile 46 cm arasında, kalınlıkları 7 ile 17 cm arasında değişmektedir. Silindirik baş taşlarının boyları 66 ile 160 cm arasında, çapları 20 ile 30 cm arasında değişmektedir. Ayak taşı boyları 72 ve 102 cm, enleri 21 ve 28 cm, kalınlıkları 7 ile 9 cm dir. Silindirik ayak taşı boyları 91 ile 145 cm arasında, çapları 22 ile 29 cm arasında değişmektedir. Başlıkların yükseklikleri 14 ile 30 cm arasında, çapları 21 ile 38 cm arasında değişmektedir.

- a- *Baş taşı, silindirik şahide*: 6 örnekte (katalog no: 4, 8, 10, 45, 101, 102) görülmektedir. Sırasıyla ilk örnek 16. yüzyıla bir erkek mezarı, sonraki iki örnek 17. yüzyıla erkek mezarı, dördüncü örnek 19. yüzyıla bir kadın mezarı ve son iki örnekte 20. yüzyıla ait biri kadın biri erkek mezarıdır.
- b- *Baş taşı, dikdörtgen prizmal şahide*: 3 örnekte (katalog no: 5, 16, 23) karşılaşılan bir formdur. Sırasıyla ilk örnek 17. yüzyıl bir kadın mezarıyken, sonraki iki örnek 18. yüzyıla ait biri kadın biri erkek mezarıdır.
- c- *Baş taşı, poligonal prizmal şahide*: 7 no lu örnekte görülen form 17. yüzyıla ait olduğu belli iken üst kısmı kırıldığı için kime ait olduğuna ulaşılamamaktadır. Bu sekizgen formdaki şahide bir lahdin ayakucunda durmaktadır.
- d- *Baş taşı, basık kemerli prizmal şahide*: 13 no lu örnekte görülen bu form 18. yüzyıl tarihli bir erkek mezarına aittir.
- e- *Baş taşı, başlıklı prizmal şahide*: 11 örnekte (katalog no: 52, 63, 66, 72, 73, 74, 77, 80, 83, 108, 113) görülen bu form erkek mezarlarında en sık kullanılan bir formdur. İlk 9 örneği 19. yüzyıla ait iken son iki örneğinin tarihleri bilinmemektedir.
- f- *Baş taşı, başlıklı silindirik şahide*: 114 no lu örnekte görülen form kitabe bulunmadığı için tarih bilgisine ulaşılamamakta olup, baş kısmında bulunan başlıktan dolayı erkek mezar taşı olarak nitelendirmekteyiz.
- g- *Baş taşı, tepelikli prizmal şahide*: 10 örnekte (katalog no: 17, 36, 37, 39, 44, 51, 54, 67, 68, 94) görülen şahidelerin hepsi kadın mezarlarına aittir. İlk üçü 18. yüzyıla aitken sonraki yedi örnek 19. yüzyıla aittir.
- h- *Baş taşı, üçgen alınlıklı prizmal şahide*: 5 örnekte (katalog no: 22, 24, 28, 75, 103) görülmektedir. İlk üç örneği 18. yüzyıl kadın mezarlarına, sonraki örnek 19. yüzyıl tarihli bir erkek mezarına aittir. En son örneğin 20. yüzyıla ait olduğu bilinmesine rağmen kimlik bilgilerine ulaşılamamıştır.
- i- *Baş taşı, tepelikli prizmal şahide; ayak taşı, poligonal prizmal şahide*: 26 no lu örnekte görülen form, 18. Yüzyıla tarihlenmiş bir kadın mezarına aittir.
- j- *Baş taşı, silindirik şahide; ayak taşı, silindirik şahide*: Erkek mezarlarına ait 2 örnekte (katalog no: 62, 100) görülmektedir. İlki 19. yüzyıla aitken ikincisi 20. yüzyıla aittir.
- k- *Baş taşı, basık kemerli prizmal şahide; ayak taşı, silindirik şahide*: Bir erkek mezarına ait olan 69 no lu örnekte görülen form 19. yüzyıla tarihlenmiştir.
- l- *Baş taşı, başlıklı prizmal şahide; ayak taşı, kemerli prizmal şahide*: 91 no lu örnekte rastlanan form 19. yüzyıla tarihlenmiş bir erkek mezarına aittir.
- m- *Ayak taşı, dikdörtgen prizmal şahide*: 2 örnekte (katalog no:119, 121) görülen form bir ayak taşına aittir. Bu nedenle herhangi bir tarih ve isim bilgisine ulaşılamamıştır.

n- *Ayak taşı, kaş kemerli prizmal şahide*: 120 no lu örnekte görülen form tarihsiz ve kişi bilgisi olmayan bir ayak taşına aittir.

II- Başlık Tipleri

Haziredeki mezar taşlarında bulunan başlık tiplerini mücevveze başlıklar, selimi başlıklar, oval tipli başlıklar, paşalı başlıklar, sarıklı kavuklar, fesler ve melâmî⁴ mezar taşları olmak üzere 7 ana grupta inceleyebiliriz.

A- Mücevveze Başlıklar

Sarık grubundan bir başlıktır. Mücevveze “tepesi ceviz gibi kabartılmış” manasındandır.⁵ Mücevveze başlıklar 30-35 cm. boyunda, mukavvadan, yukarıya doğru genişleyen yuvarlak (üstüvânî) şekilde yapılır ve üzerine beyaz tülbent çekilirdi. Tepe kısmında ceviz gibi kırmızı kumaştan bir ilâve yapılırdı ki kavuğun ismi de bundan gelmektedir.⁶ 16-17. yüzyılların hâkim tipidir. Vezir, paşa, saray ağaları, kapıcıbaşı, mimarbaşı, kadı gibi üst düzey görevlilerin başlığıdır.⁷

Söz konusu gruba ait 6 örnek (katalog no: 1, 2, 3, 112, 113, 114, 117) bulunmaktadır. İlk üç örnek 16. yüzyıla aittir. Diğerlerinin ise tarihlerine ulaşılammıştır. Sadece 1 no lu örneğin mesleği bilinmektedir. Ulaştığımız kaynakta ise Kapudan Sinan Paşa'nın başlığının saray taşçısı tarafından gerçek ölçülerinde yapıldığı belirtilmiştir. (Ölçüleri: yüksekliği 65 cm, çevresi 136 cm.).⁸ Bu başlık ise ince işçiliği sayesinde birçok kaynakta örnek olarak kullanılmıştır.⁹

Kat. No	Tarih	Mesleği
1	1559	Kapudan (Kaptan)

B- Selimi Başlıklar

Sarık grubundan olan bu başlıklar, Yavuz Sultan Selim'e nisbetle Selimî adıyla anılmaktadır. Kavuk uzunluğu 65 cm. olan bu başlık tipinin üst kısmı ağız kısmından genişçe, tepesi yarık ve düzdür. Üzerine tülbent sarılır.¹⁰ Mücevvededen farklı olarak orta yuvarlak kısmı silindirik hale getirilmiş ve tepeliğin iptal edilmesiyle oluşturulmuştur. Üzerine sarılan destarlar şerit halinde tepeden başlayarak alt kısma doğru uzatılarak diklemesine sarılmıştır.¹¹ 16.-17. yüzyıllarda kullanılmıştır. Laqueur bu tipe mücevveze demiştir.¹²

⁴ Melâmî, Melâmîlik yoluna bağlanan kimseye denmektedir. Detay için bk. Komisyon, “Melamiyye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XXIX, Ankara 2004, ss. 24-25.

⁵ Ahmet Aytaç, “Mücevvezcilik”, *Ahilik Ansiklopedisi*, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, C. II, Ankara, 2016, s. 161.

⁶ Nebi Bozkurt, “Kavuk”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XXV, İstanbul 2002, s. 71.

⁷ Halit Çal, “Türkiye’de Selçüklüden Osmanlıya Türk-İslam Mezar-Mezar Taşları”, *Türk İslam Sanatları Tarihi*, Grafiker Yayınları, Ankara 2019, s. 508.

⁸ H. Necdet İşli, *Osmanlı Serpüşları*, Avrupa Kültür Başkenti, İstanbul, 2009, s. 67.

⁹ Örnek için bk. İşli, *Osmanlı Serpüşları*, s. 66; Çavuş, Fatih, *Osmanlı Mezar Taşlarının Sırları*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2018, s. 31; Ali Rıza Özcan, “İstanbul’un 100 Mezar Taşı”, *İstanbul’un Yüzleri Serisi 65*, İstanbul BB. Yayınları, İstanbul, 2013, s. 31.

¹⁰ Bozkurt, “Kavuk”, C. XXV, s. 71.

¹¹ Burak Muhammet Gökler, Zerrin Köşklü, “Balıkesir Zağnos Paşa Camii Haziresi’ndeki Kavuk Tipleri”, *TAED-66*, Erzurum, 2019, s. 457.

¹² Çal, “Türk-İslam Mezar-Mezar Taşları”, s. 508.

Söz konusu gruba ait 3 örnek (katalog no: 111, 115, 118) bulunmaktadır. Bahsi geçen örneklerde kitabe bulunmadığı için her hangi bir tarih ve kişi bilgisine ulaşılamamıştır.

C- Oval Tipli Başlıklar

Bu tip başlıklar sarık grubunda bulunmakta ve ana yapıları oval tipli olmaktadır. Sarık, kavuk türü bir iç başlığın dışında iri dilimlidir. 18.-20. yüzyıllarda görülür. Rastladığımız kavuk türlerini takke üzerine sarıkların sarılma şekline ve iç başlığın belirginliğine göre şu şekilde 2 ayrı gruba ayırabiliriz:

a. *Dilimli iç başlığı belli olup üzerine çapraz sarılanlar*: Dilimli iç başlık üst bölümü görünecek şekilde dıştan çapraz enli dilimlerle sarılmıştır. Müderris, şeyh, imam, hattat, müftü gibi küçük dereceli ulema, orta ve küçük dereceli kadılar, imamlar, şeyh ve dervişler gibi meslek sahiplerince kullanıldığı, bir kısmında tarikat adı yazıldığı belirtilmiştir. 18. yüzyılda yaygınlaşıp, 19. yüzyılda azalır.¹³

Sadece 52 no lu örnekte bulunan bu başlık, 19. yüzyıla aittir. Mezar taşında bilgisi verilen kişinin mesleğinden de bahsedilmiştir.

Kat. No	Tarih	Mesleği
52	1824	Üsküdar kadısı Şerif Efendizâde Seyyid Ahmed Necib Efendi'nin kâhyası

b. *İç başlığı belli olmayıp yatay sarılanlar*: İçte bir takke olduğu anlaşılmayacak şekilde dıştan yatay iri dilimlerle sarılır. 19. yüzyılda imam, hafız gibi ilmiye sınıfının alt grubu ile halkın ileri gelenlerinin başlığıdır.¹⁴

7 örnekte (katalog no: 57, 61, 63, 71, 72, 73, 80) görülen başlık tipinin hepsi 19. yüzyıla aittir. 61 ve 71 no lu örnekler haricindeki diğer örneklerin hepsinin meslekleri bellidir. Söz edilen gruptaki kişilere ait meslekler aşağıda tabloda belirtilmiştir.

Kat. No	Tarih	Mesleği
57	1830	Maçka kazâsında Mucâvîre kaleminde memur
63	1835	Tarik-i Halvetiden, Şeyh
72	1851	Hattat
73	1855	Mihrimah Sultan Camii Müezzinbaşısı
80	1864	Mihrimah Sultan Camii Şerifi Kayyımbaşısı

D- Paşalı Başlıklar

Kavuk grubundan olan bu tip başlıkların genel özelliği; çubuklu, baklava dilimli, yıldızlı gibi değişik şekillerde olan bir iç başlığın alt kısımlarının dıştan değişik biçimlerle destar (tülbent) sarılmasıdır.¹⁵

Sözü konusu gruba ait 15 örnek (katalog no: 11, 12, 15, 18, 20, 27, 31, 32, 38, 46, 47, 48, 50, 55, 108) bulunmaktadır. Bunların 8 tanesi 18. yüzyıl, 6 tanesi 19. yüzyıla aitken son örneğin tarih bilgisine ulaşılamamıştır.

¹³ Çal, "Türk-İslam Mezar-Mezar Taşları", s. 509.

¹⁴ Çal, "Türk-İslam Mezar-Mezar Taşları", s. 509.

¹⁵ Çal, "Türk-İslam Mezar-Mezar Taşları", s. 509.

11 ve 12 no lu örneklerde görülen başlık tiplerinin özellikleri bir iç başlığın alt kısmının dıştan taşkın bir şekilde sarılması ve sarılan kısımların önden iki parça halinde birbirini çapraz kesecek şekilde görülmesidir. Bu tip başlıklara “lamelif destar” da denilir.¹⁶ Bazı kaynaklarda iç başlık desenine göre çubuklu başlıklı, çapraz kafes dilimli, baklava dilimli başlıklı taşkın sarıklı kavuk şeklinde isimlendirmelerinin de tercih edildiği görülmektedir.¹⁷ Bahsi geçen iki örneğin de tarihleri 18. yüzyıla ait iken meslekleri hakkında bilgi edinilememiştir.

Diğer 12 örnekte (katalog no: 15, 18, 20, 27, 31, 32, 38, 46, 47, 48, 50, 55, 108) görülen başlıkların diğerlerinden farkı ise iç başlığın alt kısmına sarılan sarıkların yanlara taşmaması ve kısa olmalarıdır. İlk 6 örnek 18. yüzyıla, diğer 6 örnek 19. yüzyıla aittir ve meslekleri hakkında bilgilere ulaşamamıştır. Bu tipteki başlıklara çubuklu başlıklı, baklava dilimli, yıldız desenli kısa sarıklı kavuklar dendiğini de görmekteyiz.¹⁸ 108 no lu örnekte bulunan başlık tipine, başlığın yıldız deseninden dolayı yıldız dikişli olarak da kabul edilmiştir. İstanbul’da orta dereceli memur ve esnaf mezar taşlarında, Anadolu’da imam, kâtip, hâfız mezar taşlarında görülmektedir.¹⁹ Farklı kaynaklarda sözü edilen kavuk tipine katîbî kavuk da dendiği görülmektedir. Katîbî kavuk, “kâtibe ait, kâtibe has ve devlet memurlarının giydiği bir çeşit sarık kavuk” şeklinde geçmektedir.²⁰ Bahsi geçen mezar sahibinin kimlik ve meslek bilgisine ulaşılırken tarih bilgisine ulaşamamıştır.

Kat. No	Tarih	Mesleği
108	-	Mihrimah Sultan Camii cabisi (tahsildarı)

E- Sarıklı kavuklar

Herhangi bir başlık tipinde değerlendiremediğimiz kavuk tiplerini sarıklıkavuk başlığı altında toplamaktayız. Sözü edilen sarık 2 örnekte (katalog no: 9, 77) görülmektedir. 9 no lu örneğin 17. yüzyıla ait olduğu ve kitabe içeriğinden Şeyh olduğu bilinmektedir. Konyalı’nın tespitine göre Bayramiyye tarikatı şeyhlerinden, âlim, mutasavvıf biri olup, “Abaza Şeyhi” olarak tanınmakta,²¹ sonradan saraya yerleşip IV. Murat’ın yakınları arasına girmektedir.²² Şahidede bulunan başlık uzun, geniş dilimli bir kavuk üzerinde genişçe sarılmış bir sarıktan oluşmaktadır. Kavüğün tepe kısmında ise gülü andıran bir desen bulunmaktadır. 77 no lu örnek ise 19. yüzyıl tarihli olup mesleği bellidir. Bahsi geçen kişinin şahidesinde onun Tarîk-ı Bektâşiye’den olduğu belirtilmiştir. Başlığı tepesi yuvarlak hatlı, kısa boylu bir kavuk üzerine üst üste, yatay şekilde sarılmış bir şekilden oluşmaktadır.

Kat. No	Tarih	Mesleği
9	1628	Şeyh (âlim, mutasavvuf)
77	1857	Saray-ı Hümayun nuhâs yazıcısı

¹⁶ Çal, “Türk-İslam Mezar-Mezar Taşları”, s. 509.

¹⁷ Emine Güzel, *Osmanlı Erkek Mezar Taşlarında Serpuş Biçimleri*, Çizgi Kitapevi, 2019, s. 169, 178; Recep Gün, vdğr., “Vezirköprü Yöresinde Bulunan 17.-18. Yüzyıl Osmanlı Mezar Taşları”, *OMÜİFD.*, 2017, S. 41, ss. 41-42.

¹⁸ Güzel, *Osmanlı Erkek Mezar Taşlarında Serpuş Biçimleri*, ss. 182,191.

¹⁹ Çal, “Türk-İslam Mezar-Mezar Taşları”, ss. 509-510.

²⁰ Çavuş, Fatih “Osmanlı Mezar Taşlarının Sırları”, s. 115.

²¹ Konyalı, *Üsküdar Tarihi*, C. I, s. 224.

²² Mustafa Kara, “Abaza Şeyhi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. I, İstanbul, 1988, s. 12.

F- Fesler

Dönemin padişahlarının giydiği fes tipleri onların adları ile anılmıştır. Çalıştığımız hazirede 3 fes tipine rastlanılmaktadır.

a- Mecidiye Tipli: Yapı olarak mecidiye tipli fesin alt çapının üst çapından dar olduğu görülmektedir. Sözü edilen başlığa fesin resmi başlık olarak kabul edildiği ilk dönemde rastlanır, yaygın değildir.²³ 4 örnekte (katalog no: 64, 66, 70, 74) bulunmaktadır. Hepsi 19. yüzyıla ait olan örneklerin iki tanesinin mesleği belirtilmiştir.

Kat. No	Tarih	Mesleği
66	1842	Mihrimah Sultan imâret-i Âmire vekilharcı
74	1855	Cağalzade (Rüstem Paşa Kâtibi) ve kadı

b- Hamidiye Tipli: En yaygın tip olan hamidiye tipli fes, aziziye fes tipinden daha uzun ve çap farkı daha azdır.²⁴ Gruba ait 5 örnek (katalog no: 78, 83, 84, 85, 91) görülmektedir. Hepsi 19. yüzyıla ait olan örneklerin iki tanesinin mesleklerine ulaşılmıştır.

Kat. No	Tarih	Mesleği
83	1873	Enderûn-ı Hümayundan Mezun ve Cağalzade Rüstem Paşa ve Mihrimah Sultan vakıfları Mütevellisi
91	1888	Mihrimah Sultan Hazretleri'nin İmaret-i âmiresinde fodlacıbaşı (pideci)

c- Aziziye Tipli: Sultan Abdülaziz'in giydiği ve onun adına nispetle anılan aziziye fesi kısadır. Geniş olan alt çap ile dar olan üst çap arasındaki fark fazladır.²⁵ Bahsi geçen gruba tek örnek 95 no lu mezar taşıdır. 19. yüzyıla ait örnekte meslek hakkında herhangi bilgi rastlanılmamıştır.

G- (Başlıksız) Melami Mezar Taşları

Melamilik Hamdun-Kassari ve bir Türkmen şeyhi olan Muhammed Maşuki Tusi tarafından kurulup geliştirilmiştir. Melâmî mezar taşlarının özelliği kolsuz, ayaksız ve başsız bir insan bedeni gibi görünmesidir. Hakk'a teslim oldukları ve dünyadan tamamen geçtikleri anlamına gelir.²⁶ Bahsettiğimiz tarikat, özel derviş kıyafet ve taşlarını reddettiği için mezar taşlarında başlık bulunmaz. Melamîler bütünüyle gizlilik esasına uydukları için ancak ölümlerinden sonra başsız-ayaksız anlamına gelen “*bî ser ü bî pâ*” denilen değişik taş formuyla rahatlıkla ayırt edilebilir. Taşların üzerinde kişinin tarikatla ilişkisine ait bir bilgi paylaşılmamaktadır. Yalnız isim ve mesleğinden bahsedilir.²⁷

Melami mezar taşları grubuna ait olan şahidelere 3 örnekte (katalog no: 13, 19, 69) rastlanmaktadır. Örneklerin 2 tanesi 18. yüzyıla tarihlenmiş biri kadın diğeri erkek mezarına ait iken, 3. örnek ise 19. yüzyıla tarihlenmiş olup tek mezarda yatan ve biri

²³ Çal, “Türk-İslam Mezar-Mezar Taşları”, s. 510.

²⁴ Çal, “Türk-İslam Mezar-Mezar Taşları”, s. 511.

²⁵ Çal, “Türk-İslam Mezar-Mezar Taşları”, s. 510.

²⁶ Çavuş, Fatih, “Osmanlı Mezar Taşlarının Sırları”, ss. 154-155.

²⁷ Hüseyin Kutlu, *Kayıbolan Medeniyetimiz: Hekimoğlu Ali Paşa Camii Haziresi'ndeki Tarihi Mezar Taşları*, Kasım 2005, Damla Yayınevi, s. 28.

kadın diğeri erkek olan iki kişiye aittir. Sadece 13 no lu örnekte meslek belirtilirken, diğerklerinde kimlik haricinde başka bir bilgi verilmemiş, herhangi bir tarikat ibaresine de rastlanılmamıştır.

Kat. No	Tarih	Mesleği
13	1764	Serâserci başı

III- Süsleme Özellikleri

Hazirede incelemeye aldığımız baş taşı, ayak taşı ve lahitleri kapsayan 121 adet örnekten sadece 70 tanesinde tezyinat bulunurken 51 örnekte tezyinata rastlanılmamıştır. Tezyini unsura rastlanılmayan örneklerin 1 tanesi (katalog no: 4) 16. yüzyıla, 4 tanesi (katalog no: 5, 7, 8, 10) 17. yüzyıla, 11 tanesi (katalog no: 11, 12, 13, 15, 16, 17, 23, 24, 25, 28, 33) 18. yüzyıla, 27 tanesi (katalog no: 40, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 52, 53, 56, 57, 58, 61, 62, 63, 64, 66, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 77, 80, 83, 85) 19. yüzyıla ve 4 tanesi de (katalog no: 97, 101, 102, 103) 20. yüzyıla tarihlenmiştir. 4 tanesinin ise tarih bilgilerine ulaşılammıştır. Sözü geçen mezar taşlarının 37 tanesi erkek, 14 tanesi de kadın mezarına aittir. 7 no lu örneğin ise üst kısmı kırık olduğu için kime ait olduğu bilinmemektedir.

Geriye kalan 70 örneğin tezyinatı bitkisel süsleme, geometrik süsleme ve nesneli süslemeler olmak üzere üç ana başlık altında incelenebilir. Değerlendirme kısmında verilen örneklerin ait oldukları yüzyıllar paylaşılırken katalog numaralarına göre sırasıyla sayı adetleri belirtilecektir.

A- Bitkisel Süsleme

Bitkisel süslemeler mezar taşlarında en çok görülen süsleme türüdür. İncelediğimiz tezyinatlı 70 adet mezar taşının içinde sadece 100 no lu örnek hariç 69 örnekte (katalog no: 1, 2, 3, 6, 9, 14, 18, 19, 20, 21, 22, 26, 27, 29, 30, 31, 32, 35, 36, 37, 38, 39, 41, 42, 43, 44, 51, 54, 55, 59, 60, 65, 67, 68, 69, 76, 78, 79, 81, 82, 84, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 98, 99, 104, 106, 107, 109, 110, 111, 112, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121) bitkisel süslemeye rastlanılmıştır. Söz konusu 69 örneğin sırasıyla 3 tanesi 16. yüzyıla tarihlenmiş erkek mezarına, 2 tanesi ise 17. yüzyıla tarihlenmiş erkek mezarına ait olduğu görülmektedir. 18. yüzyıla tarihlenen 16 tane örneğin on tanesi kadın, altı tanesi erkek mezarına ait iken, 19. yüzyıla tarihlenen 31 tane örneğin ise yirmi iki tanesi kadın dokuz tanesi erkek mezarına aittir. Son olarak 20. yüzyıla tarihlenen 4 tane örneğin ise hepsi erkek mezarında bulunmaktadır. Tarihleri belli olmayan 14 örneğin 4 tanesi kadın, 5 tanesi erkek mezarıdır. 2 şahidenin kime ait olduğu bilinmediği gibi son 3 örnek de ayak taşı olarak listeye eklenmiştir. Herhangi bir kimlik ile bağdaştırılmamıştır. Bahsettiğimiz mezar taşlarında görülen bitkisel motifleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

a- Palmet: Bir sapın iki tarafına karşılıklı ve mütenazır olarak tertib edilmiş, uçları kıvrık uzunca yapraklardan ibaret bezeme örgesi olup bir el pençesine benzeyen bir motiftir.²⁸ Mezopotamya’da, Mısır’da kullanımı olmasının yanında, Selçuklu ve Osmanlı dönemi eserlerinde çokça görülmektedir. Selçuklu bitkisel süslemelerinde ana motif üç dilimli palmet yapraklarıdır. Bazen de sadece yarım palmet işlendiği

²⁸ Celal Esad Arseven, “Palmet”, *Sanat Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1975, C. IV, s.1587.

görülmektedir.²⁹ Palmet motifi mezar taşlarında usüplaştırılmış şekillerde karşımıza çıkmaktadır.

İncelenen mezar taşları içinden 9 örnekte (katalog no: 2, 9, 19, 109, 112, 115, 116, 117, 118) palmet motifine rastlanılmaktadır. Sırasıyla 1 tanesi 16. yüzyıla, 1 tanesi 17. yüzyıla, 1 tanesi de 18. yüzyıla tarihlenmiş olup, geriye kalan 6 tanesinin ise tarih bilgilerine ulaşılamamıştır. Gruptaki 16. ve 17. yüzyıl tarihlenmiş 2 örnek erkek mezarlarına ait iken, 18. yüzyıla tarihlenmiş örnek ise kadın mezarına aittir. Tarihi belli olmayan 6 örnekten biri kadın, 4 tanesi erkek mezarına aittir. Bunlardan 109 no lu örneğin ise kişi bilgilerine ulaşılamamıştır.

Palmet motifinin mezar taşlarında buldukları yerlerden bahsedecek olursak; 5 örnekte (katalog no: 2, 9, 112, 117, 118) baş taşı kaidesinin uç kısmında şahide üzerine gelecek şekilde işlendiği, 19 no lu örnekte kenarları pahlanan baş taşının pahlanmış kısımlarına yerleştirildiği, 3 örnekte (katalog no: 109, 117, 118) lahitin üst kısımlarında rumi ile birlikte kıvrımlı dallarla birbirine dolanarak işlendiği, 2 örnekte ise (katalog no: 115, 116) kıvrımlı dalların ucunda biraz daha stilize edilerek işlendiği görülmektedir.

Palmet motifinin örneklerine İzmir (Urla, Tire), Muğla (Turgutreis, Ortakent), Aydın-Kuşadası, Manisa-Gördes, Çanakkale-Eceabat, Bursa, Bolu-Göynük, Karaman, Urfa, Erzurum, Giresun, Ordu-Ünye, Samsun ve Kastamonu'nda rastlanılmaktadır.³⁰

b- Rumi: Rumi motifinin ilk örneklerini, 8. ve 9. yüzyıl Uygur Türklerinde göstermiştir. Motifin kıvrık dallar halinde kompozisyon oluşturarak gelişmesi, süsleme sanatımızda bir üslup halini alması ilk Müslüman-Türk Devleti olan Karahanlılar

²⁹ H. Kamil Biçici, "Turgutreis ve Ortakent'te Bulunan Takı Tasvirli Mezar Taşları", *2. Turgut Reis ve Türk Denizcilik Tarihi Uluslararası Sempozyumu*, C. III, s. 513-514.

³⁰ Örnek için bk. Demet Karaçağ, *Bursa Mezartaşları (14.-15. Yüzyıl)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1992, s. 154; Nefes, *Samsun Yöresinde Bulunan Mezar Taşları*, s. 187; İltar, *Giresun İli Sahil Şeridindeki Osmanlı Mezar Taşları*, s. 377; Canan Hanoğlu, *Erzurum Merkez'de Cami Hazirlerinde Bulunan XVIII-XIX. YY. Mezar Taşları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2006, s. 202; Çal, "Göynük (Bolu) Şehri Türk Mezar Taşları", *Vakıflar Dergisi*, XXX. Sayı, Ankara, 2007, s. 309; Bengü Gündoğan, *Kastamonu Ferhat Paşa Camisi Haziresi Mezar Taşları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007, s. 286; Biçici, "Turgutreis Kadıkalesi Mezarlığı'nda Bulunan Süslemeli Mezar Taşları", *EKEV Akademi Dergisi*, s: 34, Erzurum, 2008, s. 454; a.mlf., "Tire Asri Mezarlığında Bulunan Cumhuriyet Dönemi Mezar Taşlarından Bazı Örnekler", *Anadolu Kültürlerinde Süreklilik ve Değişim*, Ankara 2011, s. 125; a.mlf., "Osmanlı Dönemi Süslemeli Gördes Mezar Taşları Hakkında Bir Değerlendirme", *Doç. Dr. Şahin Gürsoy Anı Kitabı*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2012, s. 94; a.mlf., "Muğla Ortakent'te Bulunan Osmanlı Dönemi Süslemeli Mezar Taşları-II", *The Journal of Academic Social Science Studies*, C. VI, S. 2, 2013, s. 1394; Fatma Bulut, *İzmir-Urla Merkezdeki Cami Hazirelerinde Bulunan Osmanlı Dönemi Mezar Taşları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2010, ss. 455-456; Korkmaz Şen, *Eceabat'a Bağlı Bazı Merkezlerdeki Türk-İslam Dönemi Mezar Taşları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale, 2010, s. 179; Bayram Çelik, *Ordu İli, Ünye İlçesi, Hacı Osman Ağa Camii Haziresindeki Mezar Taşları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun, 2012, s. 167; Yusuf Yıldırım, "Karaman Mezar Taşları Tipolojisi", *İmaret Şehir Dergisi*, S. 18, Karaman, 2016, s. 111; Abdül Halim Varol, "Aydın Kuşadası Adalızade Mezarlığı Mimari Tasvirli Osmanlı Mezar Taşları", *I. Uluslararası Türk-İslam Mezar Taşları Kongresi*, Aydın, 2018, s. 611; Gül Güler, "Urfa Ulu Camii Haziresindeki Mezar ve Mezar Taşları Süslemeleri", *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 2019, s. 145.

döneminde olmuştur.³¹ Rumi motifinin çizilişlerine göre düz rumi, sencide rumi, hurdeleri rumi, sarılma rumi (pîçide rumi), dendanlı rumi isimlerini alır.³²

İncelediğimiz mezar taşlarından 5 örnekte (katalog no: 1, 2, 109, 117, 118) rumi motifi görülmektedir. Sadece 2 tanesinin tarihi belli olup, bunlar da 16. yüzyıla tarihlenmiş erkek mezarlarına aittir. Diğer 3 tanesinin tarihi belli olmayıp, sadece 2 tanesinin erkek mezarı olduğu bilinmektedir. Ruminin çeşitlerinden olan dendanlı rumi 1 nolu örnekte üçgen formlu baş taşının uç kısımlarındaki boşluklara, düz rumi 4 örnekte (katalog no: 2, 109, 117, 118), hurdeleri rumi 2 örnekte (katalog no: 2, 118) ve kanatlı rumi 2 örnekte (katalog no: 109,118) görülmektedir.

Motiflerin buldukları yerler ise şu şekildedir: 2 no lu örnekte baş taşının kaidesinin formu olan dilimlerin uç kısımlarında birer adet içe doğru kıvrılan düz ve hurdeleri rumi bulunmakta, 3 örnekte ise (katalog no: 109, 117, 118) palmet ile kıvrımlı dalların arasına dolanarak işlenmiş şekilde görülmektedir.

Rumi motifinin çeşitli örneklerine Samsun, Bursa, Bolu-Göynük, Eceabat, Tire, Ortakent, Gördes, Karaman, Erzurum ve Batman-Kozluk'da rastlanılmaktadır.³³

c- *Bulut*: Bulut motifi Türk tezhip sanatında tabiattaki halini almış ve gerçekçi bir üslupla çizilmiştir.³⁴ 15. yüzyıl Timurlu Dönemi Herat ekolünün oldukça sık kullanılan süsleme unsurlarındandır. Uzak Doğu kökenli olduğu için bunlara “çin bulutu” adı da verilir. İstanbul Sarayına, 15. yüzyılın sonlarından itibaren özellikle II. Beyazıt döneminde girmiş ve sık sık kullanılmıştır.³⁵

İncelediğimiz mezar taşlarında ise bulut motifi sadece 2 no lu örnekte görülmekte ve 16. yüzyıla tarihlenmiş bir erkek mezarına ait olduğu bilinmektedir. Baş taşı kaidesinin köşesindeki alanda yer aldığını görmekteyiz.

d- *Kıvrık dal/C ve S kıvrımı*: Palmet ve rumi motiflerini birbirine bağlayan kıvrık dal motifi lahitlerin üst kenarlarını süslemektedir. Bazı şahidelerin tepeliklerinde C ve S formunda kıvrıldığı, bazı süslemelerde de kıvrık dalların uçlarına yapraklar eklendiği görülmektedir. Rokoko sanatının asıl unsuru C kıvrımı olmasına karşılık Barok üslubuyla iç içe geçtiği için C ve S kıvrımları olarak da tanımlanabilmektedir. Avrupa mimarisinde ve dekorasyonunda görülen, C ve S kıvrımlarının, akantus yapraklarıyla birleşmesinden oluştuğu ifade edilir. 17. yüzyılda Batı Sanatı'nda ortaya çıkan Barok üslubun etkileri Osmanlı'ya da yansımış ve “C ve S kıvrımları ya da eğrileri” olarak adlandırılan bezemeler 18. yüzyıla birlikte Osmanlı'da sanatın her dalında kendini

³¹ Komisyon, *Seramik ve Cam Teknolojisi: Rumi Motifleri-1*, MEB., Ankara 2008, s. 3.

³² Sade görünüşlü olan rumiye “düz rumi”; çift taraflı çizilen rumiye “sencide rumi”; küçük rumi veya farklı motiflerle rumi motif içinin süslenerek oluşan rumiye “hurdeleri rumi”; üzerinde sarılmış rumi çıkmalar bulunan rumiye “sarılma rumi”; sınır çizgisi dilimlenmiş rumiye de “dendanlı rumi” denmektedir (bk. Komisyon, *Rumi Motifleri-1*, s. 12).

³³ Örnek için bk. Nefes, *Samsun Yöresinde Bulunan Mezar Taşları*, s. 187; Karaçağ, *Bursa Mezartaşları (14-15. Yüzyıl)*, s. 154; Çal, “Göynük (Bolu) Şehri Türk Mezar Taşları”, s. 309; Şen, *Eceabat'a Bağlı Bazı Merkezlerdeki Türk-İslam Dönemi Mezar Taşları*, s. 179; Biçici, “Tire Asri Mezarlığında Mezar Taşlarından Bazı Örnekler”, s. 125; a.mlf., “Muğla Ortakent'te Bulunan Osmanlı Dönemi Süslemeli Mezar Taşları-II”, s. 1394; a.mlf., “Osmanlı Dönemi Süslemeli Gördes Mezar Taşları”, s. 94; Yusuf Yıldırım, “Karaman Mezar Taşları Tipolojisi”, s. 104; Hanoğlu, *Erzurum Merkez'de Cami Hazirlerinde Bulunan XVIII-XIX. YY. Mezar Taşları*, s. 202; Ali Boran vdğr., “Siirt ve Çevresi 2003 Yılı Yüzey Araştırması 'Kozluk'taki Mezar Taşları' “, 22. *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, C. I, Konya, 2004, s. 249.

³⁴ Mustafa Yıldırım, *Türk İslam Sanatlarına Giriş*, Palet Yayınları, Konya 2017, s. 262.

³⁵ Ali Fuat Baysal, “Tezhip Sanatı”, *Türk İslam Sanatları Tarihi*, Grafiker Yayınları, Ankara 2019, s. 426.

göstermeye başlamıştır.³⁶ Haziresindeki 18. yüzyıl kadın mezar taşlarında C ve S kıvrımlı süslemelerin yoğun bir biçimde tezyinata yer aldığı görülmektedir.

Söz konusu tezyinata 16 örnekte (katalog no: 3, 21, 22, 29, 30, 35, 36, 39, 41, 42, 44, 60, 94, 98, 104, 112) rastlamaktayız. Mezkur mezar taşlarından en eskisi 16. yüzyıla ait olup bir erkek mezarında görülmektedir. 6 tanesi 18. yüzyıla tarihlenmiş olup biri erkek beş tanesi kadın mezarında, 6 tanesi 19. yüzyıla tarihli kadın mezarında ve 1 tanesi de 20. yüzyıla tarihlenmiş erkek mezarında bulunmaktadır. Son 2 örnek ise tarihi belli olmayan biri erkek biri kadın mezarına aittir. Kıvrık dal motifi sadece 2 örnekte (katalog no: 3, 112) lahit kenarlarında stilize rumi ve palmet motiflerini birbirine bağladığı görülmektedir. C ve S kıvrımları ise 11 örneğin (katalog no: 21, 22, 29, 30, 36, 39, 41, 44, 60, 94, 104) kadın mezarlıklarında tepeliklerin boş alanlarını doldurmada ya da tepeliğin kenar hatlarını oluşturmada kullanılmıştır. 42 no lu mezar taşında serlevha kenarlarını konturlamak amacıyla işlenirken, 98 no lu örneğin ayak taşında hilal motifinin etrafını saracak şekilde işlendiği görülmektedir.

C ve S kıvrımlı bitkisel kaynaklı süslemelere Tarsus’da, rumileri bağlayan kıvrık dal örneğine de Kozluk’da rastlanılmıştır.³⁷

e- Gülbezek/Gülçe: Gülbezek süslemeleri, gül şeklinde yuvarlak tezyini motifler olarak tarif edilmiştir. Kullanım alanlarına göre bazen yüzeyde hafif çıkıntılı oldukları gibi bazen de kenar çizgilerinin oyularak motifin ortaya çıkarıldığı ifade edilmektedir.³⁸

İncelenen mezar taşları içinde gülbezek motifine 16 örnekte (katalog no: 1, 2, 3, 6, 9, 65, 89, 92, 109, 110, 111, 112, 115, 116, 117, 118) rastlanılmaktadır. Söz konusu örneklerin sırasıyla 3 tanesinin 16. yüzyıla tarihli erkek mezarına, 2 tanesinin 17. yüzyıla tarihli erkek mezarına, 3 tanesi 19. yüzyıla tarihlenmiş ikisi kadın biri erkek mezarına, 8 tanesinin de tarihi belli olmayıp biri kadın, beşi erkek ve ikisi kimliksiz mezarlara ait olduğu bilinmektedir.

Bahsi geçen motif 1 no lu örnekte şahidenin dış yüzeyinde bulunan kartuşların aralarına küçük ebatlarda işlenerek serpiştirilmiş, iç ve yan yüzeylerinde ise büyük ebatlarda işlenmiştir. Diğer 15 örnekte ise lahit yüzeylerinde; genellikle kısa kenarlarda bir adet uzun kenarlarda ise bir veya birden fazla gelecek şekilde işlendiği görülmektedir.

Gülbezek motifi örneklerine İstanbul-Eyüp, İzmit-Maşukiye, Ortakent, Urla, Kayseri ve Samsun’da rastlanılmaktadır.³⁹ İzmir-Bergama ve Erzurum’da çalışılan kaynaklarda da gülçe ifadesinin kullanıldığı görülmektedir.⁴⁰

³⁶ Selma Gül, “Ayrılık Çeşmesi Mezarlığı XVIII. Yüzyıl Kadın Mezar Taşlarında Görülen Bezemeler”, *Sanat Tarihi Yıllığı*, S. 26, 2017, ss. 79-80.

³⁷ Örnek için bk. Savaş Yıldırım, “Tarsus Arkeoloji Müzesi’ndeki Osmanlı Dönemi Mezar Taşları”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. XXXII, S. 53, Ankara, 2013, s. 309; Ali Boran, vdğr., “Siirt ve Çevresi 2003 Yılı Yüzey Araştırması ‘Kozluk’taki Mezar Taşları’”, s. 249.

³⁸ Celal Esad Arseven, “Gül”, *Sanat Ansiklopedisi*, MEB. Yayınları, C. II, İstanbul 1983, s. 665; Rahmi Hüseyin Ünal, *Osmanlı Öncesi Anadolu-Türk Mimarisinde Taçkapılar*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1982, s. 75.

³⁹ Örnek için bk. Biçici, “Eyüpsultan Mehmet Vusuli Efendi Türbesi Haziresi”, *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla Eyüpsultan Sempozyumu III*, Eyüp Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 2000, s. 496; Biçici, “Muğla Ortakent’te Bulunan Osmanlı Dönemi Süslemeli Mezar Taşları-II”, s. 1394; Lütfi Şeyban, vdğr., “İzmit Maşukiye Merkez Câmii Haziresi’nde Bulunan Osmanlı Mezar Taşları”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Asos Yayınları, S. 5, Elazı, 2014, s. 318; Bulut, *İzmir-Urla Merkezdeki Cami Hazirelerinde Bulunan Osmanlı Dönemi Mezar Taşları*, s. 454; Aslı Sağıroğlu Arslan, *Kayseri Zamantı*

f- *Akant yaprağı*: Yaban enginarı veya kenger yaprağına benzer biçimde olan akant (akantus, henger) yaprağı bezemesi Osmanlı sanatına Batı etkisiyle girmiştir.⁴¹ Gerek mimari plastikte, gerek duvar resimlerinde barok ve rokoko döneminin stilize edilmiş ve bunun yanında farklı biçimlere de girdiği göze çarpmaktadır.⁴² 18. yüzyıldan itibaren akant yaprağı Osmanlı mezar taşlarında da oldukça sık kullanılmaya başlanmıştır.⁴³

Tezyinatta en çok kullanılan motiflerden biri olan akant yaprağı motifi incelediğimiz taşlar arasında yukarıda belirtildiği gibi 18. yüzyıla tarihlenmiş örneklerle başlamaktadır. 35 örnekte (katalog no: 14, 21, 22, 27, 29, 30, 31, 35, 36, 41, 42, 43, 44, 54, 55, 60, 67, 68, 69, 76, 78, 79, 82, 86, 87, 88, 90, 91, 93, 94, 96, 98, 99, 104, 106) akant yaprağı motifi görülmektedir. Sırasıyla 9 tanesinin 18. yüzyıla, 21 tanesinin 19. yüzyıla, 3 tanesinin ise 20. yüzyıla tarihlendiğini görülmektedir. 18. yüzyıla tarihli örneklerin 6 tanesi kadın, 3 tanesi erkek mezarına, 19. yüzyıla tarihlenen örneklerin 17 tanesi kadın, 4 tanesi erkek mezarına, 20. yüzyıl tarihlenen 3 mezarın hepsi de erkek mezarına aittir. Tarihleri bilinmeyen 2 örnek kadın mezarlarında rastlanılmaktadır. Örneklere bakıldığında 18. ve 19. yüzyılda yaygın şekilde kullanıldığı, 19. yüzyılda ise daha yoğun bir şekilde tercih edildiği görülmektedir.

Akant yaprağı motifi 11 örnekte (katalog no: 14, 21, 27, 29, 30, 35, 42, 44, 87, 98, 99) kitabenin üst sırasına şerit ya da yay formunda ve farklı boyutlarda yapraklardan bir dizi oluşturularak işlenmiştir. 10 örnekte (katalog no: 21, 22, 29, 30, 36, 41, 43, 44, 94, 104) ise şahidelerin tepeliklerinde diğer bitkisel motiflerle beraber farklı formlarda kompozisyon oluşturularak kullanılmıştır. 12 örnekte (katalog no: 29, 43, 54, 60, 68, 76, 79, 82, 86, 88, 104, 106) tepeliklerin dış formunu oluşturmada kullanılırken, 69 no lu örnekte kenarı pahlanmış şahidenin bu kısımlarını süsleme amaçlı işlenmiştir. 2 örnekte (katalog no: 67, 91) tepeliğin boyun kısmına akant yapraklarıyla form verilirken, 78 no lu örneğin ayak taşının boyun kısmına form vermede kullanılmıştır. 31 ve 55 no lu örneklerin ayak taşlarına ait tepe kısımlarını süslemiştir. 90 no lu örnekte bulunan silindirik şahidelerin alt kısımlarında akant yapraklarından oluşan bir dizi boğum yaparak işlenirken üst kısımlarda ise düz bir dizi şeklinde işlenmiştir. Yine bu süsleme şekli 4 örneğin (katalog no: 93, 96, 98, 99) baş ve ayak taşlarının alt kısımlarında görülmektedir.

Akant motifinin örneklerine Eyüp, Sakarya-Taraklı, İzmir (Urla, Tire, Bergama), Muğla (Turgutreis, Ortakent), Kuşadası, Gördes, Tarsus, Karaman, Erzurum, Giresun, Ünye, Samsun, Kastamonu ve Safranbolu'nda rastlanılmaktadır.⁴⁴

İrmağı Çevresindeki Bezemeli Mezar Taşları, Kayseri BB. Kültür Yayınları, Kayseri, 2018, s. 426-427; Nefes, *Samsun Yöresinde Bulunan Mezar Taşları*, s. 192.

⁴⁰ Örnek için bk. Hatice Özdemir Demir, "Bergama (İzmir) Mezar Taşları Envanteri 2010: Harputlu Mescid Haziresi", *TÜBA-KED*, 2011, s. 82; Hanoğlu, *Erzurum Merkez'de Cami Hazirlerinde Bulunan XVIII-XIX. YY. Mezar Taşları*, s. 208.

⁴¹ Recep Gün, vdğr., "Vezirköprü Yöresinde Bulunan 19. ve 20. yüzyıl Osmanlı Mezar Taşları", *OMÜFD.*, 2017, S. 42, s. 71.

⁴² Biçici, "Cumhuriyet Dönemi (1929-1961) Gördes'in Geleneksel Süslemeli Mezar Taşlarından Bazı Örnekler", *AÜİFD.*, C. XLVII, 2006, S. 1, s. 193.

⁴³ Gündoğan, *Kastamonu Ferhat Paşa Camisi Haziresi Mezar Taşları*, s. 280.

⁴⁴ Örnek için bk. Nefes, *Samsun Yöresinde Bulunan Mezar Taşları*, s. 190-191; Biçici, "Eyüpsultan Mehmet Vusuli Efendi Türbesi Haziresi", s. 498; a.mlf., "Tire Asri Mezarlığında Bulunan Cumhuriyet Dönemi Mezar Taşlarından Bazı Örnekler", s. 125; a.mlf., "Turgutreis Kadikalesi Mezarlığı'nda Bulunan Süslemeli Mezar Taşları", s. 313; a.mlf., "Muğla Ortakent'te Bulunan Osmanlı Dönemi Süslemeli Mezar Taşları-II", s. 1394; a.mlf., "Osmanlı Dönemi Süslemeli Gördes Mezar Taşları", s. 92; a.mlf., "Safranbolu Yörük Köyü Mezarlığında Bulunan Süslemeli Mezar Taşları", *Gazi Üniversitesi*

g- *Servi (selvi) ağacı*: Servi ağacı, Tanrı'ya giden yolda aracı konumunda düşünüldüğü için mezar taşlarında görülme ihtimali yüksektir. Ayrıca uzun ince yapısıyla Allah lafzının ilk harfi olan elif harfini simgelediği düşünülmektedir. Bunun yanı sıra sürekli yeşil kalması ve ölümsüzlüğü de ifade etmesi bakımından mezar taşlarında en çok tercih edilen motiflerden biridir.⁴⁵ Servi mezarlık, türbe ve şehitliklerde, aynı zamanda cami, kilise ve manastırlarda da bulunmaktadır.⁴⁶ Servilerin asma ile beraber çizilmesi, motif seçiminde sembolik bir anlatımdan çok estetiğin önemli olduğunu göstermektedir. Bazı araştırmacılar servilerin uçlarının kıvrık olmasını, kutsal bir varlığa saygı veya teslimiyetin ifadesi olarak ya da ucunun rüzgârdan eğilmiş olarak tabiata uygun tasvir edildiği şeklinde açıklama yapmaktadır. Mezar taşlarında tepesi yana yatık olarak tasvir edilen servi ağacı, yaratının karşısında boynu bükük kalmayı, çaresizliği sembolize ettiği de düşünülmektedir.⁴⁷ Her zaman yeşil kalan servi ağacının kalıcılığı simgelediği belirtilir. Anadolu Selçuklularına ait mezar taşlarında rastlanmayan servi ağacı motifi özellikle 14. yüzyıla birlikte ayakucu şahidelerinde sıkça kullanılmaya başlanmıştır.⁴⁸

Servi motifi 10 örnekte (katalog no: 18, 20, 21, 30, 81, 109, 110, 111, 117, 121) görülmektedir. Sözü edilen örneklerin ikisi erkek ikisi kadın mezarına ait olan 4 tanesi 18. yüzyıla, 1 tanesi de erkek mezarına ait 19. yüzyıla tarihlenmiştir. Geri kalan 5 tanesinin ise tarihleri belirlenememiş, bunlardan ikisinin kişi bilgilerine de ulaşılammıştır.

6 örnekte servi ağacı motifi ayak taşında görülmektedir. 4 örnekte (katalog no: 20, 21, 30, 121) uç kısmı sola yatık vaziyetteki servi ağacı motifi üzüm salkımlı asmaya sarılı halde kullanılmıştır. 2 örnekte (katalog no: 18, 81) yine uçlarının sola yatık halde tek motif olarak şahide yüzeyini süslemektedir. Diğer 4 örnekte (katalog no: 109, 110, 111, 117) ise lahit yüzeylerindeki gülbezek motiflerinin yanlarına birer adet yerleştirilmiştir. Bahsi geçen örneklerden 109 no lu örnekteki servi ağaçları vazo içinden çıkacak şekilde işlenmiştir.

Servi motifinin çeşitli kullanımlarını İstanbul, Eceabat, İzmir (Urla, Tire, Bergama), Kuşadası, Muğla (Turgutreis, Ortakent), Gördes, Konya-Hadim, Karaman, Kayseri, Erzurum, Giresun, Ünye, Samsun, Kastamonu, Safranbolu, Saraybosna'da rastlanılmaktadır.⁴⁹

Sosyal Bilimler Dergisi, S. 20, Ankara 2008, s. 313; Lütfi Şeyban, *Osmanlı Dönemi Taraklı Mezar Taşları ve Kitabeleri*, Sakarya BB Kültür Yayınları, Adapazarı, 2007, s. 125; Bulut, *İzmir-Urla Merkezdeki Cami Hazirelerinde Bulunan Osmanlı Dönemi Mezar Taşları*, s. 447; Demir, "Bergama (İzmir) Mezar Taşları Envanteri 2010: Harputlu Mescid Haziresi", s. 82; Abdül Halim Varol, "Aydın Kuşadası Adalızade Mezarlığı Mimari Tasvirli Osmanlı Mezar Taşları", s. 611; S. Yıldırım, "Tarsus Arkeoloji Müzesi'ndeki Osmanlı Dönemi Mezar Taşları", s. 314; Y. Yıldırım, "Karaman Mezar Taşları Tipolojisi", s. 121; Hanoğlu, *Erzurum Merkez'de Cami Hazirlerinde Bulunan XVIII-XIX. YY. Mezar Taşları*, s. 202; İltar, *Giresun İli Sahil Şeridindeki Osmanlı Mezar Taşları*, s. 382; Çelik, *Ordu İli, Ünye İlçesi, Hacı Osman Ağa Camii Haziresindeki Mezar Taşları*, s. 170; Gündoğan, *Kastamonu Ferhat Paşa Camisi Haziresi Mezar Taşları*, s. 280-282.

⁴⁵ Dilek Bülbül, *Hadim Mezar Taşları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2017, s. 143.

⁴⁶ Yeşim Üçer, *Metropol-Anlam-Nesne Bağlamında Ağaç*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Eser Metni), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007, s. 33.

⁴⁷ Gül, "Ayrılık Çeşmesi Mezarlığı XVIII. Yüzyıl Kadın Mezar Taşlarında Görülen Bezemeler", s.79

⁴⁸ İltar, *Giresun İli Sahil Şeridindeki Osmanlı Mezar Taşları*, s. 379.

⁴⁹ Örnek için bk. Nefes, *Samsun Yöresinde Bulunan Mezar Taşları*, s. 192; Ömer Delikgöz ve Fulya Alıç, "Osmanlı İstanbul'unda Bulunan Bazı Müslim ve Gayrimüslim Mezarlıklarındaki Kimi Semboller", *Hacattepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*, S. 13, 2010, s. 115-116; Şen, *Eceabat'a Bağlı Bazı Merkezlerdeki Türk-İslam Dönemi Mezar Taşları*, s. 178; Bulut, *İzmir-Urla Merkezdeki Cami*

h- Defne ağacı: Defne motifi, ya tek bir yaprak olarak, ya yapraklarından yapılmış bir halka ya da iki defne dalından oluşan bir buket hâlinde taşlara işlenmiştir. Defne ağacının, servi ağacı gibi yaz kış solmayan, yaprak dökmeyen ağaç olması yönünden benzerlik göstermesi dikkat çekici bir özelliktir. Bu özellik, iki ağacın da ölümsüzlüğü simgelemesinde ve zaman zaman hayat ağacı olarak yorumlanmasında etkili olduğu belirtilmiştir.⁵⁰ Defne motifi Türk kültüründe pek fazla görülmez. Bunun sebebi defnenin daha çok Akdeniz ve okyanus iklimi olan yerlerde yetişmesi ve Türklerin bu bitkiyle geç dönemlerde tanışmasıdır. Bu bağlamda motif Hristiyan ve Musevi mezar taşlarında yaygın olarak kullanılmakla birlikte Müslüman mezar taşlarına ancak 18. yüzyılda görülmeye başlar.⁵¹

İncelediğimiz mezar taşları arasında 3 örneğin (katalog no: 31, 32, 120) ayak taşında defne ağacı motifine rastlanılmaktadır. İlk ikisinin 18. yüzyıla tarihlendiği ve erkek mezarlarına ait oldukları görülmektedir. Diğer ayak taşı örneği ise bir mezarda bulunmadığı için herhangi bir kimlik ve tarih bilgisine ulaşılamamıştır. 31 no lu örnekte defne ağacı motifi yapraklarıyla net bir şekilde işlenirken, diğer örnekte üst üste yerleştirilmiş yuvarlak ağaç formlarıyla stilize edilerek işlenmiştir. Fakat tarihi bilinmeyen örneğin süslemesi, 32 no lu örnekteki ayak taşında bulunan ağaç motifine benzediği ve aynı şekilde stilize edildiği dikkat çekmekte, bu nedenle de 120 no lu örneğin de 18. yüzyıla ait olabileceği ihtimali mümkün görülmektedir.

i- Üzüm salkımı ve yaprağı, asma: Mezar taşlarında yaygın olarak kullanılan asma motifinin sonsuzluğu sembolize ettiği düşünülmektedir. Kur'an'da cennet nimetleri arasında zikredilen üzüm salkımları ise mezar taşlarında, ahirette rızıklanmayı, bolluk ve bereketi ifade etmek için işlendiği düşünülmektedir.⁵² S kıvrımları yaprak yükselen asma yapraklı üzüm salkımları Osmanlı mezar taşlarında yaygın olarak görülmektedir. Osmanlı Devleti'nin batıya açıldığı bir dönemin form itibarıyla izlerini taşıyan bu kompozisyonlar Türk sanatı geleneği içerisinde şekillenmiştir.⁵³

İncelediğimiz mezar taşlarından 6 tanesinde (katalog no: 20, 21, 30, 41, 54, 121) üzüm salkımlı, yapraklı asma motifine rastlanmaktadır. 18. yüzyıla tarihlenmiş 3 örnekten (katalog no: 20, 21, 30) biri erkek ikisi kadın mezarına aitken, 19. yüzyıla tarihlenmiş 2 örnek de (katalog no: 41, 54) kadın mezarlarına aittir. Duvara sabitlenmiş ayak taşlarından biri olan 121 no lu örneğin ise tarih ve kişi bilgilerine ulaşılamamıştır.

Hazirelerinde Bulunan Osmanlı Dönemi Mezar Taşları, s. 449-451; Biçici, "Tire Astri Mezarlığında Bulunan Cumhuriyet Dönemi Mezar Taşlarından Bazı Örnekler", s. 125; a.mlf., "Turgutreis Kadikalesi Mezarlığı'nda Bulunan Süslemeli Mezar Taşları", s. 454; a.mlf., "Muğla Ortakent'te Bulunan Osmanlı Dönemi Süslemeli Mezar Taşları-II", s. 1394; a.mlf., "Osmanlı Dönemi Süslemeli Gördes Mezar Taşları", s. 92; a.mlf., "Safranbolu Yörük Köyü Mezarlığında Bulunan Süslemeli Mezar Taşları", s. 313; Demir, "Bergama (İzmir) Mezar Taşları Envanteri 2010: Harputlu Mescid Haziresi", s. 82; Varol, "Aydın Kuşadası Adalızade Mezarlığı Mimari Tasvirli Osmanlı Mezar Taşları", s.611; Bülbül, *Hadim Mezar Taşları*, s. 143; Yıldırım Y., "Karaman Mezar Taşları Tipolojisi", s. 122; Arslan, *Kayseri Zamantı Irmağı Çevresindeki Bezemeli Mezar Taşları*, s. 422; Hanoğlu, *Erzurum Merkez'de Cami Hazirlerinde Bulunan XVIII-XIX. YY. Mezar Taşları*, s. 202; İltar, *Giresun İli Sahil Şeridindeki Osmanlı Mezar Taşları*, s. 978-979; Çelik, *Ordu İli, Ünye İlçesi, Hacı Osman Ağa Camii Haziresindeki Mezar Taşları*, s. 171; Gündoğan, *Kastamonu Ferhat Paşa Camisi Haziresi Mezar Taşları*, ss. 273-276; Nurcan Boşdurmaz, vdgr., "Osmanlı Döneminden Günümüze Saraybosna Müslüman Mezar Taşları", *İTÜ Dergisi*, C. VI, S. 2, İstanbul 2009, s. 64.

⁵⁰ Delikgöz ve Alıç, "Bazı Müslim ve Gayrimüslim Mezarlıklarındaki Kimi Semboller", s. 115.

⁵¹ Delikgöz ve Alıç, "Bazı Müslim ve Gayrimüslim Mezarlıklarındaki Kimi Semboller", s. 117.

⁵² İltar, *Giresun İli Sahil Şeridindeki Osmanlı Mezar Taşları*, s. 382.

⁵³ Abdülhamit Tüfekçioğlu ve Oktay Gündoğdu, "Üsküdar-Ahmediye Külliyesi Haziresi Meyve Tasvirli Mezar Taşarı", *Atatürk Üniversitesi GSED.*, S. 36, Erzurum 2016, s. 177.

19. yüzyıla tarihlenen 2 örnekten (katalog no: 41, 54) birisi kitabe kenarlarında silme içine işlenirken, diğeri tepelikte kâse içinde işlenmiştir. Diğeri 4 örnekte (katalog no: 20, 21, 30, 121) ise asma motiflerinin ayak taşlarında servi ağacı etrafına dolanmış şekilde kullanıldığı görülmektedir. Tarihi bilinmeyen 121 no lu örnekteki üzüm salkımlı asma motifindeki unsurlar incelendiğinde 18. yüzyıla tarihlenen örneklerdeki asma motifi unsurlarıyla benzerlik göstermesi dikkat çekicidir.

Söz konusu motifler dışında gruba dâhil etmediğimiz ama kataloglarda üzüme benzer motif ibaresi kullandığımız 3 örnekten (katalog no: 55, 78, 84) de bahsetmek istiyoruz. Erkek mezarlarına ait olan 3 örneğin hepsi 19. yüzyıla tarihlenmiştir. 78 no lu örnekte ayak taşında vazodan çıkan bir ağaç formunda yapılırken diğeri ikisi ise kitabe kenarlarında ince silme içlerine işlenmiş ve genellikle kıvrık dallar arasında üç nokta ile motif oluşturulmuştur.

Asma motifi örneklerine Eyüp, Tire, Maşukiye, Eceabat, Turgutreis, Ortakent, Manisa, Tarsus, Erzurum, Giresun, Ünye, Samsun, Kastamonu ve Safranbolu'da rastlanılmaktadır.⁵⁴ Kiminde sadece üzüm, kiminde sadece asma olarak işlenen bu motif çoğunda üzüm salkımı ve asma bir arada işlenmiştir.

j- Nar: Meyve bezemelerinin ebediyetin sembolü olduğu söylenmektedir. Bu nedenle meyvenin, Yaratana dönüşü temsil ettiği düşünülmektedir. Kâse veya tabakların içerisinde bulunan meyveler bereket, bolluk, hayat anlamına geldiği ifade edilir. Dolayısıyla meyve motiflerini taşlara işleyerek mevtanın cennet meyvelerinden nasiplenmesini sembolize ettiği tahmin edilmektedir.⁵⁵

İncelediğimiz mezar taşları içinde sadece 21 no lu örnekte bulunan nar motifi 18. yüzyıla tarihlenmiş bir kadın mezar taşının tepelik kısmında bulunan bir meyve kâsesi içine, diğeri meyvelerin ortasına tek bir adet gelecek şekilde işlenmiştir.

Nar motifi örneklerine Eceabat, Hadim, Tarsus, Ünye ve Samsun'da rastlanılmıştır.⁵⁶

k- Armut: İncelediğimiz mezar taşları içinde sadece 21 no lu örnekte bulunan armut motifi 18. yüzyıla tarihlenmiş bir kadın mezarında bulunmakta ve baş taşının tepelik kısmındaki meyve kâsesi içinde diğeri meyvelerle birlikte işlenmiştir. Armut

⁵⁴ Örnek için bk. Biçici, "Eyüpsultan Mehmet Vusuli Efendi Türbesi Haziresi", s. 495; a.mlf., "Tire Asri Mezarlığı'nda, Kavakdibi Cami ve Yeni Cami Hazirelerinde Bulunan Süslemeli Osmanlı Mezar Taşlarından Bazı Örnekler (18.-20. Yüzyıl)", *Tarihin ve Tarihçinin İzinden Kâzım Yaşar Kopruman Armağanı*, Altan Çetin (ed.), Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 2014, s. 404; a.mlf., "Turgutreis Kadikalesi Mezarlığı'nda Bulunan Süslemeli Mezar Taşları", s. 454; a.mlf., "Muğla Ortakent'te Bulunan Osmanlı Dönemi Süslemeli Mezar Taşları-II", s. 1394; a.mlf., "Manisa Müzesinde Teşhirdede Bulunan Osmanlı Mezar Taşlarından Örnekler", *Uluçam Armağanı*, Van Çevre Kültür Derneği Yayınları, 2008, s. 64; a.mlf., "Safranbolu Yörük Köyü Mezarlığında Bulunan Süslemeli Mezar Taşları", s. 313; Şeyban, vdğr., "İzmit Maşukiye Merkez Câmii Haziresi'nde Bulunan Osmanlı Mezar Taşları", s. 331; Şen, *Eceabat'a Bağlı Bazı Merkezlerdeki Türk-İslam Dönemi Mezar Taşları*, s. 180; S. Yıldırım, "Tarsus Arkeoloji Müzesi'ndeki Osmanlı Dönemi Mezar Taşları", s. 316; Hanoğlu, *Erzurum Merkez'de Cami Hazirlerinde Bulunan XVIII-XIX. YY. Mezar Taşları*, s. 202; İltar, *Giresun İli Sahil Şeridindeki Osmanlı Mezar Taşları*, s. 381; Çelik, *Ordu İli, Ünye İlçesi, Hacı Osman Ağa Camii Haziresindeki Mezar Taşları*, s. 172; Nefes, *Samsun Yöresinde Bulunan Mezar Taşları*, s. 193-194; Gündoğan, *Kastamonu Ferhat Paşa Camisi Haziresi Mezar Taşları*, ss. 276-277.

⁵⁵ Tüfekçioğlu ve Gündoğdu, "Üsküdar-Ahmediye Külliyesi Haziresi Meyve Tasvirli Mezar Taşarı", s. 183

⁵⁶ Örnek için bk. Nefes, *Samsun Yöresinde Bulunan Mezar Taşları*, s. 194; Şen, *Eceabat'a Bağlı Bazı Merkezlerdeki Türk-İslam Dönemi Mezar Taşları*, s. 180; Bülbül, *Hadim Mezar Taşları*, s. 143; S. Yıldırım, "Tarsus Arkeoloji Müzesi'ndeki Osmanlı Dönemi Mezar Taşları", s. 316; Çelik, *Ordu İli, Ünye İlçesi, Hacı Osman Ağa Camii Haziresindeki Mezar Taşları*, s. 130.

motifini meyve tabağı içinde diğer meyvelerin yanlarında birer adet yerleştirildiğini görmekteyiz.

Armut motifi örneklerine Eceabat, Tire, Urla ve Samsun'da rastlanılmıştır.⁵⁷

l- İncir: Kur'an'da incirin sadece bir yerde geçmesi ve üzerine yemin edilmesinin yanında Hz. Muhammed'in (sav) de incirin cennet meyvelerinden olduğunu bildirmesi bu meyveyi ayrıcalıklı kılmıştır. Böylece İslam dininde kutsal sayılan ve mezar taşları süslemelerinde tercih edilen meyvelerden olmuştur.⁵⁸

İncelediğimiz mezar taşları içinde sadece 21 no lu örnekte bulunan incir motifi 18. yüzyıla tarihlenmiş bir kadın mezarında görülmektedir. Şahidenin tepeliğinde bir meyve kâsesi içinde başka meyvelerin arasına üç adet incir motifi yerleştirilmiştir.

İncir motifi örneklerine Eceabat, Göynük, Tire ve Kuşadası'nda rastlanılmıştır.⁵⁹

m- Kayısı: İncelediğimiz mezar taşları içinde 3 örnekte (katalog no: 21, 94, 104) bulunan kayısı motifi, kadın mezar taşlarının tepelik kısımlarında yer almaktadır. Bunlardan 21 no lu örnek 18. yüzyıla, 94 no lu örnek 19. yüzyıla tarihlenmişken, 104 no lu örneğin tarih bilgilerine ulaşamamıştır. Kayısı motifi 21 no lu örnekte tepelikte bulunan kâse içindeki meyvelerin arasına serpiştirilirken, 94 no lu örnekte ise kâse içinde 6 adet kayısı üst üste dizilmiş şekilde işlenmiştir. Tarihi belli olmayan 104 no lu örnekte bulunan kayısı motifi ise hem kayısının formu, hem 6 adet üst üste diziliş şekli hem de yaprak biçimi ile 19. yüzyıla tarihlenen örnekteki motife benzemektedir.

Kayısı motifi örneklerine incelediğimiz çalışmalar içinde Eceabat, Kuşadası ve Tarsus'da rastlanılmıştır.⁶⁰

n- Hurma: Orta Asya'daki eski kavimlerde de oldukça saygı gören bir ağaç olan hurma, çoğunlukla yaşam ve ölümsüzlük temalarıyla ilişkilendirilmektedir. Hurma ağacı ve meyvesi, Kur'an'ın indiği Arabistan bölgesinin en önemli besin kaynağı olmasının yanında cennet ağaçlarından zikredilmesi ve Hz. Peygamber'in mescitte hurma ağacına yaslanması gibi nedenlerle İslam Sanatında sıklıkla kullanılan bir motif olmuştur.⁶¹ Bol meyve taşıyan dallarının bereketi simgelediği düşünülmekte, Selçuklu ve Osmanlı eserlerinde sık tercih edilmektedir.⁶² Mezar taşlarında ise hurma ağacı ve meyvesine çoğunlukla 18.-19. yüzyıllarda rastlanılmaktadır.⁶³

İncelediğimiz mezar taşlarından 3 örnekte (katalog no: 41, 86, 117) ikisi ayak taşında biri lahit yüzeyinde görülmektedir. 19. yüzyıla tarihlenmiş 2 örnek (katalog no: 41, 86) kadın mezarına aittir. 117 no lu örneğin ise tarihi belli değil iken bir erkek

⁵⁷ Örnek için bk. Nefes, *Samsun Yöresinde Bulunan Mezar Taşları*, s. 195; Şen, *Eceabat'a Bağlı Bazı Merkezlerdeki Türk-İslam Dönemi Mezar Taşları*, s. 180; Biçici, "Tire Müzesi'nde Bulunan Süslemeli Mezar Taşlarından Bazı Örnekler (XVIII-XX. YY.)", *AÜİFD.*, C. L, s: 1, Ankara 2009, s.131; Bulut, *İzmir-Urla Merkezdeki Cami Hazirelerinde Bulunan Osmanlı Dönemi Mezar Taşları*, s. 460.

⁵⁸ Çavuş, "Osmanlı Mezar Taşlarının Sırları", s. 72.

⁵⁹ Örnek için bk. Şen, *Eceabat'a Bağlı Bazı Merkezlerdeki Türk-İslam Dönemi Mezar Taşları*, s. 180; Çal, "Göynük (Bolu) Şehri Türk Mezar Taşları", s. 309; Biçici, "Tire Müzesi'nde Bulunan Süslemeli Mezar Taşlarından Bazı Örnekler (XVIII-XX. YY.)", s. 131; Varol, "Aydın Kuşadası Adalızade Mezarlığı Mimari Tasvirli Osmanlı Mezar Taşları", s. 611.

⁶⁰ Örnek için bk. Şen, *Eceabat'a Bağlı Bazı Merkezlerdeki Türk-İslam Dönemi Mezar Taşları*, s. 180; Varol, "Aydın Kuşadası Adalızade Mezarlığı Mimari Tasvirli Osmanlı Mezar Taşları", s. 611; Yıldırım S., "Tarsus Arkeoloji Müzesi'ndeki Osmanlı Dönemi Mezar Taşları", s. 316.

⁶¹ Abdülhamit Tüfekçioğlu ve Oktay Gündoğdu, "Üsküdar-Ahmediye Külliyesi Haziresi Meyve Tasvirli Mezar Taşarı", s. 180-181.

⁶² İltar, *Giresun İli Sahil Şeridindeki Osmanlı Mezar Taşları*, s. 380.

⁶³ Çal, "Türklerde Mezar-Mezar Taşları", *Aile Yazıları-8*, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yayını, Ankara, 2015, s. 321.

mezarına ait olduğu bilinmektedir. 41 ve 86 no lu örneklerde hurma ağaçları bir vazoda içerisinden çıkar şekilde işlenmiş, ağacın dal ve meyveleri iki yana simetrik biçimde kıvrım yaparak yerleştirilmiştir. Dallar arasından alt kısımlarda 7 ve 9'ar hurma hevenki sarkıtılırken, üst kısımlarına da 2-3 hurma hevenki yerleştirilmiştir. 117 no lu örnekte ise hurma ağacı lahit yüzeyindeki gülbezek motiflerinin yanlarına işlenmiştir. Sözü edilen motifin yaprakları oldukça sık ve yanlara sarkar vaziyette işlenmiş olup hevenklerinin, üzüm salkımlarına benzediği söylenebilir.

Hurma motifi örneklerine Eceabat, Göynük, Bergama, Ortakent, Giresun, Ünye, Samsun, Kastamonu ve Safranbolu'da rastlanılmıştır.⁶⁴

o- Zeytin dalı: 19. yüzyıla tarihlenmiş 59 no lu örnekte bulunan zeytin dalı motifi mezar taşlarında çok fazla rastlanan bir motif türü değildir. Bir erkek mezarına ait ayak taşı üzerine işlenmiş zeytin dalı motifi bir vazodan yükselmekte ve sarmal biçiminde dolanarak şahide yüzeyini kaplamaktadır.

Zeytin dalı, motif şekilleri açısından farklılık gösterse de adlandırmada benzerlik gösterdiği için Bergama'yı örnek vermekteyiz.⁶⁵

p- Gül: Gül, Türkler tarafından eskiden beri bilinen bir çiçek olup, edebiyatta sevgilinin sembolü olarak kabul edilmiş ve şairler için hep ilham kaynağı olmuştur. Rengi, şekli ve kokusuyla çeşitli benzetmelere konu olan gülün, Hz. Peygamber'in terinden olduğuna inanılmakta ve onu sembolize ettiği kabul edilmektedir.⁶⁶ Osmanlı sanatında gül, en yaygın kullanılan çiçek çeşidi olmuştur. Türk süsleme sanatlarında hemen her yüzyılda çokça kullanılmıştır.⁶⁷

İncelenen mezar taşları arasında en sık rastlanan motiflerden biri olan gül motifi, 18 örnekte (katalog no: 18, 27, 29, 30, 32, 37, 38, 39, 41, 42, 44, 51, 55, 60, 76, 88, 90, 107) bulunmaktadır. 18. yüzyıla tarihlenen 6 örneğin⁶⁸ üç tanesi kadın üç tanesi erkek mezarına aittir. 19. yüzyıla tarihlenen 11 örneğin⁶⁹ iki tanesi erkek dokuz tanesi ise kadın mezarıdır. 107 no lu örneğin tarih bilgisine ulaşamamış, fakat kitabesinde kullanılan “.. kızı” ifadesi sebebiyle bir kadın mezarı olduğu anlaşılmaktadır. Örneklere bakıldığında gül motifinin 19. yüzyılda daha yaygın şekilde kullanıldığı görülmektedir. Söz konusu örneklerde gül motifleri genellikle yapraklı ve dallı olarak kullanılmıştır. 4 örnekte (katalog no: 18, 27, 32, 38) kavuk veya sarık üzerine, 4 örnekte (katalog no: 29, 39, 41, 55) serlevha kenarlarında bulunan boşluklarda, 11 örnekte (katalog no: 29, 30, 37, 41, 42, 44, 51, 60, 76, 88, 107) tepelik üzerinde kullanılmıştır. Ayrıca 88 no lu örneğin ayak taşında yapraklı gül dalı şeklinde, 90 no lu örnekte bulunan şahidelerin yüzeylerine vazodan kıvrım yaparak yükselen yapraklı gül dalı motifleri işlenmiştir.

⁶⁴ Örnek için bk. Nefes, *Samsun Yöresinde Bulunan Mezar Taşları*, s. 193; Şen, *Eceabat'a Bağlı Bazı Merkezlerdeki Türk-İslam Dönemi Mezar Taşları*, s. 180; Çal, “Göynük (Bolu) Şehri Türk Mezar Taşları”, s. 308; Demir, “Bergama (İzmir) Mezar Taşları Envanteri 2010: Harputlu Mescid Haziresi”, s. 83; Biçici, “Muğla Ortakent'te Bulunan Osmanlı Dönemi Süslemeli Mezar Taşları-II”, s. 1394; a.mlf., “Safranbolu Yörük Köyü Mezarlığında Bulunan Süslemeli Mezar Taşları”, s. 313; İltar, *Giresun İli Sahil Şeridindeki Osmanlı Mezar Taşları*, s. 380; Çelik, *Ordu İli, Ünye İlçesi, Hacı Osman Ağa Camii Haziresindeki Mezar Taşları*, s. 173; Gündoğan, *Kastamonu Ferhat Paşa Camisi Haziresi Mezar Taşları*, ss. 271-273.

⁶⁵ Örnek için bk. Demir, “Bergama (İzmir) Mezar Taşları Envanteri 2010: Harputlu Mescid Haziresi”, s. 82.

⁶⁶ Gün vdğr., “*Vezirköprü Yöresinde Bulunan 17.-18. Yüzyıl Osmanlı Mezar Taşları*”, s. 57.

⁶⁷ İltar, *Giresun İli Sahil Şeridindeki Osmanlı Mezar Taşları*, s. 375.

⁶⁸ Katalog no: 18, 27, 29, 30, 32, 37).

⁶⁹ Katalog no: 38, 39, 41, 42, 44, 51, 55, 60, 76, 88, 90.

Gül motifinin örneklerine Eyüp, Maşukiye, Göynük, Eceabat, İzmir (Urla, Tire, Bergama), Kuşadası, Muğla (Turgutreis, Ortakent), Gördes, Tarsus, Karaman, Giresun, Ünye, Samsun, Kastamonu ve Safranbolu’da rastlanmıştır.⁷⁰

q- Lale: Lale motifi 12. yüzyıldan itibaren Türk süsleme sanatında stilize olarak yer alarak repertuara en erken giren tezyin unsurlarından biri olmuştur. 16. yüzyıldan itibaren Osmanlı sanat eserlerinde görülmeye başlamış, 17. yüzyılda zirveye çıkan lale motifi sonraki yıllarda etkisini kaybetmiştir.⁷¹

İncelenen mezar taşları arasında sık rastlanan motiflerden biri olan lale motifi 12 örnekte (katalog no: 29, 30, 36, 42, 55, 60, 94, 104, 109, 112, 117, 118) bulunmaktadır. İlk 3 örnek⁷² 18. yüzyıla tarihlenmiş kadın mezarlarına, biri erkek üçü kadın mezarı olan 4 örnek⁷³ de 19. yüzyıla tarihlenmiştir. Diğer 5 örneğin⁷⁴ ise tarihleri belli olmayıp biri kadın, üçü erkek mezarına ait iken birinin kimliği belli olmamaktadır. Örneklerden de anlaşılacağı gibi lale motifinin mezar taşlarında 18. ve 19. yüzyıllarda daha çok kullanıldığını görmekteyiz. Örneklerin 6 tanesinde (katalog no: 29, 30, 36, 60, 94, 104) serlevha yanlarında, 30 ve 36 no lu örneklerin tepeliklerinde, 42 ve 55 no lu örneklerin ayak taşlarında ve 4 tanesinde de (katalog no: 109, 112, 117, 118) lahit yüzeylerinde vazo içinden çıkan çiçek motifleri ile birlikte kullanıldığı görülmektedir.

Lale motifi örneklerine Eyüp, Göynük, İzmir (Urla, Tire, Bergama), Kuşadası, Muğla (Turgutreis, Ortakent), Hadim, Karaman, Kayseri, Erzurum, Giresun, Ünye, Samsun ve Safranbolu’nda rastlanılmıştır.⁷⁵

⁷⁰ Örnek için bk. Nefes, *Samsun Yöresinde Bulunan Mezar Taşları*, s. 191; Çal, “Göynük (Bolu) Şehri Türk Mezar Taşları”, s. 308; Aziz Doğanay, “Eyüp Sultan Camii Civarındaki Bazı Mezarların Naturalist Üslupta Klasik Devir Süslemeleri”, *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla Eyüpsultan Sempozyumu II*, Eyüp Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 2009, s. 266; Şeyban, vdğr., “İzmit Maşukiye Merkez Câmii Haziresi’nde Bulunan Osmanlı Mezar Taşları”, s. 320; Şen, *Eceabat’a Bağlı Bazı Merkezlerdeki Türk-İslam Dönemi Mezar Taşları*, s. 180; Bulut, *İzmir-Urla Merkezdeki Cami Hazirelerinde Bulunan Osmanlı Dönemi Mezar Taşları*, s. 454; Biçici, “Tire Asri Mezarlığında Bulunan Cumhuriyet Dönemi Mezar Taşlarından Bazı Örnekler”, s. 125; a.mlf., “Turgutreis Kadıkalesi Mezarlığı’nda Bulunan Süslemeli Mezar Taşları”, s. 454; a.mlf., “Muğla Ortakent’te Bulunan Osmanlı Dönemi Süslemeli Mezar Taşları-II”, s. 1394; a.mlf., “Osmanlı Dönemi Süslemeli Gördes Mezar Taşları”, s. 92; a.mlf., “Safranbolu Yörük Köyü Mezarlığında Bulunan Süslemeli Mezar Taşları”, s. 313; Demir, “Bergama (İzmir) Mezar Taşları Envanteri 2010: Harputlu Mescid Haziresi”, s. 82; Varol, “Aydın Kuşadası Adalızade Mezarlığı Mimari Tasvirli Osmanlı Mezar Taşları”, s.611; Yıldırım S., “Tarsus Arkeoloji Müzesi’ndeki Osmanlı Dönemi Mezar Taşları”, s. 317; Yıldırım Y., “Karaman Mezar Taşları Tipolojisi”, s. 114; İltar, *Giresun İli Sahil Şeridindeki Osmanlı Mezar Taşları*, s. 375; Çelik, *Ordu İli, Ünye İlçesi, Hacı Osman Ağa Camii Haziresindeki Mezar Taşları*, s. 168-169; Gündoğan, *Kastamonu Ferhat Paşa Camisi Haziresi Mezar Taşları*, s. 263.

⁷¹ Gün vdğr., “*Vezirköprü Yöresinde Bulunan 17.-18. Yüzyıl Osmanlı Mezar Taşları*”, s. 59.

⁷² Katalog no: 29, 30, 36.

⁷³ Katalog no: 42, 55, 60, 94.

⁷⁴ Katalog no: 104, 109, 112, 117, 118.

⁷⁵ Örnek için bk. Nefes, *Samsun Yöresinde Bulunan Mezar Taşları*, s. 194; Doğanay, “Eyüp Sultan Camii Civarındaki Bazı Mezarların Naturalist Üslupta Klasik Devir Süslemeleri”, s. 266-267; Çal, “Göynük (Bolu) Şehri Türk Mezar Taşları”, s. 309; Bulut, *İzmir-Urla Merkezdeki Cami Hazirelerinde Bulunan Osmanlı Dönemi Mezar Taşları*, s. 457; Biçici, “Tire Asri Mezarlığı’nda, Kavakdibi Cami ve Yeni Cami Hazirelerinde Bulunan Süslemeli Osmanlı Mezar Taşlarından Bazı Örnekler (18.-20. yy.)”, s. 404; a.mlf., “Turgutreis Kadıkalesi Mezarlığı’nda Bulunan Süslemeli Mezar Taşları”, s. 454; a.mlf., “Safranbolu Yörük Köyü Mezarlığında Bulunan Süslemeli Mezar Taşları”, s. 313; a.mlf., “Muğla Ortakent’te Bulunan Osmanlı Dönemi Süslemeli Mezar Taşları-II”, s. 1394; Demir, “Bergama (İzmir) Mezar Taşları Envanteri 2010: Harputlu Mescid Haziresi”, s. 82; Varol, “Aydın Kuşadası Adalızade Mezarlığı Mimari Tasvirli Osmanlı Mezar Taşları”, s. 611; Bülbül, *Hadim Mezar Taşları*, s. 142; Yıldırım Y., “Karaman Mezar Taşları Tipolojisi”, s. 119; Arslan, *Kayseri Zamantı Irmağı Çevresindeki Bezemeli Mezar Taşları*, s. 427; Hanoğlu, *Erzurum Merkez’de Cami Hazirlerinde Bulunan XVIII-XIX.*

r- Karanfil: Karanfilin menşei Asya ve Anadolu'dur. Erken örnekleri Anadolu'da Selçuklu taş ve çinilerinde görülen karanfil motifinin özellikle, Kanuni Dönemi'nde lale gibi rağbet gören bir çiçek olduğu ifade edilmektedir.⁷⁶

İncelenen mezar taşları arasında karanfil motifi 6 örnekte (katalog no: 1, 29, 55, 95, 109, 117) bulunmaktadır. Örneklerden 1 tanesi 16. yüzyıla tarihlenmiş erkek mezarına, 1 tanesi 18. yüzyıla tarihlenmiş kadın mezarına, 2 tanesi 19. yüzyıla tarihlenmiş erkek mezarına ait olduğu görülmektedir. Son 2 tanesinin tarihi belli olmayıp, birinin erkek mezarına ait olduğu bilinmekte, diğerinin ise kişi bilgilerine ulaşılamamaktadır. Motifler; 1 no lu örnekte üçgen şahidenin iç yüzeyinde, 29 no lu örneğin tepelik kısmında, 55 ve 95 no lu örneklerin ayak taşı yüzeyinde, 109 ve 117 no lu örneklerin ise lahit yüzeylerinde vazo içine işlendikleri görülmektedir.

Karanfil motifi çeşitli örneklerine Eyüp, Urla, Gördes ve Giresun'da rastlanılmıştır.⁷⁷

s- Sümbül: Hazirede karşılaştığımız sümbül motifinin hepsi vazo içinde tek bir dal olarak işlenmiş şekilde karşımıza çıkmaktadır. Mezar taşlarında kullanılan sümbül motifinin kaynağı, camilerde vazo içinde lale ve sümbül yetiştiriciliği gösterilmektedir.⁷⁸ Sümbül motifini araştırırken karşılaştığımız bir kaynakta, eskiden Edirne'de cami bahçesinde sümbül ve lale yetiştirildiği ve bunların vazo içinde camiye konulduğundan ve vazo içinden çıkan tek bir sümbül dalı geleneğini gösteren desenlerin 16. ve 17. yüzyıllara ait mezar taşlarında bulunduğu bahsedilmiştir.

İncelediğimiz mezar taşlarında 3 örnekte (katalog no: 109, 117, 118) vazo içinden çıkan sümbül motifine rastlanılmaktadır. Hiçbirinin tarihine ulaşılmadığı gibi sadece ikisinin erkek mezarına ait olduğu bilinmektedir. Sümbül motiflerinin hepsi lahit yüzeylerinde gülbezek motiflerinin yanlarındadır.

Sümbül motifi örneğine Eyüp ve Gördes'de rastlanılmıştır.⁷⁹

t- Yıldız Çiçeği: İncelenen mezar taşları içinde 5 örnekte (katalog no: 2, 42, 109, 117, 118) yıldız çiçeği motiflerine rastlamaktayız. Örneklerden 1 tanesi 16. yüzyıla tarihlenmiş erkek mezarına, 1 tanesi de 19. yüzyıla tarihlenmiş kadın mezarına aittir. Diğer 3 örneğin tarihleri belli olmayıp, 2 tanesinin ise erkek mezarı olduğu bilinmekte, birinin ise kişi bilgilerine rastlanılmamıştır.

Yıldız çiçeği 2 no lu örnekte baş taşının kaidesi üzerinde bulunmaktadır. 42 no lu örnekte serlevha kenarlarında ve ayak taşı yüzeyinde çiçek demetleri arasında görülmektedir. 109, 117 ve 118 no lu örneklerde ise lahit yüzeylerinde vazo içinden çıkacak şekilde işlendiği görülmektedir.

YY. Mezar Taşları, s. 202; İltar, *Giresun İli Sahil Şeridindeki Osmanlı Mezar Taşları*, s. 375; Çelik, *Ordu İli, Ünye İlçesi, Hacı Osman Ağa Camii Haziresindeki Mezar Taşları*, s. 167.

⁷⁶ Sahure Yarış, "Üsküdar Ayazma Camii Haziresindeki Mezar Taşları", *Sanat Tarihi Dergisi-XXVII/1*, 2018, s. 235.

⁷⁷ Örnek için bk. Doğanay, "Eyüp Sultan Camii Civarındaki Bazı Mezarların Naturalist Üslupta Klasik Devir Süslemeleri", s. 267; Bulut, *İzmir-Urla Merkezdeki Cami Hazirelerinde Bulunan Osmanlı Dönemi Mezar Taşları*, s. 456-457; Biçici, "Osmanlı Dönemi Süslemeli Gördes Mezar Taşları", s. 94; İltar, *Giresun İli Sahil Şeridindeki Osmanlı Mezar Taşları*, s. 377.

⁷⁸ Edirne'de cami bahçesinde sümbül, lale yetiştirildiği yapıldığı ve bunları vazo içine konularak camiye bırakıldığından bahsedilir. Dolayısıyla vazodan çıkan bir tek sümbül dalı motifinin bu gelenekten etkilendiği ve 16.-17. yüzyıllara ait mezar taşlarına işlenerek gösterildiği belirtilmiştir. Geniş bilgi için bk. Azade Akar, "Tezyini San'atlarımızda Vazo Motifleri", *Vakıflar Dergisi-8*, 1969, s. 269.

⁷⁹ Doğanay, "Eyüp Sultan Camii Civarındaki Bazı Mezarların Naturalist Üslupta Klasik Devir Süslemeleri", s. 267; Biçici, "Osmanlı Dönemi Süslemeli Gördes Mezar Taşları", s. 94.

Yıldız çiçeği motifinin örneklerine Eyüp, İzmir (Urla, Tire), Kuşadası, Ortakent, Gördes, Kastamonu ve Safranbolu’da rastlanılmıştır.⁸⁰

u- Mine: İncelediğimiz mezar taşlarında içinde mine motifi 4 örnekte (katalog no: 27, 30, 42, 68) bulunmaktadır. Örneklerden 2 tanesi (katalog no: 27, 30) 18. yüzyıla tarihlenmiş biri erkek diğeri kadın mezarına ait iken 2 tanesi (katalog no: 42, 68) 19. yüzyıla tarihlenmiş kadın mezarlarına aittir. 27 no lu örnekte bu motif boyun kısmında damla şeklinde geometrik formun içine tek adet olarak işlenmiştir. 42 no lu örnekte ayak taşında bulunan çiçek demetinin arasında bir adet dal üzerine yerleştirilmiştir. Son olarak 68 no lu örneğin tepelik kısmında akant yapraklarından geriye kalan boşluğa farklı ebatlarda işlendiği görülmektedir.

Mine motifi örneklerine Gördes, Karaman, Giresun ve Kastamonu’nda rastlanılmıştır.⁸¹

v- Serbest çiçek motifleri: Belirli bir çiçek türüyle gruplanamayan farklı formdaki çiçek motifleri serbest çiçek motifleri adı altında tasniflenmiştir. Bu bağlamda 14 örnekte (katalog no: 21, 26, 29, 30, 34, 78, 86, 91, 92, 107, 109, 117, 118, 119) görülen çiçek motifleri bu grup içinde değerlendirmek mümkündür. Örneklerden 5 tanesi (katalog no: 21, 26, 29, 30, 34) 18. yüzyıla tarihlenmiş kadın mezarlarına aittir. 4 tanesi (katalog no: 78, 86, 91, 92) 19. yüzyıla tarihlenmiş, biri kadın üçü erkek mezarına aittir. Tarih bilgilerine ulaşılamayan 5 örneğin (katalog no: 107, 109, 117, 118, 119) ise biri kadın, ikisi erkek mezarına ait baş taşları iken, biri ayak taşında görülmekte, diğerrinin ise kimlik bilgilerine ulaşılamamaktadır.

Serbest çiçek motifleri 21 no lu örnekte serlevhanın üst kısmındaki boşluğu doldurmakta; 26, 34, 91 ve 107 no lu örneklerde ise boyun kısımlarını süslemektedir. 29 ve 30 no lu örneklerde tepeliğin alt kısmında bir şerit üzerinde görülmektedir. 78 no lu örnekte tepe kısmındaki ışın halesinin ortasına tek bir adet olarak işlenmiştir. 86 no lu örnekte tepeliğin orta kısmında yaprakların arasına serpiştirilmiştir. 92 nolu örnekte serlevhanın her iki yanına yerleştirilmiştir. 109, 117, 118 ve 119 no lu örneklerinde ise lahit yüzeylerinde vazö içinden yükselir vaziyette işlendiği görülmektedir.

w- Yaprak filizi/Stilize yaprak: Farklı formda yaprak motifleri 5 örnekte (katalog no: 44, 68, 86, 88, 91) bulunmaktadır. Örneklerin hepsi 19. yüzyıla tarihlenmiş olup 4 tanesi kadın mezarına bir tanesi de erkek mezarına ait olduğu bilinmektedir. Söz konusu motif 44, 68, 86 ve 88 no lu örneklerde kitabe etrafında ince silme içine işlenirken, 91 no lu örneğin ise ayak taşı üzerinde volüte benzer şekilde kıvrım yaparak işlendiği görülmektedir.

Yaprak motiflerin haricinde 39 no lu örnekte 19. yüzyıl tarihli kadın mezarına ait olup, tepelik kısmında kıvrık dallar arasına baş aşağı duracak şekilde işlenmiş palmete benzer yaprak motifi bulunmaktadır.

⁸⁰ Örnek için bk. Bulut, *İzmir-Urla Merkezdeki Cami Hazirelerinde Bulunan Osmanlı Dönemi Mezar Taşları*, s. 455; Biçici, “Eyüpsultan Mehmet Vusuli Efendi Türbesi Haziresi”, s. 497; a.mlf., “Tire Asri Mezarlığı’nda, Kavakdibi Cami ve Yeni Cami Hazirelerinde Bulunan Süslemeli Osmanlı Mezar Taşlarından Bazı Örnekler (18.-20. Yüzyıl)”, s. 404; a.mlf., “Muğla Ortakent’te Bulunan Osmanlı Dönemi Süslemeli Mezar Taşları-II”, s. 1394; a.mlf., “Osmanlı Dönemi Süslemeli Gördes Mezar Taşları”, s. 94; a.mlf., “Safranbolu Yörük Köyü Mezarlığında Bulunan Süslemeli Mezar Taşları”, s. 313; Varol, “Ayдын Kuşadası Adalızade Mezarlığı Mimari Tasvirli Osmanlı Mezar Taşları”, s. 611; Gündoğan, *Kastamonu Ferhat Paşa Camisi Haziresi Mezar Taşları*, s.286.

⁸¹ Örnek için bk. Biçici, “Osmanlı Dönemi Süslemeli Gördes Mezar Taşları”, s. 94; Yıldırım Y., “Karaman Mezar Taşları Tipolojisi”, s. 114; İltar, *Giresun İli Sahil Şeridindeki Osmanlı Mezar Taşları*, s. 176; Gündoğan, *Kastamonu Ferhat Paşa Camisi Haziresi Mezar Taşları*, s. 265.

B- Geometrik Süsleme

Taşlar üzerinde görülen geometrik biçimlerin sonsuzluğun ve kâinatın sembolleri olduğu söylenmektedir. Anadolu'da daha çok Selçuklu Dönemi'nde kullanılan geometrik motifler, İslam sanatında sonsuzluk ve sürekliliği göstererek Allah'ı hatırlatırlar. Bir düzen içerisinde yerleştirilen geometrik çizgiler (tek ve sonsuz olan) gücün, adaletin, genişliğin ve sonsuzluğun sembolüdür.⁸² Sınırlarının başlangıç ve bitiş noktaları belli olmayıp bazen bitkisel ve rumi motifleri ile birlikte de kullanılmıştır. Bu tür süslemede yine de geometrik formlar kompozisyonun önemli elemanları olarak görülür.⁸³

İncelediğimiz 121 mezar taşından 11 tanesinde (katalog no: 1, 2, 9, 14, 27, 31, 96, 98, 115, 117, 118) geometrik motiflere rastlanılmaktadır. Bahsi geçen örneklerin 2 tanesi 16. yüzyıla tarihlenmiş erkek mezarına, 1 tanesi 17. yüzyıla tarihlenmiş erkek mezarına, biri kadın ikisi erkek olmak üzere 3 örnek de 18. yüzyıla tarihlenmiş mezarlara, 2 tanesi de 20. yüzyıla tarihlenmiş erkek mezarına aittir. 3 örneğinde tarih bilgilerine ulaşılammış, fakat erkek mezarı oldukları bilinmektedir. İncelenen mezar taşlarında görülen geometrik motifler şu şekilde sıralanabilir:

a- Baklava dilimi: Baklava dilimi şeklindeki motifler 6 örnekte (katalog no: 1, 2, 9, 115, 117, 118) görülmektedir. Örneklerin sırasıyla 2 tanesi 16. yüzyıla tarihlenmiş, 1 tanesi 17. yüzyıla tarihlenmiş, diğer 3 örneğin ise tarih bilgilerine ulaşılammıştır. Fakat örneklerin hepsinin erkek mezarlarına ait olduğu bilinmektedir. Örneklerde görüldüğü üzere baklava dilimi motifleri boyun kısmının silindirik formu ile şahidenin poligonal kısımlarının birleşimlerinde tercih edilmiştir. Motifi yerleştirirken baklava dilimlerinden bir dizi oluşturarak uygulanmıştır. Böylece kolay birleşimin yanında estetik bir görüntü de verdiğini söyleyebiliriz.

b- Hilal/Ay: Hilal motifi genellikle İslam'ın sembolü olarak kullanılmıştır. Bilindiği gibi Allah, hilal ve lale kelimeleri aynı harflerden oluşmakta olup ebced hesabındaki sayı değerleri 66'dır. Dolayısıyla İslam sanatında görülen lale ve hilal motifleri Allah'ı simgelemektedir.⁸⁴

İncelediğimiz mezar taşları içinde sadece 98 no lu örnekte hilal motifi görülmektedir. Söz konusu örnek 20. yüzyıla tarihlenmiş bir erkek mezarına aittir. Motifin ayak taşında akant yapraklarının ortasına hafif yan duracak şekilde işlenmiştir.

Hilal motifi örneklerine İzmir (Urla, Tire, Bergama), Kuşadası, Turgutreis, Gördes, Kayseri, Kastamonu ve Saraybosna'da rastlanılmıştır.⁸⁵

c- Burma (Burgu): Bir halatı andıran burma motifi 96 no lu örnekte şahidenin ayak kısmında akant yapraklarının en alt kısmını saracak şekilde dolanmaktadır. 20. yüzyıla tarihlenmiş şahidenin erkek mezarına ait olduğu bilinmektedir.

⁸² Sahure Yarış, "Üsküdar Ayazma Camii Haziresindeki Mezar Taşları", s. 236.

⁸³ <https://tezyinat.com.tr/tezhipte-kullanilan-motifler/> (26.10.2019).

⁸⁴ Çavuş, Fatih "Osmanlı Mezar Taşlarının Sırları", s. 96.

⁸⁵ Örnek için bk. Bulut, *İzmir-Urla Merkezdeki Cami Hazirelerinde Bulunan Osmanlı Dönemi Mezar Taşları*, s. 464-465; Biçici, "Tire Asri Mezarlığı'nda, Kavakdibi Cami ve Yeni Cami Hazirelerinde Bulunan Süslemeli Osmanlı Mezar Taşlarından Bazı Örnekler (18.-20. Yüzyıl)", s. 404; a.mlf., "Turgutreis Kadıkalesi Mezarlığı'nda Bulunan Süslemeli Mezar Taşları", s. 454; a.mlf., "Osmanlı Dönemi Süslemeli Gördes Mezar Taşları", s. 94; Demir, "Bergama (İzmir) Mezar Taşları Envanteri 2010: Harputlu Mescid Haziresi", s. 82; Varol, "Aydın Kuşadası Adalızade Mezarlığı Mimari Tasvirli Osmanlı Mezar Taşları", s. 612; Arslan, *Kayseri Zamanı Irmağı Çevresindeki Bezemeli Mezar Taşları*, s. 435; Gündoğan, *Kastamonu Ferhat Paşa Camisi Haziresi Mezar Taşları*, s. 289; Boşdurmaz, vdğr., "Osmanlı Döneminden Günümüze Saraybosna Müslüman Mezar Taşları", s. 63.

Burma motifi örneklerine Göynük, Tire ve Gördes’de rastlanılmıştır.⁸⁶

d- Serbest Geometrik Şekiller: Damla, oval gibi farklı formdaki geometrik motif çeşitlerini serbest geometrik şekiller adı altında değerlendirilmektedir. 3 örnekte (katalog no: 14, 27, 31) görülen motiflerin hepsi 18. yüzyıla tarihlenmiş, bunlardan bir tanesi kadın, ikisi erkek mezarlarına aittir.

İncelediğimiz mezar taşları arasında serbest geometrik motifler 31 nolu örnekte ayak taşının üst kısmına oval şekillerden oluşmuş bir dizi şerit halinde işlenmiştir. 27 no lu örnekte şahidenin başlık yüzeyinde bulunan dikdörtgen bir şeklin alt kısmına üç adet içinde oval şekil bulunan damla motifi işlenmiştir. Bu haliyle motif başlığa takılmış bir takıyı andırmaktadır. Ayrıca 14 no lu örnekte kitabenin üst sırasına yuvarlak formda bir dizi sıralanmış, aynı formda bir dizi şahidenin arka kısmındakeneralara gelecek şekilde işlenmiştir. Biçici’nin kendi çalışmalarında oval şekillere yumurta motifi dediğini görmekteyiz. Geometrik şekillerin örneklerine Tire, Turgutreis ve Ortakent’de rastlanmaktadır.⁸⁷

C- Nesneli Süsleme

İncelediğimiz 121 mezar taşından 36 örneği (katalog no: 3, 20, 21, 29, 31, 32, 37, 41, 42, 44, 54, 55, 59, 60, 67, 68, 76, 78, 81, 84, 86, 87, 88, 90, 92, 94, 95, 100, 104, 106, 107, 109, 117, 118, 119, 120) grup içinde incelemekteyiz.

a- Hançer: Hançer, yakın dövüşte kullanılan, kavisli, kesici gövdesi olan, ucu sivri bir silahtır. Türkler arasında hediye olarak sunulan silahlar arasında önemli yer tutar. Genelde lahit mezar tipinde karşımıza çıkan hançer motifi, üstü açık lahitlerin yan cephesinde görülmektedir.⁸⁸

Orta Asya topluluklarında görülen hançerin kurban, yemin, itaat, sadakat gibi anlamlar içerdiği yahut ölünün ruhunu şeytan ve kötü ruhlardan koruduğuna inanıldığı ifade edilmektedir. Mezar taşlarındaki hançer motifinin ruh ve bedenine alakasının kesilmesini sembolize ettiği düşünülmektedir.⁸⁹

Çalıştığımız hazirede ise tek bir mezarda lahitin yan yüzeyinde rastlanmaktadır. Sadece 3 no lu örnekte görülen hançer motifi 16. yüzyıla tarihlenmiş bir erkek mezarına aittir. Hançer motifi lahitin kible cephesindeki yüzeye, kaması yukarı tarafa gelecek şekilde eğimli bir halde işlenmiştir. Bahsi geçen örnekte medfun kişi ise Mihrimah Sultanın eşi Rüstem Paşa’nın başka bir hanımından olma oğlu Osman Bey’dir.⁹⁰

Benzerine rastladığımız hançer motifi örneği Kayseri’deki mezar taşlarından sadece birinde görülmekte ve yapılan çalışmada kama motifi adı altında paylaşılmaktadır.⁹¹

⁸⁶ Örnek için bk. Çal, “Göynük (Bolu) Şehri Türk Mezar Taşları”, s. 310; Biçici, “Tire Asri Mezarlığı’nda, Kavakdibi Cami ve Yeni Cami Hazirelerinde Bulunan Süslemeli Osmanlı Mezar Taşlarından Bazı Örnekler (18.-20. Yüzyıl)”, s. 404; a.mlf., “Osmanlı Dönemi Süslemeli Gördes Mezar Taşları”, s. 94.

⁸⁷ Örnek için bk. Biçici, “Tire Müzesi’nde Bulunan Süslemeli Mezar Taşlarından Bazı Örnekler (XVIII-XX. YY.)”, s. 133; a.mlf., “Turgutreis Kadıkalesi Mezarlığı’nda Bulunan Süslemeli Mezar Taşları”, s. 454; a.mlf., “Muğla Ortakent’te Bulunan Osmanlı Dönemi Süslemeli Mezar Taşları-II”, s. 1399.

⁸⁸ Çavuş, Fatih “Osmanlı Mezar Taşlarının Sırları”, s. 79-80.

⁸⁹ Ali Rıza Özcan “Mezar Taşları Üzerindeki Sembolik İfadeler”, *Kaybolan Medeniyetimiz: Hekimoğlu Ali Paşa Camii Haziresi’ndeki Tarihi Mezar Taşları*, Kasım 2005, Damla Yayınevi, s. 31.

⁹⁰ Konyalı, *Üsküdar Tarihi*, C. I, s. 222.

⁹¹ Örnek için bk. Arslan, *Kayseri Zamantı Irmağı Çevresindeki Bezemeli Mezar Taşları*, s. 458-460. Ayrıca bazı Anadolu mezar taşlarında “kılıç” motifine de rastlanmıştır. Bk. Nefes, “Kastamonu-

b- Vazo: Vazo motifi Türklerde Osmanlı devrinde yaygınlık kazanmıştır. Özellikle mezar taşları ve çeşmeler üzerinde sık kullanılan vazo motifleri 16. yüzyılda çoğunlukla sade çalışılmışken sonraki asırlarda daha ayrıntılı işlenmiştir.⁹² Özellikle 18.-20. yüzyıllardaki Osmanlı mezar taşlarında çeşitlendiği ve yaygınlaştığı görülür.⁹³

İncelediğimiz mezar taşlarının arasında 17 örnekte (katalog no: 20, 31, 32, 41, 55, 59, 60, 68, 78, 86, 88, 90, 109, 117, 118, 119, 120) vazo motifi farklı şekillerde görülmektedir. Örneklerden 3 tanesi 18. yüzyıla tarihli erkek mezarına, 9 tanesi 19. yüzyıla tarihli mezar taşlarından üçü erkek altısı da kadın mezarına aittir.⁹⁴ Geriye kalan 5 örneğin (katalog no: 109, 117, 118, 119, 120) ise tarihi belli olmayıp dördü erkek mezarına ait olduğu bilinmekte, bir tanesinin ise kimlik bilgilerine ulaşılamadığı için bilinmemektedir.

Vazo motifi örneklerine Eyüp, Maşukiye, Göynük, İzmir (Tire, Bergama), Ortakent, Kuşadası, Gördes, Karaman, Kayseri, Erzurum, Giresun, Ünye, Samsun, Kastamonu, Safranbolu ve Saraybosna'da rastlanılmıştır.⁹⁵

c- Kâse: İncelenen mezar taşlarının içinde 6 örnekte (katalog no: 21, 29, 44, 54, 94, 104) kâse motifinin farklı şekillerde işlendiği görülmektedir. Örneklerin 2 tanesi 18. yüzyıla, 3 tanesi 19. yüzyıla tarihlenmiş olup, son bir tanesinin ise tarih bilgisine ulaşılamamıştır. Kâse motiflerinin hepsi kadın mezar taşlarının tepelik kısmında bulunmaktadır. 4 tanesi meyve kâsesi olarak işlenirken, bir tanesinin içine akant yaprakları, diğerinin içine de gül dalları işlenmiştir.

Kâse motifi örneklerine Göynük, Tire, Ortakent, Samsun, Tarsus'da rastlanılmıştır.⁹⁶ 3 örnekte de motif meyve tabağı adıyla geçmekte, Urla, Ünye ve Giresun'da rastlanmaktadır.⁹⁷

Çatalzeytin İlçesi Çağlar Köyü Merkez Camii Haziresi'nde Bulunan Balık Figürlü Bir Mezar Taşı", *OMÜİFD.*, 2003, S.16, s.205-213.

⁹² İltar, *Giresun İli Sahil Şeridindeki Osmanlı Mezar Taşları*, s. 384.

⁹³ Çal, "Türklerde Mezar-Mezar Taşları", s. 319.

⁹⁴ 18. yüzyıla ait olanlar (katalog no: 20, 31, 32); 19. yüzyıla ait olanlar (katalog no: 41, 55, 59, 60, 68, 78, 86, 88, 90).

⁹⁵ Örnek için bk. Nefes, *Samsun Yöresinde Bulunan Mezar Taşları*, s. 197-198; Çal, "Göynük (Bolu) Şehri Türk Mezar Taşları", s. 311; Biçici, "Eyüpsultan Mehmet Vusuli Efendi Türbesi Haziresi", s. 498; a.mlf., "Muğla Ortakent'te Bulunan Osmanlı Dönemi Süslemeli Mezar Taşları-II", s. 1402; a.mlf., "Osmanlı Dönemi Süslemeli Gördes Mezar Taşları", s. 94; a.mlf., "Safranbolu Yörük Köyü Mezarlığında Bulunan Süslemeli Mezar Taşları", s. 313; a.mlf., "Tire Asri Mezarlığında Bulunan Cumhuriyet Dönemi Mezar Taşlarından Bazı Örnekler", s. 125; Şeyban, vdğr., "İzmit Maşukiye Merkez Câmii Haziresi'nde Bulunan Osmanlı Mezar Taşları", s. 318; Demir, "Bergama (İzmir) Mezar Taşları Envanteri 2010: Harputlu Mescid Haziresi", s. 82; Varol, "Aydın Kuşadası Adalızade Mezarlığı Mimari Tasvirli Osmanlı Mezar Taşları", s. 612; Yıldırım Y., "Karaman Mezar Taşları Tipolojisi", s. 112; Arslan, *Kayseri Zamantı Irmağı Çevresindeki Bezemeli Mezar Taşları*, s. 449; Hanoğlu, *Erzurum Merkez'de Cami Hazirlerinde Bulunan XVIII-XIX. YY. Mezar Taşları*, s. 208; İltar, *Giresun İli Sahil Şeridindeki Osmanlı Mezar Taşları*, s. 383; Çelik, *Ordu İli, Ünye İlçesi, Hacı Osman Ağa Camii Haziresindeki Mezar Taşları*, s. 176; Gündoğan, *Kastamonu Ferhat Paşa Camisi Haziresi Mezar Taşları*, ss. 287-288; Boşdurmaz, vdğr., "Osmanlı Döneminden Günümüze Saraybosna Müslüman Mezar Taşları", s. 64.

⁹⁶ Örnek için bk. Nefes, *Samsun Yöresinde Bulunan Mezar Taşları*, s. 198; Çal, "Göynük (Bolu) Şehri Türk Mezar Taşları", s. 311; Biçici, "Tire Müzesi'nde Bulunan Süslemeli Mezar Taşlarından Bazı Örnekler (XVIII-XX. YY.)", s. 133; a.mlf., "Muğla Ortakent'te Bulunan Osmanlı Dönemi Süslemeli Mezar Taşları-II", s. 1399; Yıldırım S., "Tarsus Arkeoloji Müzesi'ndeki Osmanlı Dönemi Mezar Taşları", s. 310-311.

⁹⁷ Örnek için bk. Bulut, *İzmir-Urla Merkezdeki Cami Hazirelerinde Bulunan Osmanlı Dönemi Mezar Taşları*, s. 470; Çelik, *Ordu İli, Ünye İlçesi, Hacı Osman Ağa Camii Haziresindeki Mezar Taşları*, s. 177; İltar, *Giresun İli Sahil Şeridindeki Osmanlı Mezar Taşları*, s. 386-387.

d- Gerdanlık: Gerdanlık motif olarak ilk örneğine Anadolu'da Selçuklu döneminden kalan Akşehir Müzesi'ndeki boynunda gerdanlık bulunan sfenkste rastlanmış, 16. yüzyılda İstanbul/ Eyüp Sultan'da yer alan örneklerle beraber Osmanlı dönemine ulaştığı görülmüş ve 17. yüzyılda da devam ederek, 18.-19. yüzyıllarda mezar taşlarında çeşitlemelerine rastlanması önemli olmuştur.⁹⁸

Gerdanlık motifi 4 örnekte (katalog no: 37, 42, 67, 107) bulunmaktadır. Örneklerin hepsi kadın mezarlarına ait olup, 1 tanesi 18. yüzyıla tarihlenmiş, 2 tanesi de 19. yüzyıla tarihlenmiştir. Son bir tanesinin ise tarih bilgisine ulaşılammıştır. 3 örnekte (37, 42, 107) kadın mezar taşlarının uzun boyunları üzerine işlenmiş ve geometrik, bitkisel motiflerle desteklenmiş olup, 67 no lu örnekte ise boyun üzerine oturan bir stilize başlık üzerine işlendiği görülmektedir.

Gerdanlık/takı motifi örneklerine Göynük, Tire, Ortakent ve Giresun'da rastlanılmıştır.⁹⁹

e- Kurdela/Fiyonk: Kurdela motifi bazı mezar taşlarında çiçek, yaprak demetlerini bir arada tutma mantığı ile işlenirken bazı şahidelerde sadece fiyonk motifi olarak kullanılmıştır. Motifler toplamda 7 örnekte (katalog no: 42, 68, 76, 84, 88, 95, 106) görülmektedir. Örneklerden 6 tanesi 19. yüzyıla tarihlenmişken, 1 tanesinin ise tarih bilgilerine rastlanılmamıştır. Sözü edilen mezarlardan ikisinin erkek mezarına, beş tanesinin ise kadın mezarına ait olduğu bilinmektedir.

Fakat bazı örneklerde kurdela ve fiyonk bir arada iken bazı örneklerde sadece kurdela veya sadece fiyonk şeklinde görülmektedir. Bu nedenle biz de söz konusu motifleri ayrı ayrı değerlendirmeyi uygun gördük. Kurdela motifi incelediğimiz mezar taşları içinde 6 örnekte (katalog no: 42, 68, 84, 88, 95, 106) bulunurken, fiyonk motifi 4 örnekte (katalog no: 42, 68, 76, 84) bulunmaktadır. Fiyonk motifi, Batılılaşma dönemi mezar taşı örnekleri içerisinde en çok karşılaşılan motiflerden birisi olmuştur.¹⁰⁰

Motifler mezar taşlarına şu şekillerde işlenmiştir: 42 no lu örneğin ayak taşında bulunan kurdela motifi hem çiçek demetini bağlamakta hem de üst kısmında perdeyi andıracak şekilde fiyonklar oluşturarak işlenmektedir. Ayrıca kurdela motifi 95 no lu örnekte ayak taşında bir gül dalına dolanmış şekilde işlenmektedir. Tepe kısmında akant yapraklarını bir arada tutmak ve boğum yaparak işlenen kurdela motifi 88 no lu örneğin hem baş hem de ayak taşında görülmekte, 106 no lu örneğin ise sadece baş taşında görülmektedir.

Fiyonk motifi ise tek motif olarak 68 no lu örnekte kitabenin alt kısmına, 84 no lu örnekte kitabenin hemen üst kısmına, 76 no lu örnekte ise kitabenin üstünde tepeliğin içine gelecek şekilde işlenmiştir.

Kurdela motifi örneklerine Giresun, Ünye, Samsun ve Safranbolu'da rastlanılırken, fiyonk motifine Maşukiye ve Urfa'da rastlanılmıştır.¹⁰¹

⁹⁸ H. Örcün Barışta, "Osmanlı İmparatorluğu Dönemi Türk Mezar Taşlarından Bazı Takı Tasvirleri", *XIII. TTK Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler*, Ankara, 1999, s. 1309-1310.

⁹⁹ Örnek için bk. Çal, "Göynük (Bolu) Şehri Türk Mezar Taşları", s. 311; Biçici, "Tire Asri Mezarlığı'nda, Kavakdibi Cami ve Yeni Cami Hazirelerinde Bulunan Süslemeli Osmanlı Mezar Taşlarından Bazı Örnekler (18.-20. Yüzyıl)", s. 405; a.mlf., "Muğla Ortakent'te Bulunan Osmanlı Dönemi Süslemeli Mezar Taşları-II", s. 1401; İltar, *Giresun İli Sahil Şeridindeki Osmanlı Mezar Taşları*, s. 385.

¹⁰⁰ Abdülhamit Tüfekçioğlu, Oktay Gündoğdu, "Üsküdar-Ahmediye Külliyesi Haziresi Mezar Taşları Üzerine Değerlendirme", *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu-IX*, C. II, 2016, s. 300.

¹⁰¹ Örnek için bk. Nefes, *Samsun Yöresinde Bulunan Mezar Taşları*, s. 198-199; Çal, "Urfa Şehri Mezar-Mezar Taşları", *Osmanlı Tarihi-D*, XV. Türk Tarih Kongresi, C. IV, Kısım 4, Ankara 2010, s. 2001; İltar, *Giresun İli Sahil Şeridindeki Osmanlı Mezar Taşları*, s. 386; Çelik, *Ordu İli, Ünye İlçesi, Hacı*

f- *Işın Halesi*: Bir merkezden dağılarak dairesel bir form oluşturan, uçları üçgen dilimli ışınal çubuklardan oluşan bir motiftir. Bazı kaynaklarda ışın çubuğu, ışınal çubuk, güneş motifi gibi ifadeler de kullanıldığını görmekteyiz. Benzer örneklerine Maşukiye, Tire, Ortakent, Gördes, Karaman, Erzincan, Erzurum ve Kastamonu'nda rastlanılmıştır.¹⁰²

İncelenen mezar taşlarının içinde sadece 78 no lu örnekte ayak taşının tepe kısmında görülen ışın halesi motifi, 19. yüzyıla tarihlenmiş bir erkek mezarında görülmektedir. S formunda kıvrılan yaprakların üst kısmına oturtulmuş ışın halesinin orta kısmında bir adet serbest çiçek motifi eklenmiştir.

g- *Kavuk/fes*: İncelenen mezar taşları içinde 3 örnekte (katalog no: 81, 87, 100) mezar taşı üzerine kavuk motifi işlenirken, 92 no lu örnekte ise 2 adet fes motifi işlenmiştir. Söz konusu 4 örnekten 3 tanesi 19. yüzyıla tarihlenmiş biri kadın, üçü erkek mezarına, 1 tanesi de 20. yüzyıla tarihlenmiş erkek mezarına aittir.

Kitabelerin hemen üst kısımlarına işlenen kavuk motiflerinin 2 tanesinin (katalog no: 81, 87) Mevlevî tarikatına ait olduğu bilinirken, 100 no lu örnekte bulunan sarıklı kavuk motifinin sahibinin ise Nakşibendî tarikatına bağlı olduğu belirtilmiştir.

Bahsi geçen örneklerden 87 no lu örnekte dikkat çeken husus ise, bir kadın mezarı olmasına rağmen mezar taşında, babasının veya eşinin tarikatla bir bağlantısı olduğu aktarılmakta ve buna binaen mezar taşına kavuk motifi işlendiği düşünülmektedir.

Sadece tek mezar taşında bulunan fes motifi ise 92 no lu örnekte, prizmal şahidenin iki ayrı yüzeyinde bulunan kitabelerin üst kısımlarına işlenmiş hamidiye tipli fes olarak karşımıza çıkmaktadır.

IV- Malzeme ve İşleniş

Çalışmayı yaptığımız hazire içinde bulunan bütün mezar taşlarında beyaz mermer kullanılmıştır. Tek farklı ürün ise 1 no lu örneğin lahit kısmında kullanılan yeşil somaki malzemesidir. Bunun haricinde 3 örnekte (katalog no: 9, 109, 112) lahitleri restore ederken kırılıp kaybolan parçaların yerlerine ya yeni üretim mermer parçaları kullanılmış ya da bir harç karışımı ile doldurulup sıvanmıştır.

İncelediğimiz mezar taşlarında tercih edilen işleme tekniğinin ise kabartma olduğunu görmekteyiz.

V- Kitabelerdeki Konular

A- Başlangıç İfadesi

İncelenen kitabelerin çoğunda başlangıç ifadeleri kullanılmıştır. 4 örnekte (katalog no 7, 11, 16, 23) üst kısımları kırık olduğu için başlangıç ifadesi belirlenememiştir.

Osman Ağa Camii Haziresindeki Mezar Taşları, s. 178; Biçici, "Safranbolu Yörük Köyü Mezarlığında Bulunan Süslemeli Mezar Taşları", s. 313. Şeyban, vdğr., "İzmit Maşûkiye Merkez Câmii Haziresi'nde Bulunan Osmanlı Mezar Taşları", s. 317.

¹⁰² Örnek için bk. Çal, "Erzincan Çayırılı Eşmepınar Köyü Mezar-Mezar Taşları", *Sanat Tarihi Araştırmaları Prof. Dr. Haşim Karpuz'a Armağan*, Konya 2007, s. 146; Biçici, "Tire Müzesi'nde Bulunan Süslemeli Mezar Taşlarından Bazı Örnekler (XVIII-XX. YY.)", s. 133; a.mlf., "Cumhuriyet Dönemi (1929-1961) Gördes'in Geleneksel Süslemeli Mezar Taşlarından Bazı Örnekler", s. 192; Şeyban, vdğr., "İzmit Maşûkiye Merkez Câmii Haziresi'nde Bulunan Osmanlı Mezar Taşları", s. 355; Yıldırım Y., "Karaman Mezar Taşları Tipolojisi", s. 114; Hanoğlu, *Erzurum Merkez'de Cami Hazirlerinde Bulunan XVIII-XIX. YY. Mezar Taşları*, s. 206; Gündoğan, *Kastamonu Ferhat Paşa Camisi Haziresi Mezar Taşları*, s. 293.

Kitabeler incelendiğinde başlangıç ifadesi olarak çoğunlukla Allah'ın adları kullanılmıştır. Bunun dışında, 2 örnekte (katalog no 1, 3) Kelime-i Tevhid, 19. yüzyıla ait 11 örnekte (katalog no: 76, 78, 79, 80, 81, 87, 89, 90, 95, 96) batı etkisiyle ölüme serzeniş ifadeleri tespit edilmiştir. 11 örnekte (katalog no: 5, 27, 31, 34, 37, 45, 65, 70, 75, 105, 107) ait olduğu aile adı, 1 örnekte (katalog no: 6) merhumun öldüğü sene, 5 örnekte (katalog no: 9, 10, 12, 20, 33) ölen kişiye edilen dua ifadesi, 2 örnekte (katalog no: 57, 108) Allah'tan istek, 1 örnekte (katalog no: 71) insanlardan istek, 1 örnekte (katalog no: 66) ayet, 3 örnekte (katalog no: 73, 74, 99) ölen kişinin mesleği, 1 örnekte (katalog no: 77) ölen kişinin bağlı olduğu tarikatı, 1 örnekte (katalog no: 50) de durum bildiren ifadeler olmak üzere toplamda 26 örneğin başlangıçlarında farklı ifadelerin kullanıldığı görülmektedir.

a) Allah'ın isimleri

-*Hüve'l-Bâkî (O ebedidir)*: Kitabelerde kullanılan en yaygın ifadedir. 31 örnekte (Katalog no: 17, 18, 22, 24, 28, 29, 30, 35, 39, 40, 42, 43, 49, 52, 56, 58, 59, 60, 62, 63, 67, 68, 69, 72, 83, 85, 91, 93, 98, 101, 103) başlangıç ifadesi olarak kullanılmıştır.

-*Hüve'l-Hayyu'l-Bâkî (O diridir, ebedidir)*: 7 örnekte (Katalog no: 13, 14, 25, 36, 41, 55, 104) görülmektedir.

-*Hüve'l-Hallâku'l-Bâkî (O yaratandır, ebedidir)*: 5 örnekte (Katalog no: 15, 19, 26, 54, 82) görülmektedir.

-*Hüve'l-Hayyu'llezî lâ yemut (O diridir, ölmez)*: 1 örnekte (Katalog no: 38) görülmektedir.

-*Hüve'l-Hayyu lâ yemût (O diridir ölmez)*: 2 örnekte (Katalog no: 44, 61) görülmektedir.

-*Hüve'l-Hayyu'd-Dâimu'l-Bâkî (o diridir, daima ebedidir)*: 1 örnekte (Katalog no: 51) görülmektedir.

-*El-Bâkî (Ebedi)*: 1 örnekte (Katalog no:53) görülmektedir.

-*Yâ Lâtîf (Ey lütuf ve ihsanda bulunan)* : 1 örnekte (Katalog no:86) görülmektedir.

-*Allah(u) Bakî (Allah ebedidir)*: 2 örnekte (Katalog no: 92,102) görülmektedir.

-*Yâ Hü (Ey O)*: 1 örnekte (Katalog no:92) görülmektedir.

-*Allah*: 1 örnekte (Katalog no:94) görülmektedir.

-*Allah Hu*: 1 örnekte (Katalog no:97) görülmektedir.

-*Ya Allah Ya Hu*: 1 örnekte (Katalog no:100) görülmektedir.

-*Hu (O)*: 1 örnekte (Katalog no:106) görülmektedir.

b) Serzeniş ifadeleri

-*Âh mine'l-mevt (Ah ölüm)*: Bu grup içinde en çok tercih edilen ifadedir. 10 örnekte (katalog no: 76, 78, 79, 80, 81, 87, 89, 90, 95, 96) görülmektedir.

-*Âh mine'l-firâk (Ah ayrılık)*: 1 örnekte (Katalog no: 88) görülmektedir.

-*Âh mine'l-mevt ve firâkihi (Ah ölüm ve ayrılığı)*: 1 örnekte (Katalog no:68) görülen ifade Hüve'l-baki ifadesinden hemen sonra eklenmiştir.

B- Durum Bildirme

Kitabelerde kişilerin ölüm olayları hakkında verilen bilgileri durum bildirme başlığı altında tablolar ile göstermekteyiz.

Kat. No	Tarih	İfade
3	1577	Mîri-i Pakize neseb hazret-i Osman Bey'in Mürg-i ruhu îdîcek bağ-ı cinana tayerân Eyleyüb sıdk ile ruhuna dualar Hükmi
4	1600	Hôşî-i âlem nâhoş ey dil Mî nîrzed be-hemîn emed ü şod- bîn ki Hân Ahmed âlî mesned Çe giriftâr gam bîhad şod
6	1603	Eyledi rihlet
8	1615	Geçdi nâgeh Hatib Şeyh Ahmed Cismine oldı menzil tûde-i hâk
18	1785	Huz men ârâme âteş-i efgen firkat-i Kur'ân (?) Sûy-ı hulde can atub kıldı revân
41	1810	Zehr-i dünün kimseye yokdur vefası bir nefes İster olsun mülk-i iklim-i şâhın bir dânesi Bir melek haslet civ(a)ndı kanmadı gençliğine Ey felek layık mı böyle taşdan olsun lânesi
46	1818	Nevcivânım uçtı cennet bâğına Firâkı kaldı vâlideynin cânına
47	1818	Şol bülbül-ı gülzâr-ı cennet Valideyni yaktı ol nar-ı fîrgat
48	1818	Azm edüb gitti cihandan vâlideynin birgüli Bir nihali gonca idi ol cennet bülbülü
55	1827	Dar-ı dünyada civan iken gezerdim bir zemân Nâgehân irdi ecel oldı yerim bağ-ı cinân Fâni dünyada murâd almadan terk eyledim Vâlideynim eylesün bir zemân âh-ı figân
64	1841	Nevcivânım uçdı cennet bâğına Vâlideyni yakdı firkat nârına
69	1850	Vâlidese kabrinde medfundur
72	1851	Eylerdi imrâr-ı zemân bakmazdı âhar hıdmete Azdır bu âlemde hele akran o zât-ı kâmile Hatt-ı nesih gilki ile girmişdi başka zînete Zühdi gören eylesün hayâl tarihini cevher misâl Ceffe'l-kalem göçti bu sâl Hattât Zühdi cennete

78	1864	Âh sed âh ki nevezâde-i Edhem Paşa Henüz altı yaşında oldu azm-ı dâr-ı bekâ Kim anın namı Abdullah mahlası olmuş sedîd
79	1864	Hayf-kim Mîr Cemîl'in zevce-i pâkizesi On sekiz yaşın henüş itmişdi âlemde tamam Bir iki gün tab'ına gelmekle cüz-i inhirâf Terk idüp fenâ-yı itdi ukbâya hırâm
80	1864	Çün ecel geldi ana olmaz aman
84	1878	Ol bülbül-i gülzâr-ı cennet Bizleri yakdı nâr-ı firkat
89	1881	Dâr-ı dünyada civanken gezerdim bir zaman Nagehân irdi ecel idti yerim bağ-ı cinân Terk edüp evlatlarım cinâna oldum revân
95	1898	Böyle buldım bu cihanı sanki bir zıll-i hayâl Olsebebden kimse itmez benim hâlimden suâl Ben didim el-Hükmü lillâh râzıyım her emrine Çün ezelden böyle takdir eylemişdir Zü'l-Celâl
98	1904	Ey zâir-i zî-hayâtbaşı ucuma Dikilen şu nişâne-i sengin fenâ-yı Âlemin bir münâdi-i hakikat-beyanıdır. Üzerinde mahkuk gördüğün sözler Kitab-ı hayât'ın hâtimesini tefsir ider ki Neticesi temenni-i gufrân-ı samedânîdir. Hülâsa ümidi beşer işte bu gavr-ı zemîne Müncerdir.
106	-	Onyeddi yaşını idrakden Birkaç gün sonra rahmet-i Rahmana irişdiler ...

C- Sebep Bildirme

Bu başlık altında kitabelerde bahsedilen ölüm sebepleri gösterilmektedir. Bu sebepler içinde çoğunluğunda hasta olduğu ve hastalığına çare bulunulamadığına değinilmiştir. 1 örnekte (Katalog no:87) ise hatun kişinin doğum esnasında şehit olduğu ifade edilmiştir.

Cağalzadelerden Emine Hanımın 3 erkek çocuğunun (katalog no: 48, 49, 50) 1233 ve 1234 yıllarında, 1234'te diğer bir çocuğun (katalog no: 51), yine Cağalzadelerden Fatıma Hanımın genç yaştaki oğlunun 1235'te peş peşe vefat etmiş olmasına salgın bir hastalığın sebep olduğu tahmin edilebilir. Nitekim bunlardan ikisinin mezar taşında (katalog no. 51, 52) şifa bulunmayan bir derde işaret edilmektedir. Yine Cağalzadelerden Ali Bey'in 3 evladı ile 1 torununun ve Cağalzade İbrahim Bey'in 1 kızının 1212 yılında

peş peşe vefat etmesi de dikkat çekmektedir. Bunların da salgın bir hastalığa yakalandıkları anlaşılmaktadır.¹⁰³

Kat. No	Tarih	İfade
41	1810	Hey meded bulunmadı emrazının çaresi Genç yaşında teknil etmiş meğer kim va'desi Nice rûhâni ve cismânî ile tedbir itdiler Gelse Lokman neylesün dolmuş ecel peymânesi
44	1814	Hastalandım bulmadım derdime derman Yok bu dünyanın vefası fani Süleyman İdince Hüdâ kuluna hakkına gel deyû ferman Hekimler anı tehir idemez bir an
49	1819	Bulmayub derdine şifâ bu fidan Sabî iken uçdı cenet bâğına hemân
50	1819	Bulmayup derdine şifa bu civan Gençliğine doymayup gitti heman
61	1832	Bu cihan bâğına geldim bir mürüvvet görmedim Derdime derman aradım bir ilâcın bulmadın Geçdi ömrüm gençken görmedim sıhhat yüzün Bir misafir gibi geldim ben de mihman olmadım
67	1846	Almayub kâmın fenâdan âkıbet Düşdi hâke böyle bir mehpâresi Genç iken ömrünü ifnâ eyleyüb Derdinin olmadı hiçbir çâresi Hüsnini vaf eylemek mümkün değil Dinse sezâ âlemin bir dânesi
72	1851	Bunda nice erbab-ı fen yok oldu zâtı var iken Âkıl mıdır, rağbet iden bu dâr-ı hüzn-i mahzaya Bir hâce-i sahib-i kalem bir fâzıl-ı rengin-rakam Çekdi bu âlemden kadem muhtac oldu rahmete Ol hoşnüvîs-u nüktedân kütüb-i şifâ ile her ân
87	1880	Vaz-ı hamil esnasında Şehidetü vefât iden
104	-	Emr-i Hak'la dürlü emrâz geldi benim tenime Bulmadı sıhhat vücûdum sebep oldu mevtime Gençken irdi ecel rihlet göründi canıma

¹⁰³ Kucur, “(İskele) Camii Haziresi Mezartaşları”, s. 140.

D- Allah'tan İstek

Kitabelerde geçen Allah'tan iste ifadeleri durum bildirme ya da sebep bildirme ile beraber kullanıldığı gibi, tek başına da kullanıldıkları görülmektedir. Genellikle Allah'tan af dileme, cennete girme, şefa'at edilme gibi dilekleri içermekte ve bunlar da tablo içinde gösterilmektedir.

Kat. No	Tarih	İfade
6	1603	Yeri ola cennet-i anber
7	1604	Mahşur ola ukbâda mahmûd-ı Muhammed'le
8	1615	Pâk sıfat-ı İsa mücerred idi Rûhına minber ola nüh-eflâk
57/108	1830/-	Beni kıl mağfîret ey rabb-i Yezdân Bi-hakkı arş-ı a'zam nûr-ı Kur'ân
61	1832	Yâ ilâhî sen bilürsin gayri sendendir meded
63	1835	İlâhi varıcak dâr-ı bekâya Şefî' ola Muhammed Mustafa
67	1846	Yâ Rabbenâ Ola firdevs-i cinân kâşânesi
76	1857	Yâ İlâhî ol-mübârek ism-i pâkin izzeti Hem rasûlün fahr-i âlem şâh-ı kevneyn hürmeti Eyle kabrim ravza-i cennet yâ İlâhe'l-âlemîn Gice gündüz eylesünler hûri-yi gilmân hizmeti
78	1864	Mükerrem eylesün "üdhûli'l-cenne" hitâbıyla cenab-ı kibriyâ
79	1864	Rûhını rahmet ile cennette şâdân eyleyüb Kabrini itsün münevver haşre dek Rabbu'l-enâm
80	1864	Cürümüni afv eyle yâ Rabbe'l-Mennân Mağfîret kıl olmasun halim yaman Mazhar-ı nûr-ı şefâat kıl (her zaman)

E- İnsanlardan Dilek

İnsanlardan istek ifadeleri bazı örneklerde Allah'tan istek ifadesinden sonra kullanıldığı gibi, durum bildirme ya da sebep bildirmeden de sonra kullanıldığı görülmektedir. Kabri ziyaret eden kişilerden dua temennisinde bulunmakta ve kullanılan ifadeler tablo içinde gösterilmektedir.

Kat. No	Tarih	İfade
1	1559	Kim bu merhûmı duâ ile ana Hak Teala rahmet eylesin ana
41	1810	Gel şu mevtâ rûhına yâ hû oku bir Fatiha Çünkü yâ Rabbi doymadı kasr-ı cinân biçâresi
57/108	1830/-	Gelüp kabrime ziyaret iden ihvân İdeler rûhına bir Fâtiha ihsân

71	1850	Ziyaretten murad duadır Bugün bana ise yarın sanadır
98	1904	İhvân-ı dînini bir Fâtîha ile Şâd it ki bu tuhfe mevtâ için Vesile-i şad-mânıdır.
104	-	Okuyup bir Fâtîha irsâl ideler rûhıma

F- Meslek

Meslek ifadelerinin hepsi erkek mezar taşlarında görülmektedir. Tablolarda gösterilen mesleklerin hepsi ölen kişilerle ilgilidir. Bunun dışında kitabelerde aile bağlantısı kurduğu kişilerin de meslek bilgilerine ulaşılmaktadır. Meslekler içinde çoğunlukla Mihrimah Sultan Vakfı mütevellisine ve Mihrimah Sultan Camiisinde görev yapanlara rastlanılmakta, bahsi geçen kişiler hem ölen kişinin meslek ifadelerinde hem de aile bağı bilgileri verilirken kullanıldığı görülmektedir.

Kat. No	Tarih	İfade
1	1559	Kapudan
13	1764	Serâserci başı
23	1792	Beşe ¹⁰⁴
25	1794	Sultan Süleyman Han kâtibi
35	1799	Tarikat erbabı (derviş) Sahsuverân-ı hâssadan
52	1824	Üsküdar kadısı Şerif Efendizâde Seyyid Ahmed Necib Efendi'nin kahyası
57	1830	Maçka kazâsında Mucâvîre kaleminde memur
62	1833	Sehimhalifesi
63	1835	Tarik-i Halvetiden
66	1842	Mihrimah Sultan imâret-i Âmire vekilharcı
72	1851	Hattat
73	1855	Mihrimah Sultan Camii Müezzinbaşısı
74	1855	Cağalzade (Rüstem Paşa Kâtibi) ve kadı
75	1855	Mahkeme kâtibi
77	1857	Saray-ı Hümâyun nuhâs yazıcısı
80	1864	Mihrimah Sultan Camii Şerifi Kayyımbaşısı
81	1866	Tarikat-ı Aliyye-i Mevleviyye Bendegânından, Ticârethâne-i Âmire dâniye-i hâssa Muhasebecisi rütbe-i sâniye

¹⁰⁴ Askeri bir unvan olan Beşe sözcüğü, “yırtıcı yavru kuş” anlamındaki “betçe” sözcüğünden türeme olup, tipik Yeniçeri neferleri için kullanılmaktadır. Murat Ümit Hiçyılmaz, vdğr., *Rize Ardeşen İlçesi Tarihi Mezar Kitabeleri*, Ardeşen Belediyesi Kültür Sanat Tanıtım Eserleri Serisi-15, İstanbul 2012, s. 53.

83	1873	Enderûn-ı Hümayundan Mezun ve Cağalzade Rüstem Paşa ve Mihrimah Sultan vakıfları Mütevellisi
91	1888	Mihrimah Sultan Hazretleri'nin İmaret-i âmiresinde fodlacıbaşılık (pideci)
92	1889	Mihrimah Sultan vakfı mütevellisi ve evkâf-ı Hümayun cihat kalemi halifelerinden
96	1901	Mihrimah Sultan Vakf-ı mütevellilerinden ve evkâf-ı hümayun cihât İdaresi halifelerinden
98	1904	Hazret-i Şehriyârî'nin yaverlerinden ve ferik (general) ünvanlı komutanlarından
99	1905	Ceyb-i Hümayûn Kâtiplerinden
100	1906	Mihrimah Sultan vakfı mütevellisi ve Tarikat-ı Aliyye-i Nakşibendiyye ve Yahya Efendi dergah-ı şerifi halifelerinden
102	1913	Mihrimah Sultan Başımamı
108	-	Mihrimah Sultan Camii cabisi (tahsildarı)

G- Nasihat

Mezarı ziyaret eden kişilere verilen nasihatler bu başlık altında incelenmiştir. Genellikle hayatın geçici olduğu ifade edilmiş, geride kalan kişilerin dikkat etmesine vurgu yapılmıştır. Kullanılan ifadeler tablo içerisinde gösterilmiştir.

Kat. No	Tarih	İfade
8	1615	Mevt-i âlim çü mevt-i âlemdir. N'ola dünyayı eylese gamnâk
56/60	1827/ 1832	Dikkat ile nazar eyle şu mezarım taşına Âkıl isen gâfil olma aklını al başına Salnub gezerdim her dem neler geldi başıma Âkıbet türâb oldum taş dikildi başıma

H- Ayet veya Ayete Atıf

Şahidelerde bulunan kitabelerin bazılarında Kur'an ayetleri kullanılmış ya da ayetlere atıfta bulunulmuştur.

1 no lu katalogda baş taşının kitabesinde “*Yevme lâ yenfeu mâlûn ve lâ benûn illâ men eta'llâhe bi-kalbin selîm*” ile Şuarâ sûresi (26) 88. ve 89. âyetleri barındırmakta, ayakucu şahidesinde ise “*Küllü nefsin zâikatü'l- mevt*” ile Ankebut sûresi (29) 57. ayete ve “*Küllü men aleyhâ fân*” ile Rahmân Sûresi (55) 26. ayete atıfta bulunmaktadır. Ayrıca “*Küllü nefsin zâikatü'l- mevt*” ayet atfı 66 no lu katalogta geçmektedir. 18 no lu katalogdaki şahidenin kitabesinde geçen “*lâ-ceram*” ifadesiyle Hûd Sûresi (11) 22, Nahl Sûresi (6) 23, 62 ve 109 ile Mu'min Sûresi (40) 23 ve 43. ayetlere gönderme yapılmıştır. 78 no lu katalogda geçen “*üdhüli'l-cenne*” ile Fecr suresi (89) 30. ayete, “*innâ ileyhi râciûn*” ile Bakara Sûresi (2) 156. ayete atıf yapılmıştır.

İ- Memleket Adı

2 örnekte doğrudan kişinin memleketi belirtilmiş, diğer 2 örnekte de aile bağı belirtilirken memleketinden bahsedilmiştir. 63 no lu katalogda “Debreli”, 98 no lu katalogda “Şamlı” ifadeleri geçmektedir. 42 no lu katalogda babası ile bağlantı gösterilerek “Giridli” olduğu belirtilmiştir. Diğer ölen kişinin de yine babası ile ilişkilendirilerek “Safranbolu Kazası Yazı Köyü” nden olduğu bilgisi verilmiştir. 105 no lu katalogda “Sofalının annesi ve kız kardeşi” ibareleri geçmektedir.

J- Aile Adı

Soyadı kanunundan önce Osmanlı zamanında genellikle aile büyüklerinden ya da sülale bağlantısı ile kişi adları tanımlanmaktaydı. Hazirede bulunan kişiler genellikle “zade” ifadesi ile anılmaktadır. “Zade/oğulları” ifadesi de çoğunlukla Cağalzade¹⁰⁵ sülalesine mensup ya da bunlarla ilişkili kişilerin mezar taşlarında görülmektedir.

4 mezar taşında da (katalog no: 51, 88, 93, 95) Fındıkzâde ibaresi geçmekte; eşi, oğlu, kızı ve torunu ifadeleri ile bağlantı kurulmaktadır.

Cağalzade soyunun ya da bağlantısı bulunan kişilerin hazirede yoğun bir şekilde bulunması büyük önem arz etmektedir. Cağalzadelerin söz konusu hazireye defnedilmesinin sebebi Veziriazam Cığala-zâde Yusuf Sinan Paşa'nın (ö.1014/1605) Rüstem Paşa ile Mihrimah Sultan'ın kızı âyişe Hümâşah Hanım Sultan'ın ilk zevci Semiz Ahmed Paşa ile evliliğinden doğan kızı Sâliha Sultan (Mihrimah Sultan'ın kız torunu) ile evlenmesine dayanmaktadır.¹⁰⁶

“Zâde” ifadesinin dışında kişiler, oğlu anlamında “mahdum, bin/ibn”, kız anlamında “kerime, bint”, eş/hanım anlamında “zevce, halîle, cânâne”, eş/koca anlamında “zevc”, anne anlamında “valide”, torun anlamında “hafid” ifadeleri ile anılmıştır. Bahsedilen ifadelerin haricinde ise evlat anlamında “çerağ”, kız kardeş anlamında “hemşire” ve “damad” ifadelerine de rastlanılmıştır.

Cağalzadelere ait son dönem bazı mezartaşlarında (Kat. No. 95, 97, 99, 100, 103,104) “Cığal-zade Rustem Paşa sülalesinden” ifadelerine rastlanmaktadır ki bunun yanlış olduğu aşikârdır. Zira Rustem Paşa ile ilk Cığala-zade Sinan Paşa'nın yaşadıkları zaman arasında yaklaşık bir buçuk asır bulunmaktadır. Bu karışıklık ve bilgisizliğin de yukarıda zikrettiğimiz evlilikle başlayan kaynaşmanın sonucu olduğu anlaşılmaktadır.¹⁰⁷

K- Unvanlar

Mezar taşlarında çoğunlukla unvanlar belirtilmiş, sadece biri kadın mezarına ait olmakla birlikte toplamda 6 mezar taşında unvan bulunmamaktadır.

Erkek mezar taşlarında toplamda 19 örnekte “bey” unvanı kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra halk arasında çok sık kullanılan lakap olan “efendi” unvanı 13 örnekte görülürken, yine halk arasında hacca gidenlere verilen ve günümüzde de sık kullanılan “hacı” unvanı 11 örnekte görülmektedir. 5 örnekte (katalog no: 27, 31, 32, 38, 95) “bey efendi” unvanları birlikte kullanılmaktadır. 6 örnekte (katalog no: 55, 61, 64, 66, 96, 100) Hz. Peygamber'in soyundan gelenlere verilen “seyyid” unvanı kullanılmıştır. Bunların 3 örneği “bey” unvanıyla, 1 örneği “efendi” unvanıyla birlikte kullanılmıştır. “Ağa” unvanı 4 örnekte (katalog no: 10, 13, 40, 66) görülmekte, bir tanesi (katalog no: 66) “seyyid” unvanıyla birlikte kullanılmaktadır. “Paşa” unvanı 2 örnekte (katalog no: 1,

¹⁰⁵ Cağalzade, cığalezâde, cığalezâde, cığala-zade, cegalzâde gibi farklı söylemlerde bulunmaktadır. Bk. Konyalı, *Üsküdar Tarihi*, s. 229.

¹⁰⁶ Cağalzade ailesinin soy ağacı hk. bk. Kucur, “(İskele) Camii Haziresi Mezartaşları”, s. 137-138.

¹⁰⁷ Konyalı, *Üsküdar Tarihi*, s. 229; Kucur, “(İskele) Camii Haziresi Mezartaşları”, s. 140.

98) görülmektedir. 1 no lu katalogda bahsedilen kişinin mesleği Kapudan (kaptan), 98 no lu katalogda bahsedilen kişinin mesleği ise yaver ve ferik (general) unvanlı kaptan olduğu belirtilmekte ve “hacı” unvanıyla birlikte kullanılmaktadır. 3 örnekte (katalog no: 8, 9, 63) “şeyh” unvanları görülmektedir. Bunlardan 8 no lu katalogda bahsedilen kişinin mesleğinin hatib olduğu belirtilmiştir. 9 no lu katalogda bahsedilen kişinin kaynaklarda Bayramîye tarikatına ait olduğu söylenmektedir. 63 no lu katalogda şeyh olan kişinin tarik-i halvetiden olduğu vurgulanmıştır.

Kadın mezar taşlarında ise 29 örnekte “hanım” unvanı kullanılmaktadır. 14 örnekte de “hatun” unvanına rastlanmaktadır. 3 örnekte ise “hanım efendi” unvanı görülmektedir. 2 örnekte (katalog no: 54, 89) “hacı” unvanı bulunmaktadır. “Molla/monla” unvanının ise 57 no lu katalogda erkek mezar taşında, 105 no lu katalogda kadın mezar taşında kullanıldığı görülmektedir.

L- Ölenin Yaşı

92 no lu katalogda bahsi geçen şahidede kitabe sonuna eklenen “müdet-i ömri mâh 11 sene 52” ifadesi ile ölen kişinin yaşı belirtilmiştir. 78 no lu katalogdaki kitabe içerisinde ölen kişinin yaşının altı olduğu, 79 no lu katalogda bulunan kitabede ise ölen kişinin yaşının on sekiz olduğu ifade edilmiştir. Yine 106 no lu katalogda da ölen kişinin on yedi olduğu kitabesinde belirtilmiştir.¹⁰⁸

M- Dua

Ölen kişilerin ardından dua etme amacıyla adlarından önce yazılan bu ifadeler değişik kalıplarla kitabelere eklenmiştir.

-*Merhûm(e)*: 21 örnekte görülen bu ifade en yaygın kullanılan dua ifadesidir. (Katalog no: 14, 16, 17, 26, 34, 37, 42, 43, 44, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 65, 69, 76, 80, 83, 84)

-*Merhûm(e) ve mağfur(e)*: 16 örnekte (katalog no: 9, 12, 13, 24, 31, 32, 33, 38, 39, 56, 59, 60, 66, 82, 88, 105) görülen bu ifade sık kullanılan dua ifadelerindedir.

-*Merhûm ve mağfürun leh*: Erkek mezarı olan 5 örnekte(katalog no: 35, 52, 55, 62, 81) görülmektedir.

-*Merhûme ve mağfürun lehâ*: Kadın mezarı olan 11 örnekte (katalog no: 19, 21, 28, 30, 36, 54, 68, 69, 86, 89, 107) rastlanılmıştır.

-*Merhûm(e) ve mağfur(e) ilâ rahmeti Rabbihi'l-Gafûr*: 20, 23 ve 53 no lu kataloglarda görülmektedir.

-*Merhûm ve mağfür ilâ rahmeti'l-Gafûr*: 77 no lu katalogda kullanılmıştır.

-*Merhûm(e) ve mağfur(e) el-muhtâc ilâ rahmeti Rabbihi'l-Gafûr*: 15 ve 40 no lu kataloglarda görülmektedir.

-*Merhûm ve mağfürun leh el-muhtâc ilâ rahmeti Rabbihi'l-Gafûr*: 73 ve 74 no lu örneklerde kullanılmaktadır.

-*Merhûme ve mağfürun lehâ el-muhtâc ilâ Rabbihi'l-Gafûr*: 22 no lu örnekte bulunmaktadır.

-*Merhûme ve mağfürun lehâ el-muhtâc ilâ rahmeti Rabbihi'l-Gafûr*: 29 no lu örnekte kullanılmıştır.

¹⁰⁸ Krş. Kucur, “(İskele) Camii Haziresi Mezartaşları”, s. 140, 200.

-*El merhum el mağfur ilâ rahmetillâhi teâlâ*: 1 no lu katalogda görülmektedir.

-*El-Merhûm ve'l-Mağfûr el-Muhtâc ilâ rahmeti Rabbihi'l-Gafûr*: 63 no lu katalogda görülmektedir.

-*Mağfiret-nişan merhûm*: 25 no lu katalogda bu şekilde bir ifadeye yer verilmiştir.

-*Mağfire*: Genellikle merhum ifadesi ile birlikte kullanılan bu ifade 106 no lu örnekte tek başına bu şekilde kullanılmıştır.

-*Menzileş bâd cennetü'l-Me'vâ (Menzilin Cennetü'l-Me'vâ olsun.)*: 2 no lu katalogda söz konusu ifade Farsça olarak yazılmıştır.

-*Meşhedü'l-merhûm el-muhtâc ilâ rahmeti'l-mennân*: 10 no lu katalogda görülmektedir.

-*Cennet-mekân Firdevse âşiyân*: 35 no lu katalogda görülmektedir.

N- Ölenin Adı

İncelenen örneklerin çoğunda kimlikler okunmaktadır. Fakat 2 örnekte (katalog no: 107, 108) şahidelerin alt kısmı toprağa gömülü olduğu için okunamamıştır. 107 no lu örnekte kişinin aile adı belli olup ölen kişinin adı taş toprağa gömülü olduğu için okunamamıştır. 108 no lu örnekte ise kişinin mesleği belli olup alt kısmı kırıldığı ve olduğu gibi toprağa gömüldüğü için ismi tespit edilememiştir. 2 örnekte (katalog no: 109, 110) lahit üzerinde bulunan şahidler ayakucu şahideleri olduğu için kitabe bulunmamaktadır. 111 no lu örnekte lahit üzerinde şahide bulunmamakta, sadece bir kavuk sonradan eklendiği için mezarın kimliği okunamadığı gibi erkek veya kadına ait olduğu da kesin olarak saptanamamıştır. 112 no lu lahitte bulunan şahidede kitabe bulunmadığı için kimlik tespiti yapılamamıştır. Baş kısmındaki mücevveze başlık sonradan eklendiği düşünülse de biz erkek mezarı olarak kabul etmiş durumdayız. 113 no lu örnekte başlıklı şahide boş bir alanda toprağa gömülü şekilde durmakta üzerinde kimliği olmadığı için isim tespiti yapılamamaktadır. 114 no lu örnek ise yine mücevveze başlıklı şahide mezar hattı olan bir yerde toprağa gömülü şekilde durmakta ama üzerinde herhangi bir kitabe bulunmadığı için kimliği tespit edilememektedir. Bahsedilen iki örneğin isimleri saptanamasa da başlıklarından dolayı erkeğe ait bir mezartaşı diyebilmekteyiz.

O- İnsanlardan Fatiha İsteği

Bu bölümde insanlardan dua dileğinin dışında kitabelerin genellikle son kısımlarında bulunan ve ziyaretçilerden fatiha isteklerini belirten kalıplaşmış ifadeler toplanmış ve listelenmiştir.

- *Ruhuna (el-)Fatiha*: İfade 46 örnekte kullanılarak en çok tercih edilen ifade olmuştur. El takısı alanlarda bu grupta toplanmıştır. (katalog no: 1, 8, 10, 12, 13, 15, 16, 17, 20, 23, 24, 26, 28, 33, 34, 36, 37, 44, 45, 46, 47, 48, 56, 57, 58, 62, 64, 65, 68, 69, 70, 71, 77, 79, 80, 81, 82, 84, 85, 90, 97, 100, 101, 103, 105, 106)

- *Ruhuna rızâen lillâhi teâla ('l-) Fatiha*: 4 örnekte (katalog no: 38, 63, 69, 88) kullanılmıştır.

- *Rûh(lar) için (el-)Fâtiha*: 24 örnekte (katalog no: 9, 14, 19, 22, 25, 27, 31, 35, 39, 40, 41, 42, 43, 49, 50, 52, 54, 55, 59, 61, 73, 75, 78, 87) bahsi geçen ifadelerle rastlanarak en sık rastlanan kalıplardan olmuştur.

- *Ruh-ı şerifi için el-Fâtiha*: 4 örnekte(katalog no: 32, 92, 94, 96) görülmektedir.

- *Ruh-ı şerifesi için Fâtiha*: 76 no lu örnekte rastlanmaktadır.

- *Ruhu şerifi için rızaen lillâh (el-)Fâtiha*: 2 örnekte (katalog no: 29, 30) kullanılmıştır.
- *Rûh-ı şerifine rızâen lillâhi Teale'l-Fâtiha*: 51 no lu örnekte bulunmaktadır.
- *Okuyalım Ruhîçün Fatiha*: 3 no lu örnekte rastlanılmıştır.
- *El-Fâtiha*: 11 no lu örnekte görülmektedir.
- *Ruhîçün (el-)Fatiha*: 8 örnekte(89, 91, 93, 95, 98, 99, 102, 104) kullanılmıştır.
- *Rûhîçün rızâen lillâhi'l-Fâtiha*: 2 örnekte(katalog no: 21, 74) geçmektedir.
- *Ruhîçün rızâen lillâhi Tealâ Fâtiha*: 83 no lu örnekte bu ifadeye yer verilmiştir.
- *Rûhîçün lillâhi el-Fâtiha*: 60 no lu örnekte kullanılmıştır.
- *Rûhuna ve ehl-i îman rûhîçün el-Fâtiha*: 53 no lu örnekte görülen ifadedir.
- *Lillâhi'l-fâtiha*: 67 no lu örnekte görülmektedir.
- ... 'nın ve cemi ehl-i imanun ervâhîçün el-Fâtiha: 66 no lu örnekte bu şekilde bir ifadeye rastlanılmıştır.
- *Ruhuna ve kâffe-i ehl-i iman ervahuna rızaen lillahi Teale'l-Fatiha*: 86 no lu örnekte kullanılan ifadedir.

P- Tarih

Kitabelerde geçen tarih bilgilerinin bazıları gün, ay, yıl, haftanın günleri gibi tarihler net bir şekilde verilirken, bazılarında ebced hesabıyla tarih düşürülmüştür.¹⁰⁹ Tarih bilgileri de aktarılırken genellikle aylar için rumuzlar kullanılmıştır.

İncelediğimiz mezar taşlarında 103 örnekte tarih bulunmaktadır. Söz konusu örneklerin 4 tanesi 16. yüzyıl, 6 tanesi 17. yüzyıla, 27 tanesi 18. yüzyıla, 58 tanesi 19. yüzyıla ve 8 tanesi de 20. yüzyıla aittir. Bahsi geçenlerin dışında kalan 4 örneğin (katalog no: 104, 105, 107, 108) şahidelerinin alt kısımları kırık olduğu için tarih bilgisine ulaşamamıştır. 106 no lu örnekte ise kitabe içinde tarih bilgisi geçmemektedir. 10 örnekte de (katalog no: 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118) kitabe bulunmadığı için herhangi bir tarih ile ilişkilendirilememiştir.

59 örnekte (katalog no: 12, 19, 22, 23, 26, 29, 30, 32, 33, 34, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 68, 69, 70, 72, 73, 74, 76, 77, 80, 81, 82, 83, 84, 86, 87, 90, 94, 95, 98, 99, 101) gün, ay, yıl şeklinde tam tarih verilmiştir. Sözü edilen örneklerin 12 tanesi 18. yüzyıla, 44 tanesi 19. yüzyıla ve 3 tanesi de 20. yüzyıla aittir.

10 örnekte (katalog no: 14, 25, 27, 28, 31, 56, 75, 89, 91, 102) sadece ay ve yıl bilgisi verilmiştir. Örneklerin 5 tanesi 18. yüzyıla, 4 tanesi 19. yüzyıla ve 1 tanesi de 20. yüzyıla aittir. 3 örnekte (katalog no: 28, 56, 75) gurre (ayın ilk günü) ifadesi ay ve yıl ile birlikte verilmiş, böylelikle ay bilgisi rumuz ile aktarılmıştır. 89 no lu örnekte gurre ifadesi ay ve yıl ile birlikte kullanılmıştır. 4 örnekte (katalog no: 25, 27, 31, 102) ay ve yıl ifadesi belirtilmiş, bazı aylar rumuz ile gösterilmiştir. 91 no lu örnekte ise gün kısmının kırık olduğunu düşünmekteyiz. Bu nedenle sadece ay ve yıl bilgilerine ulaşılmıştır.

¹⁰⁹ Ebced hesabına göre tarih düşürme hk. bk. Nefes, "Samsun Merkez Kökcüoğlu Mezarlığı'ndaki Ebced Hesablı Mezar Taşları", *EKEV Akademi Dergisi - Sosyal Bilimler* -, 2005, C. IX, S.23, s. 240-242.

24 örnekte (katalog no: 1, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 24, 35, 42, 57, 67, 71, 78, 103) sadece yıl bilgisi verilmiştir. 2 tanesi 16. yüzyıla, 5 tanesi 17. yüzyıla, 10 tanesi 18. yüzyıla, 5 tanesi 19. yüzyıla ve 1 tanesi de 20. yüzyıla aittir. 1 ve 10 nolu örneklerde yıl yazı ile yazılmıştır.

11 örnekte (1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 18, 72, 78, 79) tarih ebced hesabıyla düşülmüştür. Her harfe bir rakam karşılığı vermek suretiyle tarih düşürme anlamına gelen ebced hesabının kaynağının İbrani alfabesi olduğu söylenmektedir.¹¹⁰ Ebced hesabıyla düşürülen tarihler yılları belirtmektedir. 7, 8 ve 18 no lu da hem sene yazılmış hem de tarih düşülmüştür. Fakat 72 no lu örnekte ebced hesabı ile tarih düşürülmenin yanında tarih gün, ay, yıl olarak açık bir şekilde de yazılmıştır.

5 örnekte (katalog no: 85, 92, 96, 97, 100) ölen kişinin hem velâdeti hem de ölüm tarihleri gün, ay, yıl olarak tam tarih verilmiştir. 92 no lu örnekte doğum ve ölüm yılı verilirken yaşı da eklenmiştir.

2 örnekte (katalog no: 88, 93) gün, ay, yıl tam tarih verilirken haftanın hangi günü olduğu da eklenmiştir.

92 no lu örnekte ise şahidede iki ayrı kitabe bulunmakta, bir bölümünde velâdet ve vefât tarihi verilirken, diğer bölümünde vefâtı hem hicrî hem de rumî takvime göre verilmiştir.

R- İmza ve Kitabe Yazarları

Osmanlı'da 18. Yüzyılda başlayan imza koyma geleneği¹¹¹ incelediğimiz haziredeki mezar taşlarında az da olsa görülmektedir.¹¹² 87 no lu katalogda kitabe sonunda son sırada "Abdullah" isimli hattatın imzası bulunmaktadır. Diğer şahidelerde ise herhangi bir imzaya rastlanılmamıştır. Kitabe yazarları bakımından¹¹³ ise 1 nolu örnekte ayak taşında kitabe bulunmakta ve burada Sıhrî Remzi ile "Kız Memi" olarak bilinen "Reîsülküttab Sıhrî Mehmed Efendi" nin¹¹⁴ adı geçmektedir. 3 no lu örnekte şairin "Hükmi" adlı kişi olduğu metin içinde geçmektedir.

VI- Yazı Türleri

Yazı/hat sanatının çok ileri düzeye çıktığı Osmanlı döneminin karakteristik özelliğini taşıyan haziredeki mezar taşlarının çok azında yazım hatasına rast gelinmiş¹¹⁵ ise de bütün olarak bakıldığında yazım, imla ve ifade tarzında mükemmellik gözlemlenmiştir. Kitabelerde rastladığımız yazı çeşitlerine gelince sülüs, ta'lik ve rik'a'dır. "Üçtebir" anlamına gelen sülüs yazı, ismini yuvarlak karakterli yazıdan gelişen Tûmar yazısının üçte bir ölçüsünden almıştır. Hat sanatında, sanat olarak yazının anası "ümmü'l-hutût" olarak kabul edilmektedir. Çanaklı harflerin çanakları derindir. Gelişimi Osmanlı'da çok hızlı olmuştur.¹¹⁶ Daha çok kitabe ve levhalarda tercih edilen sülüsün alt

¹¹⁰ Nefes, *Samsun Yöresinde Bulunan Mezar Taşları*, s. 218.

¹¹¹ Nefes, "Samsun Merkez Kökçüoğlu Mezarlığı'ndaki Kitabesinden Hareketle Hattat Mısırî-zâde ile İlgili Bir Değerlendirme", *EKEV Akademi Dergisi - Sosyal Bilimler* -, 2006, C. X, S. 29, s.291.

¹¹² Nitekim mezar taşı kitabeleri hat sanatının taşta işlenmiş nadide örnekleri arasında yer almalarına rağmen bu yazıların pek azında hattat imzasına rastlanmaktadır. Gün, "Mezartaşı Kitabelerindeki İmzaların Referansı Sorunu", s.152.

¹¹³ Samsun yöresi şair adı bulunan mezar taşları örneği olarak bk. Nefes, "Samsun Merkez Kökçüoğlu Mezarlığı'nda Kitabelerinde Şair Adı Bulunan Mezar Taşları", *OMÜİFD.*, 2007, S. 24-25 [Prof. Dr. Ahmet Turan'ın Meslekte 40. Yılına Doldurması Anısına Armağan], s.227-244.

¹¹⁴ Kucur, "(İskele) Camii Haziresi Mezartaşları", s. 136.

¹¹⁵ Katalog no: 44, 55, 64, 68, 76, 83, 93, 103.

¹¹⁶ Süleyman Berk, "Hat Sanatı ve Ekoller", *Türk İslam Sanatları Tarihi*, Grafiker Yayınları, Ankara 2019, s. 391.

türü celî sülüs olarak karşımıza çıkmaktadır.¹¹⁷ Ta'lik kelime anlamı olarak 'asma, asılma' demektir. Bu adı almasının sebebi harflerinin birbirine asılmış gibi görünmesinden ileri gelmektedir. Ta'lik yazı her şeyden önce harf şekillerinin oranı ve çizgilerinin ahengi ile dikkati çekmektedir. İran'da ortaya çıktığı bilinmektedir.¹¹⁸ Sülüs hattına göre daha ince, kavisli, eğimli, narin durmakta ve harekesiz olarak yazılmaktadır. Rik'a (ruk'a) ise hat sanatında çabuk, kolay yazma ve okuma ihtiyacından doğmuş, kalemin doğal akışına uygun divanî özelliklerini taşıyan bir yazı türüdür. Osmanlılar tarafından geliştirilen bir yazı çeşitidir.¹¹⁹ Haziredeki kitabelerde genellikle celî sülüs hattın tercih edildiği görülmektedir. Bazıları harekeli olarak yazılırken bazılarında ise hareke kullanılmamıştır.

85 örnekte (katalog no: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 69, 70, 71, 74, 75, 77, 81, 83, 84, 85, 86, 87, 92, 93, 99, 103, 104, 105, 106, 107, 108) celî sülüs hattına rastlanılmıştır. Söz konusu örneklerden 4 tanesi 16. yüzyıla, 6 tanesi 17. yüzyıla, 25 tanesi 18. yüzyıla, 43 tanesi 19. yüzyıla ve 2 tanesi de 20. yüzyıla aittir. 5 örnekte ise kitabenin tamamına erişilemediği için tarih kısımları okunamamış, hangi yüzyıla ait oldukları tespit edilememiştir. 3 örnekte (katalog no: 11, 35, 67, 68, 72, 73, 76, 82, 90, 96, 97, 98, 102) celi ta'lik yazısı görülmektedir. Bunların 2 tanesi 18. yüzyıla, 7 tanesi 19. yüzyıla ve 4 tanesi de 20. yüzyıla aittir. 7 örnekte (katalog no: 78, 79, 80, 88, 89, 91, 95) ise mail celi ta'lik denilen ta'lik yazısının eğik hali görülmektedir. Bunların hepsi de 19. yüzyıla aittir. 3 örnekte de (katalog no: 94, 100, 101) mezar taşlarında ender rastlanan rik'a yazısı görülmektedir. İki kadın mezarına biri erkek mezarına ait olan bu mezar taşlarının 1 tanesi 19. yüzyıla ve 2 tanesi de 20. yüzyıla aittir.

¹¹⁷ Gün, "Samsun-Çarşamba Rıdvan Paşa Camii Hazîresindeki Mezar Taşları (Celî Sülüs Kitabeli Olanlar)", *OMÜİFD.*, 2008, S. 26-27, s.159.

¹¹⁸ <http://www.kalem-guzeli.org/index.php?go=icerikgoster2&MKNO=6&KNO=29> (21.10.2019).

¹¹⁹ Muhittin Serin, "Rik'a", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XXXV, İstanbul 2008, s. 108-109.

SONUÇ

“Üsküdar Mihrimah Sultan Camii Haziresindeki Mezar Taşları” adlı çalışmamızda Miladi 1559-1917 yılları arasına tarihlenen 50 tanesi kadına ait olan mezar taşları 121 adet katalogda incelemeye konu edilmiştir.

İncelediğimiz mezar yapılarında mezarların formları şahideli üstü açık dikdörtgen lahitler, şahidesiz üstü açık dikdörtgen lahitler, şahideli pehleli mezarlar ve şahideli mezarlar olarak dikkat çekmektedir. Mezar taşlarında bulunan başlık tipleri ise mücevveze başlıklar, selimi başlıklar, oval tipli başlıklar, paşalı başlıklar, sarıklı kavuklar, fesler ve melâmî mezar taşları olarak görülmektedir.

Baş taşı, ayak taşı ve lahitleri kapsayan 121 adet örnekten 70 tanesinde tezyinata rastlanmıştır. Bunlardaki süslemeler bitkisel, geometrik ve nesneli süsleme olarak karşımıza çıkmaktadır. Süslemeli taşlardan 69 örneğin hepsinde bitkisel tezyinat yapılmıştır. 16.yüzyıldan 20. yüzyıla her yüzyılda görülen bitkisel motifler palmet, rumi, bulut, kıvrık dal, gülbezek, akant yaprağı, servi (selvi) ağacı, defne ağacı, üzüm salkımı ve yaprağı/asma, nar, armut, incir, kayısı, hurma, zeytin dalı, gül, lale, karanfil, sümbül, yıldız çiçeği, mine, serbest çiçek formları, yaprak filizi/stilize yaprak şeklinde çeşitlenmekte; 16., 17., 18. ve 20. yy.da görülen geometrik şekiller baklava dilimi, hilal/ay, burma/burgu, serbest geometrik şekilleri içermekte; 36 mezar taşında görülen nesneli süslemeler ise hançer, vazo, kâse, gerdanlık, kurdela/fiyonk, ışın halesi, kavuk/fes olarak çeşitlenmektedir.

Hazire içinde bulunan bütün mezar taşlarında malzeme olarak beyaz mermer kullanılmışken, 1 örneğin lahit kısmında yeşil somaki malzeme kullanılmıştır. Bunların dışında 3 örnekte ise lahitleri restore ederken kırılıp kaybolan parçalarının yerlerine ya yeni üretim mermer parçaları kullanılmış ya da bir harç karışımı ile doldurulmuştur.

İncelenen kitabelerin çoğunda başlangıç ifadeleri kullanılmıştır. Kitabeler incelendiğinde başlangıç ifadesi olarak çoğunlukla Allah’ın adları kullanılmıştır. Bunun dışında, 19. yüzyılda yapılan mezar taşlarındaki 11 örnekte batı etkisi görülmüş, bahsi geçen etkiler de ölüme serzeniş ifadeleri ile gösterilmiştir. Söz konusu kullanımların haricinde 2 örnekte Kelime-i Tevhid, 11 örnekte ait olduğu aile adı, 1 örnekte merhumun öldüğü sene, 5 örnekte ölen kişiye edilen dua ifadesi, 2 örnekte Allah’tan istek, 1 örnekte insanlardan istek, 1 örnekte ayet, 3 örnekte ölen kişinin mesleği, 1 örnekte ölen kişinin bağlı olduğu tarikatı, 1 örnekte de durum bildiren ifadeler olmak üzere toplamda 26 örneğin başlangıçlarında da farklı ifadelerin kullanıldığı görülmektedir.

Kitabelerde bahsedilen ölüm sebepleri olarak çoğunlukla çaresi bulunmayan hastalık gösterilmiş 1 örnekte ise hatun kişinin doğum esnasında şehit olduğu ifade edilmiştir. Bunların dışında kitabelerde Allah’tan istek, insanlardan dilek, meslek, nasihat, ayet veya ayete atıf, memleket adı, aile adı, ünvanlar, ölenin yaşı, dua, ölenin adı, insanlardan fatiha isteği şeklinde ifadeler de sıklıkla yer almıştır.

Kitabelerde geçen tarih bilgileri bakımından 18., 19. ve 20. yüzyıla tarihlenen 59 örnekte gün, ay, yıl, haftanın günleri gibi tarihler net bir şekilde verilirken, 11 örnekte ebced hesabıyla tarih düşürülerek tarihleri belirtilmiştir. Tarih bilgileri de aktarılırken genellikle aylar için rumuzlar kullanılmıştır. Bunun yanında 5 örnekte ölen kişinin hem velâdeti hem de ölüm tarihleri gün, ay, yıl olarak tam tarih verilmiştir. 1 örnekte doğum ve ölüm yılı verilirken yaşı da eklenmiştir. 2 örnekte gün, ay, yıl tam tarih verilirken haftanın hangi günü olduğu da kitabelere eklenmiştir.

Yaygın olarak sülüs, ta'lik ve rik'a yazı çeşidi kullanılan kitabelerde zaman zaman kitabeyi yazanın adı zikredilirken sadece 1 örnekte Abdullah isimli hattatın imzası bulunmaktadır.

Sonuç olarak incelemesini yaptığımız Mihrimah Sultan Camii haziresindeki mezar taşlarının Osmanlı'nın son döneminde görülen diğer mezar taşlarıyla benzerlik gösterdiğini söyleyebiliriz. Şöyle ki, form açısından genelde Osmanlı mezar taşlarında sıkça tercih edilen tipler söz konusu haziredede görülmektedir. Nitekim 16., 17., 19. ve 20. yüzyıllara ait şahideli/şahidesiz üstü açık lahit tipleri ile 18.-20. yüzyıllar arasına tarihlenen şahideli pehleli mezarlarda ortak özelliklere rastlanmaktadır. Haziredeki başlık tiplerine bakıldığında; mücevveze, selimi, paşalı, simidi, sarıklı kavuklar, aziziye, hamidiye ve mecdiye kalıplı fes tiplerinin tercih edildiği görülmektedir. Haziredeki mezar taşlarında görülen motiflerin Osmanlı süslemelerinde sık tercih edilen motiflerle benzerlikleri dikkat çekmektedir. İslam kültüründe bereket ve cennet nimeti olarak telakki edilen üzüm, incir, hurma ağacı, nar, zeytin, gül, lale ve servi ağacı motifleri 18.-19. yüzyıllara tarihlenen mezar taşlarında görülmektedir. Palmet, rumi, bulut, karanfil hançer motiflerine ise 16. yüzyıl mezar taşlarında rastlanmaktadır. Yine, 18. yüzyıla ait mezar taşlarında ise batı etkisi hissedilmekte, barok ve rokoko tarzında C ve S kıvrımları, akant yaprakları ve defne ağacı motifleri dikkat çekmektedir.

KAYNAKÇA

- Açıkgözoğlu, Ahmet Sacit, “Eyüp Sultan’da Ketebeli Mezar Taşları”, *Tarihi Kültürü ve Sanatıyla II. Eyüp Sultan Sempozyumu (9-11 Mayıs 1997)*, İstanbul, 1997, s.202-205.
- , “Mezar Taşı Çalışmaları”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C. VII, S. 14, 2009, s.297-314.
- Afyoncu, Erhan, “Rüstem Paşa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XXXV, İstanbul 2008, s.288-290.
- Akar, Azade, “Tezyini San’atlarımızda Vazo Motifleri”, *Vakıflar Dergisi-8*, 1969, s.267-271.
- Arseven, Celal Esad, “Gül”, *Sanat Ansiklopedisi*, MEB Yayınları, İstanbul, 1983, C. II, s.665.
- , “Palmet”, *Sanat Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1975, C. IV, s.1587.
- Arslan, Aslı Sağıroğlu, *Kayseri Zamantı Irmağı Çevresindeki Bezemeli Mezar Taşları*, Kayseri BB Kültür Yayınları, Kayseri, 2018, s.426-427.
- Aslanapa, Oktay, *Türk Cumhuriyeti Mimarlık Abideleri*, Ankara, 1996.
- , *Türk Sanatı*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1993.
- Aytaç, Ahmet, “Mücevvezcilik”, *Ahilik Ansiklopedisi*, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Ankara, 2016, C. II, s.161.
- Aziz, Mahbube, “Uygur Türklerinde Mezarcılık Kültürü”, *Bilim Ve Kültür – Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi*, S. 02, 2013, s.186-196.
- Bahar, Hasan, “Avrasya’da Ölüm ve Türklerde Mezar Kültürü”, *Tarihçiliğe Adanmış Bir Ömür*, Eylül 2013, s.267-304.
- Barışta, H. Örcün, “Osmanlı İmparatorluğu Dönemi Türk Mezar Taşlarından Bazı Takı Tasvirleri”, *XIII. TTK Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler*, Ankara, 1999, s.1309-1328.
- Baysal, Ali Fuat, “Tezhip Sanatı”, *Türk İslam Sanatları Tarihi*, Grafiker Yayınları, Ankara 2019, s.421-434.
- Berk, Süleyman, “Hat Sanatı ve Ekoller”, *Türk İslam Sanatları Tarihi*, Grafiker Yayınları, Ankara 2019, s.391-406.
- Biçici, H. Kamil, “Cumhuriyet Dönemi (1929-1961) Gördes’in Geleneksel Süslemeli Mezar Taşlarından Bazı Örnekler”, *AÜİFD.*, C. XLVII, 2006, S. 1, s.169-196.
- , “Eyüpsultan Mehmet Vusuli Efendi Türbesi Haziresi”, *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla Eyüpsultan Sempozyumu III*, Eyüp Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul, 2000, s.490-501.
- , “Manisa Müzesinde Teşhirde Bulunan Osmanlı Mezar Taşlarından Örnekler”, *Uluçam Armağanı*, Van Çevre Kültür Derneği Yayınları, 2008, s.55-70.
- , “Muğla Ortakent’te Bulunan Osmanlı Dönemi Süslemeli Mezar Taşları-II”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, C. VI, S. 2, 2013, s. 1373-1436.
- , “Osmanlı Dönemi Süslemeli Gördes Mezar Taşları Hakkında Bir Değerlendirme”, *Doç. Dr. Şahin Gürsoy Anı Kitabı*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2012, s.84-121.
- , “Safranbolu Yörük Köyü Mezarlığında Bulunan Süslemeli Mezar Taşları”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 20, Ankara 2008, s.297-324.
- , “Tire Asri Mezarlığı’nda, Kavakdibi Cami ve Yeni Cami Hazirelerinde Bulunan Süslemeli Osmanlı Mezar Taşlarından Bazı Örnekler (18.-20. Yüzyıl)”, *Tarihin ve Tarihçinin İzinden Kâzım Yaşar Koprıman Armağanı*, Altan Çetin (ed.), Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 2014, s.389-424.

- , “Tire Asri Mezarlığında Bulunan Cumhuriyet Dönemi Mezar Taşlarından Bazı Örnekler”, *Anadolu Kültürlerinde Süreklilik ve Değişim*, Ankara 2011, s. 119-134.
- , “Tire Müzesi’nde Bulunan Süslemeli Mezar Taşlarından Bazı Örnekler (XVIII-XX. YY.)”, *AÜİFD.*, C. L, S. 1, Ankara 2009, s.109-150.
- , “Turgutreis Kadıkalesi Mezarlığı’nda Bulunan Süslemeli Mezar Taşları”, *EKEV Akademi Dergisi*, S. 34, Erzurum, 2008, s.445-461.
- , “Turgutreis ve Ortakent’te Bulunan Takı Tasvirli Mezar Taşları”, 2. *Turgut Reis ve Türk Denizcilik Tarihi Uluslararası Sempozyumu*, C. III, s.498-543.
- Bilgili, Ahmet Emre, “Mezarlarda Aidiyet ve Kentleşme Sorunları Üsküdar Çakaldağ Mezarlığı Örneği”, *Üsküdar Sempozyumu II*, 12-13 Mart 2004, C. I, s.382-395.
- Boran, Ali vdğr., “Siirt ve Çevresi 2003 Yılı Yüzey Araştırması ‘Kozluk’taki Mezar Taşları’”, 22. *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, C. I, Konya, 2004, s.241-254.
- Boşdurmaz, Nurcan, vdğr., “Osmanlı Döneminden Günümüze Saraybosna Müslüman Mezar Taşları”, *İTÜ Dergisi*, C. VI, S. 2, İstanbul 2009, s.55-67.
- Bozkurt, Nebi, “Kavuk”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XXV, İstanbul, 2002, s.71-72.
- Bulut, Fatma, *İzmir-Urla Merkezdeki Cami Hazirelerinde Bulunan Osmanlı Dönemi Mezar Taşları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2010.
- Bülbül, Dilek, *Hadim Mezar Taşları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2017.
- Çal, Halit, “Erzincan Çayırılı Eşmepınar Köyü Mezar-Mezar Taşları”, *Sanat Tarihi Araştırmaları Prof. Dr. Haşim Karpuz’a Armağan*, Konya 2007, s.125-154.
- , “Göynük (Bolu) Şehri Türk Mezar Taşları”, *Vakıflar Dergisi*, S. 30, Ankara, 2007, s.295-383.
- , “Türklerde Mezar-Mezar Taşları”, *Aile Yazıları-8*, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yayını, Ankara 2015, s.295-332.
- , “Urfa Şehri Mezar-Mezar Taşları”, *XV. Türk Tarih Kongresi Osmanlı Tarihi-D*, C. IV (Kısım 4), Ankara 2010, s.1995-2008.
- , “Türkiye’de Selçulukludan Osmanlıya Türk-İslam Mezar-Mezar Taşları”, *Türk İslam Sanatları Tarihi*, Grafiker Yayınları, Ankara 2019, s.485-528.
- Çavuş, Fatih, *Osmanlı Mezar Taşlarının Sırları*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2018.
- Çelik, Bayram, *Ordu İli, Ünye İlçesi, Hacı Osman Ağa Camii Haziresindeki Mezar Taşları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun, 2012.
- Çolak, Orhan Murat, “Libya’dan Üsküdar’a Bir Padişah Yaveri: Ali Kırat Paşa (1840-1903) ve Ailesi”, *Üsküdar Sempozyumu- IV*, C. II, s. 577-590.
- Çoruhlu, Yaşar, “Hun Sanatı”, *Türkler*, H. C. Güzel - K. Çiçek - S. Koca (eds.), C. IV, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.54-76.
- Delikgöz, Ömer ve Alıç, Fulya, “Osmanlı İstanbul’unda Bulunan Bazı Müslim ve Gayrimüslim Mezarlıklarındaki Kimi Semboller”, *Hacattepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*, S. 13, 2010, s.113-131.
- Demir, Hatice Özdemir, “Bergama (İzmir) Mezar Taşları Envanteri 2010: Harputlu Mescid Haziresi”, *TÜBA-KED*, 2011, s.77-94.
- Diyarbakirli, Nejat, *Hun Sanatı*, MEB. Kültür Yayınları, İstanbul 1972, s. 99-101.
- Doğanay, Aziz, “Eyüp Sultan Camii Civarındaki Bazı Mezarların Naturalist Üslupta Klasik Devir Süslemeleri”, *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla Eyüpsultan Sempozyumu II*, Eyüp Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 2009, s.260-267.

- Eyice, Semavi, “Mezarlıklar ve Hazireler”, *İslam Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri*, C. II, Ankara, 1996, s.123-134.
- , “Tarihi Mezarlar ve Mezarlıklara Dair Notlar”, *Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu*, İstanbul 1999, s.495-541
- Gökler, Burak Muhammet ve Köşklü, Zerrin, “Balıkesir Zağnos Paşa Camii Haziresi’ndeki Kavuk Tipleri”, *TAED-66*, Erzurum, 2019, s.453-478.
- Gül, Selma, “Ayrılık Çeşmesi Mezarlığı XVIII. Yüzyıl Kadın Mezar Taşlarında Görülen Bezemeler”, *Sanat Tarihi Yıllığı*, S. 26, 2017, s. 69-103.
- Güler, Gül, “Urfa Ulu Camii Haziresindeki Mezar ve Mezar Taşları Süslemeleri”, *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 2019, s.141-152.
- Gülşen, Sezai, “Eyüp’te Gömülü Sanatçı Mezarları”, *1. Eyüp Sultan Sempozyumu Tebliğler*, İstanbul 1997, s.206-213.
- Gün, Recep, *Çarşamba Gökçeli Mezarlığı’ndaki Tarihi Mezar Taşları*, Etüt yayınları, Samsun 2009.
- , “Mezartaşı Kitabelerindeki İmzaların Referansı Sorunu: Samsun – Çarşamba Rıdvan Paşa Camii Haziresindeki İki Mezartaşı Örneği”, *İstem*, Yıl:1, S. 1, 2003, s.151-156.
- , “Samsun-Çarşamba Rıdvan Paşa Camii Hazîresindeki Mezar Taşları (Celî Sülüs Kitabeli Olanlar), *OMÜİFD.*, 2008, S. 26-27, s.117-173.
- , “Samsun-Çarşamba Rıdvan Paşa Camii Haziresindeki Mezar Taşları-I (Celî Ta’lîk Kitabeli Olanlar), *OMÜİFD.*, 2006, S. 22, s.103-143.
- Gün, Recep, vdğr, “Vezirköprü Yöresinde Bulunan 17.-18. Yüzyıl Osmanlı Mezar Taşları”, *OMÜİFD*, 2017, S. 41, s.37-76.
- , “Vezirköprü Yöresinde Bulunan 19. ve 20. yüzyıl Osmanlı Mezar Taşları”, *OMÜİFD*, 2017, S. 42, s.45-98.
- Gündoğan, Bengü, *Kastamonu Ferhat Paşa Camisi Haziresi Mezar Taşları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007.
- Güzel, Emine, *Osmanlı Erkek Mezar Taşlarında Serpuş Biçimleri*, Çizgi Kitapevi, 2019.
- Hanoğlu, Canan, *Erzurum Merkez’de Cami Hazirlerinde Bulunan XVIII-XIX. YY. Mezar Taşları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2006.
- Haskan, Mehmet Nermi, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, Üsküdar Belediyesi, İstanbul 2001.
- Hızlı, Mefail, “Osmanlı Dönemi Bursa Mezarlıkları”, *UÜİFD.*, C. VIII, S. 8, 1999, s. 135-147.
- Hiçyılmaz, Murat Ümit, vdğr., *Rize Ardeşen İlçesi Tarihi Mezar Kitabeleri*, Ardeşen Belediyesi Kültür Sanat Tanıtım Eserleri Serisi-15, İstanbul 2012.
- IRCICA Arşivi, 90965/24.
- İltar, Gazanfer, “Eski Türklerde Mezar Kültü ve Günümüze Yansımaları ”, *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Güz 2003/27, s.1-9.
- , *Giresun İli Sahil Şeridindeki Osmanlı Mezar Taşları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler, Ankara 2005.
- İşli, H. Necdet, *Osmanlı Serpûşları*, Avrupa Kültür Başkenti, İstanbul, 2009.
- Kaçar, Mustafa, “Mihrimah Sultan”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2005, C. XXX, s.39-40.
- Kara, Mustafa, “Abaza Şeyhi” , *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1988, C. I, s.12.

- Karaca, Faruk, “ ‘Mezar Taşlarına Yansıyan Şekliyle’ Türk Kültüründe Hayat ve Ölümle İlgili Bazı Değerlendirmeler”, *İslami Araştırmalar Dergisi*, C. XIV, S. 3-4, 2001, s.501-512.
- Karaçağ, Demet, *Bursa Mezartaşları (14-15. Yüzyıl)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1992.
- Komisyon, “Melamiyye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XXIX, Ankara 2004, s.24-25.
- Komisyon, *Seramik ve Cam Teknolojisi: Rumi Motifleri-1*, MEB., Ankara 2008.
- Konyalı, İbrahim Hakkı, *Âbideleri ve Kitâbeleriyle Üsküdar Tarihi*, Türkiye Yeşilay Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1976.
- Kucur, S. Süleyman, “Üsküdar Mihrimah Sultan (İskele) Camii Haziresi Mezar Taşları”, *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu IX*, 11-13 Kasım 2016, C. II, s.133-202.
- Kutlu, Hüseyin, *Kaybolan Medeniyetimiz: Hekimoğlu Ali Paşa Camii Haziresi’ndeki Tarihi Mezar Taşları*, Damla Yayınevi, Kasım 2005.
- Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, İstanbul 1327/1909.
- Nefes, Eyüp, “Kastamonu-Çatalzeytin İlçesi Çağlar Köyü Merkez Camii Haziresi’nde Bulunan Balık Figürlü Bir Mezar Taşı”, *OMÜİFD.*, 2003, S. 16, s.205-213.
- , “Samsun/İlkadım Kökçüoğlu Mezarlığı’nda Yeni Bulunan Figürlü Mezar Taşları”, *İSTEM: İslâm San’at, Tarih, Edebiyat ve Mûsikîsi Dergisi*, 2009, C. VII, S. 13, s. 69-84.
- , “Samsun Merkez Kökçüoğlu Mezarlığı’ndaki Ebced Hesablı Mezar Taşları”, *EKEV Akademi Dergisi - Sosyal Bilimler -*, 2005, C. IX, S. 23, s.239-254.
- , “Samsun Merkez Kökçüoğlu Mezarlığı’ndaki Kitabesinden Hareketle Hattat Mısri-zâde ile İlgili Bir Değerlendirme”, *EKEV Akademi Dergisi - Sosyal Bilimler -*, 2006, C. X, S. 29, s. 289-296.
- , “Samsun Merkez Kökçüoğlu Mezarlığı’nda Kitabelerinde Şair Adı Bulunan Mezar Taşları”, *OMÜİFD*, 2007, S. 24-25 [Prof. Dr. Ahmet Turan’ın Meslekte 40. Yılına Doldurması Anısına Armağan], s.227-244.
- , “Samsun Merkez Kökçüoğlu Mezarlığı’ndaki Önemli Bazı Mezar Taşı ve Kitabeleri”, *Samsun Araştırmaları*, Cevdet Yılmaz (ed.), Samsun BB. Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yay., Samsun 2013, C. III, s.337-342.
- , *Samsun Yöresinde Bulunan Mezar Taşları*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun, 2002.
- Orman, İsmail, “Mihrimah Sultan Külliyesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2005, C. XXX, s.40-42.
- Özcan, Ali Rıza, “İstanbul’un 100 Mezar Taşı”, *İstanbul’un Yüzleri Serisi 65*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları, İstanbul, 2013.
- , “Mezar Taşları Üzerindeki Sembolik İfadeler”, *Kaybolan Medeniyetimiz: Hekimoğlu Ali Paşa Camii Haziresi’ndeki Tarihi Mezar Taşları*, Damla Yayınevi, Kasım 2005.
- Özkan, Haldun, “Erzincan ve Çevresinde Orta Asya Türk Geleneğini Sürdüren Bezemeli Mezar Taşları”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 15, Erzurum 2000, s.31-47.
- Serin, Muhittin, “Rik’a”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XXXV, İstanbul 2008, s.108-109.
- Sili, Timur, “Bir Orta Asya Geleneği Koç-Koyun Heykel Mezartaşları”, *Bilig*, S. 1, Bahar-1996, s.60-65.

- Sözen, Metin ve Tanyeli, Uğur, *Sanat Kavram ve Terimler Sözlüğü*, İstanbul,1996.
- Şen, Korkmaz, *Eceabat'a Bağlı Bazı Merkezlerdeki Türk-İslam Dönemi Mezar Taşları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale, 2010.
- Şeyban, Lütfi, *Osmanlı Dönemi Taraklı Mezar Taşları ve Kitabeleri*, Sakarya BB. Kültür Yayınları, Adapazarı, 2007.
- Şeyban, Lütfi, vdğr, "İzmit Maşûkiye Merkez Câmii Hazîresi'nde Bulunan Osmanlı Mezar Taşları", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Asos Yayınları, yıl:2, S. 5, Elazığ 2014, s.309-368.
- Tüfekçioğlu, Abdülhamit ve Gündoğdu Oktay, "Üsküdar-Ahmediye Külliyesi Haziresi Mezar Taşları Üzerine Değerlendirme", *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu-IX*, C. II, 2016, s.267-305.
- , "Üsküdar-Ahmediye Külliyesi Haziresi Meyve Tasvirli Mezar Taşarı", *Atatürk Üniversitesi GSED*, S. 36, Erzurum 2016, s.173-191.
- Üçer, Yeşim, *Metropol-Anlam-Nesne Bağlamında Ağaç*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Eser Metni), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007.
- Ülker, Necmi, "Mezar Taşlarında Ölüm Felsefesi", *Bursa'da Dünden Bugüne Tasavvuf Kültürü*, Kasım 2002, s.3-24.
- ÜMSCReR/ Üsküdar Mihrimah Sultan Camii Restitüsyon Raporu, İstanbul 2. Bölge Müdürlüğü Arşivi.
- ÜMSCRÖR/ Üsküdar Mihrimah Sultan Camii Rölöve Raporu, İstanbul 2. Bölge Müdürlüğü Arşivi.
- Ünal, Rahmi Hüseyin, *Osmanlı Öncesi Anadolu-Türk Mimarisinde Taçkapılar*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1982.
- Varol, Abdül Halim, "Aydın Kuşadası Adalizade Mezarlığı Mimari Tasvirli Osmanlı Mezar Taşları", *I. Uluslararası Türk-İslam Mezar Taşları Kongresi*, Aydın, 2018, s.601-622.
- Yarış, Sahure, "Üsküdar Ayazma Camii Haziresindeki Mezar Taşları", *Sanat Tarihi Dergisi*, XXVII/1, 2018, s.197-249.
- Yıldırım, Mustafa, "Bektaşî Mezar Taşlarında Dekoratif Sanatları", *SÜİFD*, S. 8, Konya 1999, s.189-202.
- , *Türk İslam Sanatlarına Giriş*, Palet Yayınları, Konya, 2017.
- Yıldırım, Savaş, "Tarsus Arkeoloji Müzesi'ndeki Osmanlı Dönemi Mezar Taşları", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. XXXII, S. 53, Ankara 2013, s.303-329.
- Yıldırım, Yusuf, "Karaman Mezar Taşları Tipolojisi", *İmaret Şehir Dergisi*, S. 18, Karaman 2016, s.97-129.
- Yılmazörnek, Bekir, *Üsküdar Mihrimah Sultan Külliyesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010.
- Yurdakul, İlhami, "Vakanüvis Ahmed Lütfî'nin İstanbul ve Bilad-ı Selase Müslüman Mezarlıklarına Dair Bir Layihası: Makâbîr-i Müslîmine Dair Hatıra-ı Kâsıra", *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla Eyüp Sultan Sempozyumu X Tebliğleri*, İstanbul, Kasım 2006, s.363-367.

Çevrimiçi Kaynaklar

- http://www.i-takvim.com/takvimler/hicri_takvim_cevir.php (1.11.2019)
- <http://www.immimarlik.com.tr/tr-TR/uskudar-mihrimah-sultan-camii/3/7/10/24/0/0> (1.11.2019).

<http://www.kalem-guzeli.org/index.php?go=icerikgoster2&MKNO=6&KNO=29>
(21.10.2019)
<http://www.milliyet.com.tr/uskudar-mihrimah-sultan-camii-nin/ilber-ortayli/pazar/yazardetay/18.08.2013/1751240/default.htm> (21.10.2019)
<https://tezyinat.com.tr/tezhipte-kullanilan-motifler/> (26.10.2019)
<https://www.yenisafak.com/politika/mihrimah-sultan-camii-ibadete-acildi-615073>
(1.11.2019)